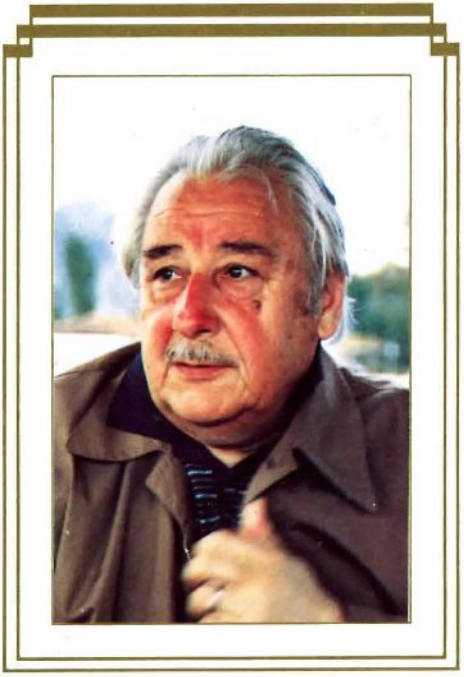
OKTAY AKBAL

Yaşamı, kişiliği, hikâyeciliği, romancılığı,
deneme, anı, günce, gezi ve köşe yazarlığı,
eserlerinden seçmeler.

Asım Bezirci

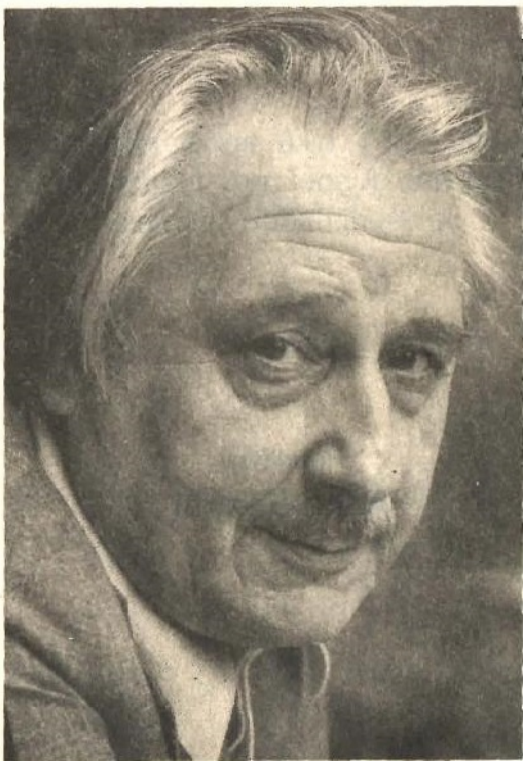
ALTIN KİTAPLAR

OKTAY AKBAL

Asım Bezirci

ALTIN KİTAPLAR
YAYINEVİ

ISBN 975 - 405 - 280 - 8
91-34-y-0131-81

(Fotoğraf: Lütfi Özkök)

İÇİNDEKİLER

TANITMALAR

YAŞAMI VE KİŞİLİĞİ

Soy Sop 11
Çocukluk 14
İlköğrenim 18
Ortaöğrenim 25
Yükseköğrenim 30
İlk Eserler 31
Basınla İlişkiler 36
Evlilik 37
Köşe Yazarlığı 39
Yeniden Evlenme 43
12 Eylül Dönemi 43
Ödüller 44
Geziler 45
Örgütler, Kuruluşlar 46
Tasarılar 47

HİKÂYECİLİĞİ

Hikâye Anlayışı 48
Hikâyelerinin Genel Özellikleri 51

HİKÂYELERİ

Hikâye Kitapları 56
Önce Ekmekler Bozuldu 57
Aşksız İnsanlar 61
Bizans Definesi 64
Bulutun Rengi 68
Berber Aynası 71
Yalnızlık Bana Yasak 74
Tarzan Öldü 78
İstinye Suları 84
İlkyaz Devrimi 86
Karşı Kıyılar 89
Hey Vapurlar Trenler 91
Lunapark 93
Ey Gece Kapını Üstüme Kapat 96

ROMANCILIĞI

Roman Anlayışı 101
Romanları 105
Garipler Sokağı 105
Suçumuz İnsan Olmak 112
İnsan Bir Ormandır 117
Düş Ekmeği 123

GÜNCELERİ

Günce Anlayışı 125
Günce Kitapları 127
Günlerde 127
Anılarda Görmek 129
Yeryüzü Korkusu 134

ANILARI

Anı Anlayışı 138
Şair Dostlarım 139
Anı Değil Yaşam 142

GEZİ YAZILARI

Hiroşima'lar Olmasın 145

KÖŞE YAZILARI

Edebiyatçı Bir Köşe Yazarı 148
Akbal'a Göre Köşe Yazarlığı 149
Akbal'ın Yazıları 151
Seçilmiş Derlemeler: 153
Yazmak Yaşamak 153
Ölümsüz Oyun 157
Atatürk Yaşadı mı? 158
Gençler Bize Bakıyor 159
Yaşamı Yeniden Kurmak 161
Zaman Sensin 163
Dünyaya Açılmak 164
Vatan Mahzun Ben Mahzun 166
Yarınlar Hesap Sorar 170
Susmak mı, Konuşmak mı? 172
Tarih En Büyük Yargıç 174

DENEME VE SÖYLEŞİLERİ

Edebiyat Üstüne 178
Konumuz Edebiyat 179
Dost Kitaplar 181
Yaşasın Edebiyat 182
Temmuz Serçesi 184
Önce Şiir Vardı 186
Bir de Simit Ağacı Olaydı 188

SEÇMELER

HİKÂYELER

«Önce Ekmekler Bozuldu» 193
«Dondurmalı Sinema» 197
«Bizans Definesi» 201
«İlkyaz Devrimi» 205
«Hep O Dar Kapı» 207

ANI, DENEME VE SÖYLEŞİLER

«Sait Faik Abasıyanık» 211
«Eyuboğlu Ölmüş Değil» 214
«Tanık Olmak Yetmez» 217
«Atatürk Bir Düş müydü?» 219
«Nedir Kitaptan İstenen?» 220

KAYNAKÇA

AKBAL'IN KİTAPLARI

Hikâye 225
Toplu Basımlar 226
Roman 226
Anı 226
Günce 227
Köşe Yazıları 227
Edebiyat Üstüne Deneme-Eleştiri, Söyleşi 227
Gezi 228
İnceleme 228
Çeviri 228

AKBAL'LA İLGİLİ YAYINLAR

Kitaplar 229
Yıllıklar 230
Yazılar 231
Konuşmalar 234

BU KİTABIN YAZARI

Asım Bezirci 237

TANITMALAR

(Resmi yapan: A. Demirci)

Kendi ağzından

YAŞAMI VE KİŞİLİĞİ

Sorular:

ASIM BEZİRCİ

SOY SOP

– Ailenizin geçmişi ve kökenine ilişkin biraz bilgi verir misiniz? Örneğin, babanızın ve annenizin ataları kimlermiş? Nerede, ne zaman doğmuşlar, ölmüşler? Neler yapmışlar? Nerelere gitmişler? Nasıl kişilermiş?

Bu arada babanızı da tanıtır mısınız?

– Babam 1935'te, annem 1970 yılında öldü. Babam, Salih Şahabettin Akbal İstanbul'da 1305'te doğmuş. Şehzadebaşı'nda Cüce Çeşme Sokak 5. No'lu evde. Benim de doğduğum ev. Şehzadebaşı'nda yetiş-

miş, Hukuk Mektebi'ni bitirmiş, ilk görevi Kartal Savcılığı. Okuldan mezun olurken kur'a çekmişler, Arnavutluk çıkmış, ama babamın yaşı küçük olduğundan sınav kurulu o atamayı bozmuş, onu Kartal'a atamış. Birinci Dünya Savaşı'nda yedek subay olarak orduya katılmış. Askerî Hukuk Müşaviri olarak Osmanlı ordusuyla Sofya'da, Bükreş'te görev yapmış. Viyana elçiliğinde yine bu görevlerde bulunmuş. Büyükbabam Şahabettin Bey İstanbul'da memurluk yapmış. Babam onun yaşlılıkta doğan tek oğlu. Daha önce birkaç büyük abla doğmuş, ama hepsi evlenmeden ölmüş. Babaannem Mâhinur hanım bir Çerkez. Şahabettin Bey'in babası İskender Nâzım Efendi. Bir din adamı. Dağıstan'da Karabağ Hanlığı ailesinden geliyor. Karabağ Hanı İbrahim Han'ın en küçük iki oğlundan biri. Han'ın iki küçük oğlundan birine Akbalam, ötekine Karabalam derlermiş. Çarlık orduları 1806'da Şuşa kalesini alıp da Han ve büyük oğulları öldürülünce Akbala Osmanlı'ya, Karabala İran'a sığınmış. Akbala, yani İskender Nâzım Efendi İstanbul'a yerleşmiş. Din bilginiymiş. Pek çok camide verdiği vaazlarla tanınmış. Devrin Padişahı Sultan Mahmut onu çocuklarına öğretmen atamış. Bir ara Şeyhülislâm da yapacakmış. Ama İskender Nâzım Efendi istememiş. Politikadan çok çekiniyormuş, ailesinin başına gelen olaylardan ürkmüş. İskender Nâzım'ın elyazması pek çok yapıtı çocukluğumda bir sandıkta duruyordu. Babamın ölümünden sonra onun bunun elinde kaldı ya da satıldı.

Babam Salih Şahabettin, Mütareke'de Askerî Divan Temyiz'de üyelik ve savcılık yapmış. Büyükbabam Ebubekir Hazım'ın Nemrut Mustafa Paşa Divan-ı Harbine verilmesi ile babam o görevinden uzaklaştırılmış. Daha sonraki yıllarında babam serbest avukat olarak çalıştı. 1935 yılında da 47 yaşında kan kanserinden öldü. Almanca bilir, çeviriler yapardı, dergilerde tek tük yazıları da çıktı.

– *Anneniz için söyleyecekleriniz?*

– Annem Vuslat Akbal da 1305 doğumludur. Niğde'de doğmuş, ama yaşamı boyunca Niğde'yi hiç görmedi. Babası eski vali, nazır ve milletvekili, *Küçük Paşa* romanının yazarı Ebubekir Hazım Tepeyran'dır. Bir Osmanlı valisinin kızı olarak özel eğitim ve öğrenim görmüştü. Fransızca, biraz da Almanca bilirdi. Gençliğinde piyano da çalarmış. İlk eşi halasının oğlu, kaymakam ve mutasarrıf Abdullah Sabri Bey. İttihat ve Terakki Fırkası'nın Merkez-i Umumi azalığı da yapmış. Antalya mutasar-

rfı iken gırtlak vereminden ölmüş. Annemin iki oğlu olmuş ama ikisi de küçük yaşta ölmüşler.

– Babanızla anneniz ne zaman, nerede tanışmışlar? Nasıl evlenmişler? Birlikte neler görüp geçirmişler?

– Annemle babam 1921'de evlenmişler. Babamla bir yıl kadar Viyana'da yaşamışlar. Babamın, Anadolu'ya silâh satın almak, sevketmek gibi gizli işler yaptığını sanıyorum. Daha sonra 1922'de İstanbul'da MM grubunda görevler üstlenmiş. Bu yüzden babama İstiklâl Madalyası verilmişti. Şimdi bu madalya büyük ağabeyim Sabahattin Akbal'dadır. Annemin tek çocuğu benim. Annem 1970 yılına kadar Fatih'teki evde yaşadı. 1970'de düşerek kalçasını kırdı, bu yüzden zatürreeye yakalanıp öldü. Annemin büyükbabası Hasan Efendi, onun babası Bekir Bey ve onların atası Murat Paşa Niğdeli bir aile. Murat Paşa Camisi de var.

Oktay Akbal, babası, annesi ve ağabeyiyle

Ebubekir Hazım Bey kendini yetiştirmiş bir insan. Özel öğrenim gör müş. Vali muavinliği ile başlayıp pek çok ilde valilik yapmış. Şiirler yazmış, romanlar, öyküler yazmış. Edebiyat tarihimizde Nâbizâde Nâzım'dan sonra ilk gerçekçi köy romanı olan *Küçük Paşa* ile tanınır. Ayrıca anılan, eski harflerle *Eski Şeyler* adlı hikâye kitabı da vardır. Hazım Bey 1939-46 arasında yeniden Niğde milletvekili oldu. 1947'de 83 yaşında Göztepe'deki evinde öldü.

Annemle babam Erenköy'de karşılaşmışlar. Babam eski eşinden ayrılmış, anneme talip olmuş. Büyükbabam «Üç çocuğunuz var, eşinizle anlaşsanız daha iyi olur» diyerek isteğini geri çevirmiş. Üç yıl sonra yeniden anneme talip olmuş. Bu kez babamın ayrıldığı eşiyle yeniden bir araya gelemeyeceği anlaşılınca, büyükbabam kızının Salih Bey'le evlenmesine razı olmuş. Büyükbabam Fransızca şiirler yazan, tablolar yapan, gerçekçi öyküler yazan bir kişiydi. Ülkenin yetiştirdiği büyük valiler arasında anılır.

ÇOCUKLUK

– Hangi yılda ve ayda, nerede doğmuşsunuz? Kardeşleriniz var mı? Adları ve doğum yerleri, tarihleri?

– Ben 1923'te İstanbul'da Şehzadebaşı'nda Cüce Çeşme Sokak 5 numaralı ahşap evde doğmuşum. 20 Nisan günü. Babamın ilk eşinden üç oğlu vardı: Sabahattin, Sait, Bahattin. Onlar da İstanbul doğumlu. En küçüğü benden on yaş büyüktü. Şimdi ikisi hayatta, en küçüğü Bahattin öldü.

– Çocukluğunuzla ilgili neler anımsıyorsunuz?

– Çocukluk günlerim pek çok öyküme konu olmuştur. Koskoca bir ahşap evi, onun odalarını, sofalarını, taşlıklarını, Bizans surları yanındaki bahçemizi, ağaçlarımızı anımsıyorum. Daha çok bahçede oynardım. Okumayı severdim.

– Hiç hastalandınız mı? Kazaya falan uğradınız mı?

– Çocukluk hastalıklarını geçirdim.

– «Hasta Çocuk» başlıklı bir yazınızda[1] sekiz yaşında iken kuşpalazı geçirdiğinizden söz ediyorsunuz...

(1) *Cumhuriyet*, 12.10.1988.

Evet. Nasıl hastalandığımı ve iyileştiğimi şöyle anlatıyorum orada:

Bir resmimi buldum geçen gün. Yatakta yatıyorum, baş ucumda bir elektrik lambası. Mavi ipekle çevrili. Resim siyah beyaz, nerden anladın 'mavi' olduğunu diyeceksiniz. Birden anımsadım maviydi, içindeki lamba yanınca mavi bir aydınlık yayılırdı. Öyledir, anılarımızda bir ışık yanıverir, her şeyi o günkü gibi görüveririz. Her zaman olmaz bu, kişinin anılarının her zamankinden daha canlı göründüğü anlamı vardır, o zaman...

Yıl 1930 olmalı. Ne kadar geçmiş? Yarım yüzyıllık bir uzaklık... Sekiz dokuz yaşlarında bir hasta çocuk bakıyor o resimde, elini yastığa dayamış, öteki eli şakağında, doğrulmuş zamanların ötesinden kendini seyrediyor, yani beni. Sanki biliyor gibi elli yıl sonra bir akşam üstü yaşlı bir kişinin, kendisinin bu resme baktığında her şeyi yeni baştan yaşayacağını. Bu resim olmasa, unutmuş gitmiştim her şeyi. Ne iyi, resimler çekiyorlar da, geçmiş zamanlardan bir şeyler kalıyor ilerdeki günlere...

Hastaydım, okula gitmiyordum günlerdir. Her zamanki doktor tatile çıkmış, bulamadılar. Başka bir doktor geldi, esmer, uzun boylu, sert bakışlı. Korktum birden, ne ağzımı açtım, ne de sözünü dinledim. İteledi, kakaladı, bağırdı, söylendi. Annem yalvardı, «Hadi oğlum söz dinle.» Zorla ağzımı açtırdı, zorla karnıma baktı, zorla nabzımı tuttu. Sonra bir şeyler söyledi, gitti. Ağabeylerim gelmişti, annem ağlıyordu, 'kuşpalazı' diye bir söz duydum. Nedir bu hastalık mı? Acır gibi bakıyorlardı bana. Kuşpalazı? Ne biçim hastalık, hiç de korkulur bir şeye benzemiyor. Kuşla ilgili bir şey, acaba kuşlardan mı geçti? Severdim kuşları, pencereye gelirler o küçük serçeler, o tombul güvercinler, o soylu kumrular, ekmek ufalarım, leblebi veririm. Bana hastalık geçirmezler onlar, sevgi, dostluk sunarlar.

Niye söyledi o sözü o koskoca çocuk? Komşuların oğlu, benden üç yaş büyük, ilkokul sonda. O da girivermiş odaya, bir ara kimseler kalmayınca, eliyle şöyle bir işaret yaptı: «Kocaman bir iğne sokacaklar, ta karnından içeri göbeğine» dedi. Sonra kaçtı gitti. Annem gelince «İğne mi yapacaklar, istemem» dedim. Ölsem daha iyiydi. Ne var yaşanacak? Ölüm de ne ki? Belki güzel bir şeydir, acısız, tatlı, huzur verici. Annem «Yok» dedi. «İğne yok, batırmayacak, canın yanmayacak, şöyle dokunacak.» Doktor ne zaman gelecek? Belki yarın sabah. Öyle de

Oktay Akbal, 1929'da annesi ve babasıyla

demiş, yarına kadar bekleyelim demiş. Annem yanı başımda bir koltukta bekledi. Geceyarıları bakıyordum, orada. Üstümü örtüyor, kolonya ile alnımı siliyor, ayaklarıma sirkeli bez sarıyor.

Bir uçurum açıldı, açıldı sonra aldı beni içine. Gidiyorum, düşüyorum, kendimi seyrediyorum, o uçurumun dibine giderken. Hem benim o hem bir başkası. Uyanmışım, annem yanımdaydı. «İstemem, iğne istemem.» Sonra dalıp gitmişim. Sabah olmuş. Sütçünün sesiydi ilk duyduğum. Annem uyuyordu. Başka ses yok. Evde herkes uykuda olmalı. Kalksam, giyinsem kapıdan çıkıp sinemaların karşılıklı uzandığı caddeye koşsam. Milli'de, Hilal'de, Ferah'ta ne güzel filmler vardır. Bir daha görsem *Trader Horn*'u ya da *King Kong* ya da *Fu Mançu*. Bir film seyretmek iyileştirecek beni. Tek başıma, bir balkonun ön sırasında, fıstık yiyerek. Ayağımı uzatıyorum, elimi karyolanın yanına dayıyorum, boş, yararsız, kıpırdayamıyorum. Yoksa iğne mi yaptılar, uyurken. Bağıracağım, ama annem uyuyor, kıyamıyorum. Aralık kalmış perdeden dışarısını seyrediyorum. Yağmur yağıyor. Cam sırılsıklam. Ateşim düşmüş olmalı, her şeyi bir bir anımsıyorum.

Birkaç gün öncesi. Gedikpaşa yokuşundan koşa koşa çıkışımız. Karlı bir gün. Ter içinde kalmışım. Beyazıt meydanının korkunç rüzgârı. İtişe kakışa. Şehzâdebaşı'nda bir ürperme geliyor. Titriyorum, ürperiyo-

rum. Ah sıcak bir soba yanı olsa, Sarman'ı, Pamuk'u kollarıma alıp uzansam. Eve gelince derecemi alıyorlar, ateş yüksek. Hemen yatağa. Doktora haber, ama doktor yok. O gece öyle geçiyor. Ertesi gün bugün işte. Ben kuşpalazı olmuşum, öyle diyorlar. İlle de iğne. İlle de acı verilecek... Kaçmalı, bir an önce kaçmalı...

Gözümü açtığımda her zamanki dost doktor vardı, Ali Bey, «Koca delikanlı nasıl hasta olur, yalan bu yalan, okuldan kaçmak için yapıyor,» dedi. Derecemi aldı dinledi, sonra «Bir şeyi yok canım» dedi. Ben bağırdım: «İğne istemem, istemem!» «Ne iğnesi canım, bir hap vereceğim yutacaksın» dedi. «Acı mı?» «Çukulata ile birlikte yutarsın, oldu mu?» Gözlerinin içi gülüyordu. Bir şeyim yokmuş. Sahiden mi yok? Kalksam öyleyse, nerde o güç. Doktor Ali Bey'in annemle fısıldaşmasını duyuyorum: «Kim söyledi kuşpalazı diye, nerden çıkarmışlar?»

Babam akşama geldi. Kar yağmış, sırılsıklam. Elinde koca bir paket. Kurdelelerle süslü. «Senin» dedi. Açacak gücüm yok. O açtı. Bir sandık, küçük bir sandık. Yatağıma koydu, doğruldum, elimi uzattım. Bir uçak çıktı, derken bir vapur, ardından bir top, daha sonra bir maymun... Bir gömü keşfetmiştim, oyuncak gömüsü. Sayısız oyuncak. Bir değil, beş değil. Kalktım fırladım. Bir de küçük akordeon var. Bir de tef. Başladım vurmaya. «Yorulma» dedi babam. Yarın oynarmışım. Bitti, çekip gitti hastalık, ateş, korku. İlkyaz geldi odaya. Yarın sabah kalkıp okula koşacağım. Kapı açıldı, ağabeyim elinde bir fotoğraf makinesi. «Dur bak şuraya,» dedi çekti resmimi. Yaşamdan bir tek anı kaptı soktu makinesine. Yıllar sonraya sakladı o andaki çocuğu, yani beni...

O resim duruyor. O çocuk da duruyor mu? Duruyor denebilir, benim o. Ama hiçbir ilgimiz yok o hasta çocukla. Elli yıl var arada. O çocuğun türlü yaşları, türlü anıları, serüvenleri var. Bu resim olmasa kim anımsar o hasta çocuğu, o çocuğun bir kutu oyuncakla birdenbire iyileşmesini. Ben bile unutmuştum, biri kalkıp anlatsa inanmam bütün bunlara. Ama bu resim var, o resimdeki çocuk var, o mavi ışıklı lamba var. Yıllar sonra yere düştü kırıldı o lamba. Daha nice şeyler kırıldı, tuz buz oldu zaman içinde. Anılar bile yitip gitti. Bir bu resim var geçmişin yaşantısını veren, yaşatan. Bir de o birbirinden güzel oyuncakların düş evreninde bir anda sağlığına kavuşuveren o çocuk. Yani bu satırları karalayan yaşlı adam...

– Unutamadığınız başka anılarınız var mı?

– Unutamadığım bir anım, ilkokula başlamadan önce, yani 1929 yazını İstinye'de bir Rum evinin üst katında geçirdiğimiz günlere aittir. Kıyıda bir yalıydı. Babamla düşler kurardık, gondol almak, bir yalı almak. Babam bunları yapamadı bir türlü. Avukat olarak başarılıydı, iyi bir hukukçuydu, ama gereği gibi kazanamıyordu.

İLKÖĞRENİM

– İlkokula ne zaman, nerede başladınız? Okula giderken neler duydunuz? Öğrenimle ilgili anılarınız?

– Kumkapı'daki Saint Assomption Kolejl'ne yazdırdılar. Bugün orası Kumkapı Ortaokulu'dur. Fransız yapısı bir bina. Okulu hiç sevmedim. Cübbe giyen kara kara papazlardan çok korktum. Arka kapıdan birkaç kez kaçıp eve döndüm. Br kez babam kamçıyla kaba etlerime vurdu. Bir kez de okul müdürü okuldan kaçıyorum diye bir tokat attı. Bütün yediğim dayak bu kadarla kaldı. ister istemez okula devam ettim. Bana yepyeni br dünya açılmıştı okulda. Fransızca konuşmaya zorlandık daha ikinci sınıfta. Türkçe konuşana ceza verilirdi. Sınıfta Rum, Ermeni, Yahudi, Fransız, Sırp, Acem gibi değişik çocuklar vardı. Başka bir dünyanın insanı gibi olmuştum. Şehzadebaşı o günlerde eğlenceli, canlı bir semtti. Sinemalar oradaydı. Ben de çok seviyordum sinemayı, dergileri, kitapları. Ama okula iki yıl çok zor devam ettim. Sık sık hastalandım, bu yüzden ikinci sınıfı iki kez okudum. O sırada Türk uyruki!!Çocukların ilköğrenimlerini Türk ilkokullarında yapmaları Için bir yasa çıktı. Bu yüzden benim okuğum da ben her üst sınıfa geçtikçe alt sınıf ortadan kalkarak kapandı. ilkokulun son sınıfını bu yüzden Saint Benait'da okudum. Ortaokulda iken 1935'te babam ölünce Fransız okulundan ayrılmak zorunda kaldım.

– Babanızın ölümü nasıl oldu, anlatır mısınız?

– Başımdan geçen olaylardan biri var ki, anımsadıkça yeniden yaşarım o anı. Babamın ölümünden önceki son günü, belki de son akşamı.

Şişli'de bir özel hastane odasıydı. Kırk altı yaşında genç bir adam

yatağında gülüyordu bana. Öleceği hiç aklıma gelmemişti. Hiç hastalanmamıştı o güne dek. Nasıl olsa çıkacaktı, eve gelecekti bir iki günde... Sonra annemle Şişli'den tramvaya bindik. Şehzadebaşı'na döndük. Yolda annem hiç konuşmadı. Üç gündür babamın yanında kalmıştı. Bir geceliğine eve dönüyordu. İşte o gece babam ölmüş. Yalnızken... Tramvayla eve geldiğimiz bir saatlik zamanda neler kurdum, düşündüm! Yaşamı, babamı, annemi, yarınları, kendimi. Ölüm denen bir gerçeği. Yine de yaklaştırmadım yanıma, yanımıza. Ne var ki ölüm kapımızın önündeymiş...

– Bu acı olayı yıllar sonra, 1984'te «Babam Çıkıp Gelecek» başlıklı hikâyede anlattınız:

«Ertesi sabah öğrendik, babam ölmüş... Tam da benim ağlayarak uyandığım saatte... Şaşmıştım. Ölüm nasıl şeydi? İnanamıyordum. Akrabalar geldiler, beni alıp Erenköy'e götürdüler. Cenaze bir gün sonra kaldırılmış... Şehzadebaşı'ndan tabut geçerken herkes dükkânının kepenklerini indirmiş. Erenköy'deki köşkün büyük bahçesinde dolaştım durdum bütün gün. Yanıma kimseyi yaklaştırmadım. Gece de karanlık bir odada tek başıma yattım. Odada elektrik de yoktu. Yalnız bir koca mum... İkide bir sağa sola sallanıyordu pencere aralıklarından giren rüzgârda... Gözlerimi yumuyordum, babam karşımdaydı... Gözlerimi açıyordum, babam önümdeydi. Sabaha kadar uyku ile uykusuzluk arasında çırpınıp durdum. Ertesi sabah sessizce kalktım, ayaklarımın ucuna basa basa merdivenlerden indim, sokağa fırladım. Doğru tren istasyonuna... Cebimdeki bozuklukları birleştirip Haydarpaşa biletini aldım. Göztepe, Feneryolu, Kızıltoprak. Sonra vapura, bir tramvaya atlayıp eve dönmek, annemin yanına... Şaşmışlardı, nasıl geldin, niye döndün diye. (...)

Alışmadım bir türlü babamın ölümüne. Her akşam okuldan dönerken beni köşebaşında bekleyeceğini düşlüyordum. Öyle yapardı hep. Bir de bakardım babam elektrik fenerinin altında durmakta... Beyoğlu'nda biraz dolaşıp, vitrinlere bakmak, Gloria Pastanesi'nden bir şeyler alıp eve götürmek, babama okul izlenimlerimi anlatmak... Yoktu artık bu gibi şeyler... Kendime saklayacaktım hepsini... Kendi içimde biriktirecektim. Belki bir gün gerekir diye... Babam albümdeki soluk resimler-

deydi artık. Bir de düşlerde... Sanki uzun bir yolculuğa çıkmıştı, bir gün eve dönecekti. Bugün yarın bir kart alacaktım...»[2]

– Babanızın ölümü ailenizin ve sizin yaşamınızda ne gibi değişikliklere yol açtı?

– Şehzadebaşı'ndaki evden çıkmış Atikali Paşa'da bir kira evine taşınmıştık. Oradan Galata'daki okula gidip gelmek, ayrıca on lira okul parasını ve öteki giderleri karşılamak olanaksız hale geldi. Babamdan emekli aylığı da kalmamıştı. Paris'te Elçilik Müsteşarı olan dayım Celâl Hazım Bey anneme her ay elli lira gönderiyordu. On beş lira kira veriyorduk. Zorlukla geçinebiliyorduk. Bu yüzden İstiklâl Lisesi'ne yazıldım. Lise sahibi Agâh Sırrı Bey'in davalarına babam bakıyordu. Babam ölünce Agâh Bey babama olan borcu ödemeye geldi, annem de beni az ücretle, belki de ücretsiz İstiklâl Lisesi'ne yazdırdı. Ortaokulu ve liseyi Özel İstiklâl Lisesi'nde okudum.

– İlkokul yıllarında çevrenizle ilişkileriniz nasıldı?

– İlkokul dönemimde içine kapalı bir çocuktum. Mahalle oyunlarını pek oynamadım. Fransız okulu öğrencilerine mahalle çocukları sevgiyle bakmazlardı, bizim kasketimiz vardı, onlarsa kep giyerlerdi. Bu yüzden yolumu keserler, gidip gelirken iter kakarlar, taşa tutarlardı. Şehzadebaşı'nda cami avlusunda oyunlar oynadığım da oldu. Ama daha çok evimizin oldukça büyük bahçesinde yakın arkadaşlarımla oynamayı yeğlerdim. Dergiler alırdım, kitaplar alırdım.

– Nereden alıyordunuz o kitapları? İlkin hangilerini okudunuz? Hangilerini hâlâ anımsıyorsunuz?

– Okuduğum ilk kitap... Bunu anımsamak olanaksız. İlkokulda iken büyükbabam Fransızca, kırmızı ciltli romanlar verirdi. Yarım yamalak anlardım. Türkçe ilk okuduğum kitaplardan biri Jules Verne'in *Yer Altında Seyahat*'ıdır. 1934'te Beyazıt'ta Üniversite bahçesinde, iki sıralı bir kitap sergisi açılmıştı. (O zamanlar biz oraya «Harbiye Nezareti» derdik. Orhan Veli'nin «Bayram» şiirinde de Harbiye Nezareti'nin bahçesine giden bir çocuktan söz edilir.) Latin harflerin kabulünden beş yıl

(2) Bak: Oktay Akbal, *Ey Gece Kapını Üstüme Kapat*, 1988, s. 70-73.

geçmişti daha. Bu ilk kitap sergisini çok sevdim. İlk yeni harfli kitaplar orada sergilendi. Hilmi, Kanaat, Remzi, Maarif, İkbal vb. kitabevlerinin yayınlarını orada gördüm. Okul dönüşlerinde oradan geçerdim isteyerek. Jules Verne'in *Yer Altında Seyahat* romanını, daha başka -şimdi anımsayamadığım- kitapları oradan almıştım.

- İlk gördüğünüz filmler?

- Gördüğüm ilk filmi kesinlikle bilmiyorum. Şehzadebaşı'nda doğup büyüdüm. Tam üç sinema, bir tiyatro vardı burada: Milli, Ferah, Hilâl, bir de Naşit'in tiyatrosu. *Fu Mançu* adlı bir filmi hayal meyal anımsıyorum. Bir de Harold Llyod'un güldürülerini, tabii Şarlo'nun filmlerini de.

- İlk dinlediğiniz, sevdiğiniz, unutamadığınız ezgiler, şarkılar, müzikler?

- İlk ezgiyi nerden anımsamalı? Olanaksız. İlk tangoları, Necip Celal'in «Mazi», «Suna» adlı parçaları dilimizden düşmezdi. Alaturkada «Nereden Sevdim O Zalim Kadını» ile «Durma Çak» adlı bir parça, bir de Yesari Asım'ın «Hisarlı Kız»ı, bir de «Arşın Mal Alan» operetinin bazı parçaları çocukluğumun ilk izlenimleri arasında.

- İlk yazınız?

- «Yazar Olmak» başlıklı yazımda[3] da anlattım:

«Chéz nous il ya un lion». Okur okumaz öğretmen sandalyesinde doğruldu. Sürdürdüm okumamı... «Bizim evde bir aslan var.» Boyuna anlatıyorum o aslanı. Neler yapıyor, nasıl dizlerimde uyuyor, neler seviyor, sokağa çıktığımda nasıl beni izliyor, kimi zaman nasıl ortaklıktan yitip gidiyor, yüzü gözü tırmıklanmış, nasıl eve bitkin dönüyor... Arkadaşlar kulak kesilmiş. Öğretmende hafif bir gülümseme. Bekliyor sonunun ne çıkacağını! Öykü bitti, herkes anladı, «Aslan» benim tekir kedinin adı!.. Öğretmen «Bana ver» dedi. Beğenmişti, müdüre gösterecekmiş, oturup güzel bir yazıyla yeniden yazdım, kendisine verdim.

«Muharrir»e çıktı adım hemen! İlkokulun son sınıfı. Okulun baş müdürünün doğum günüymüş. Beşinci sınıf adına bir konuşma yapmak gerekiyor. Öğretmen ödev verdi, hepimiz bir şeyler yazdık. Herkes

(3) Bak: Oktay Akbal, *Anı Değil Yaşam*, 1986, s. 9-15.

okudu yüksek sesle. En çok beğenilen benim yazdıklarım oldu. Kısa, özlü bir seslenişti. Zaman geçecek, biz büyüyeceğiz ama o beyaz kocaman sakallı müdürümüzü unutmayacağız gibi şeyler... «Sen okursun törende» dedi. Okumak, işte bu olmaz! Kekemeyim ben. Türkçe bile konuşamam herkesin önünde; değil Fransızca! «Okuyacaksın, konuşacak değilsin» dedi hoca. Olsun! «Sedat okusun» dedim. Sonunda anlaştık. Sedat okuyacak, ama ben de yanında duracağım, müdüre verilecek çiçek saksısını elimde taşıyacağım, sonra götürüp önünde bir yere koyacağım. Öyle de yaptık. Büyük bir konuk da vardı o törende, General Gouraud. Çanakkale'de bize karşı savaşırken bir kolunu yitirmiş eski Suriye Genel Valisi... Hiç unutulmaz bir gündü. Ama unutulurmuş işte! Şimdi bir şey anımsamıyorum. Heyecan mı, zamanın silindiri mi, ezdi götürdü böyle anıları. Aklımda kalan, benim yazdığım söylevin kalabalık bir salonda okunması...

Sonra ortaokul, lise yılları. Kendimi «yazar» saymıştım artık! Hep yazıyordum zaten...

– Yazmaya ne zaman, neyin, kimin etkisiyle başladınız?

– Kitap toplamak, öykü yazmak hevesleri ilkokulun dördüncü sınıfında başladı. *Tüccar Horn* filmini gördükten sonra okul defterlerimden birini bir Afrika serüveni romanıyla doldurdum. Karga burga satırlarımla. *Tüccar Horn* ya da *Bin Bir Tehlike Adası* gibi filmlerin etkisiyle. Hele o *Bin Bir Tehlike Adası*'nda bir kötü kaptan vardı, en çok o etkilemişti. Bu rolü oynayan artistin adını hiç unutmadım. Walter Miller. Hiçbiriniz bilmezsiniz onu. Kovboy filmlerinde de oynardı, adı afişlerin, resimlerin altına küçük harflerle yazılırdı, ben arar bulurdum. Hani çocuklar birtakım kahraman kovboyların, yıldızların filmlerini izlerler ya, ben de kötü kaptan, kötü haydut rollerine çıkan Miller'in filmlerini arardım. Çocukluk işte, iyilerden çok kötülere dikkat etmek gerektiğini bilinçsizce düşünmüş müydüm, neydi, bilmem. Yazdığım o romanda da iyiler-kötüler vardı, bunların arasında savaş vardı, ama benim kötü kahramanım da iyi kahramanım da önemliydi, ön plandaydı, kolay yenilmiyordu, belki de hiç yenilmeyecekti...

– Romanınızı nasıl, nerede yazdınız? Ondan başka romanlar da yazdınız mı?

– Pencere önüne bir masa çekerdim, bir de sandalye... Duvardaki rafa kitapları dizerdim. Geçer otururdum masanın başına. Elimin altında kâğıt kalem, gözlerim karşı ahşap evin penceresinde. Bir yazardım. Yazacaktım, kitaplar dolusu! İlkokulun son sınıflarında başlayan düşüm, özlemimdi bu. Bir deftere koskoca bir roman yazmıştım, o günlerde oynayan *Trader Horn* filminin benzeri olan bir serüven romanını... Sonra ortaokul, lise sıraları. Yeni roman deneyleri: *Karayürek Çetesi, Akdeniz Martısı, Gizli Oda* gibi... Hepsi serüvenlerle, cinayetlerle, aşklarla doluydu. Hep düşsel şeyler! Odamda oturup hayal ettiğim olaylar! Birini bile yaşamamıştım, birini bile yaşamayacaktım...

– *Sinemaya gitmenin, okuyup yazmanın dışında o sıralar başka nelerle uğraşıyordunuz? Örneğin, sporla da ilgilenmiyor muydunuz? Hangi takımı tutuyordunuz?*

– Kumkapı'daki Fransız okulu 1934 yılı sonunda kapandı. İlkokulun son sınıfına geçmiştim. İlköğrenimin Türk okullarında yapılması zorunluluğu getirildiği için yabancı ilkokulların çalışmalarına son verilmişti. Şimdi hangi okula gidecektim? Babam hemen Galatasaray'ı düşündü. En gözde okul burasıydı. Nice büyüklerimiz bu okulda yetişmişti. Dayım da Galatasaray mezunuydu. O da ünlü okula girmemi istiyordu. Babamsa çoktan kararını vermişti.

Ama ben direniyordum. Nasıl olurdu da ben, Sarı-Lacivert bel kemeri taşıyan Zekili, Alaattinli, Fikretli Fenerbahçe'ye gönül bağlamış ben, Galatasaray Lisesi'ne giderdim! Uzun tartışmalar oldu. Yaşamda hiçbir konuda bu denli dirençle karşı çıktığımı anımsamıyorum. Ben Fenerbahçeli'ydim. Galatasaray Lisesi'ne gidemezdim! Sonunda ben üstün çıktım.

Neler kaçırmışım meğer! Sonradan öğrendim bunları! Galatasaray Lisesi'ne girseymişim Nadir Nadi'nin öğrencilerinden olacakmışım. Turhan Feyzioğlu, Metin Toker, Turan Güneş, Metin And, Seha Meray gibi... Çocukluk işte! Sonradan öğrendim ki Galatasaray Lisesi'nde Fenerbahçe yanlısı öğrenciler de çokmuş!

– *Neden başka takım değil de ille Fenerbahçe?*

– Nereden gelmişti bu Fenerbahçelilik? Hem de böylesine koyu bir Sarı-Lacivert bağlılığı? Bir kez bile Fenerbahçe takımının maçını sey-

retmemiştim. Ama radyoda verilen maç anlatımlarını dinleyerek oluşmuştu bende bu duygu. O yıllar da maç anlatımını sanırım Sait Çelebi yapıyordu. Radyoda her şey anlatılırdı. Film bile! Ramon Novarro'nun oynadığı *Kedi ve Keman* filmini Mesut Cemil Bey'in tatlı anlatımıyla dinlemiştim.

İlkokuldayken babam Fenerbahçe renklerini taşıyan bir forma, bir de futbol topu almıştı. 30'lu yıllar! Fenerbahçe yine şampiyondu. Zaten Fenerbahçe'den başka Galatasaray, Beşiktaş vardı ön sıralarda adı geçen. Vefa, İstanbulspor, Beykoz, Anadolu, Süleymaniye, Hilal vb'ler de 30'ların takımlarıydı. Ama en başta Fenerbahçe ve Galatasaray gelirdi. Beşiktaş, Vefa, İstanbulspor daha sonra...

Kaç kez yazdım Fenerbahçe tutkunluğumu... O yıllarda Fenerbahçe en üstün takımdı. Yabancılarla yaptığı maçlarda üstün çıkması, liglerin en gözde takımı olması mıydı beni etkileyen? Ya da formasının renkleri!.. Oysa Galatasaray'ın Sarı-Kırmızı forması daha çekiciydi. Tavla pullarını sarı-lacivert ve sarı-kırmızı renklere boyayıp zarı da futbol topu yerine koyarak halının üstünde maç yaptırdığımı da söylersem ne dersiniz? O günlerde bir yabancı futbol adamı tavla pullarını masa üstüne yayarak futbol dersleri vermişti. Herhalde ben de bunun etkisinde kalmıştım.

– Fenerbahçe'ye bağlılığınız bugün de sürüyor mu? Özellikle yapılan büyük paralı transferlere ve Fenerbahçe'nin 1991'de uğradığı acı yenilgilere karşın?

– Gelelim bugüne... Daha önceki yazılarımı okuyan bazı dostlar telefonla, mektupla 'hatırımı' soruyorlar! «N'olacak haliniz?» diyorlar. Öyle ya bu yıl birinci olamadık. Galiba ya dördüncü ya beşinciyiz. Milyarlar ödeyip takıma alınan oyuncular bu yıl ünlü deyimle 'döküldüler'. Bir tek Rıdvan ne yapabilirdi ki! O da sık sık sakatlanıyor. Karşı takımın oyuncularının bütün dikkatleri Rıdvan'da, ne yapıp edip bir yerini sakatlıyorlar, haydi birkaç ay saha dışı!..

Bir kez daha yazmıştım, şimdilerde takım tutmak kadar yanlış bir iş yoktur. Bakıyorsunuz en sevdiğiniz oyuncu kalkıp karşı takıma geçiyor. Parayı verdin mi istediğini elde ediyorsun. Galatasaray'ın simgesi sayılan Tanju bile Fenerbahçe'yle anlaşmak istemedi mi? Bilmem kaç milyar verince Tanju'yu da, daha başkalarını da istediğin takıma alabiliyor-

sun! O zaman takım tutmak, renklere bağlanmak bir anlam taşıyor mu? Nerede Beşiktaş'ın Baba Hakkı'sı, Fener'in büyüklü küçüklü Fikret'leri, Lefter'leri, Galatasaray'ın Nihat'ları, Leblebi Mehmet'leri! Öldür Allah bu gibileri kimse bağlı olduğu renklerinden uzaklaştıramazdı.

Fenerbahçe bu yıl ligde de, kupada da bozguna uğradı. Milyarlar dökmesine karşın en küçük bir başarı kazanamadı. Ne yapalım, hemen takım mı değiştirelim? Fener bu, döner döner bir gün gelir dünyayı yener! Umut gelecek mevsimde. Fenerbahçeli olmanın apayrı bir onur, bir değer olduğuna inanan gençler elbette ki var. İşte umut bu gençlerde!

ORTAÖĞRENİM

– Ortaokul ile liseyi hangi okullarda ve tarihlerde bitirdiniz?

–Ortaokulun son sınıflarını ve liseyi İstiklâl Lisesi'nde 1941-42 döneminde bitirdim.

– Nasıl bir öğrenciydiniz? Uslu mu, yaramaz mı, çalışkan mı, tembel mi? Öğretmenler ve öğrencilerle aranız nasıldı?

– Okulu, dersleri sevmeyen bir öğrenciydim. Hiçbir dersi sevmiyordum. Cebir, fizik, kimya başta. Tarih, coğrafya ve felsefeden hoşlandığım olurdu. Edebiyata gelince, onu da sevemedim, o kadar sevmek istediğim halde. Çünkü okullarımızda okutulan edebiyat bir fosil yığınından başka bir şey değildi. Bu derslerde insan edebiyatı seveceği yerde, ondan nefret etmesini öğreniyordu. Uslu, ama biraz tembele yakın bir çocuktum. Kendimi kendi okuduklarımla yetiştirmek istiyordum. İlkokulda yazdığım «tahrir»leri öğretmenler pek beğenirlerdi.

Yazma hevesi ortaokulda hızlandı. Türkçe öğretmenimiz Meliha Güvemli (yeni evlenmişlerdi Zahir Bey'le), Haşim'in «Merdiven» şiiri için yazdığım bir yazıyı bütün sınıfa okutmuş, benim ilerde «yazar» olacağımı söylemişti. Yıllar sonra da «Dediğim nasıl çıktı?» demiştir. Sonra lisede büsbütün hız kazandı yazarlığım, sürekli yazılar yollardım dergilere, gazetelere. Ses seda çıkmazdı, her sabah gazetecinin yolunu gözlerdim, yazılarımın çıkmasını umut ettiğim tüm dergileri, gazeteleri alırdım. «Ne bekliyorsun gazeteleri, paşalığını mı okuyacaksın?» diye takılırlardı komşu hanımlar. Ama ben yazardım, yazar olacaktım, ateş gibi bir şey

Oktay Akbal, 1937'de ortaokul öğrencisi iken

vardı içimde. Durmadan okuyan, durmadan yazan bir solgun çocuk... Bir gün yazılarım basıldı gazetelerde, dergilerde. Lisenin ilk sınıflarından itibaren adımı gazete ve dergilerde görmeye başladım, son sınıfa geldiğimde Babıâli'den yazıları için kendine göre para olan bir «yazar»-dım...

– Babanızın ölümü de bu döneme mi rastlıyor? Bu ölüm ailede ne gibi oluşumlara yol açtı?

– Babam 1935'te öldü. Onun ölümünün etkisini ortaokul yıllarımda hep yaşadım. Annemle yalnız bir yaşam sürüyorduk. Oldukça yoksulduk. Yine de *Ayda Bir, Resimli Ay, Yarım Ay* gibi dergiler alıyor, Sabahattin Ali'nin, Nâzım Hikmet'in yazılarını okuyordum. Edebiyat diye bir

gerçeğin farkına varıyordum. 1936'da hastalandım, bir ay kadar yattım. O günlerde bol bol dergi okudum.

– *Yazmaya ne zaman başladınız? İlkin neler yazdınız? İlk yazılarınızda kimlerin etkisi vardı? Hangi yazarlara özeniyordunuz? Yazdıklarınızı yayımlayabildiniz mi? Nerede?*

– İlk yazılarımda o günlerin piyasa yazarlarının etkisi vardır. Ortaokulun ikinci sınıfında Sait Faik ve Sabahattin Ali'nin öyküleri ile 'edebiyat' diye bir değer olduğunu anlamışımdır. Lisenin ilk sınıfında yazdığım öyküleri durmadan gazetelere gönderirdim. İki satır mektupla, «Size hikâyelerimi gönderiyorum, beğenirseniz yayımlamanızı rica ederim» diye... Sonra beklerdim sabahın en erken saatlerinde gazeteyi. Büyük bir umutla, heyecanla...

– *Ya gazetede hikâyeniz çıkmamışsa, o zaman ne yapardınız?*

– Bakardım o gün benim yazım yok. Umutsuzlanırdım. Ama bu umutsuzlanma yeniden daktilo başına geçip yeni bir öykü yazmama yol açardı. O günlerde ne çok öykü yazardım! Zamanla bu verim azaldı. İyi de oldu. Seçmeyi, ayırmayı bilince, belli bir beğeni düzeyine erişince insan hem kendi yazdıklarında, hem başkalarının yazdıklarında daha eleştirici oluyor.

– *İlk hikâyeleriniz hangi gazetelerde, dergilerde, hangi imzayla yayımlandı?*

– Gazetede imzalı ilk yazım 1939'da *İkdam* gazetesinde çıkan «Ana Katili» adlı öyküdür. Edebiyat öğretmenim Zahir Güvemli resimlemişti. 1940'ta *Yeni Sabah* gazetesinde de öykülerim çıktı. Daha önce 1937-39 yıllarında Tahsin Demiray'ın *Ateş* ve İskender Fikret Sertelli'nin *Çocuk Duygusu* dergilerinde de imzalı öykülerim, yazılarım basılmıştı. Örneğin, 1937'de *Ateş*'te «Öç» başlıklı ilk öyküm yayımlanmış, bunu «Vatan Uğruna» izlemişti.

İkdam gazetesi üç kuruştu 1939'da, Ali Naci Karacan çıkarıyordu. 19 Mayıs törenlerine gitmiştik o yıl. Ben hiç katılmazdım törenlere, hep seyirci olurdum. Gittik. Fenerbahçe stadının açık tribünlerine sıkıştık. Yakıcı bir güneş vardı tepede. Üç kuruş verip bir gazete aldım, şapka

gibi kıvırıp başıma geçirdim. Sonra bir ara bakacağım tuttu. Ne görsem «Oktay Akbal» yazılı değil mi? Öykü sütununda bir başlık: «Ana Katili». Bir de resim var, hem de edebiyat öğretmenimiz Zahir Güvemli çizmiş. Gündelik bir gazetede çıkan ilk yazımdı: 19 Mayıs 1939...

Durmadan yazılar yolladım, hepsi yayımlandı. Derken *İkdam* battı. Bu kez C. Saraçoğlu'nun *Yeni Sabah*'ına başladım öyküler yollamaya. O günlerde gazetelerde her gün bir öykü çıkardı. Nerden bulacaklar ayda otuz öyküyü, ellerine ne geçerse basıyorlardı, herhalde! Yirmi-otuz öyküm de burada çıktı. Boyuna yazıyordum, bildiğim bilmediğim konular, yaşamadığım yaşamayacağım olaylar! Bir yandan *Bin Bir Roman, Çocuk Haftası, Yıldız* gibi dergilere de yazılar, çeviriler. Fabrika gibi yazı üretiyordum. Cemil Cahit Cem bir küçük broşür veriyordu, bunu uzatarak çevir, diyordu. İki gece oturup bitiriyordum: Marlène Dietrich'in yaşamı, Clark Gable'ın özel sayıları olarak çıkıyordu bunlar, resimlerle süslenerek... Marlène savaşa giden sevgilisini düşünerek atını sürerken düşüyor, kolunu kırıyor. Beş satırda geçen bu olayı iki sayfa uzatıyordum. Sonra dedektif öyküleri, serüvenler, cinayetler... O 40 yıllarının dergi koleksiyonları değişik adlarla yayımladığım öykülerimle doludur.

– *Nurullah Ataç'ı tanıyışınız da o yıllara mı rastlıyor?*

– Dokuzuncu sınıftayız. Ataç bir gün okula gelmiş, bir konuşma yapmış, Ömer Seyfettin'in iyi bir öykücü olmadığını söylemişti. Şaşmıştık, kızmıştık. Ama düşüncelere de dalmıştık. Epey zengindi okulun kitaplığı. Bir gün raflarda *Semaver*'i buldum. Okumaya başladım. «İpekli Mendil, Bohça» gibi hikâyeler hem şaşırttı beni, hem de kendine çekti. O güne dek yazdığım Esat Mahmut, Kerime Nadir öykünmesi öyküleri bir yana bırakmak gerektiğini hissettim. Edebiyat değildi bunlar. Kolay, ucuz, gerçekdışı şeylerdi. Bayağılık vardı hepsinde. Alışılmış, tekrarlanmış şeylerdi. Başka şeyler yazmalıydım, kendime vergi şeyler...

– *Galiba şiirler de yazıyordunuz?*

– Lisedeyken şiir de yazmaya başladım. Koca bir defteri doldurdum. Bunlardan ancak bir tanesi imzamla *Servetifünun*'da yayımlandı: «O Sokaklar». Ötekileri çekmecede bıraktım. Gerçi takma adlarla *Yedi-*

gün'e gönderiyordum bu şiirleri, birkaçı çıktı da, hatta Nihat Sami Banarlı dergide verdiği yanıtta umutlu gördüğünü belirtti de... Ama kendim daha iyi biliyordum şiirdeki gücümü. Sayfalarca şiir kaldı defterlerde, ya da kimi kızların mektuplarında... İyi ki kaldı! Birkaçı daha çıksaydı, övenler de olacaktı, kendimi gerçek bir şair sayacaktım, kırk yıldır şair diye geçinecektim, antolojilere girecektim, büyük sözler edecektim. Nice, şair olmadıkları halde şair olarak tanınanlar gibi!

Yavaş yavaş ünlü şairlerin, o dönemin genç şairlerinin şiirlerini okumaya başladım. 1940'da 'Garipçiler'in hızlı bir savunucusu idim. Edebiyat öğretmeni Raci Bey –ki bir Divan tutkunuydu, edebiyatta ilericilik yanlısı değildi– beni Oktay Rıfat sanmıştı. Nerdeyse edebiyattan bütünlemeye bırakıyordu öfkesinden. Ben ki okulun edebiyatçısı sayılıyordum!

Yeni-eski tartışmaları başlamıştı. Gavsi Ozansoy'un kara listesi günün konusuydu. Edebiyat öğretmenimiz Raci Bey bana «Gavsist» adını taktı. Cavit'le çıkardığımız *Doğu* gazetesi okulda yeni edebiyatın bayraktarıydı; Sait Faik, Orhan Veli gibi sanatçıları çevremizde duyurmak istiyorduk. Onuncu sınıfta Cavit, Vefa Lisesi'ne gitti. Sonra basın dünyasına girdi, *Servetifünun*'da çalışmaya başladı. Ben de bu dergide çeviriler yayımlıyordum. Şiirler yazıyor, ama yayımlamıyordum. Çok güçlü şairler vardı ortada, benim yazdıklarım onlardan iyi, onlardan üstün değildi. Böylesine çeşitli, güçlü bir şiir akımı ortasına şair olarak çıkmadım, o akıllılığı gösterdim. Lisenin son sınıfına kadar yeni edebiyatı, hikâyeleri, şiirleri okudum, çeviriler, eleştiriler yayımladım. Ahım şahım şeyler değildi bunlar, ama hepsi yeni edebiyattan yanaydı. Bu arada sinema ve çocuk dergilerine, para kazanmak amacıyla yazılar, çeviriler yolluyordum. 1941'den sonra profesyonel yazarlık yaşamım başladı denelir...

– *Peki, ya aşk, özellikle ilk aşkınız?*

– Aşk, bize vergi bir duygudur. Goethe'nin «Ben sizi seviyorsam bundan size ne?» dediği türden. Belli bir kişiye değildi benim içimdeki aşk duyguları, aşk kavramına, havasına idi. İlkokulda Süheyla adlı bir mahalle arkadaşına yakınlık duyuyordum. Düşlerimde onu görüyordum, ilerde onunla evleneceğimi hayal ediyordum, penceresinin önünden geçmek hoşuma gidiyordu. Sonra bu kızı gördüm yıllar sonra, tanı-

yamadım, kaçtım. Başka ilgiler de oldu lise sıralarında. Biri hep yakınımdaydı, ama benden uzaktı. Benim havamın dışındaydı, onu ne denli kendi dünyama çekmek istediysem, olmadı. Bu aşk edebiyatçılığıma güç verdi, yazılarıma esin kaynağı olmaktan ileri gitmedi...

– Liseyi bitirmek ne gibi duygular uyandırdı sizde?

– 42 yazında liseden yeni çıkmıştım. Lise mezunu! Büyük bir şey sanıyordum bunu. Savaş vardı dört yanda. Savaşa katıldık katılacağız, bizleri de askere aldılar alacaklar heyecanı içimizde. O yazı Suadiye'de büyükbabamın yanında geçirmiştim. Çok güzel bir yazdı. Balkonda oturur, domino oynardık. Adil gelirdi Çiftehavuzlar'dan bisikletiyle. O sıralar arsalar çoktu, bomboştu Bağdat Caddesi'nin çevresi. Gider voleybol oynardık dondurmasına. Semtin en güzel kızları bisikletleriyle dolaşurlardı ordan burdan. Neler neler anımsıyor insan. Üstelik küçük, ama içi minicik yazılarla dolu koskoca bir anı defterim de var, o yıla ait. Ama açmak istemiyorum yapraklarını...

YÜKSEKÖĞRENİM

– Liseden sonra üniversiteye girdiniz mi? Hangi fakültede, ne kadar okudunuz? Niçin ayrıldınız?

Şair ve yazarlarımızdan kimlerle arkadaşlık ediyordunuz? Nerelere gidiyor, neler yapıyordunuz? Kimleri okuyor, neler yazıyordunuz?

– Lise 1942'de bitti. Ama ben edebiyat dergilerinde yazıları çıkan bir 'yazar'dım artık. Cavit Yamaç'la *Yenilik* adlı tek sayılık bir gazete çıkarmıştık. Cebimizden koyduğumuz parayla. Lisenin ilk sınıfında Cavit Yamaç'ı tanıdım. Romanya'dan gelmişti, şiirler yazmıştı orada, dergiler çıkarmıştı. Benden iki yaş kadar büyüktü. Neler bilmiyordu ki! İstrati'yi tanımıştı. Bana yeni bir ufuk açtı. Sonra o Vefa Lisesi'ne gitti, sonra da Babıâli'de iş buldu. *Servetifünun* dergisinde Gavzi Ozansoy'la çalışıyordu. Benim çevirilerim de bu dergide çıkmaya başladı. Lise olgunluk sınavından bir yıl beklemeliydim. Yıl 1943'tü. Cavit evlendi, Adana'ya gitti. Dergi bana kaldı. Yaş yirmi. Koskoca bir derginin yönetimi benim sorumluluğumdaydı. Edebiyat dünyasının içindeydim, hemen her genç şairi, yazarı tanıdım. Özdemir Asaf'ı, İlhan Berk'i, Orhon Arı-

burnu'nu, Cahit Irgat'ı, Faik Baysal'ı, Kenan Harun'u hepsini dergide topladım. Ünlü «Manifest» eylemini yaptık birlikte. Edebiyatta 'insan'ı ön yere getiren bir eylemdi.

1944'te Hukuk Fakültesi'ne girdim. İlk yıl dersleri iyice izledim. Ama kalabalık sınıflar, dersler hoşuma gitmedi. Edebiyat Fakültesi'ne geçmek istedim. Askerlik yoklamalarımı ihmal ettiğim için bu da olamadı. İki yıl sonra Edebiyat Fakültesi Fransız Filolojisi'ne yazıldım. Bir yıl dersleri izlemedim. Ama baktım ki ders veren kişiler yetersizdi, bana öyle geliyordu, belki de 20 yaşta az çok ün kazanmış olmamın, daha doğrusu kendimi böyle görmemin bir yanılgısıydı. 1946'da çıkan ilk kitabım *Önce Ekmekler Bozuldu*, 1949'da çıkan *Aşksız İnsanlar* için bu fakültenin hocaları övücü yazılar yazmışlardı. Kendimi 'olmuş' görüyor, bu hocalardan ders almayı önemsiz sayıyordum.

Beyoğlu'ndaki sanatçı lokantaları, içkili yerler ilgimi daha çok çekiyordu. Bu yüzden fakültedeki öğrenim yarıda kaldı. Bir yanlışlıktı bu. Sonradan anladım ve benim gibi öğrenime önem vermek istemeyen genç arkadaşları uyardım, öğrenimlerini bitirmeleri için uğraştım.

– Üniversitede kimlerle arkadaştınız? Kız arkadaşınız var mıydı? Öğretmenlerle ilişkileriniz nasıldı?

– Üniversitedeyken birkaç kız arkadaşım vardı. Ama hiçbirine büyük bir ilgi duymadım. Yazmaya, yaratmaya iyiden iyiye kendimi vermiştim. Şiiri bırakmıştım gerçek şairlere, ama şiiri çok seviyordum, her zaman sevdim. Kısa öykü türünde Sait Faik'ten çok şey öğrenmiştim. Ama onun iç evreniyle benimki çok değişikti. Ondan aldığım ders, öykü sanatının özgünlüğüydü. İnsana yönelişi, kendine vergi bir biçim kurmak oluşu, hiçbir olayın başı sonu olmayışı, yaşamın türlü kesitlerinden bir parça oluşu, yaşamın her anının öyküye konu olabilmesi...

İLK ESERLER

– 1946'da ilk kitabınız yayımlanıyor: Önce Ekmekler Bozuldu...

– Ondan önce bir kitabım daha yayımlandı. Daha doğrusu bir derlemem. Yıl 1944. İki arkadaşımla anlaştım. Paraları var, yazını da seviyorlar. Bir «Seçmeler» kitabı çıkaralım, dedik. Şiirler topladım, çoğu yeni... Öyküler, yeniler de var daha önce yayımlanmış olanlar da... Beş

formalık bir kitap: *Genç Nesil Konuşuyor*. Hazırlayanlar: A. Demirbağ - T. Demiriz. Servetifünun Basımevinde dizildi, basıldı. Bin tane... İlgi uyandırdı, kısa sürede satıldı. Bugün bende bile yok. Demirbağ öldü. Demiriz ne oldu bilmem!.. Bu, benim yayın işinde ilk deneyimimdi.

– Önce Ekmekler Bozuldu nasıl, nerede basıldı, ne gibi serüvenler geçti başından?

– Bir soruşturmamda[4] da açıklamıştım:

Yıl 1946. Bir öykü kitabı çıkarmak istiyorum. 1942'den beri yayımladığım birçok öykü var. Bir eleme yaptım. On parça kaldı orta yerde. Bir de mektup var. *Garipler Sokağı*'ndan da uzunca bir bölüm ekledim. Olsa olsa dört forma olur. Ama para gerekli! *Yenilikler* dergisini çıkarıyoruz Necatigil, Onger, Birsel, Tirali. Kitaplarımız *Yenilikler* yayını olacak. Ama her yazar kitabının parasını kendi verecek. Ne var ki, para bulmak en zor sorun! O günlerde annem Tophane'deki küçük evi sattı. Üstte üç oda, altta bir dükkân. Babamdan kalmıştı, on beş lira kira getiriyordu. İçindeki kiracı da yirmi yıldır çıkmıyordu; çıkacağı da yoktu. İki bin lira aldık sanırım. Annem üç yüz lirasını bana verdi. Ferit Kalmuk'un F.K. Basımeviyle anlaştım, kapağı, Fahir Onger yaptı. *Önce Ekmekler Bozuldu,* Nisan-Mayıs 1946'da işte böyle çıktı. Bin iki yüz tane... Bir-iki yüzünü oraya buraya gönderdim. Kendi elimle dükkânlara dağıttım. Şehzadebaşı'nda tanıdık bir tütüncü baktı baktı, «Altmış kuruş kimse vermez, daha ucuz yapacaktın,» dedi. Üç tane bırakmıştım, ikisi satılmış... Anadolu dağıtımı için Necip Fazıl bir yer öğütlemişti. Beş yüz kitabı paketler halinde oraya bıraktım. Altı ay sonra hesabı verecekti. Altı ay sonra gittim, paketleri tozu toprağıyla bıraktığım yerden aldım. «Gönderdik, hepsi geri geldi» dediler. Bir de posta parası istediler. Oysa biri bile yerinden kıpırdamamıştı. Dergilerde, gazetelerde –belki adı ilginç geldiğinden– epey sözü edildi. (..)

İki yüz lirayı kurtardım. Belki kırk elli lira da kâra geçtim. Bu ilk deneyim oldu.

– Kitabınızdaki hikâyeler daha önce nerelerde yayımlanmıştı? Bunlar kitaplaşınca basında nasıl karşılandı? Amacınız neydi? Bu amaç iyi anlaşıldı ve doğru değerlendirildi mi?

(4) *Günümüzde Kitaplar* dergisi, Mayıs 1984.

– *Önce Ekmekler Bozuldu*'da on öykü ile bir roman parçası vardı, dört formalık bir kitap. Bu öyküleri daha önceki yıllarda *Servetifünun* ve *Büyük Doğu* dergilerinde yayımlamıştım. *Servetifünun*'u 1943-44 arasında ayda yirmi lira maaşla ben yönetiyordum. Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*'su da o yıllarda yayımlanmaya başlandı. Bir edebiyat dergisi görünümündeydi. Sait Faik, Bedri Rahmi, Ziya Osman, Fazıl Hüsnü gibi ünlü kişilerin şiirleri çıktı ilk başlarda. Benim de «Sahil Kahvesi» «Önce Ekmekler Bozuldu», «Kibrit Alevi», «İstasyon» vb. öykülerim. *Büyük Doğu*'nun satışı yüksekti. Yirmi bin kadar basan, çok satan bir dergiydi. Necip Fazıl'ın «gerici» yönü ortaya çıkmamıştı daha; sevilen, okunan bir şairdi. *Büyük Doğu*'nun öykücü olarak tanınmamda önemli etkisi oldu.

Önce Ekmekler Bozuldu, özellikle bu adı taşıyan öykü geniş ilgi topladı. İkinci Dünya Savaşı'nın benim kuşağım üzerinde, yani 1940'larda yirmi yaş yakınlarındaki bir kuşak üzerindeki olumsuz etkilerini, korkuları, savaşa girip girmemek heyecanlarını yaşatıyordu. İlkin bu öykünün adı «1940» olacaktı. Bu adı da dostum Fahir Onger önermişti. İlk cümle «Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey» diye başlıyordu. Ben öyküye bu ilk cümlenin üç sözcüğünü başlık olarak seçtim. Öteki öykülerde de böyle bir hava vardı.

Kitap o günlerde övüldü. Nurullah Ataç'tan sonra Nâzım Hikmet de Memet Fuat'a yazdığı mektuplarda «Önce Ekmekler Bozuldu» öyküsünden söz eder. Pek çok yazı yazıldı. Bir karşılaşmamızda Sabahattin Ali de kitabımı beğendiğini söylemişti.

– *Ataç 17 Haziran 1946 günlü Ulus gazetesinde şöyle diyor:*

«O yazarın *Önce Ekmekler Bozuldu* adlı küçük bir betiğini gördüm, daha yeni çıktı. Ne güzel yerleri var! Oktay Akbal'ın güvenilecek, bundan sonra yazacakları umutla beklenecek bir yazar olduğunu sanıyorum.»

Nâzım Hikmet de adını andığımız mektupta şunu demiş:

«Ben sorduğun romanları ve hikâyeleri galiba okumadım, okumuşsam bile aklımda iyi kötü hiçbir iz bırakmadan gelip geçmişler. Mamafih *Önce Ekmekler Bozuldu*'nun ilk hikâyesinin ilk sayfalarını hayal meyal ve her nedense iyilikle hatırlıyorum.» (*Memet Fuat'a Mektuplar,* 1988, s. 77)

Ayrıca, Ulunay, Fahir Onger, Naim Tirali, Şinasi Özdenoğlu, Enver Naci Gökşen, Besim Akımsar, Hasan Tanrıkut, Kemal Dayan, Alâettin Güneysu vb. gibi yazarlar da kitabınızı değerlendiren yazılar yayımlamışlar:

O sıralar nasıl bir hikâye anlayışına bağlıydınız? Sonra bu anlayışınızda değişmeler oldu mu?

– O sıralarda ben Sait Faik'le Sabahattin Ali'nin öykü anlayışlarına yakındım. Konuya o kadar önem vermiyordum, ama toplumun bir kesitini, toplumdan bir atmosferi, sokakları, insanları anlatmaya çalışıyordum. Bu anlayışım öbür öykü kitaplarımda da sürdü. Belki biraz daha içe kapanık, insanın iç dünyasına daha çok önem veren bir anlam kazandı.

– *Önce Ekmekler Bozuldu'yu hangi hikâye kitaplarınız izledi? Bunların basında ne gibi yankıları oldu? Sizi çok üzen ya da sevindiren elşetiriyi kim yazmıştı?*

– İlk kitabımı 1949'da Varlık Yayınları'nda çıkan *Aşksız İnsanlar* izledi. Onun da ilginç bir öyküsü var: Rakım Çalapala, yayın işine başlıyorum, demişti. Öykü kitapları da basacaktı. Sirkeci'ye inerken, şerbetçinin üstünde bir oda tutmuştu. *Aşksız İnsanlar*'ı ona götürdüm. Önce tanınmış bir ad istiyordu. Sait Faik'ten söz ettik. Sait'e rastlayınca «Çalapala bir kitabını basmak istiyor,» dedim. Sait Faik'in *Kestaneci Dostum* adlı kitabı aylardır, belki bir iki yıldır Remzi Bey'de duruyordu. Benim *Garipler Sokağı* da öyle... Sait, kitabı Remzi'den aldı. Rakım Bey'e götürdük. Yüz lira aldı. O sevinçle beni Filibe köftecisine davet etti. Ama Çalapala yayına başlayamadı bir türlü. Sait *Kestaneci Dostum*'u oradan alıp, Varlık'a verdi. Yaşar Nabi kitabın adını değiştirdi *Lüzumsuz Adam* yaptı; öyle bastı... *Aşksız İnsanlar*'ı da Yaşar Bey'e götürdüm ben de... Öykü dizisi vardı, ilkin Sait Faik'in, sonra Bekir Sıtkı Kunt'un ve Umran Nazif Yiğitler'in kitapları çıkmıştı, benimki dördüncü kitap olacaktı. Ama Yaşar Bey masrafa katılmamı önerdi. Bin beş yüz, iki bin tane basılacaktı, yarısı benim, yarısı onun olacaktı. O, kendi kitaplarını satıp bitirince benimkileri satın alacaktı. Öyle de yaptık. Hatta kitapların yarısı mavi, yarısı pembe kapaklı oldu... Bilerek değil, yanlışlıkla, ya da karton ve boya yokluğundan ötürü... Bana pembeler düştü. Birkaç ay sonra Yaşar Bey «Benimkiler bitti, sen evden kitapları getir,» dedi. Parti

parti taşıdım birkaç yüz lira aldım. Yani yaptığım masrafı kurtarmış, hatta kâra da geçmiştim. İkinci öykü kitabımın çıkışı da böyle oldu.

Bundan sonra, 1950'de çıkan *Garipler Sokağım*'la, Yeditepe'de yayınlanan *Bizans Definesi*'nden yüzer lira aldım. Artık kitaplarımı kendi paramla bastırmıyordum. Kendimi 'profesyonel' bir yazar sayıyordum! O yüzer liranın öyküsü de var. Yaşar Bey on lirasını Orhan Veli'nin mezarı için ayırdı, on lirası da başka bir işe gitti. Hüsamettin Bozok da yüz lirayı ellişer lira olarak aralıklarla ödedi. İşte, benim ilk kitaplarımın yayımlanma öyküsü böyle...

Aşksız İnsanlar'ın yankısı birinci kitabımdan daha büyük oldu. Sabri Esat, Adile Ayda, Cahit Sırrı vb. o günlerin ünlü kişileri övücü yazılar yazdılar. Bir kuşağı anlamak için bu öykülerin yararlı olduğunu söyledi Sabri Esat. Beni en çok sevindiren yazıyı Nurullah Ataç yazdı. Bir yazısında kısaca bu kitaptan söz etti, «bir şiir kokusu» bulduğunu falan. Adila Ayda da *Cumhuriyet*'te bu kitabı övdü. Ama bir süre önce Sait Faik'i yerdiği için ben bu övüden hiç hoşnut kalmadım. Sanki Sait Faik'i kötüleyip beni ve Samet Ağaoğlu'nu özellikle övmek istiyor gibiydi.

– Hikâyelerinizi kolay mı, güç mü, nerede ve ne zaman yazarsınız?

– Bazan çok kolay, bazan çok zor. Kâh kalabalık içinde, örneğin bir kahvede, kâh sessizlikte... Ama, çoğu öykülerimi gece yarısından sonra yazdığımı söyleyebilirim. Yazıya başladım mı, onu bitirmeliyim, yoksa kalır gider. Bir öyküyü kaleme almadan önce uzun zaman onu içimde yaşatırım. Bir örnek: *Bizans Definesi*'nde bulunan «Karanlıktaki Kanepe» adlı öyküye 1943'te başlamıştım, bir türlü yazamadım. O ise hep içimde var olarak kaldı. Bir gün onu yazacağımdan emindim. Aradan birkaç yıl geçti, başka birçok yazılar, öyküler yazdım, onu yazamadım. Sonunda geçenlerde tamamladığım bu öykü, 1943'te düşündüğümden apayrı, bambaşka bir şey oldu...

– Adını andığınız eserlerde bulunan hikâyelerden en sevdikleriniz hangileridir?

– *Aşksız İnsanlar*'da sevdiğim öyküler, önce bu adı taşıyan öykü, bir de «Mahmut Bey'in Gazetesi» ile «Dondurmalı Sinema» ve «Ahşap Ev». *Önce Ekmekler Bozuldu*'da bu adı taşıyan öykü.

– Peki, en sevdiğiniz yemekler, yemişler, sebzeler?

– En sevdiğim yemekler patlıcanlı olanlar. Fasulye, karnıbahar ve ıspanak. Meyvelerin hepsini severim. Ama kirazı hepsinden çok severim.

– Ya sevmedikleriniz?

– Kuskusu ve pırasayı sevmem.

BASINLA İLİŞKİLER

– Basınla ilişkileriniz nasıl başladı? Hangi dergilerde, hangi gazetelerde?

– Dediğim gibi, 1943'te *Servetifünun*'un yönetmeni oldum. Daha önce 1937-1938 yıllarında ortaokuldayken *Çocuk Duygusu* ile *Ateş*'te de yazılarım çıkmıştı. 1939-40'larda *Yeni Sabah* ve *İkdam* gazetelerinde pek çok öyküm ve çevirim yayımlandı. 1944-46 arasında *Vakit* gazetesinde eleştiriler, tanıtma yazıları yayımladım. *Büyük Doğu*'da her hafta «Dünya Fikir Sanat Hareketleri» sütununu yazıyordum. Sartre ile Existentialisme'den ilk kez 1945'te bu sütunda söz açtım. Sanırım, bu konuda Türkiye'de ya ilk, ya ikinci yazıdır. *Vakit*'te Valéry vb. gibi yabancı yazarlar konusunda incelemelerim çıkmaktaydı. 1945'te *Vakit*'te çıkan en yararlı inceleme, bana kalırsa, «Harp Karşısında Şiir» başlıklı, iki bölümlü yazıdır. *Vakit*'te çıkan bu yazıların çoğu elimde yok yazık ki. Oysa o günlerde çoğu kimsenin ya çekinerek, ya yersiz bularak beğenmedikleri konuları ilk kez ele aldığım görülür. 1946'dan 1950'ye kadar, *Varlık*'ta, *Sanat ve Edebiyat* gazetesinde, *Yirminci Asır*'da, başka dergilerde eleştiri ve deneme yazılarım çıkmıştır. Gene de bunlara, eleştirme diyemiyorum. Kitap tanıtma yazıları, ya da yerli yabancı yazarlar üzerine 'kendimde denemeler' diyebilirim.

1951'den 1956'ya kadar, görevli olarak, *Vatan* gazetesinde her hafta bir kitap tanıtma yazısı yazdım; bir, iki, üç kitabı tanıtıyordum. İlkin gazetenin magazin sayfasında çıkan bu yazılar, ortalama okura o yazarı, o kitabı tanıtmaktan öteye geçmeyecek çeşittendi. Derken «Vatan Sanat Yaprağı»na geçildi ve kitap üstüne yazılar daha çok bir deneme, bir çeşit inceleme niteliği aldı.

– Neden «eleştirme» değil de «deneme» sayıyorsunuz bu yazıları?

– Nedeni, bu yazıların bir incelemeci, bir eleştirmeci gözüyle değil de, bir sanatçı, bir hikâyeci gözüyle yazılmasıdır. Okuduklarım, gördüklerim konusunda kendimce bir şeyler yazmışım. İddiasız şeyler bunlar; ille de doğru olduğunu ileri sürmediğim, ille de tek değişmez gerçek budur demediğim yazılar. Az çok Ataç'ın yöntemine benzeyen yazılar... Ataç'taki «kesinleme» yapmak istemeden gene de az çok kesinlemeye giden yazılar gibi de değil. Kısacası, *Şair Dostlarım*'ın önsözünde dediğim gibi, «öykümsü söyleşiler», ya da, kendimle konuşmalar. Kitaplar, insanlar, yazarlar, sanatçılar, yaşam konusunda. Kendimle, ya da benim gibi olanlarla, yazılarıma önem verenlerle, bir şey bulanlarla...

Hiçbir zaman kitaplar ve yazarlar karşısında kılı kırk yaran bir incelemeci, eleştirmeci olamamışımdır. Öncelikle mizacım, yaratılışım aykırıydı böyle çalışmalara; sevdiğim, hoşlandığım, yararlı bulduğum konularda düşüncelerimi, görüşlerimi yazmaktı benim yaptığım. Ya bir görev biçiminde, ya da canım istediği için... Örneğin, *Varlık*'ta «Şair Dostlarım» dizisine «canım istediği için» başlamıştım, sonradan bu yazılar ilgi görünce bir çeşit görev oldu sürdürmek.

– Vatan'da, ardından öbür gazetelerde siyasal fıkralar da yazdınız. Yıllarca köşe yazarlığı yaptınız...

– 1950'den sonra Vatan'da iki yıl düzeltici, ardından dış politika sekreteri, yazı işleri müdür yardımcısı olarak çalıştım. Beş-altı yıl kitap tanıtma yazıları yazdım, sanat sayfasını yönettim. 1956'da da köşe yazarlığına başladım. Önce «Kısaca», sonra «Evet-Hayır» ve «Düş ve Gerçek» başlıklı köşelerde sürekli yazdım. *Vatan* Ankara'ya taşınınca bir süre de orada yazdım. 1969' dan sonra *Cumhuriyet*'te «Evet-Hayır» köşesinde haftada üç gün, 1972'den sonra da sürekli yazmaya başladım. O gün bugün bu görevi sürdürüyorum.

EVLİLİK

– Ne zaman evlendiniz? Eşinizle nerede, nasıl tanıştınız? Evlilik, yaşamınızda bir değişiklik yarattı mı? Ne gibi sorunlar doğurdu? Çocuklarınız oldu mu? Kaç tane? Adları ve doğum tarihleri?

– 1949'un sonunda evlendim. Eşimde Milli Eğitim Basımevi'nde

tanıştık. *İnönü Ansiklopedisi*'nde harita işleriyle görevliydi. Dil-Tarih mezunu bir insan. Evlilik tüm yaşantımı, hatta yaşadığım kenti değiştirdi. Ankara'da ev tuttuk. Annem İstanbul'da kaldı. İlk kez annemden böylesine uzun ayrılıyordum. Ankara'yı sevemedim. Serçe Sokak'ta bir zemin katında yaşadık. Bir kızımız oldu, Oya. Oya, Alman Lisesi'ni, İktisat Fakültesi'ni bitirdi. Şimdi avukat Adnan Doğangün'le evli. İki torunum var. Sevi, orta birde ve Övgü, ilkokul ikinci sınıfta. İlk eşim Fazıla Aka'dan 1972'de ayrıldım.

– *Biraz annenizin sizinle ilişkilerinden ve ölümünden söz eder misiniz?*

– Annem beni hep ufak bir çocuk gibi görürdü. Sokağa çıkarken atkımı iyi mi sardım, içime yünlü mü giydim, incelerdi, sorardı. Yaşımız

(Fotoğraf: Anne Marie Özkök)

Oktay Akbal, eşi Ayla Akbal'la 1988'de Ruhi Su'nun cenazesinde

ister kırk, ister altmış olsun bir annenin gözünde hep o dünkü çocuğuz. Bu değişmez... Yaşlı kişi, yaşlandığını bilmez, bilmek istemediğinden mi, yoksa gerçekte, o içteki insan bir türlü yaşlanmadığından mı?

Annem seksen bir yaşında öldü. Babamsa kırk altı. Birkaç güncemde[5] sözünü ettim:

Annemi 1 Şubat 1970'te Pazar günü hastaneye kaldırdık. Akşam nasıl oldu, gece karanlık... Koştuk, Hilmi Yavuz da evdeydi. Bir hasta arabası, doktorlar, filmler, Marmara'ya bakan bir oda. Nasıl da düşmüş, kırmış kalçasını! İçim titrerdi hep. Bugün yarın bugün yarın! Bekliyordum, olacak olanın olmasını. Sekseninden sonra kişi konuktur yeryüzüne. Bir gün yok oluverecek bir konuk. Yanındadır, karşındadır gene de yoktur. Dalıp giderdim bakarken yüzüne, bir gün göremeyeceğimi bilerek. Koşardı pencereye, tülün ardından ben yitip gidene kadar bakardı... Acısı çok. Nasıl dayanır buna? Ameliyat edeceklermiş. İki gün inceledikten sonra. Bırakmak zor orada. Bıraktık gene de.(...)

5 Şubat gecesi gidiverdi sessizce. Öğleden sonra hep elimi tutmuştu. Gitme demişti. Kimseyi tanımamıştı, ama beni tanımıştı. Teşekkür etmişti. Niye? Ne yaptım? Niçin? Sizin hiç anneniz öldü mü? Hep bu kafamda, hep bu. Karmakarışık yaşam parçaları. Hepsi annemle ilgili. O kadar canlı ki bende! Ama dün gömdük. Yeni mezarlıktı orası. Çevresi boş. Sami Karaören, Fahir Onger, Tütengil, Rauf, Behçet, Hilmi, Faik, Cengiz, Tarık... Sonra gittik Beşiktaş iskelesine dört arkadaş. Herhangi bir günmüş gibi. Gece yalnız kalınca anladım. Anladım ama neye yarar? Demek annem yok artık...

KÖŞE YAZARLIĞI

- *Gazetelerde köşe yazarlığına ne zaman başladınız?*

- 1956'da *Vatan*'da. 1969'a kadar bu gazetede köşe yazarlığı yaptım.

- *Cumhuriyet'e ne zaman geçtiniz?*

- Eylül 1969'da *Cumhuriyet'e* geçtim.

(5) Bak: Oktay Akbal, *Yeryüzü Korkusu*, 1983, s. 14-15.

– Cumhuriyet'ten 1971'de ayrılmışsınız, niçin?

– 12 Mart 1971'de *Cumhuriyet* üst yönetiminde değişiklik oldu. Nadir Nadi gazeteden uzaklaştırıldı. İlhan Selçuk tutuklandı. Benim de yazılarıma son verildi. Eylül 1971'den Eylül 72'ye kadar yazılarımı Ankara'da çıkan *Barış* gazetesinde sürdürdüm. 72 Eylül'ünde Nadir Nadi gazete yönetimine geri döndü, ben de bu kez haftada altı gün 'Evet-Hayır'ı yazmaya başladım. O gün bugün...

– Her gün nasıl yazıyorsunuz? Önceden hazırlık mı yapıyorsunuz, yoksa esin(ilham) perisi sizi sık sık görmeye mi geliyor?

– Yazmak için kendini hazırlamak diye bir şey yoktur. Bir yazar her zaman yazmaya hazırdır. Belirli bir düzeye ulaşan yazar «esin» beklemez. Ancak uygun bir ortam, bir kafa dinçliği, bir çeşit huzur gereklidir. Yazmak için günün şu veya bu saati uygun düşer denemez. Hele Türk yazarı boş zamanlarında yazan bir kişi olduğuna göre... Kendimden bahsetmem gerek herhalde. Benim ikinci işim gazetecilik. On yıl

Oktay Akbal, 1983'te Nadir Nadi ve İlhan Selçuk'la
Barış Derneği davasını izlerken

kadar sekreterlik, yazı müdürlüğü yaptım. Yirmi yıldan beri de gündelik fıkralar yazıyorum. Yani edebiyat dışı bir iş olan gazetecilikle yaşamımı kazandım, kazanmaya çalışıyorum. Fıkracı olarak her zaman yazı yazmak zorundayım. Sabah, akşam, gece, geceyarısı... Her gün bir yazı yetiştirmek başka türlü olamaz.

– *Ya «edebiyat içi» ürünlerinizi verirken, sözgelimi hikâye ve romanlarınızı yazarken nasıl davranıyorsunuz?*

– Hikâyeci, ya da romancı olarak durum biraz farklı. Hikâyeci, bütün yaşamınca yaşar hikâyelerini yazmadan önce... Nice hikâye tohumları vardır içinde yeşermiş, ya da yeşermeden kurumuş. Notları vardır, yazılmış, yarıda kalmış hikâye parçaları vardır, bitmiş, bir yana atılmış olanları vardır. Batı ülkelerinde yaşayan, yazan bir hikâye yazarı, profesyonel bir kimsedir. Yılda şu kadar hikâye, ya da bir-iki roman yazmakla yaşamını çok üstün bir düzeyde kazanacağını bilir. Belirli bir yere varmış yazar, yani kendini kabul ettirmiş, antolojilere, edebiyat kitaplarına geçmiş, yapıtları başka dillere çevrilmiş, kısacası herkesce «hikâyeci, romancı» diye benimsenmiş bir insan için yalnız yazacağı hikâye, roman vardır. Bizler, Türk yazarları için durum hiç böyle değil. Ne kadar ün kazansak, «kendimizi kabul ettirmiş» sayılsak da «maddî» bakımdan yerimizde sayarız hep! Başka işler yapmak zorundayız...

– *Gazetedeki yazılarınızı hangi türe mi sokuyorsunuz? Fıkra, deneme, öykücük, söyleşi, eleştiri...*

– Gazetede çıkan yazılarımı hangi türe mi sokuyorum? Ben türlere karşı bir kişiyim. Öykü ile deneme, söyleşi, giderek roman bile bir bütünü oluşturur. Bu, benim için böyle. Gazete yazılarım daha çok bir dostça söyleşi niteliğindedir, daha doğrusu ben öyle olsun isterim. Bu söyleşilerin bir bölümü kısa öykü ya da kısa deneme sayılabilir. Önemli olan okurla belirli bir süreliğine iletişim kurabilmek. Onları yazdığım konuda düşündürebilmek.

– *Üzerinde en çok durduğunuz konular hangileridir? Neden bu konulara ağırlık veriyorsunuz?*

– Üzerinde durduğum konularda güncellik ararım. Güncelden yola çıkmak, ama güncelde kalmamak, geçmişe, geleceğe açılmak. Yalnızca kendi ülkemizin, toplumumuzun, insanımızın sorunlarıyla değil

dünya sorunları ile de ilgilenmek. Çünkü dünyamız çok küçüldü, iletişim olanakları arttıkça bu dünya daha da küçülecek.

– Köşe yazarlığından ne anlıyorsunuz? Sizi eski ya da yeni öbür köşe yazarlarından ayıran özellikler nelerdir?

– Köşe yazarlığı Batılı ülkeler basınında pek az rastlanan bir yazı türü. Ama bizde çok yaygın. Herkes köşe yazarı olabiliyor, ama kaçı okurla iletişim kurabiliyor, yıllar yılı okurunun sevgisini, ilgisini toplayabiliyor? Her yazar kendine vergi nitelikler taşır. *Cumhuriyet'te* sürekli yazan İlhan Selçuk ve Uğur Mumcu gibi yazarlar benden tamamen ayrı birer niteliğe, değerlere sahiptirler. Ben edebiyattan geldim. Eski zamanda tüm köşe yazarları edebiyatçıydı, şimdilerde köşe yazarlığı edebiyatçıların tekelinden ayrıldı. İyi de oldu. Değişik, renkli, anlamlı kişilerin ayrı birer tadı var.

– Size ya da eserlerinizden herhangi birine karşı en haksız ya da yanlış eleştiriyi kim yazdı, nerede, ne zaman yayımlandı? Siz ona karşı ne yaptınız?

– Öykü ve romanlarımla ilgili çeşitli eleştiriler, yorumlar yapıldı. En anlayışsız bulduğum eleştiriyi Yeni Sabah'ta Sabri Esat yapmıştır. O günlerde epey üzülmüştüm. Sonraları haklı yanları olduğunu anladım o yazının. Kötü niyetle yazılmamış eleştirilerden yararlanmışımdır.

– Kin tutar mısınız, tutmaz mısınız? Niçin?

– Kin tuttuğumu sanmam. Kindar olduğumu kimse söyleyemez kanısındayım. Kin tutmak anlamsız, hem de insanlık dışı bir durumdur. Öylelerine acırım.

– Birine ya da bir esere haksızlık ettiğiniz oldu mu? Bunu nasıl düzelttiniz?

– Ben 1951'den 1957'ye kadar *Vatan* gazetesinde sürekli kitap tanıtma yazıları yayınladım. Kitaplar üstüne pek çok yazı yazdım. Yanıldığım da olmuştur. Bu kadar çok yazan bir kişi yanlış da yapacak elbet. Kemal Tahir'in çok övüldüğü, özellikle *Devlet Ana* romanının bir şahaser sayıldığı günlerde bu kitabı beğenmediğimi, zorlukla okuduğumu ilk söyleyen ben oldum. Bu yüzden çok saldırıya uğradım. Ama zamanla bu romanın pek de değerli olmadığı ortaya çıktı. Kemal

Tahir'in birçok başarılı yapıtları vardır, ama son yıllarda romancılığını bırakıp, bir çeşit 'mütefekkir' olmaya kalkıştı, sanatını da bu yönde kullandı. Hiç iyi etmedi. Bu konuda haksızlık ettiğimi sanmıyorum.

– Yaşamınızda sizi en çok üzen ya da sevindiren nedir?

– Beni en çok üzen ülkemin, halkımın yanlış çıkmazlara itildiğini görmektir. Kişisel olarak en çok üzüntü duyduğum konu budur. Yoksa gelip geçici üzüntüler önemli değil. En çok sevindiren olay da 27 Mayıs'ta Kemalist Devrim eyleminin başlaması ya da başladığını sanmam oldu. Ama kısa sürdü.

YENİDEN EVLENME

– İkinci kez evlenişiniz hangi yıla rastlıyor? Eski eşinizden niçin ve ne zaman ayrıldınız? Yeni evliliğinizin öyküsünü kısaca anlatır mısınız?

– Evlilik saygı duyduğum bir beraberliktir, bir aile kurumudur. İlk eşimle uzun yıllardır anlaşamaz duruma girmiştik. Nedenlerini açıklamak için bir roman daha yazmalı. Kendisi de hep ayrılmak dileğindeydi. Ama ben ayrılmayı kabul edince vazgeçti bu isteğinden. Bense ayrıldım, kendi başıma yaşamaya başladım. Şimdiki eşimle de birkaç yıl sonra evlendim. Önceleri ayrılmak istemeyen eşim, gördü ki, yeniden birleşmemiz olanaksız, bu kez kendisi ayrılmak için mahkemeye başvurdu. Böylece ikinci evlilik başladı.

Şimdiki eşim Ayla Akbal öğretmen kökenlidir. Beykoz Halkevi Başkanlığı'nı yaptığı günlerde tanıştık. Fransızca öğretmeniydi. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişi oldu. 1986'da Başmüfettiş olarak emekli oldu. İki yıldan beri Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin İstanbul İl Yönetim Kurulu üyesi ve Kadın Sorunları Komisyonu Başkanı olarak görev yapmakta...

12 EYLÜL DÖNEMİ

– 12 Eylül öncesine ve sonrasına ilişkin düşünceleriniz?

– 12 Eylül öncesi ve sonrası ülkemiz açısından karanlıkta kalan yapraklardır bence. Neden 12 Eylül öncesindeki kanlı olayları yaşadı toplumumuz? Neden önlenemedi? Bütün bunlar daha aydınlık değil. Belki de 12 Eylül olgusunun kaçınılmaz olması isteniyordu. 12 Eylül sonrasında gazetecilik, hele yazarlık çok güç bir duruma girdi. Hemen pek çok yazımızdan ötürü sıkıyönetim yetkililerinden ihtar alıyorduk. Askerî Savcılıklar'a çağrılıyorduk.

– *1980 sonrasında başınızdan geçenler?*

– «Yarın Diye Bir Gerçek» başlıklı yazımdan ötürü 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'ne verildim. Ağır ceza isteniyordu. Ama ilk duruşmada aklandım. Bir süre geçti, bu kez «Yurttaş Olarak Görevimiz» başlıklı bir yazımdan yine aynı mahkemeye verildim. Üç oturumdan sonra Askerî Yargıç üç ay hapis cezası verdi. Soruşturmanın derinleştirilmesi isteklerini reddetti. Avukatlarım Orhan Apaydın ve Turgut Kazan'ın savunmalarına aldırış etmedi. Üç ay ceza, kesin mi kesindir. Yargıtay'a başvurma hakkın yok. Ancak Sıkıyönetim Komutanı bu işi yapabilir ya da yazılı emir yoluyla Savunma Bakanı... Sıkıyönetim komutanı bu dileği geri çevirdi. Savunma Bakanı da... Dört ay mehil aldım. Sonunda da 26 Ağustos'ta Sağmalcılar Cezaevi'ne girdim. 26 Kasım'a kadar bu cezaevinde yattım.

ÖDÜLLER

– *Şimdiye değin hangi ödülleri aldınız? Bu ödüllerle ilgili görüşleriniz ve anılarınız?*

– *Suçumuz İnsan Olmak* romanım için Türk Dil Kurumu Roman Ödülü 1958, *Berber Aynası* adlı öykü kitabım için Sait Faik Hikâye Armağanı 1959... *Tarzan Öldü* adlı kitabım 1970 yılında Cumhuriyet gazetesinin açtığı bir araştırmada 'en çok beğenilen öykü kitabı' seçildi... Basın alanında da iki kez, 1983 ve 1984'te «Güncel Yazı» ödülünü kazandım.

– *Genel olarak ödüller konusunda ne düşünüyorsunuz?*

– Ödüllerin yararına inanıyorum. Hiç değilse kimseye bir zararı yok. Genç değerlerin ortaya çıkmasında etkili bir yol. Ama yaşlı ve ünlü

sanatçıların yarışma türünden ödüllere katılmalarını doğru bulmuyorum.

– Yargıcı, seçici kurullarında bulunduğunuz ödüller hangileridir?

– Ben 1950'den beri edebiyat alanında ödüllerin kurulmasını savundum. TDK ödülünü de bir Dil Kurultay'ında ben önerdim. Birçok kez ödül jürilerinde bulundum. Şimdi de Sait Faik Öykü Ödülü seçici kurulundayım. Bunun yanı sıra yeni kurulan Haldun Taner Öykü Yarışması'nda da kurul üyesiyim.

GEZİLER

– Gezmeyi, yolculuğa çıkmayı sever misiniz? Hangi ülkelere gittiniz? Hangi toplantılara katıldınız? İzlenimleriniz, anılarınız?

– Gezilere çıkmayı çok severim. Şimdiye dek pek çok ülkeye gittim. Başta ABD, Sovyetler Birliği, Fransa, İtalya, İsveç, Almanya, Avusturya, Yugoslavya, Bulgaristan vb. Avruya ülkeleri, Kore, Japonya. Birçok da uluslararası düzeyde toplantıya katıldım. 1965'te Roma'da Avrupa Yazarlar Birliği Comes'in «Avangartlık Nedir?» toplantısı, 1969'da Fransa'nın Menton kentinde Uluslararası PEN Kulüp Kongresi ve toplantısı, 1970'de Kore'nin Seul kentindeki PEN Kongresi ve «Güldürü» sempozyumu, 1974'te Yugoslavya'nın Ohri kentinde PEN Kongresi, 1979'da Yugoslavya'nın Struga kentinde Şiir Geceleri gibi...

Çeşitli yazılar yazıp yayımladığım bu gezilerle toplantıları ve kongreleri, tarihleri ve yerleriyle şöyle sıralayabilirim:

1960: ABD, Fransa, İsviçre

1961: Yugoslavya, Almanya, Fransa

1965: İtalya (Roma'da Comes Avrupa Yazarlar Birliği Kongresi)

1966: İngiltere, Fransa, İtalya

1968: Sovyetler Birliği (Özbekistan'da Taşkent'te toplanan Asya-Afrika Yazarlar Birliği Kongresi'nde konuşma)

1969: İngiltere, İtalya ve Fransa (Menton'da PEN Kulüp Kongresi)

1970: Japonya, Güney Kore (Seul'de toplanan PEN Kulüp Kongresi)

1972: İngiltere, Fransa

1974: Yugoslavya (Ohri'de PEN Kulüp toplantısı), İngiltere, Fransa

1975: İsveç, Finlandiya
1977: Bulgaristan, Romanya
1978: Sovyetler Birliği, Azerbaycan, İsveç
1979: Yugoslavya (Ohri Şiir Şenliği), Makedon
1979: Almanya, Frankfurt
1981: Bulgaristan
1983: İngiltere, Fransa, Libya
1984: Libya
1989: İsveç
1990: Sovyetler Birliği, Abazya, Azerbaycan
1991: Almanya

ÖRGÜTLER, KURULUŞLAR

– Şimdiye değin hangi kuruluşlarda, derneklerde bulundunuz? Hangi tarihlerde girdiniz ve ne gibi görevler üstlendiniz?

– Türk Dil Kurumu'na 1950'lerde üye oldum. Beni, Salâh Birsel'i, Cahit Külebi'yi üye yazdıran Nurullah Ataç'tır. Türk Dil Kurumu yönetim kurullarında 1960-63 ve 1969-83 yılları arasında görev yaptım. Ayrıca, Türk Edebiyatçılar Birliği'nin de kurucularındanım. Onun da yönetim kurulunda bulundum. 1990'dan bugüne dek Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Genel Başkanı'yım.

– Ataç'ın adı geçmişken sorayım: Ataç gibi size de «tam bir edebiyat adamı» diyenler var. Acaba sizi onunla birleştiren ya da ayıran özellikler nelerdir?

– 'Tam edebiyat adamı' olmak güzel bir şey. Ben yazını seven bir kişiyim. Şiiri, öyküyü, romanı, daha doğrusu bütün sanat dallarını. Ataç yalnız edebiyatla ilgilenirdi. Ben on üç öykü kitabı yayınladım. Daha çok öykü yazarı sayarım kendimi. Biraz da denemecilik var. Gazete yazılarımı tam otuz beş yıldır sürdürüyorum. Bu yazılarım arasında öyküye, denemeye yaklaşan, daha doğrusu öykü ya da öykücük niteliği taşıyan pek çok örnek var. Ki, bunlar zaman zaman kitaplaşıyor.

TASARILAR

– *Geleceğe yönelik tasarılarınız?*

– Yaş altmış dokuza geldi. Gelecek denen zaman kısaldıkça kısaldı. Daha kaç yıl yaşarım, bilemem! Demek, biraz acele etmek gerek. Ben hiçbir zaman gelecek için tasarı kurmam. Buna vaktim yok. Her gün yazan bir insanım. Bunu otuz beş yılı geçen bir zamandır yapıyorum. Bugünü yaşamaktan, geleceğe bakmaya zaman kalmıyor.

Gelecek... Yaşı yetmişe yaklaşan bir yazar için gelecek ne anlam taşır? Bilmem. Ama yarım kalan üç kısa romanımı bitirebilmek en büyük isteğim...

– *Yakında hangi eserleriniz çıkacak?*

– Tükenmiş kitaplarım yeniden basılıyor. Günlükler de bir an önce çıksın istiyorum. Siyasal nitelikteki yazılarımı daha önce *Yarınlar Hesap Sorar* ve *En Büyük Yargıç Tarih* başlıklı kitaplarda topladım. Bunlarda 1980'den 86'ya kadar çıkan yazılar yer aldı. Şimdi 1986'dan 1990'a kadar çıkan siyasal, belgesel nitelikte sayılabilecek yazılarımı bir kitapta toplayacağım. Yazınsal denemeler de ayrıca basılacak. Birkaç öyküm var, ama kitap olacak sayıda değil.

– *Sorulmasını istediğiniz başka bir şey var mı?*

– Yok. Teşekkür ederim.

– *Asıl ben teşekkür ederim...*

HİKÂYECİLİĞİ

HİKÂYE ANLAYIŞI

– 1937 yılından beri hikâye yazıyorsunuz. İlk ürünleriniz Ateş ve Çocuk Duygusu adlı dergilerde çıkmıştı. 1939'da da İkdam gazetesinde «Ana Katili» başlıklı hikâyeniz yayımlandı. Bunu başkaları izledi. O yıllarda hikâyeden ne anlıyordunuz?

– Öykü anlayışımı ilkin 1949'da *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde açıklamıştım. Orada, öyküde ne yapmak, neyi, nasıl anlatmak istediğimi şöyle belirtmiştim:

«Hikâyede yapmak istediğim şeyi, hikâyelerime ilgi göstererek okuyanlar az çok anlamış olacaklardır sanırım. Ben, büyük şehri, insanını, hayatını, birtakım kendine has özellikleri ve garipliklerivle şehrin atmosferini, içinde yaşıyan bana yakın olan insanların sıkıntılarını, keder ve sevinçlerini, onların iç dünyalarına geçirmekte olduğumuz buhranlı yılların yaptığı tesiri, cemiyetimizin bugünkü manzarasını; kısaca yaşadığımız devri, bütün özellikleri, renkleriyle vermek istiyorum. Belki birçok hikâyeci ve romancı da aynen bu sözleri söyleyecektir. Ama her sanatçı bunu kendine has bir görüşle yapar. Kimi daha şiddetli, kimi daha

sert, kimi daha yumuşak, kimi daha tesirli.(...)

Sonra bahis konusu etmek istediğim bir şey var. Bunu ne yazık ki birçok sanatçı arkadaşlarda da görerek üzüldüm. Bir sanat eserini, yani bir şiiri, bir hikâyeyi, hatta bir resmi, içinde birtakım şiddetli olaylar, kuvvetli karakterler, karışık entrikalar olması nisbetinde beğeniyorlar. Onlarca çizgilerin koyu renklerle çizilmiş olması, olayların kuvvetli, tesir edici bulunması lâzımdır. Bir sanat eserini konusunun kuvveti ve şiddeti ile ölçenlere şaşıyorum doğrusu. Tecrübesiz bir okuyucu, Karakurt gibi yazarları okuyan bir biçâre bu türlü düşüncelere saplanabilir, ama sanatla uğraşan bir aydın...

Bir de benim hikâyelerimi gerçeğe aykırı, hayalî şeyler, diye gösterenler var. Bunlar da büyük şehrin karakteristik özelliklerini çizdiğim hikâyelerime tutuluyorlar. (Mahmut Beyin Gazetesi, Dondurmalı Sinema gibi.) Oysaki, benim bütün hikâyelerim, hepsi, tamamen gerçekten birer parçadır. Tek bir hikâyem yoktur ki, konusu ve insanları uydurma olsun. Hepsi de aramızda yaşamış ve yaşamakta olan, bizim gibi insanlardır. Kendilerine benzemeyen hikâyecileri realist olmamakla itham eden bazı baylar, realizmin ne olduğunu bilmiyorlar. Sâf kalplere tesir eden, mübalâğa sanatıyla şişirilmiş melodramvari konuları hikâyelerine, şiirlerine, eserlerine sokanlar, bilmeyerek realizmi rezil ediyorlar.

Önemli olan o veya bu değil; önemli olan yaşadığımız bu memleketin, içinde bulunduğumuz bu buhranlı devrin, günden güne, bu sarsıntılı dünya üstünde ne yapacağını şaşıran insanların hikâyesini, romanını, şiirini yazmak, gelecek nesillere bırakmaktır. Ben böyle düşünüyorum.» (*Seçilmiş Hikâyeler* dergisi, 1949, sayı 13-14)

– *Daha sonra bu anlayışınızda köklü bir değişme oldu mu?*

– Köklü değil ama ufak bazı değişmeler oldu. 25 Nisan 1970 tarihli bir güncemde o eski yazımdaki düşünceleri şöyle değerlendiriyorum:

«Yirmi iki yıl olmuş... *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde bir yazımla karşılaştım: 'Kendime ve Hikâyelerime Dair'. İlk dikkatimi çeken, dilin ne denli değiştiği! Bugün kullanamadığım nice sözcükler var! Hâdise, umumiyet itibariyle, mutevazi, macera, tesir, hassasiyet... Dilini değiştirdim, şöyle bir şey oldu: 'Benim yaşantım genellikle olaysız, gürültüsüz, renksiz, büyük bir kentte oturan orta sınıftan herhangi bir aile çocuğununki gibi geçti. Çocukluğumun ve gençliğimin ilk yıllarını büyük kentin en

.zengin ve en yoksul semtlerinde yaşadım. Bütün bu semtleri dolduran insanları az çok yakından gördüm, tanıdım, diyebilirim. Ama daha çok yoksul mahallelerde, alınteriyle yaşayan gösterişsiz insanlar arasında bulundum. Daha çok onlarla dostluk, arkadaşlık ettim. Başımdan öyle eşsiz serüvenler, korkunç olaylar geçmedi. Duyan, gören, sezen bir insan olarak, kentimin yaşantısını, insanlarını kendime göre inceledim, anlamaya çalıştım. Ta çocukluğumdan beri karşılaştığım her insan, bir kez gördüğüm, bir selâmını aldığım dost-yabancı her kişi benim ilgimi çekerdi. Herbirini, hallerinden, bakışlarından, adım atışlarından, yüzlerindeki çizgilerden tanımaya, yaşam serüvenlerini anlamaya çalışır, bu dış dünyanın benim çocuk evrenimdeki etkilerini, duygularım üzerindeki ağırlığını duyardım. İşte beni öyküler yazmaya iteleyen başlıca etken bunlar olmuştur diyebilirim.'

Bakıyorum, bugün de yazsam gene buna benzer şeyler söylerim. Demek bir yazar kendi çizgisinin dışına taşamıyor ne yapsa. Kişilik, deyiş, getirdiği bildiri, anlam böyle kuruluyor, bir biçim alıyor demek. Öykücülüğüm üzerinde de şunları söylemişim:

'Öykülerimi yazmadan üzerlerinde günlerce, haftalarca düşündüğüm olur. Yazarken, her cümlesi kâğıda geçerken içimde bir şeyin koptuğunu duyarım. Aklına her geleni yan yana sıralayıp, olayları birbirine bağlayıverip, öyküyü sona erdirmek kolay bir iş. Bir cümleyi birkaç kez değiştirdiğim olur. Öykülerimin konuları hiçbir zaman rastgele ve esine bağlı şeyler değildir. Öykümde yer almasını uygun gördüğüm bir olay, bir insan, bir anı uzun zaman benimle birlikte yaşamıştır.'

Bugün de böyle, doğrusu! Öyküsü yazılacak kişiler, olaylar, anılar bende öyle uzun yaşıyor ki, çoğu kez yıpranıp, eskiyor, anlamını yitiriyor! O zaman yazmak gereksiz oluyor o öyküyü. Az öykü yazmamın nedeni bu belki de. Yazmadan önce öyküyü içten duymak, yoğunluğunca yaşamak... Hemencecik yazıp ondan kurtulmak en iyisi. Ama yapabilsem!...» (*Yeryüzü Korkusu,* 1983, s. 24-25)

– *Bu açıklamanıza bakılırsa, daha çok dilinizde bir değişme olmuş, hikâye anlayışınızda pek bir değişme olmamış.*

– Evet, öyle sayılabilir...

– *Hikâye dışında roman, deneme, gezi ve fıkra türlerinde de yazı-*

yorsunuz. Bu türleri birbirinden nasıl ayırıyorsunuz ya da aralarında ne gibi bir bağ, bir ortaklık buluyorsunuz?

– Bu sorunuzun yanıtını bir konuşmamda[1] verdiğimi sanıyorum. Orada şöyle demiştim:

«Hikâye, roman, günce, deneme... Gerçekte ayrı ayrı türler. Ama ben ayıramadım bunları. Bu türlerde yazdıklarım birbirine benzer bu yüzden. Hikâyelerim, deneme yazılarım, güncelerim, hattâ gazete fıkralarımda ortak bir yan vardır sanıyorum. O da dünyaya ve olaylara bir hikâyeci bakışı, duyuşu, anlatışı... Bazı fıkralarımı hikâye adı altında yayımlasam olmaz mıydı? Ya da bazı hikâyelerimi deneme diye? Yaptım da bu zaten!.. Öteden beri az hikâye yayımlarım. Çeyrek yüzyılda topu topu doksan ya da yüz hikâye yayımlamışım! Bu türe özel bir önem verdiğim için. Hikâye adıyla her yayımlanan 'hikâye' olmuyor ki! Bir gezi yazısını, bir anıyı, bir gözlemi yazmak, 'hikâye' yazmak değildir. Hikâye bir bütündür. Belli bir yerden bir yere getirir. Bir yerde durur derinleşir. Okura bir şey katar kısacası. Benim anladığım hikâyenin en başta gelen niteliği de kalıcı olması. Hikâye bir kez okunup atılmak için yazılmamalı. Ben yazdığım bir hikâyenin on yıl sonra da, yüz yıl sonra da okunacak bir değer taşımasını isterim. Aynı tadla, sevgiyle, eskimeyen bir yenilikle. Hikâyelerim böyle mi değil mi, bilmem. Ama ben 'zor' hikâyeden yanayım. Bir örnek size: Sait Faik. Hikâyelerinden en az yarısı yüz yıl sonra da okunacak. Hem bir belge, hem de sanat değeri taşıyan birer yapıt olarak. Çağımız insanından geleceğin dünyasına bildirisini götürecek. Bu yüzden hikâye üzerinde çok düşünüyorum, yazıyorum, çalışıyorum, okuyorum, ama en çok dört, beş. İki yıl sonra bir hikâye kitabı daha yayımlarım, yeter bana, aç gözlü değilim bu konuda. Romana gelince, yıllardır üzerinde çalıştığım bir iki taslak var. Ne zaman biter? Bilmem. Ama biter bir gün.» (Sorular: Asım Bezirci)

HİKÂYELERİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

«Oktay Akbal'ın hikâyelerinde beliren özelliği şudur: Hikâyelerin hepsini bir hatıra havası kaplar. Olaylar, bütün çizgileriyle bu hatıra

(1) *Yeni Edebiyat* dergisi, Ocak 1971.

havasının içindedirler. Kahramanlar, hatıraların etkisi altında kendilerini gösteremeyen kişilerdir. Bu silikçe, çelimsiz, hatıra baskısı altında bulunan kişilerle tanışıklığımız ancak bir konu ilgisiyledir. Ne fizik portrelerini biliriz, ne de içlerinin durumunu. Sadece, hatıraların buğusu içinde yüzlerini şöyle bir seçer gibi oluruz.

Hikâyelerin çerçevesi de hatıralardır. Yaşanmış hayatın uzak günleri; çoğunlukla çocukluk günleri, birer konudur. Hikâyelerin belkemiğinde bir canlı olay kendini göstermez. Çok zaman önem vermediğimiz küçük şeyler, bu hikâyelerde konu olarak meydana çıkar.

Bu küçük şeylerle kahramanların ruhî anlaşmaları hikâyeleri alımlı bir duruma sokar. Bazılarında ruhî bağ cansız kaldığı için hikâye bir hatıra yazısı biçimine girmiş görünür.

Hikâyelerin dili işlenmiş, kıvamlı bir dil değildir. Hikâyelerin akışında insanı durduran, anlamı engelleyen cümleler önümüze çıkar.

Hikâyelerin ana fikirleri, hikâyecinin diliyle, hikâyelerin sonuna doğru bir yeri getirilerek söyleniverir.» (İbrahim Zeki Burdurlu/ *Yenilik,* Haziran 1955)

«Eleştirmecilerin Oktay Akbal'ın hikâyelerinde bir şiir büyüsü bulmaları, bize ondaki bir başka karakteristiği işaret eder: Oktay Akbal'ın titiz bir üslûpçu olduğunu belirtmeliyiz. Oktay, 'konusundan, yani içindeki olayların şiddetli veya acıklı olmasından, karakterlerin keskin hatlarla çizilmiş bulunmasından kuvvet alan bir hikâyecilik ve romancılığın kötü edebiyat olduğunu' söyler. 'Edebî bir eserde konunun kuvvetinden önce üslûp mükemmelliği düşünülmelidir' der. Gerçekten de Oktay'ın hikâyelerinin çoğunda belirli bir konu, özetlenebilecek bir olaylar zinciri yoktur. O, uzak yakın, dağınık hayat parçalarını, yaşamaları mensur şiir halinde birleştiren bir sanatçıdır âdeta. Hikâyelerinde hemen hemen, baş, son diye bir şey yoktur. Paragraflar yer değiştirebilir. Kompozisyon anlayışı, hikâyenin bütününden çıkarılacak ruh hallerine dayanır. Maksat, ruhu dolduran duygu ve hayal kargaşalığını sezdirmektir. Anlatışları zamanla paralel gelişmeler değil, farklı anların tesbitidir. Bir kaybın, geçmişte kalmış bir saadetin çeşitli zamanlarda yeni yeni duygularla rüyalar gibi karışık hatırlanışıdır.» (1959/Behçet Necatigil/*Düzyazılar,* II, 1983).

«Oktay Akbal bir şeyler arayanların, düş kuranların, anılarına sığı-

nanların hikâyecisidir. Umutlar, özlemler, düşler, anılar; kırılışlar, kızgınlıklar; ardından yine umutlar, arayışlar... Bu, hemen her eserinde böyledir. Kişileri hep 'arayış' halindedir. Aradıklarını bulabilir, onu elde ederler mi? Hayır. Belki de onların mutlulukları bunda, bir şeyler aramalarında; yarından, yarınlardan bir şeyler beklemelerindedir.(...)

Sığınacak tek yer, kurtuluş barınağı ancak anılarımız olabilir. Yaşamımıza anlam kazandıran, kişiyi avutan bir kaynaktır anılar. İçimizdeki 'nice duygular, değerler, yaratıklar' gibi anılar da kırılabilir, parçalanabilir, tuz buz olabilir. Korkmamalı bundan, üzülmemeli buna. Çünkü 'anılarımız kırıldıkça başka anılar' alır onların yerini.(...)

Akbal anıları bu gözle gördüğü için, kişilerini ona doğru iter; kişileri bunaldıkça, çıkmaza girdikçe anılara sığınırlar. Avunmayı onlarda bulurlar. Kişiler yok olup gider, kişiler geçici; anılar böyle değil. Bizde yaşamasalar bile, biz ölüp gitsek bile, başkalarında yaşar anılarımız.(...)

Oktay Akbal, birtakım olayları, serüvenleri anlatmak gereği taşımıyor. Hikâye, onun, belli konulardaki düşüncelerini yansıtmak için bir araç, bir anlatma alanı. Baştan sona sürüp giden olaylar yok onun hikâyelerinde. Anlatılanlar, kopuk film parçaları. Uç uca eklenmeyi gerekli görmüyor. Ama, bir de bakıyorsunuz, hikâyenin tümünde, kopukluk izlenimi silinivermiş; hikâye, eklentisiz parçalardan oluşan bir nitelik kazanmış.

Anlatışında zaman sırası gözetmiyor Akbal. *Şimdi*yi anlatırken *düne* geçiyor, anılarına dönüyor, sonra *bugüne* atlıyor.(...)

Akbal, hikâye kişilerini açık seçik biçimde tanıtmaz. Onlar, iç dünyalarını kendi ağızlarından anlatırlar bize. Dostça açılırlar, sohbet ederler bizimle. Yol boyu hep onları dinleriz. Birlikte film seyrederiz. Bir kahvede dertleşiriz. Böylesine yakın, bir ölçüde içli dışlı olduğumuz kişileri iyi tanıdığımızı sanırız. Hikâye bitip de şöyle bir düşünce, kafamızda, bu kişilerin gerçek yüzlerinden hiçbir izin kalmadığını anlarız...

Akbal'ın hikâyelerinde kendisi vardır; o değişik kişilerde kendisi yaşar, onların yaşantıları gerçekte kendi yaşantılarıdır. Kişilerin adları söylensin söylenmesin, hikâyeci de karışmıştır aralarına. Hikâyelerinin çoğunda kişilerin adlarını vermeyişini bu nedene bağlayabiliriz. (...)

Akbal için önemli olan, 'anlatmak'tır. Anlatacak şeyler de buluyor. İnsanların iç dünyalarıdır onu en çok ilgilendiren. Sağdan, soldan,

içten, dıştan, her yandan yaklaşıyor onlara; konuşuyor, konuşturuyor, içlerini döktürüyor; dertlerini, özlemlerini, anılarını, yaşantılarını sergiliyor. Hikâyecilerimiz içinde, kendisini böylesine ön plana alan, kişileriyle sarmaş dolaş olan, hikâyeyi kendisine bağlayan azdır. Hikâyeciyi kişi olarak siliniz, hikâye diye bir şey kalmaz ortada.

Akbal, dile özen gösteren bir yazardır. Hikâyelerinde, romanlarında, fıkralarında, güncelerinde hep aynı düzeni sürdürür. Dil arılığı, başlıca kaygısıdır. Roman ve hikâyenin temel öğesi gözüyle bakar dile.» (Hikmet Dizdaroğlu/*Varlık,* 15.2.1968)

«Akbal'ın öyküleri, insan ruhunun derinliklerine inen bir burgu gibi. Olgu, olay serüven yoktur öykülerinde; ya da küçük küçük dokunuşlar vardır. Bunlar da, bilincin verilerine ya da bilinçaltının belirtilerine girmek için birer 'vesile'dir. Amaç, insanın iç yapısı, düşler ve anılardır. Bir olguyu anlatır gibi olduğu zamanlarda bile bir evreden ötekine geçer, dönüş yapar, şimdiki zamandan geçmişe, dünden bugüne atlar. Yaşamımızdan gelir bu zikzaklar. Çünkü yaşamımızda yer alan 'an'lar, kimi zaman yanlış bağlanır birbirine.(...)

Akbal, yaşamı sürekli bir oluşum ve değişim sayıyor. Bu nedenle 'an'ın önemi vardır yaşamda. İnsan hep aynı varlık değildir, bir anı ötekine benzemez.» (Hikmet Dizdaroğlu/*Varlık,* Temmuz 1970)

«Onun hikâyelerinin kuruluşunda, kişilerinin davranışlarında sinema kültürünün büyük etkilerini de görmek kabildir. Kişilerinin hikâye içindeki hareketleri, çok yerde sinema düzeni içinde yürütülür. Fransız filmlerine has o şiirli ve sisli havalar içinde dolaşan gölgeler halinde, dudaklarından düşmeyen sigaraları, yakası kalkık pardesüleriyle yağmur altında, kaldırım diplerinden sümsük sümsük geçer giderler. Gelişen hareketler, söylenmeye başlanmış sözler, yaşanmaya başlanmış bir hayat, bir sızlanma ve şikâyet mırıltısı içinde sönmeye, silinip kaybolmaya başlar. Günlük yaşamanın en basit olayları, hayatın acı gerçekleri Oktay Akbal'ı uzaklaştırır, anılarının teselli edici, uyuşturucu kucağına sığınmaya götürür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra öncü hikâyecilerinden Sait Faik'in edebiyatımıza getirdiği modaya kendini gereğinden çok kaptırmıştır. Hayata, mutluluğa, daha güzel bir dünyaya açılmak isteyen, mutluluğun, alabildiğine yaşamak ve yoksun kaldıkları zevkleri tatmaktan ibaret olduğunu sanan bir kuşağın sabırsız atılganlığını, yarım kalmış, önleri kesilmiş yaşantılarını tasvir ediyordu. Bu moda akım, edebiyatımızda

bir çeşit savaş sonu canlanması, yaşamadan nasibini almakta acele eden bir neslin yoksun, mahçup ve mahzun hikâyelerini getirmişti. Bu hava, hikâyeciliğimizden Sait Faik'le birlikte yavaş yavaş silinip gittiği halde, Oktay Akbal, bu moda akımını tek başına götürmek çabasını yıllarca sürükledi. Oktay Akbal neslinden hikâyeciler Cumhuriyet'ten sonra doğmuşlar, mahrumluklar içinde yarım yamalak okumuşlar, ne çocukluk, ne de gençlik yıllarının mutluluğunu gereği gibi duyamamışlardı. Onları sanat yoluna götüren en önemli neden bu olduğu gibi, bu yol da en büyük tesellileri olmuştu. Oktay Akbal, bu şartlar altında sürekli olarak mutluluğu isteyen neslinin sözcülüğünü yaptı.» (Tahir Alangu/*Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman,* 1965, C.III)

«Oktay Akbal, Haldun Taner'in tersine, taşlamacılığa, yergiciliğe yer tanımaz öykülerinde. Bireysel bir sesle duru, özenli, kişilikli yalnızlıkların, uyuşmazlıkların öyküsünü yazar.

Akbal'ın öykülerinde 'ben' kişisi öne geçer. Bireycilikten uzak bir kavrayışla 'ben'in sesini dinlemiş, 'ben'in sesini okuruna ulaştırmıştır. Cumhuriyet kuşağının ilk *aydın tipini* öykülerinde çok içten bir anlatışla buluruz.(...) Ama Oktay Akbal özgürlükçü görüşleriyle bireyin toplumda ezilmemesini savunurken saplantılı inançlara kapılmamıştır.» (Selim İleri/*Türk Dili,* Temmuz 1975)

«Oktay Akbal'da derinliğine bir gözlem gücü ile bütünleşen anlatım gücüne sürekli okuma tutkusu da eklenince, bu yazma coşkusu, yazmanın yaşamla özdeşleştirilmesine dönüşür. Yazmak yaşamaktır, olur. Öykü, deneme, günce, anı, roman, gazete fıkrası yazıları birbirini izleyen düzeye çıkar. Bunlarda klasik 'tür' kurallarıyla bağlı kalmaz yazar. Bir çeşit deneme öyküler, anı öyküler diyebileceğimiz başlatmalar çıkar karşımıza. Bu özgür karmalarda güçlü anlatımın sürükleyiciliği, olduğu gibi görünmenin sıcaklığı bulunur her zaman.

Hangi türe girerse girsin ya da hangi türü zorlarsa zorlasın bütün bu yazılar da yazarının iki değişmez niteliği yerlerini alır: Derinliğine bir İnsan sevgisinin alabildiğineliği sinmiştir bu yazılara. Ve bu yazılar insanı ilerici bir çizgide tutarak, mutlu olmasına çalışır.» (Dündar Akünal/ *Gösteri,* Mayıs 1985)

HİKÂYELERİ

HİKÂYE KİTAPLARI

Oktay Akbal'ın yayımlanmış hikâye kitapları şunlardır:

Önce Ekmekler Bozuldu (1946), *Aşksız İnsanlar* (1949), *Bizans Definesi* (1953), *Bulutun Rengi* (1954), *Berber Aynası* (1958), *Yalnızlık Bana Yasak* (1967), *Tarzan Öldü* (1969), *İstinye Suları* (1973), *İlkyaz Devrimi* (1977), *Karşı Kıyılar* (1979), *Hey Vapurlar Trenler* (1981), *Lunapark* (1983), *Ey Gece Kapını Üstüme Kapat* (1988).

Bunlardan bazılarının toplu basımları yapılmıştır:

İkisi (1955, *Önce Ekmekler Bozuldu, Aşksız İnsanlar)*, *Önce Ekmekler Bozuldu* (1984, *Önce Ekmekler Bozuldu, Aşkız İnsanlar, Bizans Definesi, Bulutun Rengi, Berber Aynası)*, *Bayraklı Kapı* (1987, Bütün Hikâyeleri I: *Yalnızlık Bana Yasak, Hey Vapurlar Trenler, Lunapark), Akşam Kuşları* (1987, Bütün Hikâyeleri II: *İstinye Suları, İlkyaz Devrimi, Tarzan Öldü)*.

Oktay Akbal'ın bu eserlerinden yapılmış seçmeleri kapsayan iki de kitabı vardır:

Dondurmalı Sinema (1967), *İki Çocuk* (1979).

ÖNCE EKMEKLER BOZULDU

Akbal'ın açıklaması

«Bir yazar kendi kitabından söz eder mi? Alışılmadık bir şey... *Önce Ekmekler Bozuldu*'nun yeni basımını gözden geçirirken yıllar, yıllar önceye gittim. Gitmek istedim. Ne var ki günümüzün içine demir atmışız, kıpırdamak olanaksız. Geçmiş, geçmişte kaldı. Anılar da eskidi, tükendi. Bambaşka biçimler aldı hepsi. 'Önce Ekmekler Bozuldu' öyküsünü yazdığımda tam 21 yaşında idim. Yıl 1944... Savaşın en korkunç zamanı... Öğrenim yıllarımız bir heyecan içinde geçti. Savaşa girdik giriyoruz, ha bugün ha yarın diye diye... 1941'de liseyi bitirmiştim. Okullar Nisan'dan tatil edildi. İstanbul boşaltıldı. Trenler, kent halkını Anadolu kasabalarına indirimli taşıyordu. İstanbul'da evler, eşyalar ucuz ucuza satılıyordu. Alman orduları Balkanlar'a inmişti, Yunanistan düşmüştü, Bulgaristan Nazilerle işbirliği yapmıştı. Türkiye kuşatılmıştı. Karartma gecelerinde, vesika ekmeğiyle 'kendi' savaşımızı yaşıyorduk...

'Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey' diye başlar. 'Çünkü dünyada savaş vardı. İnsanlar sebebini bilmeden, düşünmeden ölüyor, öldürüyorlardı,' diye sürer o öykü... Bir yabancı gibi okuyorum kendi yazdıklarımı şimdi. Nerde yirmi yaşın kişisi, nerde şimdiki kişi! 1944'ten 1979'a otuz beş yıl var. Kişi olarak karşılaşsak geçmişimizin 'insan'ı ile, ne yapardık acaba? Bugün karşılaştığım genç yazarlarla, yirmisindeki yazın tutkunlarıyla konuşurken kendi yansımamı bulmak istediğim olur arada... 'Böyle miydim ben de?' derim. Eski resimler de bir anlam taşımaz. Nitekim bu yeni baskının arkasında 1948'e ait bir resmim var. Yirmi beş yaş! Dünyayı egemenliğimize alacağımızı sandığımız bir dönem yeri! Yarınlar bizim olacak! Hep yarınlar, yarınlar!...

Bağışlayın beni, kendi yapıtımdan söz ettiğim, alıntılar yaptığım için... Ne var ki bir kuşağın, bir çağın yaşamıdır, duygulanmasıdır, yitirdiği değerli zamana acınmasıdır bu biraz da... Bu yüzden değil mi *Önce Ekmekler Bozuldu*'nun öykü olarak, hiç değilse bir ad, bir simge olarak bunca yıldır etkisini sürdürmesi... Yaşamdan, insan gerçeğinden koparılan bir parça, bir kesit, bir duyarlılık anı olarak...

İlk öykülerimle son yazdıklarım arasında bir ayrım varsa yılların kazandırdığı belirli bir ustalığın ağır basmasıdır. Yoksa ben o gençlik öykülerimin insanıyım yine. Ama bugün bu denli içten olamam, bu den-

li yalın, bu denli açık, bu denli arı...» (Oktay Akbal/*Yaşamı Yeniden Kurmak*, 1979)

Değerlendirmeler

«Oktay Akbal, nesir ve hikâyelerinde bir uslüba doğru gitmekle beraber, hakikatı halde bir uslûpçu değildir. O, daha ziyade söylemek istediği şeyleri, bir kelimesinden bile feda etmeden, güzel ve iyi ifadeler içinde söylemek isteyen bir muharirdir. Bununla demek istemiyorum ki Oktay çok iyi Türkçe bilir. O da bugün iyi yazan diğer yazıcılar gibi, onların uğraştığı kadar ana dili üzerinde çalışmıştır. Fakat buna rağmen Türkçeyi onların çoğundan daha iyi, daha ustalıklı bir eda ile kullanmaktadır. Yani yazarken, en lâübali mevzuları tasvir ederken bile lâübali olmayan, vekârını muhafaza eden bir hâli vardır. Onun için evvelâ Oktay'ın bu tarafı iyice anlaşılmalıdır. Günlük gazete sütunlarında hikâye tertip edenler *Önce Ekmekler...*'in artistik havası içinde bunalırlar, bir sahifesine ve hatta tek bir cümlesine dahi tahammül edemezler. Belki onların aradığı sadece bir vakıadır. Ve vakıası olmayan bir hikâye onlarca içi boş bir kutu gibi faydasızdır. Bu bakımdan ele alınınca Oktay'ın hikâyelerinde müthiş cinayetler, sonu mes'ut tesadüflerle biten aşk maceraları, nihayet bir tezin isbatı için uydurulmuş birtakım vakıalara rastlamak imkânsızdır. Fakat cinayetleri, aşk maceraları ve fikir kavgalarını yapan kimdir? diye düşünüldüğü vakit *Önce Ekmekler...*, müellifinin hikâyelerindeki tek ve hâkim unsur meydana çıkar. Bu, iradesi ve aczi, ihtişamı ve sefaleti, kudreti ve zaafı, ihtirası ve sükûneti ile türlü haller ve vaziyetler arzeden İNSAN'dan başka bir şey değildir.

İnsan, dar ve geniş; kesif ve dağınık bütün hareketleriyle Oktay'ın hikâyelerinde yer almıştır. Bu mevzu üzerindeki tahlilleri genç hikâyecimizi Duhamel'e doğru yaklaştırır. O da hayatı bizzat yaşar. Sonra bu yaşadığı şeyi hikâyelerine sokar. Bu sebeple Oktay'ın yazıları autobiographique (otobiyografik) notlar gibi görünür. Fakat canlı bir anlayış kudretine sahip olduğundan, hususi hayatına dair yazılmış hatıralar intıbaı bırakan bu yazılar hiçbir zaman alâka toplamaktan geri kalmazlar.

Önce Ekmekler Bozuldu'nun dokuz hikâyesi, bir fragman ve bir de mektubu üzerinde ayrı ayrı durmak istemiyoruz. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız şeyler, Oktay Akbal'ın san'atını umumî bir şekilde izah etmektedir.» (Fahir Onger/*Amaç*, 10.12.1946)

«Oktay Akbal'ın hikâyelerinin en bariz ve belki de en çok lehine kaydedilecek tarafı beşerî oluşlarıdır. Onun herhangi bir hikâyesindeki kahramanı, muhakkak şu veya bu kültürün, şu veya bu iklimin insanıdır diye bir kayıt altına almak hemen hemen imkânsızdır. Oktay Akbal'ın anlattığı 'Semt,' 'Gölgeli Durak', 'İstasyon', 'Meydan' dünyanın herhangi bir semti, gölgeli durağı, istasyon ve meydanıdır. Ve buraları dolduran insanlar da gayet farklı iklimlerin ve hattâ değişik zamanların insanları olabilir.

Oktay Akbal asıl mühim olanı başarmış, insan denen varlığın değişmeyen taraflarını aksettirmiştir. Bu yüzden Oktay Akbal'ın hikâyeleri daima zevkle okunacak, hiçbir zaman yeniliklerinden bir şey kaybetmeyeceklerdir.» (Naim Tirali/*Tasvir,* 1946)

«Hadiseleri, yapmacıksız, gösterişsiz, öyle olduğu gibi anlatıyor. Anlatışı da apayrı, koskolay... Lâf ediyor sanırsınız. 'Konuşur gibi yazıyorum' vehmine kapılan Bay Nurullah Ataç'ın sun'iliklerinden eser yok.» (Besim Akımsar/*Kovan,* 1.8.1946)

«Oktay Akbal *Önce Ekmekler Bozuldu*'da bana tenkit ve makalelerindeki hüviyetten ayrı, bir hikâyeci gibi görünmedi. İyi bir essayist olan yazarın sözünü ettiğim eserde birçok hikâye malzemesi var. Fakat ortada hikâye yok.

Oktay Akbal'ın parçalarında vâka olmadığı için bunları hikâye saymamış değilim; yazılardaki dağınıklığa, kalabalığa karşılık tek insana ve tek hayata rastlayamadığımızı garipsedim.» (Enver Naci Gökşen/*Yeni Adam,* 20.6.1946)

«Hikâyeleri, hâdiselerin akışına karışmadan dünyayı ve insanları bir noktadan seyretmek, daha doğrusu hadiseleri kendine göre oldurmak isteyen bir hikâyecinin kaleminden çıkmıştır. Sanatkâr, yüksek bir apartmanın penceresinden, daha iyisi Bayezit kulesinden, her çeşit insanın kaderini ve hayat rotasını çizebilecek bir hassasiyetle onları takip ediyor. Bu muharrir, bir an olsun kahramanlarının peşini bırakan soydan değil. İnsanlara karşı müthiş sempatisi var, o kadar ki, bazan sanatkârı kahramanlarının hayatında buluyoruz.

Oktay; yarı çapı elli kilometre olan bir dairenin merkezinde durup, çember üzerinde hareket eden bir noktanın üç yüz altmış derecelik seyrini bütün inceliğiyle kovalamak istiyor. Güç iş. Araya hadise sokmadan, mütemadiyen ruh tahliline girişmek, şahısların basit ve alışılmış

hayatından, bu hayatın çok derin ve kaypak parçalarından hikâye sentezine yükselebilmek, elbette ki, güç ve tehlikeli bir iştir. Oktay bu kitabı ile ne yapmak istiyor? Oktay bu kitabı ile intibalarının ince bir tahlilini, şahsî psikolojisinin hikâyesini vermek istiyor. İnsanlardan, hadiselerden, yaşanan hayattan çok kere ayrılıp, insanlarının başlamamış hayatı içinde yürüyor, bize bu hayatlar hakkında kehanette bulunuyor. O halde Oktay bir 'seziş sanatı'yapıyor. *Önce Ekmekler Bozuldu* isimli kitabı ile bu işte başarılı bir sanatkârdır. Sonraki eserlerinde, bu atmosferin dışında daha geniş, daha çetin imkânlar aramazsa, monotonluğa düşeceğinden şahsen korkarım.(...)

Hikâyeler basit ve tabii bir dille anlatılmış, teşbih, istiare, mecaz, tezat, seci gibi edebiyat oyunlarından uzak kalınmıştır. Özel ve yeni bir sanat ve her sınıf insanın pek kolay anlayacağı bir dil yalınlığı içinde, Oktay, bugün için yapacağını adamakıllı yapmıştır.

Tipler, manzara ve insanlar hep bize, etrafımıza aittir. Bu bakımdan kendini zorlamadan, hikâyeci bize mahallî bir sanat da sunmuş oluyor.» (Şinasi Özdenoğlu/*Tanin,* 1946)

«Hemen söyleyelim ki, O. Akbal gerçek bir hikâyeci şahsiyeti göstermekte, emniyetli bir istikbal vaat etmektedir. Üslûbunda harekiyet ve canlılık var. O, şehrin hududunu aşmaz ve şehrin hududu içinde işçinin semtine pek az uğrar. Bununla beraber Oktay Akbal'ın üslûbunda halk çocuklarına karşı sempati hissediliyor. Onda, küçük burjuva tereddüt ve kararsızlığını aşmak isteyen bir temayül var. Sabahattin Kudret Aksal'ın *Şarkılı Kahve*'si bize küçük burjuvanın şehir şiirini verir. Oktay Akbal'ın *Önce Ekmekler Bozuldu*'su da şehir hikâyesini. Bununla beraber O. Akbal'da halk sevgisi bariz; ferdiyetin hudutlarını aşarak kitlelere doğru genişlemek temayülü oldukça sarihtir. Kitabın adını taşıyan ilk hikâye harbin küçük burjuva psikolojisinde yarattığı buhranı, barış hasretini ifade ediyor.(...)

İnsanlara, şehrin kitle halinde kaynaşan insanlarına beslediği derin sevgi O. Akbal'a azamî genişleme imkânlarına mâlik bir 'şahsiyet' kazandırmaktadır. Belki de yakın bir gelecekte, onu halkın sanatkârı olarak göreceğiz.» (Hasan Tanrıkut/*Gün,* 15.7.1946)

AŞKSIZ İNSANLAR

«*Aşksız İnsanlar*'ı bir şiir kitabının vereceği hazzı duyaraktan okudum. Bu kış günleri dışarının beyaz felâketi içinde dertli, karlı insanlar yürümeye, işlerini görmeye, yaşamaya çabalarken, ben, bir delikanlı arkadaşla, kalbimde yaz günlerinin umursamazlığı, İstanbul'un sokaklarını âvare dolaştım.(...)

Evet, bu yazılar bize her şeyden evvel, her şeyden daha çok, İstanbul sokaklarının şiirini, geçmiş veya aşksız günlerin hüznünü, fakat çoğu zaman, aşkın, gençliğin o bir daha ele geçmez sevincini veriyor.» (Ziya Osman Saba/*Varlık,* 1.3.1949)

«Hikâyeler bu eserde ekseriya hikâye kahramanlarının kendi lisanından anlatılıyor. Oktay Akbal, hikâye kahramanlarına hemen hemen bir lisan vermiş, hatta müşterek bir duygu ve düşünce âlemi vermiş. O kadar ki, hikâyelerini bize, haricin bu sempatik âlemdeki çeşitli çalkanışlan halinde sunmaya muvaffak olmuştur. Bu bakımdan Akbal'ın hikâyelerini birer küçük hikâye diye adlandırmak ne kadar mümkünse onları birer güzel nesir örneği diye karşılamak da o kadar mümkündür... Duygulu insan ruhunun birtakım ince ve silinmez hatıraları bu hikâyelerin bir hatıra kadar güzel ve tahayyüle götüren mevzularıdır. Sanatkârın, herhangi müptezel bir romantizme kaçmadan bizi böyle temiz bir his âlemine sürüklemesi, eserinin dikkate değer vasıflarındandır. Bu hikâyelerde, yine çok defa birbirine virgüllerle bağlanmış 'cümlecik'lerden mürekkep, nispeten uzun, fakat uzunluğunda bir ses güzelliğindeki imtidadın zevki bulunan muntazam cümleler, Türk dilinin bugünkü kahramanları arasında ümitsiz gece karanlıklarında parlayan bir ışık kadar ferahlatıcıdır... Oktay Akbal'ın lisanımızdaki bu iki çeşit cümleyi de yerinde ve ustalıkla kullanması sanatı lehine kaydolunacak iyi notlardan biridir.» (Nihat Sami Banarlı/*Hürriyet,* 1949)

«Sonra biz, hikâyelerde ayrı yaratılışta, ayrı karakterde, ayrı yaşama şartları içinde,, başka başka mesleklere sahip insanları bulmuyoruz. Her hikâyede, hikâyesini okuduğumuz, aynı insandır. Aynı insanın aşkını, hatırasını, hayalini, arzusunu, sevincini, kederini okuyoruz. Hikâyelerde çeşitli insanlar konuşmuyor. Hepsini bir kişinin ağzından duyuyoruz. Onu bize sanatçı sunuyor.(...)

Akbal, insan psikolojisini çeşitli vak'alar, hadiseler, hatıralar karşı-

sında ustaca tesbit ediyor. İstanbul, parkları, fakir mahalleleri, tozlu sokakları, kalabalık caddeleri, denizi, mavnası, vapuru, mehtabı ile zaman zaman, sırasında ve yerinde, en güzel ifade imkânları içinde, hikâyelerde yer almıştır.

Akbal'ın hikâyeleri hareketli değil. Hikâyelerinde biraz hareket, daha değişik simalar, daha çeşitli yaşayan insanların hayatı yer alabilse.... *Aşksız İnsanlar*'ı sıkılmadan, severek okuyoruz. Aynı şartlarla yazılacak yeni hikâyelerde, bir kendini tekrar tehlikesi mümkün değil midir? Sanatına inandığımız Akbal'ın, bu endişelerimizi farkettiğini tahmin ederiz.» (Sunullah Arısoy/*Kaynak* dergisi, 1.10.1951)

«Bu hikâyelerde hatıralar ve hayaller vakalardan ziyade yer işgal etmektedir. Ekseriyette çocukluk hatıralarının kutsiyetine dayanan şiddetli bir mazi hasreti hikâyenin heyecan zeminini teşkil etmekte veya müphem temenniler, hedefsiz arzular, ince, nadir ihsaslar birbirine karışmaktadır. Çok defa Oktay Akbal'ın hikâyeleri empresyonist bir ressamın tablosuna benzer. 'Hastalıktan Sonra Dünya' isimli hikâye ihsaslar âleminin tasviri bakımından çok muvaffakiyetli bir parçadır. 'Kadın ve Erkek' başlığını taşıyan nefis hikâye ise hiçten bir şey elde etmek imkânının mükemmel bir delilidir.» (Adile Ayda/*Cumhuriyet,* Eylül 1950)

«Kitabı dolduran ve her biri ayrı bir başlık taşıyan yazılara hikâye diyemiyorum. Çünkü bunların çoğunda hikâyenin asıl unsurları yok. Genç muharrir, mevzua fazla ehemmiyet vermiyor ve her defasında bize yalnız kendinden bahsediyor. Bütün kitap, hemen baştan aşağı muharririnin ağzıyla konuşuyor, muharririnin hayatını, zevklerini, hasretlerini, kuruntularını, dertlerini ve ümitlerini anlatıyor.(...)

Bütün kitabı okuyup bitirdiğiniz zaman, size her sayfada hayatını anlatmış olan muharririn çocukluğunda oturduğu ahşap evi, giydiği beyaz kısa pantolonu, tayyare apartmanlarının avlusundaki oyun arkadaşlarını, aile albümünü, otobüse nerden bindiğini, hangi sokaklarda dolaşmaktan zevk aldığını öğrenmiş oluyorsunuz. Hatta bir aralık bir sahil gazinosunda uzaktan gördüğü bir genç kadının karşısındaki masaya oturarak, içinden kısa bir hayat felsefesi geçirdiğini görüyorsunuz. Fakat hayatın kıvır kıvır yaşadığı bu büyük şehrin kitapta bir dekor olmaktan başka rolü yok. Her kolu başka bir ritmle kımıldayan bu ahtapot şehir, parklarıyla, sahillerinde mekik dokuyan vapurlarıyla, izbe

sokakları ve durnanlı kahvehaneleriyle bir tek adamın poz vererek resim çektirmesine yarayan bir fotoğrafçı dükkânını andırıyor.

Oktay Akbal hikâyelerine başka insanları sokmuyor. Şayet canlı tiplere meraklı iseniz, şehir halkından tanıdık simalara rastgelmek arzusunda iseniz, sayfaları beyhude karıştıracaksınız. Bu kitapta tip yok, fakat hayaletler var.(...)

Mevzu yok, tip yok, konuşma yok, o halde hikâye de yok. Halbuki var. Hikâye olmasa bile bir serencam var. Belki bütün bir neslin yaşanmış ve samimiyetle itiraf edilmiş psikolojisi var. Kitabın bence asıl değeri buhranlı bir genç neslin ruhuna tutulmuş bir ayna olmasındadır. Bu aynada o neslin portresi kendiliğinden beliriyor.» (Sabri Esat Siyavuşgil/*Yeni Sabah* gazetesi, 18.2.1951)

«Oktay Akbal hikâyelerinde daha çok düşünüyor, aksiyona, karakterlere pek ehemmiyet vermiyor. Bu da en az o hikâyelerin bizde yaşamalarını imkânsızlaştırıyor. Oktay güzel konuşuyor, bunu korkmadan söyleyebilirim. Temiz, hem de sade bir dili var. Anlatmasını da biliyor. Bunlar bir yazar için elbette az şeyler değildir. Hiç şüphesiz, onları sıkılmadan bunun için okuyoruz. Yoksa ne mevzuu, ne de kuvvetli kişileri olmayan bu hikâyeleri niçin okuyacaktık. Oktay ne yaptığını elbette biliyor.(...)

Oktay Akbal'ın hikâyeleri dikkatle okunursa onlarda birçok kimselerin görmediği, insanlara doğru açılan sıcak bir şeyin yavaş da olsa dolaştığını, içimizi serinlettiğini, zaman zaman da bizi alıp götürdüğünü hissederiz. İnsanlara bakmayı seviyor, rahat içinde yaşamalarını istiyor. Oktay'ın yalnızlığını silip atmasını bekleyelim.» (İlhan Berk/*Edebiyat Dünyası,* 1949)

«XIX. yüzyıl ortalarına doğru endüstrinin gelişmesiyle Avrupa'nın, Amerika'nın büyüyen şehirlerinde bu 'şehir romantizmi' hemen hemen her yerde görüldü. Bizde ise bu hal oldukça yenidir ve gerçekten büyük olan tek şehrimizin genç edebiyatçılarına, İstanbul hikâyecilerine mahsustur. Oktay Akbal'ın yeni hikâye kitabı, *Aşksız İnsanlar* işte böyle bir edebiyatın mahsulüdür.» (Erol Güney/*Yaprak,* 1.4.1949)

«Tatlı ve düzgün bir lisanı, bir yerde 'içimde yaşayan ve dirilmek için çırpınan yığınlarca hikâye kahramanı mevcut'demesine rağmen mütevazi ve hoş bir edası var. Küçük şeyleri canlandırarak ve bunların

büyük şeyler olduklarını iddia etmeksizin söylüyor. Büyük ihtirasları ve fırtınaları yok; tatlı hüzünleri, tevekkülleri, sakin zevkleri var. Dinlendiren bir peyzaj ressamı gibi bir his veriyor.» (Nabit Sırrı Örik/*Tasvir* gazetesi, 1949)

BİZANS DEFİNESİ

«Güzel bir kapak içinde sıralanan bu hikâyelerde de, önceki kitaplarında yer alan birçok hikâyelerinde olduğu gibi, gençlik düşünceleri, hayalleri, ümidleri, kederleri işlenmiştir. İkinci Dünya Harbi'nden önceki, ekmeklerin henüz bozulmadığı devre, mahsus hatıralar bu kitaptaki hikâyelerin de ana dokusudur. (...)

Oktay Akbal, savaş öncesi İstanbul'unun Bizans surlarına yakın bir mahallesinin havasını, daha doğrusu hayatını veriyor. 'Bizans Definesi', 'Kızkıran Haydar', 'Cambazlar', 'İlk Gençlik Sevdaları', 'Havuzlu Ev', 'Keçi' adlı hikâyelerinde bu hava ve muhiti buluyoruz. Zaten bu kitapta, Gar hikâyesi müstesna, hep İstanbul hikâyeleri var.(...)

Akbal, muhiti bir vesile olarak alır, ondan sonra, hatıra, hayal, gençlik ümitlerine dalıverir.(...)

Oktay Akbal, hikâyelerinin sonunu hep kendisi bağlar. Geçen günleri düşünerek, gençliğinde tanıdığı insanları arayarak bize bir şeyler düşündürmeğe, duyurmağa çalışır. Belki de bizim dikkatimizi daima zinde tutmak için çenemizi tutar, kaldırır ve gözlerimizin içine bakar; siz de benimkilere bakın ve kendinizi görün, der.

Akbal'ın dünyası, insanları gerçek mi? Bize öyle geliyor ki, onlar hatıralarını sisli iklimlerinde yaşayan ve bugünkü hayatla kuvvetil bağları olmayan insanlardır. Onlar, harp öncesinin, mes'ut yılların insanlarıdır. Bugünün gerçeği, 'Gar'da sönük bir yüz halindedir ancak. Gerçeği, gelecek hikâyelerinde bulacağımızı ümit etmekteyiz.» (Muzaffer Uyguner/*Mülkiye* dergisi, 1.10.1953)

«*Bizans Definesi*'nde, tıpkı *Aşksız İnsanlar*'da, *Garipler Sokağı*'nda rastladığımız pürüzsüz bir üslûp ustalığı ağır basıyor. İyi bir hikâyecide her şeyden önce sapasağlam bir dil bulunması ve onu sakız gibi kullanması esas olduğuna göre, yazarın bu yönde gösterdiği titizliğe

dokunmayı lüzumsuz sayabiliriz. Hikâyeler, hem konu, hem de söyleyiş itibariyle pek orijinal olmamasına rağmen, öteki eserlerinde olduğu gibi kendine has bir sıcaklık havası var ki Oktay Akbal'a şahsiyetini belirten bir özellik veriyor. Bunu küçümsememek lazım. Yeni hikâyecilerimizin birçoğu Amerikan edebiyatının rüzgârına kapılmış vaziyette. Yazılarında bir Cauldwell-Steinbeck kokuyor.

Bizans Definesi'nin en güzel hikâyesi şüphesiz ki 'Ester ile Roza' dır. Daha evvel *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde okuduğumuz hikâye Oktay'ın çok denediği bir hava ile kaleme alınmış. Ötekiler de aynı olgunlukta. Sıkmıyor, usandırmıyor, insan çocukluk yıllarının o deli doluluğunu tekrar yaşıyor. Ama kanaatimizce Ziya Osman'ın şiirlerinde hep çocukluk yıllarını arayışı gibi, Akbal'ın da geçmişe fazla önem verişi, hele anlatırken 'hâtıra'tan bir türlü uzaklaşmayışı yazılarına bir hafiflik, bir monotonluk veriyor. Bu tarz belki roman için iyi olabilir. Nitekim Garipler Sokağı öyleydi. 'Kızkıran Haydar', 'Ester ile Roza', 'İlk Gençlik Sevdaları', 'Parktaki Kanape', 'Havuzlu Ev' gibi hikâyeler sıcacık olmalarına rağmen hepsinde de aynı konu ele alınıyor ve aynı atmosfer içinde hikâye ediliyor.

Oktay Akbal'ın bu noktayı dikkate alması lâzımdır.» (Kemal Özgür/*Yeditepe* dergisi, 15 Şubat 1953)

«Gerçekten Oktay Akbal'ın *Bizans Definesi*'ni okuduysanız, görmüşsünüzdür ki hikâyeci, on hikâyesinden beşinde doğrudan doğruya, öbür beşinde ise bir kulpunu bularak çocukluğundan, çocukluğunun 'o eski iyi zamanlarından'bahsediyor. Hem de büsbütün süsleyip püsleyerek, güzelleştirerek, bir peri masalı anlatıyormuş gibi ballandırırak bahsediyor. Demek ki Oktay Akbal şu yaşında ve başında eserleriyle çocukluğunu yaşamakta, bundan mutluluk duymaktadır: keçisinin serüvenleri, mahalleye gelen cambazlar, çocukluk sevdaları, Kızkıran Haydar ve öbürleri aklına geldikçe içini hüzünle karışık, buruk bir saadet duygusu dolduruyor.(...)

Bundan başka bu tedirginliğin, bu gerçek kaçaklığının toplumsalın yanısıra; bireysel, sanatçının maddî ve manevî oluşuna ait nedenleri de var. Oktay Akbal, pasif bir adam. Çoğu hikâyelerinin -hemen hepsi kendi sorunlarına ve kendisine değindiği halde- kahramanı kendisi değil. O tanık. Asıl kıyamet başkasının başında kopuyor, asıl serüveni başkası yaşıyor. Oktay bunu görüyor, biraz şaşırıyor, epeyce hayran

oluyor ve bize anlatıyor. Toplumsal dolaşıklığın yanında. Oktay'ın kişi olarak çekingen ve yumuşak bir adam olması da, yırtıcı adamlar ve keskin eylemlerle dolu olan gerçekten kaçmak istemesine sebep oluyor. İçinden onlara özendiği, gerçekle boğuşanlara hayranlık duyduğu, gerçeği zorlayanları beğendiği söylenebilir. Zira kahramanları kendisi olmadığı zaman çokluk böyle kimselerdir: 'Kızkıran Haydar' gibi. 'Ester'le Rosa'. Ya da 'bizzat' ağabeysi. Fakat o, o adam değil. Olsaydı ve toplumsal bilmecesini çözmemekte, çözememekte devam etseydi, Allah bilir, büyük ve çılgınca kaçışlara kalkışan M. Miller, A. Koestler, A. Malraux gibi dev-kaçaklardan birisi olmaya doğru giderdi. Gidemiyor, tabii; gidemeyince de uzay için de yapamadığı şeyi zaman içinde yapıyor, çocukluğunu arıyor, buluyor, orada rahatlıyor.

Demek ki gerçeğin en yavan, en adi olanıyla bile temas onu ürkütmektedir. Sonra da kalkıp 'insanlara, insanların büyüklüğüne, ölmezliğine inandıracak bir şeyler' aradığını ve 'lisan-ı hâl' ile bulamadığını söylemektedir. Dünyayı bilmiyor. Gerçeklerden kaçıyor. İnsanları ve onların sorunlarını çırılçıplak görmek istemiyor. Sonra da bir şeyler arıyor. Nerede arıyor ama? Çocukluk ve büyüklük hayalleri içinde. İşte Oktay Akbal'ın çaprazı burdadır. Ve buraya gelir gelmez, biz yine bildiğimiz, o kadar sevdiğimiz gerçeği bir kere daha tekrarlayabiliriz: hikâyeci içinde yaşadığı çıplak hakikatı, onun tarihsel ve toplumsal anlamını bilmek, anlamak; onun içindeki durumunu, onun gelişmesini kavramak zorundadır. Aksi halde tıpkı Oktay Akbal gibi, her tanesi birbirine benzeyen temiz, pırıltılı hayallerle dolu bir tesbih çeker gibi ömrünü ve sanat hayatını hayaller içinde harcar, tüketir. Oktay Akbal aradığı şeyi hayallerin arasında değil, sımsıcak gerçeğin ve değişmelerinin arasında aramayı bilmedikçe, bulamayacaktır.

Halbuki anlatmasını biliyor. Hikâyelerini, mümkün mertebe, düz manası ile konunun, adi manasıyla dram ve esprinin dışında tasarlıyor; alışılmış hikâyeyi alışılmamışa, yeniye, orijinale götürmek istiyor. Bu onun ilk kitabından bu yana izlediğimiz övülecek bir çabası. Ne var ki, acaba 'ilk kitaptan beri hiçbir ilerleme kaydetmemiştir. Oktay Akbal biçim olarak da belli ve önceden sınırlanmış bir tekdüzeliğin içinde dönmektedir' dersek yanlış mı söylemiş oluruz? Bir *Önce Ekmekler Bozuldu*'yu, bir de bu yeni kitabından herhangi bir hikâyeyi ele alın, okuyun,

düşünün. Oktay Akbal sanatçı kimliğiyle gerçeğe sokulamadığı için, *romantique,* ezgin birtakım şekiller çiziyor, ortaya salıveriyor. Anlattıkları ne derece güzel anlatılırsa anlatılsın, evvelce zaten anlattığı şeyler olduğu için bizi çarpmıyor, uzun boylu sarmıyor. Ve bu elbette hikâyecinin sanatı için bir tehlike, bir tehdit teşkil ediyor. Oktay Akbal sanırım ki sanat hayatında bir dirsek çevirmek, bir çıkıntı yapmak mecburiyetindedir. Ona yakışan bu korkak, kaçak ve hayalci *romantisme*'i bırakıp; kendisine, yaşadığı koşullara çok daha uygun, çok daha elverişli içli bir *réalisme*'e girmektir.» (Attilâ İlhan/*Gerçekçilik Savaşı,* 1980)

«Oktay Akbal bir atmosfer öykücüsü. Onun öykülerinde olaya hemen hemen hiç rastlayamazsınız. Kişileri devinim içinde değildir. Bir duygu atmosferinin içine yerleştirir tüm anlattıklarını. Öykü yazmaz da resim yapar sanki. Anılar, çağrışımlar, yorum parçacıkları ve bir buzlu camın ardından belli belirsiz görüntüler vardır. Bu bazen Sait Faik başıboşluğuyla parke döşeli bir ıssız sokaktan geçiştir; bazen bir tren penceresinden görülen dalgın bir yolcunun siluetidir; bazen kuşların bile ötmediği ölçüde sessiz bir park köşesindeki kanapedir; bazen çocukluk anılarında önünden geçilen bir ev... Ağır ağır bir kamera dolaşır bütün bu yerlerde, yazarın dıştan anlattığı şeylerle, görüntüler üst üste çakışır.

Dış dünyadan, dış gerçeklikten olabildiğince kaçınır yazar, bu öykülerinde. Aşklar, acılar, özlemler, coşkular, sevinçler, kavgalar, sövgüler, bıçkınlıklar hep içten içe, bir kurgu biçiminde yaşanır. Çocuksu bir içekapanıklıkla yaşanır her şey. Yağmurun şakır şakır yağdığını, rüzgârın fırtınaya dönüştüğünü göremez, duyamazsınız; çünkü yağmur sessiz sessiz çiseler, rüzgâr yaprakları kımıldatmadan eser; Akbal'ın öykü kişisi trençkotunun yakasını kaldırır kedi gibi yine öyle sessizce geçip gider.(...)

Bir zamanların İstanbul'u Akbal'ın öykülerinde sepya fotoğraflar gibi belirir. Ama, dediğimiz gibi, keskin çizgili görünümler değildir bunlar; her şey buğulu bir camın ardındadır.

Dilerseniz, bu öykülere birer şiir-öykü de diyebilirsiniz. Dilin akışı alabildiğine melodiktir. Su aydınlığıyla akar, şarkı tadıyla söylenir. Akbal'ın öykülerinin kırk yıldan beri eskimeden aynı tazelik ve lezzetle okuna gelmelerinin gizini, dilindeki bu duru şiirsellikte aramak, sanırız yanlış olmaz.(...)

Öte yandan 1940'lı ve 50'li yıllar, İstanbul'un değişim sürecinin başlangıç yılları değil midir? Savaş bitmiş, iç göç akını başlamış, ahşap evlerin yerini apartmanlar almaktadır bir uçtan. Azınlıklar, İstanbul'dan yavaş yavaş çekilir olmuşlardır. 'Ester ile Roza' adlı nefis öyküde bu göçün yankısını bulmak mümkündür.

Yazarın, o yıllardaki toplumsal değişimleri, dönüşümleri yazmak gibi bir amacı yok. Öyküsünü yazarken o yılların renklerinden, çizgilerinden, havasından, biraz da çocukluk ve ilk gençlik yıllarına duyduğu özlemle söz ediyor. Çizdiği eski zaman tablosunda değişimin izleri kendiliğinden yer alıyor. Oktay Akbal, anıyı seven, geniş ölçüde anılardan yararlanan bir yazar.» (Necati Güngör/*Cumhuriyet Kitap* dergisi, 10.8.1990)

BULUTUN RENGİ

«*Bulutun Rengi,* Oktay Akbal'ın dördüncü hikâye kitabıdır. Yenilik Yayınevi'nin yayınladığı bu kitaptaki hikâyelerde de gençlik düşünceleri, hayalleri, ümitleri, kederleri anlatılmaktadır. Fethi Naci imzasıyla Kaynak dergisinin 99'uncu sayısında yayınlanan bir yazıda da denildiği gibi, 'Oktay'ın insanları düşler içinde, avare, sıkıntılı, ne istediğini bilmeyen, hep gerçekten kaçan, hep geçmiş günleri, çocukluğu özleyen, kısaca (tükenmiş) insanlardır.' O, 'hatıraların derinliği içinde kendini', insanları aramaktadır. İnsanlar, onun hikâyelerinde, ateşböcekleri gibi, anıların karanlığında kendilerini gösterirler. Ama onlar, anıların sisli ikliminde yaşayan ve bugünkü hayat ile kuvvetli bağları olmayan insanlardır. Onlar, harp öncesinin, mes'ut yılların insanlandır.(...)

Akbal, bu kitabı ile de kendine mahsus yolda yürümektedir. Onun kendine has bir yazışı vardır. Bizi, anıların büyülü iklimine çekip götürüverir. Dünya gailesinden kurtulup girdiğimiz bu ortamda dost bir çehrenin aydınlığı bizi kendine çekiverir. Onunla anılardan, çocukluğumuzdan konuşabiliriz. Yazarın ve kahramanlarının dili duru Türkçe olduğundan anlaşmamız daha kolay olmaktadır.» (Muzaffer Uyguner/*Mülkiye,* Haziran 1955)

«Oktay Akbal'ın hikâyelerini okuyanlar, onlarda anıların, hayallerin ne kadar ağır bastığını kolayca farkedeceklerdir. Belki de bu, yazarın

romantik kişiliğinden kurtulamayışının bir sonucu olsa gerek. Onun hikâyelerinde okuyucuyu sürükleyen olayların hareketi ya da günlük yaşama savaşmasının meraklı görünüşleri değil; bunların gerisinde kişioğlunun türlü umutları, düşleri, geride bıraktığı günlerin tatlı-acı çeşitli anıları, sıkıntısı, kısaca iç yaşayışımızın türlü nüansları yer alıyor.

Son yazdığı, hikâyelerden on ikisi *Bulutun Rengi* adlı bir kitapta toplanmış, *Yenilik* dergisi yayınları arasında çıkmıştır. *Bulutun Rengi*'ndeki hikâyelerin hemen hepsi anılara dayanıyor denebilir.(...)

Yukarıdaki özetlerden de anlaşılacağı gibi Oktay Akbal'ın hikâyeleri gücünü olayların meraklı akışından, katı gerçeklerden değil; insanoğlunun daha çok iç yaşayışından, anılarından, düşlerinden almaktadır. 'En hızlı ekspresler, son sistem lokomotifler bile, benim hayallerimle yarışamazlar, biliyorum'(sf. 61) diyen yazara bazan bir yağmur damlası, bir pencere, yangından arta kalmış bir duvar, yahut bir piyasa şarkısının birkaç mısraı bu hayallere türlü şekiller vermekte, uzak günlerin şairce duygularına, filozofça düşüncelerine bizi aşina kılmaktadır.(...)

Yazarın yaşadığı ve ele aldığı çevre ile alışverişinin ve romantik mizacının tabii bir sonucu olan bütün bu düşüncelerin örgüsünde yazılmış hikâyelerden insanda bir kötümserlik, bir hayal kırıklığı, çaresizlik, bir boşluk duygusu kalmıyor mu? Oktay Akbal; şehirleri, olayları, insanları tatsız, kör, vurdumduymaz hale getiren sebepleri de biraz araştırsa herhalde kendisini hayallere, geçmiş günlerin anılarına sığınmaya zorlayan etkilerin ipuçlarını da bulacaktı. Ama olaylara sebep aramak sanatçının işi değildir denebilir. O sadece yaşadığı zamanın ve çevrenin içten veya dıştan bir görünüşünü verir. Böyle olsa bile sanat eserinin ötedenberi bilinen görevlerinden biri, insanoğlunun içindeki umut ışığını daima yanık, mutluluk inancını ayakta tutmak, her türlü kötülüklerine, bayağılıklarına rağmen bizi yaşamaya ısındırmaktır. Temiz bir Türkçesi, çekici, samimi, şiirli bir anlatışı olan Oktay Akbal'ın sanat kişiliğinden; yaşama şevkimizi azaltacak değil aksine çoğaltacak, yaşama gücümüzü tazeleyecek, daima umutlu, mutluluğun sadece geçmiş günlerin anılarında ya da hayallerde değil, günümüzde olduğunu açıklayan hikâyeler de beklemek hakkımızdır.» (Ahmet Köksal/*Yeditepe,* 1.5.1955)

«Oktay Akbal, geniş yer verdiği hayali, hatıralara sarıyor. Bazan hatıra, hayal kılığında görünüyor. Hikâyeci, duruyor, baktığı noktadan bir hayal âleme giriyor. Bu âlemde bulduklarını hikâye olarak veriyor.

Bulutun Renginde şöyle diyor: 'Sanki orada, o hayal insanın yanındaydım?' (Sa: 76)

Hatıraların, hayallerin içindeki insanlar canlı değildir. Hayal insanın hayal olduğu, yaşamadığı belli. Bu sebeple hikâyelerin kahramanları dış ve iç yönden tanıtılamıyor. Yalnız 'Karanlık Benim Ülkem', 'Kara Kargalar Gibi' hikâyelerinin birincisinde kızın iç dünyası pek canlı: ikinci hikâyede eşyaları almaya gelen kimseler başarıyla belirtilmiş. 'Hayaller Hayaller'hikâyesinde ailenin hayallerle vakit geçirmesi de gerçek.

Oktay Akbal konularını yaşadığı hayattan alıyor fakat bunlar seçkin olmayan konulardır. Belli bir insanın, belli bir iç dünyası, hemen her hikâyede aynı akışla, aynı sesle, aynı iç ve dış yapıyla karşımıza çıkıyor. Anlatanın bunları anlatma sebebi yukarıda adı geçen üç hikâyede köklü bir durumdadır. 'Matmazel Mathilda' hikâyesinde belirsiz bir kahraman, silikçe olaylar anlatır. İnsanda bir iz bırakmayan, çeşitli seçkinlikleri olmayan izlenimler... 'Boşluk'ta bir yolcu var, kimdir bilmiyoruz. Sadece yolculuk ettiğini biliyoruz. İç dünyası da belirli olmadığı için bu kişiyle tanışamıyoruz. (...)

Hikâyelerin ana fikirleri, hikâyelerin son bölümlerinde yazarın diliyle açıklanmaktadır. Oktay Akbal, hikâyeyi sona erdirirken o hikâyeyi yazmaktaki gereğini düşünüyor ve yerini getirerek söyleyiveriyor. Birkaç örnek verelim: 'Yitirdiğimiz' hikâyesinde yaşanılan zamanın övgüsü var. Yazar, bu hikâyeyi yazmaktaki ereğini şöyle söylüyor: 'İnsan sadece içinde bulunduğu şu zaman parçasını yaşamalı.' (Sa: 14). 'Boşluk'ta kahramanın içindeki boşluktan dert yanmaktadır. Hikâyenin sonucu da şu: 'Hep böyle ölümle hayat arasında, daha doğrusu her an kopması beklenen bir ip üstünde imiş gibi.' (Sa: 22), 'Hayaller Hayaller' de bir ailenin hayal kurarak avunduğu anlatılıyor: 'Sonu gelmeyen hayallimizi kimseler elimizden alamazdı. Bunlar, gerçekten daha gerçekti.'(...)

Günlük yaşayışta dikkati çeken bazı olayların ve varlıkların uyandırdığı hatıraların hikâyesini yazan Oktay Akbal, ruh durumlarını olaylarla bağdaştırdığı zaman başarılı hikâyeler meydana getirmiş oluyor. ('Lokomotifler', 'Hayaller Hayaller', 'Karanlık Benim Ülkem').

Hikâye kahramanlarının silikliği yanında yükselen hatıra ve hayal bölümleri, hikâyelerin birinci derecede önemli öğeleridir. Bu gerçek çizgilerle insanlığın bir yönünü hemen her hikâyesinde işleyen Akbal, hikâ-

ye sanatımızın bir yanını tutuyor demektir.» (İbrahim Zeki Burdurlu/*Yenilik,* Haziran 1955)

«*Bulutun Rengi*'nde on iki tane hikâye yer almış. Bu bir düzine hikâyeyi, soluk almadan, bir yudumlayışta bitiriverdim. O bir düzine hikâyede gördüklerini, duyduklarını, hayallerini anlatan, sıcacık bir nefesle kulağınıza fısıldayan bir kişi var. Bu hikâyelerin çoğunu birleştirerek, eksik de olsa boş olan, içimizde yaşayan bir küçük insanın hayatını çıkardım. O, gününü seninle benimle insanı bol bir şehirde birlikte yaşamış, birlikte görmüş, duymuş... Onun anlattığı yitirdiğimiz yıllar, bir sinemanın arka kapısı, sinemanın karanlığında hayalleriyle gününü geçiren bir kız 'karanlık benim ülkemdir', 'boşluk' o tüm insanların içinde duyduğu, bocaladığı boşluk, 'hayaller, hayaller', birkaç kez gördüğün, hep aynı hatta işleyen 'lokomotifler', renkli bir insan seli 'dünya cümbüşü', eski, kırık dökük bir gramafondan dinlemek istenilen bir şarkı 'bulutun rengi', yine o hayaller, hayaller...

Oktay Akbal'ın hikâyelerinde bir şiir, belli mi belli. Bütün anlatılanları bir şiir akışıyla dinlersiniz. (...)

Akbal, küçücük bir başlangıçtan bir hikâye çıkarmasını, yahut geçmiş, yaşanmış yılların anılarından bir hikâye örmesini biliyor.» (Abdullah Sert)

BERBER AYNASI

«Yirminci yüzyıl insanı tedirgindir, iç huzurundan yoksundur. Hayata hiçbir yönüyle bağlanamıyor, ilginç bulmuyor kişi onu. Hiçbir nesne kişiye mutluluk getirmiyor. Değer yargıları kökünden sarsılmış bir yuvarlak üstündeyiz. Avutamıyoruz kendimizi. Gününü geçirmek, sürüklenmek, yani yaşamadan yaşamak. Durumumuz bu.

Günümüzün düşünürleri, çıkmaza giren, huzurunu kaybeden dünyayı –ve onunla birlikte– insanı bunaltıdan kurtarmanın, mutluluğa ulaştırmanın yollarını aramakta. Sanatçılar ise, sarsıntı geçiren insanın üzerine eğilmişler, onun eğilimlerini, davranışlarını, tutkularını çözümlemeye çalışıyorlar.

Bizde bu temayı zaman zaman işleyen sanatçılar varsa da, değişmez konu yapanların başında Oktay Akbal geliyor. Roman ve hikâyeleri

tüm bu eksen etrafında dönüyor. Özellikle *Suçumuz İnsan Olmak*'ta mutluluğu yitirmiş tedirgin insanın başarılı bir tablosunu çizmişti. Son çıkan *Berber Aynası* da böyle. On hikâye var kitapta. Hepsinde de, kişiyi ekseninden kopmuş bir ortamda yakalayarak çözümlemekte ve onu mutluluktan uzak tutan sebepleri önümüze sermekte.(...)

Oktay Akbal'ın hikâyelerinde de temel fikir hiç değişmiyor, hikâyeci bunu saklamağa lüzum görmüyor zaten. Yeri gelince, hikâyenin dayandığı düşünceyi söylüyor, 'öz birliği' bütün parçalarda seziliyor. Tümü, hikâyecinin dünya görüşünü meydana getiriyor. Böylece, hikâyeci tek yönlü vakaları anlatan 'nâkil' durumundan kurtuluyor, sanatçı kimliği ile karşımıza çıkıyor.

Hikâyeleri, konuları bakımından, üç kümede toplayabiliriz: Yaşantıları, anıları, üçüncü kişi ile ilgili olanlar.

Kitaba ad olan *Berber Aynası*, hikâyecinin dünya görüşünü ve hayat felsefesini yansıtan en olgun parçadır. *Berber Aynası,* kişinin içine çevrilmiş bir aynadır. Gerçek yüzümüz o aynada görülür. 'Zalim bir ayna'dır bu. 'Hayatın anlamsız boşluğunu berber aynalarında' okuruz. Kişiliklerimiz o aynalarda yaşar, onlarda kaybolur. Onlar bize 'hayatın içinde ayrı bir hayat olduğunu' sezdirirler.(...)

Yeryüzünü, hayatı, insanı çirkin ve bayağı bulan yazar, sanırsınız ki, bizi dünyadan soğutmak, sevgisiz ve umutsuz yaşatmak dileğinde. Değil böyle. O, bir yönüyle huzursuzluk ve düzensizlik getiren hayatın, bir yönüyle de kişiye mutluluk verdiğini bildiriyor: '... Hayatın, insanın pisliğine, kirine, yaşamanın iğrençliğine meydan okuyan ışıl ışıl, renk renk bir dünya'nın varlığını nasıl unutabiliriz? Kızmakla, darılmakla, içine kapanmakla kötülükleri, düzensizlikleri yok edemeyiz ki... Tevfik Fikret küskünlüğü hayatın akışını değiştirmiyor. Olayları ve insanları olduğu gibi kabul edeceksin. Girdi-çıktıları irdelemek, niçin ve nedenleri araştırmak kaygıyı arttırmaktan başka sonuç vermiyor. *Suçumuz İnsan Olmak'*ın son cümlesini hatırlıyalım: 'Hayatın üzerinde fazla düşünmeye gelmezdi. Hele büyütmeye hiç.' Herkes kendi filmini yaşıyor, 'perdedekinden daha çekici, daha heyecanlı, daha içler acısı, daha gülünç.' Ancak 'ikinci bir hayat, değişik bir dünya'kurabilen mutluluğa erişiyor. 'Tek gerçek, içinde olduğu anı yaşamaktı. Bundan başka ne varsa ona aykırıydı. Yalandı, yitip giden ne varsa.' (Nelerden Sonra)

Yirminci yüzyıl insanını tedirgin eden sebepler, Oktay Akbal'ın sanat iklimini bir uçtan bir uca kaplıyor. Yaşayan kişinin acısını, aradığını bulamayanın özlemini duyuyor, halinden memnun olmayan yaratığın çığlığını duyurmağa çalışıyor. Serüvenlerimizin, ne başı, ne sonu var. Beklenmedik bir anda her şey birden bitiveriyor. En heyecanlı yerinde film kopuveriyor. Nereden kopmuş olursa olsun, o kısmı bizim için artık yoktur. Hayatı mantık kuralları yürütmüyor; kişi, mutluluğun yolunu kendi bulmalı.

Oktay Akbal'ın çağrısı boşuna değil, kulak vermeliyiz sesine. (Hikmet Dizdaroğlu/*Varlık,* 1 Şubat 1959)

«*Berber Aynası* adlı kitabın aynı adı taşıyan öyküsünde Oktay Akbal kişioğlunun iç dünyasını ve iç dünyasını yansıtan gerçek çehresini bu aynalardaki hayallerden seçmektedir. Bir berber aynası önünde kendi yüzünü seyrederken, geride bıraktığı anılara, düşlere dalıp gitmek, onları oluştukları zamanların içinde yeniden yaşamaya başlamak, 'şimdi'nin izlenimlerini, algılarını bir yana bırakarak, dünün, geçmişin hayaller dünyasına gitmek, o dünyanın bir köşesinden bir sevi, bir mutlu an yakaladıktan sonra, yakaladıklarıyla yeniden 'şimdi'ye dönmek. Böylece gerçekliği kesin bir yaşamla, gerçekliği belirsiz yaşantıyı birbirine bağlamak oluyor öykünün teması. Son satırları şöyle yazılmıştır: 'Gerçek kişiliğimi berber aynasında bırakarak sokağa çıktım. Hepsi benim dışımda olup biten serüvenlerin anlamsız akışına kendimi bıraktım.» (Fahir Onger/*Türk Dili,* Nisan 1972)

«Daha ilk hikâyelerinde beliren, sonra da kişiliğinin kopmaz bir parçası olarak sürüp gelen, Fransız filmlerine has şiir ve hüzünle yüklü bir havası vardı. Kişileri siste dolaşan gölgeler halinde bir yerlerden çıkıp geliyorlar. Dudaklarında hiç düşmeyen sigaraları, trençkotlarının yakalarını kalkık, uzayıp giden solgun yüzleri, balıklar gibi üzgün bakan belermiş gözleriyle bir yerlere şöyle iğretice ilişiveriyorlar. Dünyamıza ait kişiler ve meselelerle bağlantı kurmadan, başı sonu olmayan bir düşlü hikâye kuruyorlar, sonra yine aynı sisli havalar içinde bir yerlere doğru kaybolup gidiyorlardı. Herkesin yaşadığı, küçük mutluluklarla dolu, her yerde yaşanması kabil olan hayatı değil, içinde beslemeğe çalıştığı, bir türlü gelişip de güçlü bir eserle ortaya konulamayan kırık dökük izlenimlerini anlatıyorlardı. Onun kişileri, 'Yüklerini ne doğru dürüst taşıyabiliyor-

lar, ne de sırtlarından atabiliyorlar.'Yaşamalarını 'dünya ermişliği'ne götüren bir çeşit 'yoga' haline koymaya çalışıyorlar.

Armağan alan yeni kitabı *Berber Aynası*'nda da, bedenini dış olayların anlamsız akışına bırakmış, berber aynalarında bir an için kendini bulabilen bir ermiş kişisi var. Kendi benliğinden uzak bir akışın içinden sıyrılıp yaşadığı zamanı buluyor; aynadaki adamla bir geçmiş, mutlu zamanda karşılaşmıştı; şimdi bir başka zamandadır, ikisi arasındaki boşluğu dolduramadan kişiliğini aynada bırakıp sokağın kalabalığına karışıyor. İçinde sürekli bir ince sızı halinde, yitirilmiş kendine adandığı halde elde edilememiş bir soy mutluluğa, bizimkilere benzemeyen bir mutluluğa karşı bir özlem yaşatıyor bu kişiler. Hep ele geçirilip yitirilen, kişiliğine bağlı bu mutluluğun peşinden, karamsar bir kıvranış anlatılıyor durmadan.

Sabahın üçünde, bir boş meydandaki havuzun kenarında kanepeye yorgun vücudunu bırakmış, işinde ve evinde olamayacağı kadar hür bir hava içinde kendi dışına çıkabilmiş, berber aynası yerine burada yalnızlık var.

'Trençkotunun yakasını kaldırmış, şapkası alnında' o eski musallat seçkin kişisi, 1940 yıllarından kalma büyük şehir yalnızını, dünya ermişini konuşturuyor. Kendi duyarlığını, kişinin işte ve yaşamada kaybolmuşluğunu, parça parça, aralarında bağlantılar kurmadan veriyor. Bir zamanların hikâyecileri ve şairlerinin ortaklaşa kurup yürüdükleri bir soy hikâye üslûbudur bu.» (*Kim* dergisi, 29 Mayıs 1959)

YALNIZLIK BANA YASAK

«*Yalnızlık Bana Yasak* daha çok, adından da anlaşılacağı gibi, bir kişisel yaşamın, bireysel düşlerin ve düşünlerin hikâyeleri, hatta buna çoğul kullanmadan, hikâyesi de diyebiliriz.(...) Baştaki bir iki hikâye bir yana, öyle konulu olaylı, entrikli hikâyeler yok burada. Kişi ya da ortam yaratma amacı, serüvenler, çelişme ve çatışmalar yok. Daha doğrusu çatışma var, serüven de var, ama bunlar hep iç evrende, anlatanın ruh çatışmaları ve serüvenleri planında geçiyor.(...) Dünyamızın günlük sorunları, insanlığın gerçek ve dış evrene değinen dertleri bir yana bıra-

kılmış.(...) Karşımızda temel kişi olarak bir anlatan var, öteki kişileri de ona etkisi, onunla ilgili oranında alıyoruz.(...) Onun deyimi, deyiş biçimi üstüne söz söylemek, anlattığı düşsel havayı nasıl içten ve derinden duyurduğunu tekrarlamak fazla olacak. Ustalığı, ruh evrenlerinde dolaşmada duygululuk ve anlayışlılığı, bütün hikâyelerini bir çırpıda okutuveren akarlığından belli.» (Muhtar Körükçü/*Varlık,* 1.11.1968)

«Öykülerin çoğunda kadın ve sevi sorunlarını işlemiş. Yazar, bu ana konuya eğilirken de tatlı ve yumuşak düşüncelere dalı dalıveriyor. Böylece, iddialı toplum sorunlarının dışında kalarak, Akbal, öykücülüğümüzü biteviyelikten uzaklaştırmış, bir çeşni getirmiş oluyor. Akbal, gerçekten çok, düşe yakın, öykülerinde.(...) Özlem temasının yanında yalnızlık teması da yeralmış bulunuyor kimi öykülerde. İlk öyküde sözkonusu edilen 'yasak yalnızlık' bile yalnızlık isteğinin kendisi. Burada, yalnız kalmak isteğinden söz ediliyorsa da temel yalnızlık korkusu ve kendinden kaçma eğilimidir.» (Enver Naci Gökşen/*Türk Dili,* Şubat 1968)

«Oktay Akbal'ın yolu artık iyice belirdi. O yavaş tempolu, diyaloğu az, anlatıma ve tasvire çok yer veren sakin tempolu, kronik anlatımı, hayattan bize kalan o tortuyu, buruk ve acı, bulanık ve sargın o bekleme hali mutluluğunu, eskilerin 'rıza'dedikleri o efendice olgun ve dervişçe dirençsiz mutluluğu anlatıyor. Oktay Akbal, daha ilk hikâyelerinde, bütün o civcivli ve hareketli delikanlı aşklarını tasvirine rağmen bu yola doğru yönelen bir gelişmeyi de haber veriyordu. Hep o olgun, sakin, içe yansıyan izlenimler, anıların lezzetiyle yüklü bir anlatım. Bu anlatım, son kitabında daha kıvrak ve güçlü, halk Türkçesinden alınma cümlelerle iyice zenginleşmiş görünüyor.» (Tahir Alangu/*Varlık Yıllığı 1968/Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman,* 1965, C. III)

«Oktay Akbal'ın kişiliğinin yansıması olarak görülen ilginç bir yan da, yazarın geçmişe duyduğu 'özlem', buna karşılık yaşamaya karşı duyduğu ülküleştirmedir. Zaman zaman 'Günlerde'sinde bile andığı ilk gençlik yıllarının tutkudan arınmış 'maceraları', ya yaşayıp unutamadıkları, ya da yaşamayıp özledikleridir. Yani ülküleştirmeleri. İki yöntem arasında gelişen bu bilinçli eğilim, Akbal'ın kendine özgü bir 'deyiş' varedişini de sağlar. Bu yüzden Akbal, 'günce'sinin bir bölümü gibi gelişen, yani birinci kişi ağzından anlattığı hikâyelerinde çok daha başarılıdır. Akbal, hikâyede (hiçbir zaman romancı olamamıştır) 'günce'sinin

dışına taşamamıştır. Kendi ağırlığının altından kurtulup, kişileri, kendi evreninin (yazarın sanat evreni) dışından gözleyememiştir. Kendi evrenine girmiş kişilerle, kendi içine yerleşmiş kişilerle daha dosttur Akbal.» (Adnan Binyazar/*Varlık,* 15.1.1968)

«Oktay Akbal'a göre yaşamın bir anlamı olmalıdır. İnsanın yaşamına anlam kazandıran nedir? Yaşantı üzerine kurulan hayaller, tasarılar, yakıştırmalar mıdır? Akbal'ın bir vitrin mankeninden, erişilmez güzellikte bir öykü yaratmasının sırrını bu düşüncelerinde aramak olanaklıdır.

Yalnızlık Bana Yasak adlı kitaptan 'Canlılar, Cansızlar'ın konusunu özetlemek gerekirse, birkaç çizgiyle şöyle belirtebiliriz: Büyük bir mağazanın vitrininde mankenler arasında bir kadın mankeni. Canlı izlenimi verecek kadar ustalıkla yapılmış güzel ve çekici bir manken. Vitrini seyredenlerden biri büyük bir tutkuyla bağlanır bu güzel mankene. Onunla diyalog halindedir. Onu canlı olarak tasarlar ve bir gün oradan kapıp odasına götürür. Sonunda, düşlerin baskısından kurtulur, bunun cansız, tahtadan yapılmış bir eşya olduğu gerçeğine döner. Kırdığı mankeni şehrin bir başka yöresindeki bir dükkâncıya satar. Bir kadınla evlenir.

Öykünün gerek kuruluşu, gerek anlatımı, gerekse işlediği tema ona bir özellik, bir başkalık kazandırmaktadır. Kişioğlunun erotik kımıldanışlarında sadizme dönüşün bunalımı, bu öyküdeki mankene tutkun çirkin adamın düşsel yaşantısında ustaca ortaya konmuştur. Erotik dürtünün şiddeti bakımından, cansız ama güzel ve çekici bir manken ile canlı ama cinsel çekiciliği olmayan bir kadının durumu karşı karşıya getirilmiştir. Yoğun bir tutkuyla bitişen cinsel dürtünün şiddeti önünde canlı nesne yetersiz kalmaktadır.» (Fahir Onger/*Türk Dili,* Mayıs 1972)

«Birçoklarının 'şiirli' olarak adlandırdıkları bu anlatımın bence daha başka bir özelliği var. Her şeyden önce kısa tümcelerle yazıyor Akbal öykülerini. Bu da okura kolay izleme olanağını veriyor. Ama asıl önemli olan, seçilmiş, yerli yerine konmuş sözcüklerin, o ezgili, sıcak deyişin okurda uyandırdığı etki. Bu uyum, bu dengeli anlatım bence Akbal'ın öykülerine çok büyük katkıda bulunuyor; daha da zenginleştiriyor onları.(...) Saplantıları bir yerde kendini tekrarlamaya yöneltiyor Akbal'ı. Yazdığı öykülerde durmadan, yağmurdan, sinemadan söz açması bıktırabilir, hatta Kocagöz'ün dediği gibi, öykülerde fazla yağmur yağdırmak 'ıslatır' okuru. (...) Hep aynı kişileri, aynı çevreyi anlatan biribirine benzer öyküleri öyle çok ki, insanın, 'Bunu yazmasa da olurdu', diyeceği geli-

yor kimi zaman. Bazı öykülerinde ağır basan deneme anlayışı da Akbal'ın başarısını önlüyor.» (Nedim Gürsel/*Yeni Dergi,* Temmuz 1968)'

«Birçok sanatçının yarattığı evrenler vardır. Bunların kişilerine benzer birini gördük mü çevremizde, 'Bu Dostoyevski'nin adamı' deriz. İşte Oktay Akbal da kişileri her zaman varolan bir evren yaratmış mutlu sanatçılardandır. Onun kişilerinin çoğu, yalnızlığın ardından gider, hüzün ve yenilgi yollarından ağır adımlarla ve öne düşmüş başlarla geçer. Sanki yalnızlıklarını daha derinden, daha somut bir biçimde duymak için başkalarına göre eğlence, dinlenme, temiz hava almak, Oktay Akbal'a göre (yalnızlık yerleri) olan parklarda, kara suratlı istasyonlarda, rıhtımlarda dolaşır. Bir sıraya oturmuş düşünceli cigara içen, çevresiyle zerre kadar ilgilenmeyen, yüzündeki anlamlar iç dünyasındaki fırtınaların azalıp çoğalmasına göre değişen birini gördünüz mü, o, bilin ki Oktay Akbal'ın adamıdır. Rıhtımda uzaklaşıp giden vapura dalgın ve buğulu gözlerle bakan, rüzgârın saçlarını darmadağın etmesine aldırmayan ve uzaklaşan vapurda da kimsesi bulunmayan bir adam gördünüz mü o, Oktay Akbal'ın adamıdır.

Havalar gibi adamların yürekleri de gridir, kapalıdır, yağmurludur. Sıkıntılarını çoğaltıp dururlar, olmazsa sıkıntı icat ederler. Günlük, yaşantının gürültüyle dolu bölümlerini unutmak için başka bir gürültünün içine delice giren insanlar Oktay Akbal'ın insanlarının dışında kalır.

Oktay Akbal'ın kişisi içiyle uğraşan adamdır. Ama gördüğü hep hüzün, acı, sıkıntı, bir yerlerde sıkışıp kalmış bir pişmanlık, bir kaçıştır. Bunların ötesindekini bilmez, tanımamıştır. Ya da onları tanımıştır da o tanıdığı şeyler kendisine öyle bir oyun etmiştir ki sığınacak tek yer hüzün mağaralarıdır onun için. Bir düzenbazlığa, bir ihanete uğramayan insan hüznün, yalnızlığın, nefretin yabancısıdır. (...)

Anıların tutkunudur Oktay Akbal'ın adamları. Sık sık geçmişe dönerler. Çünkü geçmiş şimdi kullanılan deneylerin başlangıcıdır; şimdiki olaylar gibi yüzbin tehlikeyle dolu değildir. Kendini koymuştur ortaya, gizlisi saklısı kalmamıştır, insanı tuzağa düşürecek, doğduğuna pişman ettirecek yanı yoktur. Sonra fazla güçlü olmayı da gerektirmez geçmişteki hikâyelerin dünyasında dolaşan kişinin. Hayatla kavga eden adam güçlüdür. Oktay Akbal'ın adamları korkaktır, sarı yüzlüdür ve kimseye sürünmeden geçerler sokaklardan. Kadınların yüzleri de sarıdır ve vücutları, kalçaları yoktur. Siluet halindedir, çok yavaş konuşurlar. Bun-

lar isteseler de barınamazlar karakollu, polisli ve askerli yeryüzünde. Onları kabul edecek tek dünya hayal dünyasıdır, düşlerdir, geçmişin gerçeklerden çözülüp buharlaşmasıyla meydana gelen yerdir. Tabii geçmişin rengi belirsiz sokaklarında görülenler dünyamızdakilerin benzeridir; yaşadığımızdır.(...)

Oktay Akbal'ın kişileri arasında, hep hüzünlü, hep yalnız, bozguna uğramış (aşk kırgını), çevreleriyle bağdaşamayan, çevrelerinin anlamlandırmaya çalıştığı yaşama iğrenç bulduğu için sokulmayan, uzaktan seyreden ve hayret eden kimseler vardı.

Ve onlar istedikleri kadar yalnızlığı arasınlar. (Yalnızlık Onlara yasaktı).» (Muzaffer Buyrukçu/*Papirüs* dergisi, Aralık 1967)

TARZAN ÖLDÜ

«*Yalnızlık Bana Yasak*'ı inceleyen bir yazımızda, 'Oktay Akbal bir şeyler arayanların, düş kuranların, anılarına sığınanların öykücüsüdür. Umutlar, özlemler, düşler, anılar; kırılışlar, kırgınlıklar; ardından yine umutlar, arayışlar... Bu, hemen her yapıtında böyledir' demiştik. *Tarzan Öldü*'yü okurken, önceki yazdıklarımızı anımsadık ve yargılarımızın doğruluğunu bir kez daha saptadık.

Son öykülerinde de Oktay Akbal'ı anılar ve düşler dünyası ortasında buluyoruz. Kendişi de, öykülerinin kişileri de yarattıkları düşler ve anılar dünyasından dışarı çıkmıyorlar, yaşamın tadını bunda buluyorlar. Onlara göre yaşam, ardı ardına görülen düşler demektir. Var olan, gerçek olan, anılardır, düşlerdir. Gördüklerimiz, sevdiklerimiz, özlediklerimiz gerçeğin kendisi değildir, 'düş gerçekleri'dir bunlar. Çirkinliklerden arınmış, güzelleşmiş, bizi biz olmaktan uzaklaştıran, gerilere, ötelere götüren bir dünya vardır: Anılar dünyası. (...)

Oktay Akbal'ın, öykülerinde kendini anlatan bir yazar olduğuna bir başka yazımda değinmiştim. Bu gerçek, *Tarzan Öldü*' deki öykülerinde de değişmemiş, daha da artmış sayısı. On beş öyküden sadece biri («Yitip Giden») bir başkasının yaşamına –ölmüş bir kadının geçmiş günlerine– ilişkin. İçeriğindeki ve tutumundaki ayrılığı belirleyen bir öykü bu. Öldükten sonra –bir métamorphose sonucu olmayarak– evine dönen bir annenin anıları anlatılıyor. İnsan, ölse bile, bıraktığı anılar-

la yaşıyor. Öldü sanılanlar, gerçekte aramızda. Onları öldü sanmakla aldanıyoruz: Bir koltukta, bir masada, bir duvar saatinde yaşıyorlar. Herkesin bir sığınağı, sonsuza dek yaşayacağı bir yeri var'çünkü.

Öteki öyküleri, yazarın geçmiş günler ve yıllar içindeki yaşamından kesitler veriyor. Akbal'ın düşlere ve anılara yönelişinin nedenini de belirler bu tutumu. Serüvenler, bir yerde, birbirini yineler, ilginç olmaktan çıkar. Oysa, düşler ve anılar hepimizin ortak avuntumuzdur; bir şeyler buluruz başkalarının anılarında ve düşlerinde. Yakıştırma da olsa, uydurma da olsa, düşler çekicidir, oyalayıcıdır. Kaldı ki yaşam da bir düş değil midir? Akbal, 'düş gerçeği'nin yazarıdır, anıların öykücüsüdür. Salt olgulara bağlılığı beklemeyiniz ondan. Ayrı kişilerin harcıdır olguları anlatmak. Onun da ustaları, onun da tutkunları vardır. Ama Akbal, bunu 'erbabına' bırakarak kendi alanının dışına çıkmıyor.

Sinemayı kurucu bir öğe olarak öykülerinde kullanan bir yazardır Akbal. Parklarda, sokaklarda, deniz kıyısında dolaşmak kadar, sinema afişleri önünde vakit geçirmek, film seyretmek, bunu yaşamının ayrılmaz bir parçası durumuna getirmek Oktay Akbal'a vergi davranışlardandır. Sinema sadece bir zevk alma aracı değildir. Öykülerinin gereç kaynaklarından biridir sinemalar. Yaşamının kopuk parçalarının arasını filmler, filmlerdeki kişiler, onların serüvenleri doldurur. 'Tarzan Öldü' öyküsünü okursanız, cangıllarda 'gorille savaşan Tarzan'ın çektiği sıkıntıyı, cüce yamyamların mızraklarını, fillerin saldırısını, timsahların esneyişini' görür, Tarzan'ın serüvenlerine siz de katılırsınız. 'Düş Sevi'de Fred Astaire'in *Top Hat* filmindeki ünlü melodiyi dinlersiniz. 'Haziran Öğlesi'nde otuz iki kısımlık bir Amerika filmi seyredersiniz. *Akkartal Buck Jones*'da ise 'Kızılderililer, askerler, savaşlar' doldurur sahneyi.(...)

Akbal, kısa izlenimlerini de 'Hikâyecikler' bölümünde toplamış. Bunlar beş tane: 'Şubat Sabahı', 'Köprüde Bir Adam', 'Darmadağınık', 'İnsan Hayvanı', 'Gençlik Karları.' Tam bir öykü kıvamına ulaşmamış, şöyle değinilip geçmiş konular. İşlense, bir öyküyü besleyecek çekirdek var hepsinde. Bu durumlarıyla, bir soy gazete fıkrası ya da röportaj havasındalar. Sanatına bir katkıda bulunmayan parçalar bunlar.

Eksiltili yapıda kısa tümceli bir anlatım düzeni, Akbal'ın deyişini belirler. Yalnız öykülerinde değil, romanlarında, güncelerinde, fıkralarında da aynı özelliği buluruz. Bu, onu, öteki yazarlardan ayıran en belir-

gin yanıdır. Uzun, çapraşık, düğümlü tümceye rastlanmaz onun yazılarında. Dili de, bir önceki yapıtından daha ileri bir aşamayı haber verir. Oldum olası dile özen gösteren Akbal, bu ilkesine sıkıca bağlıdır ve işi raslantılara bırakmamaktadır.» (Hikmet Dizdaroğlu/*Varlık,* Temmuz 1970)

«Çocukluğundan beri sinemanın usanmak bilmez bir seyircisi olan Akbal'ın yaşantısında filmler azımsanmayacak bir yer tutar. Gökyüzüne bakmak, bir sigara yakmak, bir yerde oturup bir bardak bira içmek, caddeden geçen bir sarışınla ilgilenmek, bir şeyler okumak ve bir film seyretmek onun yaşantısına anlam getiren işlerdendir. İlk gençlik çağının sinemayla bitişik dünyasında Tarzan'ın önemli bir yeri olduğu, bu sinema kişisinin ölümü üzerine bir öykü yazmasıyla açığa çıkmıştır. Sinemadan oturduğu mahalleye doğru uzanan Tarzan adı çevresinde, bitmekte olan çocukluk dönemiyle yeni başlayan gençlik döneminin birçok anıları canlanmaktadır. Ne ki, biz burada, kitaba adını veren bu öykü üzerinde değil de 'Bataklık Gemisi' adını taşıyan bir başka öykü üzerinde duracağız. Bu öyküde betimlenen kişi, yazın dünyamızın yozlaşmış tiplerinden biridir.» (Fahir Onger/*Türk Dili,* Nisan 1972)

«Akbal hep bu geçmişi hikâye ediyor. Eski, düş dolu günlerin, serüvenlerin yaşandığı çocukluk yılları, doyurulmamış delikanlılık istekleri, gerçekleştirilemeyen özlemler hep geçmiştir artık. Acılıklar tatlılaşmış, tatlılıklar bir kat daha tatlanmıştır. Ama bu tatlılıklardan yalnızca bir buruk acı kalmıştır ağızlarda.

'Tarzan Öldü' hikâyesi serüvenlerin yaşandığı çocukluk yıllarına özlemi dile getirir. Bir değişimdir kişinin yaşamına egemen olan. Her yeni gün bir yeni kişiyi doğurur. Anılar, düşünceler kimi zaman sıralı, kimi zaman sırasız bağlanırlar birbirlerine. Geçmişten bugüne uzanan bir zincirdir Akbal'ın insanı, *yarını yoktur.* Hep bugünde dünün anılariyla baş başa, dünün izlenimlerinin arayışı içindedir. Bu aranan 'Tarzan Öldü'de çocukluğun tehlikeli serüvenleri ve düş dolu günlerse, ikinci hikâyede Hayri Bey'li Üsküdar'dır. Bir başka deyişle gene çocukluk özlemlerini doyuran Üsküdar. Ayrıca Hayri Bey'in kendisi de bir özlemi gerçekleştirmek peşindedir. Eline geçen emekli ikramiyesi ile bir bakkal dükkânı açarak ticarete atılmak istemektedir. Bir bakıma memurluğun sınırlı ve dar yaşamından kaymaklı kadayıfların yendiği bolluğa duyulan

özlemdir bu. 'Düş Sevi' ise delikanlılık yıllarının yalanlı sevileri üstünde döner. Düşün serüven boyutlarından sıyrılıp isteklerin dünyası üzerinde kurulduğunu görürüz. Yine bir geçiş, değişiş sözkonusudur. Yaşam kurulan, yaşanan ve sonuçlanan, sonra bir yenisi başlayan düşten başka bir şey değildir.

Akbal değişik biçimlerde de olsa bu *düş-gerçek çatışmasını* işler hep. *Anı, düş, özlem, yaşam, gerçek* sözcükleri sarmaş-dolaş her hikâyede çıkarlar karşımıza. Sonra bir *kaçış* izler bunları.

Ama kaçışın yönü geçmişe dönüktür. Kendi dışındaki insanların, gerçekleşmiş görünse de, düşlerini sürdüremeyeceklerini bilir Akbal. Gemi yol almaktadır ama bataklıkta batmadan sonsuza değin ilerlemek mümkün müdür? Ya kendinden, yıllar boyu birike birike bir başkası olmuş kendinden nasıl kurtulacak? Anılar kördüğümünü çözerek. Geçmişten bugüne bir anılar bütünü değil mi insan?

Böylece hep bir *eski* sıfatı yapışır özlemlerin başına. Eski filmler, eski şarkılar, eski Üsküdar, eski bir Haziran. Anda yaşanılan her durum, her olay, her izlenim eskiyi getirir. Çocukluğun ya da gençliğin sınırsız dünyasında düş-gerçek çatışması yoktur. Belki vardır da farkında değildir kişi. Oysa bir yaştan sonra farkına varacaktır her şeyin: 'Falların kadınları erkekleri fallarda kalacaktı hep. Hiçbiri gerçekte var olamayacaktı. Bunu şimdi anlıyorum. Gerçek yaşamı tanıdıktan, insanları öğrendikten sonra.'(...)

Sonra izlenimlerin, gözlemlerin oluşturduğu hikâyecikleri sıralar Akbal. Yaşamdan çıkarılmış notlar gibidir bunlar. İçindeki anılar dünyasından bugüne bakar ve çevreyi, içinde yaşadığı gerçeği dünden topladığı izlenimlerle değerlendirir. Bilinci yaşanandan yaşanmışa kayarak belleği çağırır göreve. Sonra karşılaştırır şimdiyle geçmişi. Yaşanan mutsuzluksa, yaşanmışa kaçış mutluluktur. Ama bütün bugünleri bekleyen son dün olmak değil midir?

Bütün hikâyeler boyunca yalınlığın şiiriyle yüklü bir anlatım alır götürür okuyucuyu kendi dününe. Düşler, özlemler, anılar üşüşür kafasına, değerlendirilir tek tek. Sonra bir tedirginlik kalır geride: Yaşanmamış olanın tedirginliği...» (Atilla Özkırımlı/*Papirüs,* Şubat 1970)

«'Yaşam dediğim ardı ardına gördüğüm düşlerdi.' Oktay Akbal'ın bir hikâyesinden aldığımız bu cümle onun sanatının, dünya görüşünün

bir özeti sayılabilir. Akbal'ın hikâyeleri duygulu, iç diyaloglarla örülen, insanın bırakılmışlıklarını, unutulmuşluklarını, geçmişte kalan anılarını işleyen çalışmalardır. Kimi zaman onun ince hüznü okuyucusunu ağlatmaz ama gözleri dolu dolu bırakır. Bu özelliklerinin yanısıra onun toplumsal özü de vardır. Hikâyeci ve denemeci Akbal'ın alabildiğine işlek akıcı bir dili, usta bir hikâye kuruculuğu göze çarpar. Hikâyelerinin kişileri çoğunlukla büyük şehirlerin kenar semtlerindeki orta katın insanlarıdır. Bu yanıyla da İstanbul'u anlatan bir sanatçı kişiliği kazanır. Kısaca özetlersek, büyük şehirlerin orta kat insanını konu edinir, onların izleyicisidir.

Akbal, yeni hikâye kitabı *Tarzan Öldü*'de bu tür hikâyenin rakipsiz ustası ve temsilcisi olma iddiasını başarıyla sürdürüyor. Bir eleştirmenin deyimiyle; 'tekeline aldığı bir alanın tek ustası.'(...)

Tarzan Öldü Akbal'ın aynı düzeydeki ustalığını sürdürdüğü bir hikâyeler toplamı.

'Herkesin bir sığınağı, sonsuza dek yaşayacağı bir yer var,' diyor Akbal 'Yiğit Elden' hikâyesinde. Akbal'ın da sığınağı seviler, düşler.

Akbal, anıların ve duyguların insan yaşamını biçimlemedeki etkinliğini en derinden duyan yazarlardan biri.» (Doğan Hızlan/ *Yazılı İlişkiler*, 1983)

«Bilindiğince bütünüyle otobiyografik yapıdadır O. Akbal'ın hikâyeleri. Akbal ise devrimci bir yazardır. Daha doğrusu gazete ve dergilerdeki yazılarında öyle olduğunu söyler Akbal. Oysa ki günümüzde 'devrimcilik' görece bir anlam içermez. Kabaca çizgileriyle sömürücü, yönetici güçlere karşı bilgi, bilinç ve hünerimizi -burada sanatımızı- kendimizi ve dünyayı -değişmekte ve gelişmekte olan dünyayı- değiştirmekte katkısı olabilecek biçimde kullanmaktır. Önemlisi, yaşadığımız toplumun temel özünü değiştirmekteki bu çabamızın, saltık kendimizi değiştirmekte tutarlı olabilmesini sağlamak, bir başka deyişle teorinin pratikle -yeniden karşılıklı etkilenme ve atılımlarına açık olarak- uyuşumunu sağlayabilmektir. *Tarzan Öldü* böyle bir nitelik taşır mı? Devrimcilik hiçbir vakit Akbal'ın yaptığı gibi duygu ve yarım yamalak bilgilerimizi toplumsal özü oldu bittiye getiren bir tavırla açıklamakla sonuçlanan bir nen olmamıştır. Akbal'ın yaptığı ise bu bile değildir. Akbal'ın yaptığı *'Ah ne hoştu o günler kısa pantolonlu bir çocuktum, Tarzanı seyrederdim,*

uçtu uçtu o günler' gibisine kocakarı vahlanmalarıyla sürdürülen ve Atatürkçü olduğunu söyleyen devrimcilik anlayışının, gene herkeslerden çok Atatürkçüleri ürküten bir nitelik olması gerekir.(...)

Bir yazarın toplumcu görüşünü sanatına yanlış yansıtması, o sanatı kapsayacak öteki öğeleri: özü, dili, biçimi de bozacaktır. Duyarlık, tek başına hiçbir toplumsal temele dayanmaksızın ortaya atılan duyarlık -Akbal'ınkiler gibi- hikâye içinde yol alırken gerçeğine çarpamazsa, rastlaşamazsa elbette gülünç düşer. Ta ki Sait Faik gibi, has, özgün bir yazar ola. *Tarzan Öldü*'deki duyarlık, geçmişe özlem, çocukluk günleri, anılar, yalnızlık, çocuksuluk konuları çevresinde dönüşen ama bunların gerçeğini kıstıramadan iç dökmeler olarak yitip giden karalamalar durumuna düşmüştür. Bu bakımdan duyarlık hikâyelerinin getirebileceği bir zenginlik, yenilik de taşımazlar.

Akbal çoğunca hikâyelerini *'Ölü bir anı. Yaşıyoruz diye kendimizi aldatıyoruz. Öldüğümüzü gizliyoruz. Birbirimizden, kendimizden...'* gibi SON'lar, Yazar izin verse hikâyesini okuduktan sonra öldüğümüzü kendimiz anlasak nasıl olur acaba! Hem üzülmesin Tarzanlar ölmez bu düzenlerde biri batar öteki biter. Kendisi, payına düşen Tarzan'ı bildi, gelecek kuşaklar için Amerikan endüstrisi yeni yeni kurtarıcılar yaratacaktır. Başka yeni yazarlar da o kurtarıcıların duyarlık hikâyelerini yazsınlar diye! Ölse keşke TARZANLAR.» (Leyla Erbil/*Ant* dergisi, 7.4.1970)

«Bayan Erbil, *Tarzan Öldü*'yü hiç sevmemiş. Kendimi 'authentie'bir yazar sayıyormuşum, Sait Faik gibi. Ama bir kuşakta böyle yazarlar birkaç tane gelmezmiş.(...) Öykülerimden cümleler, parçalar almış. Öykülerdeki kişilerin hepsini ben sayarak! Sanki hepsi benim başımdan geçmiş serüvenler!(...)

Hayır, ben bayan Erbil gibi düşünmem. Öykü başka, yaşam başka. Öykü yazarı, duyar, bilir, sezer bazı şeyleri, noktası noktasına yaşamaz o öyküleri. Bir öyküdeki yaşamla öykücünün gerçek yaşamı ayrı ayrı şeylerdir. Bunu öykücülüğün ilk aşamasındaki her yazar bilir. Bayan Erbil de bir gün varır o aşamaya, kendini ve öykülerini çıkmazlara, güç durumlara sokan bu anlayışı, bu yöntemi bırakır bir yana...

Bir öykücü öykü yazmalı, sayfalarca dedikodu değil! Bir ödül kazanmamak önemli değil, o kadar. Üç beş öykü yazıp göklere uçurul-

mayı beklemek kolay iş. Beklediğini bulamayınca sağa sola saldırıya geçmek de kolay. Zor olanı 'authentique' öyküler yazmak, bir kişiliğe, belirli bir düzeye ulaşmak. Yapıtına inanarak beklemek, direnmek. Dedikodudan kaçmak en başta. Dedikoduyla edebiyatı birleştirmeye kalkışmamak...» (Oktay Akbal/*Yeryüzü Korkusu,* 1983)

İSTİNYE SULARI

Akbal'ın Açıklaması

«Sabahtan tepelere çıktım. Bir esin çekti sanki. Papatyalar açmış. Boğaz ayaklarımın altında. Bütün bu evler sabahtan akşama kadar denizle karşı karşıya. Penceremin önünde deniz olmalı. Özlemim bu. Büyük bir özlem mi, bilmem. 1920 yazını İstinye'de geçirmiştik, koyda bir Ermeni evinin üst katındaki iki odada... Sonra annem çok anlattı, hatırladıklarım belki de ondan, onun sözlerinden. Ben bir kayıkhane hatırlıyorum, iki kez de denize düşüşümü. Bir de sandaldan balık avlayışımızı. Boşu boşuna! Yok, başka anılar da var. Altınordu Kulübü futalarının birbiri ardına geçişi, sabah uyanırken duyduğum motor patpatları, bir de Necip Celâl'in İstinye iskelesi üstündeki yalısında çaldığı piyano parçaları. Maziler, Sunalar... Bir yokuşlardan indim caddeye. İstinye, şu aşağısı... Yeni kitabıma bu adı koydum: *İstinye suları*. 'Öykücükler' dedim bu kitapta yeralan yazılara. Ben türlerin ayrımına inanmıyorum, öykü, roman, deneme, öykücük. Ne ad verirseniz verin. Elimde olsa 'yazılar'derdim hepsine, siz öykü sayın, anı sayın! Bunlar da öykücük işte, ne yapalım. Severseniz okursunuz, benimsersiniz. İlle de okuduğumuz şeyi 'bu hangi türde acaba?' diye tanımlamak mı gerek? Yazı işte, yazı! Bir gün tüm kitaplarımı bir dizide toplarlarsa şöyle yazsınlar başına: Yazılar.» (Oktay Akbal/*Yeryüzü Korkusu,* 1974)

Değerlendirmeler

«*İstinye Suları*'nı okuduktan sonra daha iyi anladım. Akbal yeni bir tür geliştiriyor.(...) *İstinye Suları*'ndaki yazılarına 'öykücükler' demiş. Bana göre, ne sevimli öykü demek istiyor, ne de küçük öykü. Toplumsal ya da bireysel bir soruna yaklaşmaya çalışıyor. Bir olguyu vermeye

çalışıyor. Öykünün görevi olay demektir, olaylarla sorunlara parmak basıyor. Olgularla bir düşünceyi geliştirmek istediği için de denemeye benziyor.(...)

İstinye Suları'nı şiirsel bir yöntemle okudum. Hiç bırakmayacağa benziyorum. Her gün açıyorum sayfalarını. Dinlendiriyor beni.» (Vecihi Timuroğlu/*Barış*, 23.2.1974)

«Oktay Akbal *İstinye Suları* adlı yapıtında topladığı yazılarına 'öykücük' diyor. Arka kapaktaki tanıtma yazısında, 'Yaşamın ilginç olaylarını, izlenimlerini, duyumsamalarını, düşüncelerini en kısa, en özlü biçimde veren yazılar bunlar...' deniliyor. Bu yargıya tümden katılıyorum. Öyleyse bunlar öykücük değildir. Özyazın (edebiyat) da her türün değerlendirmesi kendi yapıtları arasında yapılır. Bunun için diyorum ki, bu yapıttaki yazılar denemedir, deneme türünün en güzel, en başarılı örnekleridir.

Sözün burasında, araştırmacı ve özyazın tarihçisi Seyit Kemal Karaalioğlu'nun *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*'nü açıyorum. Denemeyi tanımlayan şu satırları okuyorum: 'Deneme, bir yazarın herhangi bir konu üzerinde özel görüş ve düşüncelerini iddiasız, kesin kurallara varmaksızın anlattığı eser. Buna kalem tecrübesi de denilir ki bu eserler ele alınan konuyu pek öyle derinlemesine incelemezler. Deneme yazarı, denemeyi yazarken konu ile ilgili (Konu: insanlığın siyaset, edebiyat, felsefe, blim, sanat ve başka alanlardaki meselelerden herhangi biri olabilir.) olan kendi duygu ve düşüncelerini araştırır, eleştirmesini teklifsiz, samimi bir dille yapar.'

İşte ben *İstinye Suları*'ndaki yazıları bu tanımlamaya uygun buluyorum. Yazıların türü ne olursa olsun, bu yapıt insanın elinden kolay kolay bırakamayacağı bir güzelliktedir.(...)

İnce bir seziş, sağlam bir gözleme dayanan ve yüzde yüz gerçekçi olan şu birkaç satır size bir şeyler anlatmıyor mu? Oysa bu parçanın alındığı 'İki Çocuk' adlı yazının tümünü okursanız, benim gibi acı acı, kara kara düşünmekten kendinizi alamazsınız. Yalnız bu yazıyı değil, ötekileri de okurken aynı biçimde düşüncelere dalıyor insan.» (Etem Ütük/*Yeditepe*, 7.3.1982)

«Yazarının 'Öykücükler' diye adlandırdığı 49 yazıdan oluşan son kitabı. Okur, öykücükler sözcüğünü yadırgıyor, tabii. Çünkü çoğu,

önceleri Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış 'fıkra'yazıları idi. Yine de 'edebiyatımız için bir hizmettir' diye düşünebilir. İki, iki buçuk sayfalık hikâyemsi, yaşamdan alınan insanca tadın hazzı; anı, umut, umutsuzluk, yalnızlık, özlemler ve duygular. Günlükler. Bu kitabı okuyanlar edebiyata yaklaşacak, edebiyatın duygusuna kapılacaklar. Az bir şey değildir bu.

Kuşkusuz, *İstinye Suları* Oktay Akbal'ın edebiyatı noktaladığı yer değil, edebiyattaki bir 'geçiş' yeri. 'İstinye Suları', 'İki Çocuk', 'Osman Ölmez', 'Kırmızı Yorgan', 'Beybabanın Balıkları' gibi olanları hikâye. Diğerleri günlük olaylar, günlük yaşam. Toplumsal konulardan uzak okunan yazılar.(...)

İstinye Suları'nda yazar almış okurunu karşısına hayatı ve insanları anlatıyor, tabii edebiyatı da...

Oktay Akbal'ı geçmişten tanıyanlar; bu kitabı ile ilk tanıyanlar da; lise öğrencileri, bizim insanlarımız, *İstinye Suları*'nı ve bu sanatçı duyarlığını sevecekler.» (Turgut Tan/*Günümüzde Kitaplar,* Aralık 1973)

«*İstinye Suları,* Akbal hikâyesi içinde önemli bir yer ve özellik taşıyan bir yapıt kimliğinde. Oktay Akbal, bu kitaptaki 'öykücükler'inde az sözle çok şey söylemenin gereğini, çok sözün gereksizliğini söylemek istiyor bir bakıma. Kitaptaki bazı hikâyeler (çoğu öyle) Oktay Akbal'ın günlük gazetelerde yazdığı fıkralardan derlenmiş. Ama zaten hikâye günlük hayattan ve insandan soyutlanmış bir tür değildir. Özellikle Akbal için. Yazar, *İstinye Suları*'ndaki 'İki Çocuk', 'Osman Ölmez', 'Küçük Kadın' gibi kısa, özlü 'Öykücükler'inde az sözle çok şey söylemenin güzel örneklerini vermiş, hem de güncel olaylardan, anlık duygulanımlardan, gözlemlerden yararlanarak. Bu, özel bir tür görünümünde bir çalışma. Tam hikâye sayılmaz belki, ama bu türün dışında da sayılamaz. Akbal'a has bir iş.» (Burhan Günel/*Yeni Ortam,* 9.11.1973)

İLKYAZ DEVRİMİ

Akbal'ın Açıklaması

«Yaşama sevincini en çok ilkyazda duyarız, doğru. *İlkyaz Devrimi* dedim buna; bir kitabımın da adı oldu. Oysa kişi, her an kendi kişiliğin-

de yaşamında bir devrim yapabilir. Mayıs ayı da benim sevdiğim bir zaman parçası. Umutların, düşlerin doğup güçlendiği, insanın içine iyimser düşüncelerin dolduğu 1940'larda bir şarkı vardı, pek tutmuştu, 'Nisan-Mayıs ayları gevşer gönül yayları – Çayır çimen bekliyor bayanları bayları.' Ama ilkyaz geldi diye duyduğumuz bir anlık sevinç az sonra zehir tadına dönüşüyor. Kişi toplumun bir parçasıdır. Tek başına mutluluk olur mu? Bu olsa olsa bencilliktir, umursamazlıktır, duygusuzluktur. Duyarlıktan yoksun kişinin mutluluk kavramını bile bilmediği kesindir, böyle bir duyguyu tatmadığı, hiçbir zaman tadamayacağı da...» (Oktay Akbal/*Çerçeve,* Mayıs 1986)

Değerlendirmeler

«Oktay Akbal'ın öykülerinde, denemelerinde, romanlarında özgün bir zaman anlayışı kendini belli eder. Geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki bağlantılar bir yaşam bütünlüğünün gereği, bir estetik bütünlüğü oluştururlar. *İlkyaz Devrimi* yapıtını okuyunca ilk bu yargıya vardık. Öykü-öyküçüklerden oluşan yeni kitabında Akbal, bireyden başlayıp topluma doğru yelpazeleşen bir devrim kavramını irdeliyor. Öykü-öyküçüklerde modern öykücülüğün bütün öğeleri var. Sözgelimi, bir eksenin çevresinde kurulmayan öyküçükler, bir başlangıç ve sonla noktalanmanın sınırına kapatılmayan ürünler.

Akbal'ın öyküçüklerinin, yapıtları ve yaşamı açısından okura ipuçları verecek nitelikte olması bir yana, anıların, yaşam izlenim ve birikimlerinin ustalıkla nasıl kullanıldığını sergilemesi bakımından üzerinde durulmalıdır.

Doğanın patlaması gibi toplumsal patlamanın da nasıl bir süreç izlediğini vurgularken şöyle diyor: 'Hep, gizli gizli beslenir devrimler. Birden patlar. Doğa da her yılki gibi ilkyaz devrimine hazırlanıyordu.'

Akbal'ın çoğu ürünlerinde anlatımının özelliğinin kısa cümleler, devrik cümleler olduğunu biliyoruz. Anlatımındaki bu özellikler biçim-içerik ilişkisi düşünülürse, öyküçüklerde uyumlu bir güzelliğe ulaşıyor. Başka bir deyimle, onun anlatım özelliği en uygun ortamını bu öyküçüklerde bulmuş. Denemelerinde, öykülerinde kitapların getirdikleri ile yaşamın izlenimleri birleşirler. Sanatını, yazarlığını oluşturan yöntem bir ölçüde böyle açıklanabilir. *İlkyaz Devrimi*'nde yazar bu savımızı kanıtlıyor: 'Ya-

şamadığımla yaşadığım iç içedir. Nerde başlar yaşadıklarım, nerde biter yaşamadıklarım.'

Yazarın anlatımındaki bir yol da çağrışımlar zincirini kullanmasıdır. Akbal'ın çağrışımlar zinciri, yaşamın bölünmezliği gerçeğini saptar. Heine'nin Lorelei'nin şarkılarından Çekirge'deki bir otelde başka bir düzene geçmek özlemlerine kadar uzar.(...) Akbal, bu öyküsünde insanın temel saydığı bazı kavramlar üzerine bir düşünceler alıştırmasına girişiyor. Öykü yapısına bir deneme türünün düşünce ağırlığını da yedirmek amacını güdüyor. Akbal'ın *İlkyaz Devrimi,* onun zaman kavramı, ölüm kavramı üzerine yaptığı çeşitlemelerin en ustalıklı olanlarından oluşuyor, başka açıdan da bir öykücük boyutunda da bir öykü kadar içerik bulunabileceğini kanıtlıyor. (Doğan Hızlan/*Yazılı İlişkiler,* 1983)

«*İlkyaz Devrimi*'ndeki öyküleri deneme niteliği ağır basan, bir izlenimin, anlık bir duygunun anlatımı diyebileceğimiz öykücüklerle, insanın bir durumunun, yaşanan, anımsanan bir olayın çağrışımı sayabileceğimiz öyküler olarak ikiye ayırabiliriz kanımca. Birinciler Oktay Akbal'ın gazete fıkracılığıyla öykücülüğü birleştiren ürünleri daha çok. Nitekim Akbal tiryakisi bir okur kimilerini anımsamakta güçlük çekmeyecektir bu öykücüklerin. 'İlkyaz Devrimi', 'Kıyamete Bir Saat', 'Mersedes'te Giden Kadın', 'Anlamı Yok', 'İpek Çorap Varsın Düşsün', 'Bir Kediyi Öldürmek' gibi metinlerse (aralarında gazetede yayımlananlar var mı, bilmiyorum) tam anlamıyla bir öykü niteliği taşıyorlar.

Akbal'ın kitabı kendi çizgisinde bir değişimi muştuluyor temelde. Özellikle 'İlkyaz Devrimi' ve 'Kıyamete Bir Saat' öykülerinde bireyin dünyasındaki değişmeyi işliyor Akbal. Eski duyarlıkların, bireysel yaşama biçiminin yeni duyarlıklara, yeni yaşama biçimlerine dönüştüğü köklü bir değişme bu. İnsanın kendi dünyasında bir devrim, bir alt üst olma, tıpkı kıyamet gibi. İşte böylesi bir değişmeyi isteyen, bütün benliğiyle bekleyen insanı anlatıyor Akbal. İnsandaki 'bir şeyleri yıkmak, değiştirmek tutkuları'na bağlıyor bunu. Doğayla özdeşlik kurarak değişmenin sürekliliğini vurguluyor.

Bu öz, denilebilir ki, bütün kitaba egemen. Geçmişe sığınan, anılarının tutsağı (*Tarzan Öldü* kitabını anımsayalım) öykü kişisinin (bir bakıma Akbal'ın kendisi) yerini bugünü yaşayan, yarına dönük kişisine bırakması da bunun sonucu. Akbal'ın anlatım ustalığından söz etmeme

ise gerek yok sanırım.» (Atilla Özkınmlı/*Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı* 1978)

«Şimdiye değin kitaplaşmamış anlatılarını *İlkyaz Devrimi*'nde toplayan Oktay Akbal -eğer eski bir okuruysanız- bildiğiniz boyutların yapısında belli kısalıktaki 29 yazı, 144 sayfa içinde (*Milliyet Y.* Nisan 1977, 150 s. 15 L.) Anılar, izlenimler, düşler, gözlemler, sanılar iç içe; kısacık cümleciklerin hızlı akışı; kendini çabucak okutan bir sanatçı bakışı. Bakın ne diyor ilk yazıda: 'Yaşamadığımla yaşadığım iç içedir. Nerde başlar yaşadıklarım, nerde biter yaşamadıklanm. Lorelei'ler uydurdum kendime. Var etmek istedim onları zorla. Elle tutulmayan güzellikler, tadlar. Yaşamadığım yerlerde yaşadığım sanısıyla... Yaşadığım yerlerde de duymadım, anlamadım yaşadığımı. Hep, hep bir devrimi bekledim. Kendi ilkyaz devrimimi.' Doğru ve güzel şeyler. Belli bir yazı ustalığı hemen göze çarpıyor, daha çok kendine dönük bu anlatılarda. Seversiniz.» (Rauf Mutluay/*Varlık Yıllığı* 1978)

KARŞI KIYILAR

«Oktay Akbal'ın *Karşı Kıyılar*'ı, *Tarzan Öldü* adlı öykü kitabıyla günlük gazete yazılarından derlediği öykücükleri kapsıyor. *Tarzan Öldü*'yü dışta bırakarak geçtiğimiz yılın verimi olan *Karşı Kıyılar*'ı değerlendirirken bunların öykü olup olmadığı üzerinde düşünmemiz gerekecek. Tıpkı Necati Cumalı'nın yapıtlarında olduğu gibi. Çünkü klasik öykü tanımına bağlı kalınırsa yazınsallığı açık olan bu ürünlerin deneme olduklan rahatlıkla ileri sürülebilir; ama denemeyi aşıp öyküye yaklaşan nitelikler taşıdıkları da yadsınamaz. Öyleyse terimlerle sınırlanmak yanlış. Genelde edebiyatın bile kesin, herkesin üstünde birleşebileceği bir tanımı yapılamadığına göre, edebiyat tü erinin ayırdedici özelliklerinden söz edilebilir belki. Bu açıdan bakınca Akbal'ın öykücük adını benimsemesi de açıklanabilir sanıyorum.

Öncelikle iki özelliği var bu metinlerin. Günlük bir gazetede yayımlanmalan, dolayısıyla belli bir uzunlukta ya da kısalıkta olmaları. Bu durum, teknik olarak Akbal'ı, yazdıklarını ayıklamaya, bir çizgide yoğunlaşmaya götürüyor. Bir duyguyu, günlük izlenimlerini, bir olayın, bir dav-

ranışın kendisinde uyandırdığı çağrışımları, bir yaşam gerçeğini aktarıyor okurlarına. Bir düşünceyi, bir yargıyı geliştirip pekiştirerek, karşılıklı söyleşir gibi. Genellersek, tümü için, insanları, doğası, yaşama biçimiyle dış dünyanın Oktay Akbal'daki yansımaları diyebiliriz. Böylece Akbal öykü, deneme, söyleşi biçimlerinden aynı anda yararlanarak kendine özgü bir anlatımı geliştiriyor.

Bu özellikleriyle Akbal'ın öykücüklerini deneme saymanın daha doğru olacağı kanısındayım. Yazarının usta bir öykücü oluşu, yazdıklarının bir öykücünün bakış açısından süzülmesi ve dolayısıyla öykülenmeden yararlanış bu denemelerin kimi zaman egemen niteliği bile olabiliyor. Ama hepsinin odağında Akbal'ın ben'inin bulunuşu, duygulanımların, duyarlıkların bile gelip bir düşüncede düğümlenişi onları öykü saymamızı engelliyor.» (Atilla Özkırımlı/*Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı,* 1980)

«Kalabalık içinde kişi kendini yitirir. Kişiliğini, benliğini, ayrıcalığını. Kalabalığın insanı olur ne kadar ben ayrıyım, ben başkayım, ben onlar gibi değilim dese! Kalabalık çeker sürükler sizi, içine ortasına altına alıp ezerek, posanızı çıkartarak. Sen istemesen de 'kalabalıktan biri' olduğunu benimsetir kafana vura vura...'

Oktay Akbal son kitabı *Karşı Kıyılar*'da yer alan 'Kabadayılıktaki Yalnızlık' hikâyesinde böyle söylüyor.

Karşı Kıyılar, Akbal'ın *Tarzan Öldü* hikâyeler toplamının yeni basımına eklenen yeni sekiz öykücük. Akbal bu öykücüklerde bir hikâye çatısında, anlık izlenimleri, düşünceleri, bir kendi kendiyle hesaplaşmayı yansıtıyor.

Öykücüklere bir yaşam güncesi de diyebiliriz. Bir gökkuşağı kadar renkli ve gözalıcı gündelik yaşamın kişinin belleğinde, duygu ve düşünce dünyasında bıraktıkları Akbal'ın kaleminde bize 'ben'in serüveni olarak iletiliyor.

Çoğu zaman başkalarını anlatırken kendimizi anlatırız. Anılar yumağından başlayan bu anlatma, yazma duygusu bütün güncelliğin sertliğini ve tesviye edilememişliğini de taşır. Akbal'ın öykücükleri bu yönden de ayrı bir değişiklik ve lezzet taşıyor. Anıların zengin dünyasını Akbal kadar etkileyici ve duyarlı anlatan yazarımız çok azdır. O yalnızca bu anıları anı olarak kullanmaz, bugünü etkilediği oranda önem verir. Anılar onun için çağrışımlar zenginliğinin saklandığı hazinedir.(...)

Akbal'ın öykücükleri bir ben'in dünyaya ve kısaca bütün kavramlara bakışıdır. 'Sıfırdan Başlamak'ta yaşamaya dirençle, güçle başlamanın öyküsü verilir. İnsanlara bir çağrı yapılır: Biraz da iç hesaplaşmalarına dalsalar ya. Bir öykücüğün adını 'Kendimle Söyleşi' koymuştur yazar. Geniş bir yorumla düşünürseniz öykücüklerin en belirgin niteliği yazarın kendisiyle söyleşisidir.

Öykücükler bize kentlerin gürültülü ana caddelerinin aldatıcı, renksiz ve kişiliksiz görkemi yerine her an bir özelliği taşıyan küçük sokakları anlatır.(...)

Akbal'ın öyküleri ayrıntıda kendi niteliğine kavuşur. Hepimizin tanıdığı ya da tanıdığını sandığı kişiler, ruh dünyaları ile yaşamaları ile Akbal'ın ürünlerinde varlıklarına kavuşurlar. 'Fallardaki Erkek' gerçekten de kadın duygularını ve toplumdaki kadının konumunu işleyen usta işi bir hikâyedir.

Oktay Akbal'ın *Karşı Kıyılar* yalnız usta yazarın yeni hikâyeler toplamı olarak beğenimizin doruklarına çıkmayacak. Kendimizle hesaplaşmanın da ilk adımlarını attıracak bize. Oktay Akbal'ın zengin dünyasından okunacak bir kesit daha.» (Doğan Hızlan/*Cumhuriyet,* 3.5.1979)

HEY VAPURLAR TRENLER

Akbal'ın Açıklaması

«*Hey Vapurlar Trenler* Yazko Yayınları'nda çıktı. Küçük bir kitap. İçindeki öykücükler kısa kısa. Pekçoğu gazetede yayınlanan gündelik yazılar. Bunlar 'öykü' mü, değil mi? Nedir 'öykü'? Sait Faik'in de kısacık yazıları vardır, hepsi öykü sayılır. Bir anlatı değil midir öykü? Bir olayı, bir anlık yaşamı, bir kişiyi, bir bakışı, duyuşu, anımsamayı, gözlemi başkalarına ulaştırma... Gündelik yazılarımda 'öykü'leme yöntemini kullanıyorum ben de. Bu, kendiliğinden oluyor, zorlama değil. Başlıyorum bir izlenimi, bir duygulanmayı, bir gözlemi anlatmaya; öykü çıkıveriyor ortaya. Hem bu kısacık öyküler, benim deyimimle 'öykücük'ler, pek çok uzun 'hikaye'lerden çok daha anlamlı, bence daha da etkileyici...» (Oktay Akbal/*Yeryüzü Korkusu,* 1983)

«Oktay Akbal *Hey Vapurlar Trenler* kitabında kısa fıkralarını, deneme yazılarını andıran öykücüklerini derlemiş. Kentin kalabalığından, günlük yaşamın karşısına çıkardığı insanlardan esinlenmiş. Onları anlamaya çalışmış. Olaylarla değil gelişigüzel ilişkilerle, başkalarının gözünde hiçbir anlam taşımayacak davranışlarla beslenen ve konusu yaşam olan deneme yazıları oluşturmuş. Anılar, serbest çağrışımlar, gelişigüzel izlenimi veren gözlemler, edebiyat yapıtlarından izlenimler yumuşak, uyumlu bir anlatımla öyküleri kuruyor.» (Konur Ertop/*Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı,* 1982)

«*Hey Vapurlar Trenler'e* Akbal'ın genel ve özgün çizgisinin bir uzantısı diyebiliriz. On altı öykünün yer aldığı bu demetin en uzun öyküsü, kitaba adını veren... Ötekiler, daha çok çocuk öyküleri tadında, boyutunda. Bu nedenle olacak, Akbal neredeyse 'öykü' demeye dili varmıyor da, 'öykücükler' notunu düşüyor kitabının başına... *Öykücük* diye bir tür olmadığına göre; konusunu çocukluk yıllarının düşlerinden, olaylarından, anılarından alan bu ürünleri, yine çocuklara yönelik bir diziye verebilirdi yazar, bizce.

Oktay Akbal, anıların, geçmiş günlerin öykücüsü olma kimliğini koruyor. Yanlış anımsamıyorsak, bir yazısında: 'Anılar tükenir mi hiç? Şimdi yaşadım, şimdi anı oldu' diyordu. Bu söz, yazarın yazın dünyasını açan bir anahtar niteliği taşıyor. En güncel olayları, İstanbul'un yabancılaşmasını, ulaşım sorununu, kentlilikle köylülüğün birbirine karışarak yarattığı yozluğu eleştirirken bile, anıların ince ayrıntısıyla süslüyor öyküsünü. Eski İstanbul'a duyulan özlemin bir şarkısı da diyebiliriz *Hey Vapurlar Trenler* için. Yozlaşmanın yergisini de içinde taşıyan bir şarkı. Bir İstanbul şarkısı... O bilinen, Akbal'a özgü aydın dilinin akıcılığıyla söylenmiş...» (Necati Güngör/*Gösteri,* Mart 1981)

«Trenler, sokaklar, semtleriyle zengin madde kaynağıdır Akbal'ın yazıları. Öyle ki, bu özgür karmalarda birinden öbürüne geçtikçe insan, dünya trenlerle, sokaklarla doludur, sanır: 'Ta çocukluğumdan beri trenleri gören bir yerde yaşamayı özlerdim... Demiryoluna bakan bir ev, bir pencere, bir balkon düşlerdim... Rayların içinden yürüye yürüye gelmek... Lokomotifin bacasından çıkan isli dumanı içime çekmek... Sonra bir istasyon kahvesinde oturmak. Tek başıma dalmak içimin derinlik-

lerine inmek, inmek yitip gitmiş anılarda, uzak yaşam parçacıklarında eski kişiliğimden izler bulmağa çalışmak...'(*Hey Vapurlar Trenler*/Trenlere Bakmak, 1981). Hayır, şiir değil! Ama insanı bir başka tür alıp götüren şiirsel anlatım biçimi. Sonra, bir 'istiğrak' suskunluğu içindedir.» (Dündar Akünal/*Gösteri*, Mayıs 1985)

LUNAPARK

«Oktay Akbal, *Lunapark* adlı son öyküler kitabına 26 öyküsünü almış. Bu öykülerde odak noktası hep yazarın kendisidir ve öyküler de hep kendi anlatımıdır. Akbal, bu kitaptaki öykülerinde, güncelden geçmiş günlere uzanmakta; güncel yaşamından zaman zaman çocukluğuna ya da gençliğine dönmektedir. Bu dönüşler ya da geçişler, ya anılara dalmak ya da geçişler, ya anılara dalmak ya da belirli kişiler ya da olaylar karşısında o günleri düşlemek, yeniden yaşamak yoluyla olmaktadır. Böylece, güncelle geçmiş birbirine bağlanmakta; kişiler ve olaylar da bu zincirin birer halkası olarak gözümüzün önünden geçmektedir.

Oktay Akbal'ın kişileri, anılardan çıkanlsa da, bir gün karşısına gelip otursalar da öyle pek canlı kanlı olarak ele alınmazlar. O, yer verdiği kişilerin bir yanını belirtmekle yetinir çoğunlukla. Sözgelişi, 'Eski Arkadaş'taki Necati, yıllann ardında kalan bir çocukluk arkadaşıdır. Çocukluk günlerindeki Necati anımsanır, sonra silkintiyle güncele dönülür. Anımsanan, Necati'nin roman yazmasıdır. Bugün de basılmayan romanlar vardır elinde. Kırk iki yıl daha yaşlanmış, emekli, iki torun sahibi biridir öyküdeki Necati. Başka bir şeyini bilemeyiz onun.(...)

Akbal, bazı konuları yinelese de (çocukluğundaki bir hastalık böyledir) anılardan ve güncel izlenimlerden yola çıkarak yazmıştır bu öyküleri. Kendini odak yaparak, anılannan yararlanarak söylemektedir söyleyeceklerini. Söylemek istediği ise insancıl bir sevgidir, insan sevgisidir. Barış içinde ve mutlu bir insanlıktır düşüncesindeki. 'Son Taş Kavgası' bunun somut bir örneğidir. Ama, bunu öbürlerinde de bulmakta, sezmekteyiz.

Akbal'ın kendine özgü anlatımı, olaylan birbirine bağlama ustalığı, anılardan yararlanma yeteneği bu kitapta da görülmektedir. Yumuşak, konuyu yavaş yavaş aydınlatan, sonunda karanlık bir yan bırakmayan

bir anlatım diyebiliriz buna. Dili yalın ve yadırganmayacak kadar sözcük seçme titizliğinin örneğidir. Yeni sözcükler, tümcelerine yadırgamadan oturur ve biz de onları yadırgamadan okuruz.(...)

Akbal'da doğayı fazlaca bulamayız. İstanbul'un kendine özgü, yollardan, binalardan oluşan doğasıyla kalabalık insanları ve taşıtları yansır öykülerinde. Anılarındaki İstanbul da o günlerin İstanbul'udur. İstanbul dışında Ankara'yı buluruz, pek az da yabancı bir iki kent ve denizle göğün maviliğinin karşımıza çıktığı bir iki taşra kentimiz ya da deniz kıyımız. Bu nedenle, onun insanları da İstanbul'da yaşayanlardır. Bu arada, taşradan gelmiş bir iki yeni İstanbullu'da görülebilir.

Lunapark'daki öyküler, anılarla izlenimlerden örülmüş, çoğu güzel anlatılmış öykülerdir. 'Lunapark', 'Kum Saati', 'Trende Bir Yago', 'Hem Ilık Hem Soğuk' gibi ve daha başka gerçekten başarılı öyküler var kitapta.» (Muzaffer Uyguner/*Varlık,* Ocak 1984)

«*Öyküler* denilmiş iç kapakta. Öykü kavramının çağrıştırdığı ürünler değil belki hepsi, ama yaşanmış günlerden süzülüp gelen ürünler. Yaşamın kendisi bir büyük öykü sanki, Oktay Akbal da bu öykünün kişisi. Yaşadığını, her gün yaşamın içinden anlatan, yazarak var olan bir öykü kişisi. 'Yazmayı yaşamakla eş tuttuğu', 'başka türlü yapamadığı' için. (...)

Lunapark'taki ürünler, öyküler ve anılar-izlenimler biçiminde iki kümede toplanabilir. Konuları bakımından kuşkusuz. Çünkü anlatım biçimi olarak hepsinde öyküleme yöntemi kullanıyor Oktay Akbal. Çoğu *Cumhuriyet*'te yayımlanmış, bu nedenle bir güncellik taşıyan yazılarında bile. Belki, bir kümelemeye gitmeden şöyle söylemek daha doğru: Anılarını, izlenimlerini öyküleştiriyor Oktay Akbal. Sözgelimi 'Kum Saati'nde, dört yüz seksen saat sonra kesinleşmiş hapis cezasını çekecek birinin (o biri, kendisidir) zamanın geçişi karşısında duygularını, 'Kumsalda' başlıklı anlatıda bir deniz kıyısında geçirdiği saatlerin izlenimlerini, çağrışımlarını, 'İlkyazın İlk Günü'nde ilkyazda bir yürüyüşünü, 'Trende Bir Yago'da banliyö trenindeki kısa bir yolculuğu, 'Son Taş Kavgası'nda çocukluk günlerinin mahalle kavgalarını, 'Bir Dost'ta ayrı kalınan bir dostuyla birlikte geçen anlarını... Kısacası, kendinden yola çıkarak, kendisini odak alarak yaşam parçalarını, o andaki duygularını, düşüncelerini öyküleme tekniğiyle okura iletiyor. Kendisini anlatarak,

ama genel insanî durumlarla koşutluk kurduğu için okurun da anlatılanı paylaşmasını, yaşamasını unutmadan.

Oktay Akbal'ın *Lunapark*'ta topladığı ürünlerinin bir başka ortak özelliği, anlatımda çağrışımın başat öge olması. Bir yüz, bir davranış, bir nesne, bir güvercin, herhangi bir şey alıp geçmişe, anılarına götürüyor Oktay Akbal'ı ya da kimi duygulara, kimi düşüncelere. Ayrıca zamanın geçişi, bu geçişin önlenemezliği eziyor onu. 'Kum saatleri dolup boşalacaktır'çünkü. 'Kimseyi dinlemeden, kimseye aldırmadan. Ezip geçecek zaman. Seni, beni, onu, bunu. En güçlüleri, en güçsüzleri.» (Atilla Özkırımlı/*Cumhuriyet*, 20.10.1983)

«Akbal, öykü yazmayı sevdiren, öğreten, yazınsal başarılara ve üne doygun kişiliğiyle genç yazar adayına güven duygusu veren, örnek olan, yazarlık onurunu duyuran; yazarlığımın ipuçlarını, okumak, eleştirmek inceliğini gösterdiği ilkel öykü denemelerimde sezen, gören, bana yardım elini uzatıp yol gösteren bir sanatçı; her şeyden önce, incelikleri yoğaltan, var eden bir gerçek *insan*. Yeni öykü kitabını okurken sık sık geriye dönüşlerle bunları düşündüm; 1970 yılına ve sonraki yıllara uzandım, gidip geldim. Bunları niçin yazıyorum? *Akbal*'ın yazdıklarına yansız bakamadığımı anlatmak için mi, yoksa yazarlığımda etkili olan bu yazarın ürünlerini daha iyi anlayabildiğimi ileri sürmek için mi? Bence kisi de aynı kapıya çıkar; Akbal'ın öykülerinden sonsuz tat alıyorsam bundandır biraz da.

Ama *Lunapark*'taki öyküler, bu ilişki, bu anılar, bu tanışıklık olmasa da kişiyi etkileyen, özellikle çocukluğunu dirilten ürünler. Oktay Akbal bu öykülerde, yetişkin bir insanın bakışıyla, geriye dönüşlerle çocukluğuna gidip geliyor sık sık; 1930'lu yıllara... Ama o çocuk, kimi zaman Erhangazi'de, kimi zaman hasta yatağında, kiminde de bir Lunapark'ta karşımıza çıksa da bize hiç yabancı değildir, çünkü Oktay.Akbal'ın olduğu kadar bizim de çocukluğumuzdur. Ve bu çocuk, geçmişin pırıltılı/sarmış fotoğraflarında gülümsemektedir hep, bugünlere el sallamaktadır.(...)

Bu, geçmişin anlık yaşantısından güne, içinde devinilen zamana dönüştür. Evet, o çocuk 'belki de ölür' ama kesin olan şu ki, büyüdükçe ölür, geçtiği yerlerde hüzünlü gülümsemeler bırakır.

Akbal'ın öyküleri o gülümseyişleri betimliyor bir bakıma, onları arı-

yor, buluyor, yeniden yaşatıyor... Sonra karşımıza bir yazar, bir aydın kişi, insanları seven bir insan; o çocuğu tamamlayan, yerine oturtan bir başka kahraman olarak çıkıyor. (...)

Lunapark'ta yer alan öykülerde sıcak bir insan sevgisi ve yaşama sevinci duyuluyor, neredeyse elle tutulacak denli yoğun, diri. Aslında, Akbal'ın yaşanan eski, uzak günlere özlemi ve geleceğe olan güveni hep bu sevgi ile sevinçten kaynaklanıyor bence. Yoksa ne Akbal olurdu, ne de bu öyküler.

'İnsanları sevmek, her şeyden önce onları anlamak, anlamaya çalışmaktır. Yazarlar, ozanlar bu 'anlam'da öncülük yapmaktadırlar. Ama her eline kalem alan, her daktilo makinesinin tuşlarına basan kişi 'yazar' mıdır? İçinde 'sevgi' yoksa, hiçbir zaman yer almamışsa...' (s.19)

Lunapark'taki sayfaların çoğunu çizerek, yineleyerek okudum. Böyle bir yazıda, kitaptan aldığım tatların tümünü aktarmam olanaksız. Oktay Akbal gerçek bir yazar. Sevgiyi bilen, öğreten ve öykülerine sindiren. *Lunapark*'ı okurlara salık verirken, özellikle yazar olmaya heveslı kişilerin dikkatine sunuyorum. *Sevgi*'nin öykücüsü Akbal'dan ve yazılarından öğrenilecek çok şey olduğu için.» (Burhan Günel/*Cumhuriyet*, 12.7.1984)

EY GECE KAPINI ÜSTÜME KAPAT

Akbal'ın Açıklaması

«– Şu sıra üzerinde çalıştığınız bir eser var mı?

– Elimde yarım kalmış uzun öyküler, isterseniz kısa roman diyelim, böyle çalışmalar var. Biri yine en çok yüz elli sayfalık bir roman, üç aylık cezaevi gecelerinde yazdığım bir öykü. Kapatılmış kişinin aklından geçenler, yaşamından izler. Ama bu, bir hapishane öyküsü değil. Başka bir şey. Bitirdim, ama 'bitmiş' saymıyorum. Yeniden yazmam gerekiyor. Ona da bir türlü vaktim olmadı. Adı belli, Ahmet Muhip'in bir dizesi: 'Ey Gece Kapını Üstüme Kapat'. Her gece hücreme götürülüp demir kapının üstüme şangır şungur kilitlenmesinin çağrışımı...» (Soran: Asım Bezirci)

«Akbal'ın öyküleri denince, belki, ilk gerçeği, şurada, görmek gerekir: Genç (ve hep genç kalan kıdemli yazarlar gibi) Oktay'ın da öykü yazması için, olaylar-kahramanlar-olaylar ve kahramanlar arasında karmaşık çıkmazlar uydurmaya gereksinmesi yok. Kendisinde, insan denen fenoma, insanlar denen mahşer, bunların olayları çok büyük boyutlarda değil ama, özüyle imbiklenerek kıvamlaşmıştır; ve Akbal, usta çizgilerle, renkli fırçalarla bunu-yani, kendini-yansıtınca, öykünün kahramanları olayları, bir iç oluşumla, ortaya çıkıvermiş olur. Çünkü Oktay'da, kedisinde insanı veren ve simgeleyen oluşumler çeşitliliği vardır. Karlı bir günde, sokağa çıkıp yürüyüş. İşte bir olay ve kahramanı... Kitabı temsil eden uzun öykü, bir derin kuyudaki bir iç serüveni verir onun içinde, yazarın kendisi, anıları vardır. İşte bir kahraman. Onu, geçmişlerde, şimdilerde dolaştırırsın. İşte insanoğlundan bir kesit ki, yazarda simgelenmektedir. Ve böylece, insan durumu, insan görünümü, düşündürücü boyutlarıyla, öykülenmiş olur. Bunu, yılların ustalığından gelen bir duruluk içinde, Oktay yaratmıştır.

Kitaptaki ilk öykü, yazın birikimimizde, Akbalcı (Alaakbalyen) bir yapı içinde, kendine özgü yerini alacaktır.

Dünyanın ve bizim yazın birikimleri içinde, elbette, bir çıkmaza sürülmüşlüğün, bir kapan içine tıkılmışlığın, acılı-bunalımlı hafakanlılığını anlatan yapıtlar vardır. Bunlar, iki adım ötedeki duvarların, insanın üstüne üstüne gelişindeki boğuntuyu yansıtırlarken, küçük oylumlu mapus hücrelerinin içinde, hem de görülen düşlerin, birbirleri içinde karabasanlaşmalarının dayanılmazlığını insana çektirirler.

İşte Akbal, bu öyküsünde, bu boğuntuları, karabasanlaşma acılarını, kendine özgü bir soğukkanlı duyarlılık ve direnç ile verme zenginliğine ermiştir. Onun, bu öyküde gösterdiği özgünlük, mapusluk hafakanlarını şaşılası bir soğukkanlılıkla yansıtmasındadır. Kahraman, bunalıyor, kırılıyor, karabasanlar içinde kıvranıyor, fakat, halake düşmeyen bir insansal katlanma içindedir. İçinde, insansal bilincin direnci yatan bir katlanmadır, bu. Fakat, kahramanlarımızın ulaştığı asıl rahatlığın kökeninde, yazarımızın, eski yaşanmış güzellikleri, bir düş imgelemesi içinde, yeniden yaşanmışlığa getirebilme yeteneği yatıyor; Akbal klasik öykü tahkiyesi gütmeden, anıların-duyguların-bilinçlerin bir dalından

ötekine, şiirsel atlayışlar yapıyor. Ve sonra birden algılıyorsunuz ki, bu atlayışlar, bir bütünün devinimleridir. (...)

Bu öyküler aslında, yazarın yaşamından, kısa-kısa kesitler. Ama, bu kesitler, gözlemlere-duygulara eriş, düşünceye tırmanış oluşumlarını oluşturuyorlar, sımsıcak atmosferleriyle, Akbal öyküsünü oluşturuyorlar: Yalnızlıklarda dağıtsak da kendilerimizi, her yönü ile bizi saran bir yaşam tadı var, bu öykülerde.

Bir başka deyimle, şunu söyleyebiliriz: Bu öykülerde, tasaları, yakınmaları, erinçleriyle, yüzyılımızın insanını kendinde simgeleyen yazarın kendi tadı var. Tasa çeken, kırgınlaşan, bungunlaşan, ama içi hep erince açılım ile dolu bir yüreğin söylemidir, bunlar... Çünkü, yazarımız, insan kaygısıyla doludur. Onun, her yönüyle insanı, kendinde üretme yeteneği vardır. Uzun bir yazarlık yaşamı içinde, virtüyoziteye ulaşmış bir kalemle, insanı üretiyor, kısa cümlelerin berraklığı içinde de insanı öykülüyor.

Böylece, bir sanat mizacıyla, bir yazın kültürün bileşimi halinde, bir üslûp doğuyor. Yaşam bilincine ve erincine ulaşmış acılar-kesitler veren...» (Bahri Savcı/*Milliyet Sanat* dergisi, 15.5.1989)

«Oktay Akbal'ın *Ey Gece Kapını Üstüme Kapat* (Can Yayınları, 1988) adlı hikâye kitabını geçen yaz Bodrum'da okumuştum. Özellikle kitaba adını veren hikâye üzerine bir şeyler yazmayı düşünürken yaz bitivermiş, İstanbul'a dönünce yayınevimin işleri gene bir süre yazılara ara vermemi zorunlu kılmıştı.

Neydi o hikâyede beni bir şeyler yazmaya zorlayan... Düşüncelerinden ötürü bir yazarın hapse atılması değildi; söylemesi acı olsa da bir gerçek: Hepimiz alıştık buna. O hikâyede beni düşündüren, bir şeyler yazmaya zorlayan 'hikâyeci Oktay Akbal'a, iki ayrı kuşaktan insanın iki ayrı kuşaktan değil de iki ayrı dünyadanmış gibi gelmesiydi. Oktay Akbal'ın 'o gençler'i tanımadığını bir 'hikâyeci' olarak itiraf etmesiydi ve bu itirafın getirdiği bir edebiyat sorunuydu.

Sözünü ettiğim bölüm hikâyenin 41'inci sayfasında başlıyor, hikâyeyle birlikte 44. sayfada bitiyor.

Oktay Akbal ('Anlatıcı' demiyorum, çünkü anlatan Oktay Akbal; 'Ey Gece Kapını Üstüme Kapat', bir özyaşam hikâyesi.) şöyle yazıyor 41. sayfada: 'Bir gürültü koptu. Birini getiriyorlar. Döve döve. Çığlık çığ-

lığa bir genç adam.' O sayfada, 'genç adam'ın tek tip elbise giymemek için direndiğini, bu yüzden bir başka hapishaneden Oktay Akbal'ın yattığı hapishaneye aktarıldığını öğreniyoruz. O 'genç adam'ın 'yan hücredeki siyasi'ye nasıl dövüldüğünü anlatan 'Ranzaya bağladılar kollarımdan'(s.42) cümlesinden sonra şunları yazıyor Oktay Akbal: 'Battaniyeyi düzelttim, çarşafı da üstüme çektim, uzandım yeniden. Maskeyi indirdim, her yer karardı. Uzaklaşmalı. Gitmeli düş ülkelerine'. Hemen 'Pes!' diyerek öfkelenmeyin, sonraki cümle şöyle: 'Nasıl olur, ama nasıl olur bu? (...) Duyuyorsun sesleri, acıları, vurmaları, tokatları, tekmeleri. Gencecik insanların çektiklerini.' Sonraki sayfada: 'Uyumak. Olası mı uyumak?'Uyuyamıyor Oktay Akbal, o 'genç adam'ı, 'gençler'i düşünüyor. 'Ben her zaman gençleri anlamak istedim. Giriştikleri kimi işleri yanlış bulsam da anlamaya çalıştım yine. Kendimi onların yerine koydum. Ben yapamazdım dedim on yedi yirmi yaşlarındayken onların başardıklarını ya da başaramadıklarını. Örneğin şu giysi için bu denli direnebilir miydim? (...) Ama bu genç adam boyun eğmiyor, anlamsız buluyor mavi giysileri, kolundan bacağından bağlanıyor ranzasına, tokatları, yumrukları sineye çekiyor, ama direniyor. Nerden geliyor bu gücü, gençliğinden mi, yoksa daha başka bir güç mü var bizlerde olmayan..'(s. 42)

43. sayfada, 'Uyumak. Olası mı uyumak?'tan sonra şunları okuyoruz: 'Delikanlıyı çözmediler. Eli kolu belki bacağı da bağlı bir insan. Arkamda, beş on adım gerideki hücrede. Oğlum yaşında biri. Seslensem konuşsam. Ne demeliyim. Giy şu giysiyi de acıdan kurtul mu? Yoksa diren direnebildiğin kadar mı? Biz böyle yollardan geçmedik. Ben geçmedim.'

Hikâye, 'Akşam oldu hüzünlendim ben yine' şarkısını duyan Oktay Akbal'ın 'Hüzün hafif kalır artık. Hiç kalır' sözleriyle bitiyor.

Oktay Akbal'ın hikâyesine şöyle bakılabilir: Düşünceleri yüzünden hapse girmeyi göze alan namuslu bir aydının, 'tanımadığı', 'direnme güçlerinin nerden geldiğini' anlayamadığı 'gençler' karşısında üzüntüsü, şaşkınlığı, onlara söyleyecek sözü olmaması.

Oktay Akbal bir özyaşam hikâyesi yerine 'namuslu bir aydın'ın hikâyesini yazsaydı böyle düşünebilirdim; ama Oktay Akbal sadece namuslu bir aydın, yürekli bir gazeteci değil; bir hikâyeci, bir romancı.

O zaman şu edebiyat sorunu çıkıyor ortaya: Bir hikâyeci, bir romancı, gözlerinin önünde, bu 'gençler'tuttukları yolda savaşırlarken, acılara, işkencelere direnirlerken, ölürlerken, 'Giriştikleri kimi işleri yanlış bulsam da anlamaya çalıştım yine.'(s.42) demekle, 'Biz bu yollardan geçmedik. Ben geçmedim.'(s. 44) demekle yetinebilir mi? 'Ben geçmedim' demek, 'yazmak ve yaşamak' sorununu getirmez mi? Bir hikâyeci, bir romancı sadece yaşadığını mı yazar? Hikâyeci, romancı, o 'gençler'e 'dışardan' bakmakla yetinebilir mi? O 'gençler'den söz açtığına göre onları 'içerden' tanımaya, anlamaya çalışması gerekmez mi? Yaşamadığı gerçekleri araştırarak, soruşturarak öğrenemez mi?

Açık söyleyeyim: Oktay Akbal'dan farklı olarak 'birtakım yollar'dan geçmiş olmama rağmen o gençleri ben de –Oktay Akbal gibi– 'dışardan' tanıyorum. Ama ne hikâyeciyim ben, ne romancı. Edebiyat eserinin gerçek görevi 'insanı tanıtmak' olduğuna göre o genç insanları tanımak ve tanıtmak edebiyatçılarımıza düşmüyor mu?» (Fethi Naci/*Gücünü Yitiren Edebiyat,* 1990)

Oktay Akbal 1980'de Uğur Mumcu ve Orhan Apaydın ile.

ROMAN ANLAYIŞI

– Bilirsiniz, Stendhal romanı «yol boyunca gezdirilen bir ayna»ya benzetir. Buna katılıyor musunuz? Sizce roman nedir?

– Evet, katılıyorum Stendhal'ın tanımına. Bir yazımda da değinmiştim buna:

«Stendhal'in ünlü tanımı böyle işte. Roman, yol boyunca gezinen bir aynadır. Burda yazara düşen aynayı gereken yere, gerektiği zaman, gerekli biçimde tutmaktır. Kimi zaman bu aynada hiç de gerekli olmayan görünüşleri seyrettirirler bize. Hem de uzun uzun! Bakmaz olursunuz artık... Sıkılırsınız. Ya da, önce gördüklerinize benzer şeyler çıkarırlar karşınıza. Kimi zaman da çok önemli bir gerçeği öylesine biçimsizce yansıtırlar ki, içinizden bakmak gelmez...

Yazarın kalemidir ayna. Onu ustalıkla kullanmasını bilen için iyi konu, kötü konu yoktur. Yazarın anlatım gücüdür bir öyküyü ilginç yapan. İşlediği olay ne denli güçlü, etkili, önemli olsa da, kötü yazarın elinde ziyan olur gider. Uzatmalar, tadını kaçırmalar, abartmalar, bayağılaştırmalar bir anlatıyı çekilmez hale sokar.

Son zamanlarda üst üste romanlar okudum. Burda Türk yazarlarının yapıtlarından söz etmek istiyorum. Daha önceki yazılarımda romanda 'klişeleşme' tehlikesini belirtmiştim. Zaman zaman yazınımızda geçer akçe konular ağır basar. Hemen her yazar bu konuları ele alır. O klişe romanlardan biri kalır, ötekiler unutulur gider. Önemli olan, yazarın özgün bir kişilik taşımasıdır. İlk bakışta çok önemli gibi gelmeyen bir konuyu, gizli kalmış bir sorunu usta bir yazar, değerli, önemli, kalıcı, etkileyici yapabilir.(...)

Evet, bir aynadır roman. Ama herhangi bir ayna değil. O aynayı topluma, insanlara tutmasını bilmek gerek. Yani ele aldığı konuyu anlatmasını bilmek... Bener, Ilgaz ve Çetin bize ayrı ayrı dünyalar sunuyorlar. Türk toplumunun değişik kesitlerinin kişileri bunlar. Doktor Nevzat, öğretmen Necati, terzi Nuri, yazar Mehmet Meriç, Şehmuz, İbrahim gibi erkekler bugünkü toplumda yaşıyorlar. Benzerleri pek çok. Ama Sevda, Ferda, Gülsüm, Nermin, Macide, Kezban gibi kadınlar da var aynı yaşamda. Kimini az seviyorum, kimini daha çok. Kimi bize yakın, kimi uzak. Ne var ki hepsi bizim insanlarımız. Her üç romancı da kişileri beyaz kâğıt üzerinde yaşatmasını bilmişler. Bizleri kendi evrenlerinde yaşatmayı başarmışlar.»[1]

– Yaşamı Yeniden Kurmak adlı eserinizde yer alan bir başka yazınızda da roman anlayışınızı açıklıyorsunuz. Orada da şöyle diyorsunuz:

«Ben üç roman yayınladım. Ama daha önce yazdığım iki romanı ortaya bile çıkarmadım, kimi parçalarını öykü diye yayınladım bir süre sonra... Şimdi de iki romanım var üzerinde çalıştığım. Ben romanlarımı kolay yazamıyorum. Diyeceksiniz, yüz elli sayfalık şeyler zaten! Öyle... Bunlar da kısa romanlar olacak sanıyorum. Sözü uzatmak, sayfa çoğaltıcı yollara sapmak istemiyorum. Bir biçem işi sayıyorum romanı. Ne diyorlar hani, deneme roman mı ne, işte ben öyle romanları seviyorum, böyle romanlar yazdığımı sanıyorum, daha iyilerini yazmak istiyorum. İnsanoğlu'nu iç ve dış yaşantısıyla, an'ları, anı'ları ile veren anlatılar... Roman, her şeyin başında bir anlatı'dır. İyi anlatılan her şey dinlenir, okunur, benimsenir. Konuların önemi yoktur o kadar. Konu, ancak sıradan okuru avlar. Sonunda ne olacak diye okumasın!.. Ben, yavaş yavaş okunan, ağır ağır tadı çıkarılan romanlardan yanayım. Ama 'konu'lu romanları da vakit geçirmek, kafamı dinlendirmek için okurum.

şimdi röportaj-roman, inceleme-roman diyebileceğimiz türde romanlar da var. Bunlar çok tutuluyor, ne var ki bir kez okunan kitaplardır bunlar, okur birine verirsiniz, o da okur, atar bir köşeye. Bir daha da açıp okumak gelmez içinizden. Çağın bir tür gereksinimi bu da! Gerçek yazınsal roman bu değil. Ben iyi, güzel yazılmış, bir ayrı kişiliğin damgasını taşıyan romanları okumak, yazmak özlemindeyim. Hepimiz bu toplumun içinde yaşıyoruz. İstediğimiz kadar uğraşalım, dışına düşmemiz olanaksız bu toplumun... Öyleyse birey'i de yazsak, toplumdan bir kesiti ele alıp da işlesek, hatta oturup yalnızca kendimizi, kendi sorunlarımızı da yazsak yine de bu toplumu anlatmış oluruz. Önemli olan sorunlar, yaşanmış ya da yaşanmamış olaylar değil, iyi yazmak, güzel anlatmak ele aldığınız konuyu. Yaşanmış izlenimi vermeli bir roman. Yaşanmamış da olsa! Ki yazarın özel serüveni diye kabul edilen romanlar bile tıpkısı tıpkısına yaşanmış değildir.

Bir romanı 'yaşanmış' gibi etkileyici yapan, okurları da o 'yaşanmış' serüvenin içinde yaşatan, yalnızca yazarının anlatım ustalığıdır. Ben romanın bütün bir yaşama, yaşantıya yayılmasını isterim. Ama yaşamın küçücük bir parçasından bile geniş bir anlam çıkarılabilir. Bütün bir yaşam, çoğu kez tek bir an olabilir. İstesek de istemesek de hepimiz 'an'lan yazıyoruz. İçinde yaşadığımız 'an'ları...»[2]

– Bir romancı yalnızca yaşadığını mı yazar? Gözlemlerini de yazamaz mı?

– Gözlem nedir? Yaşadığımız bir şey, bir yaşantı... Bir romancının en güçlü yanı iyi gözlemci olmasıdır. Gözlem, bizim dışımızda değil, bizimle var olan bir gerçeğin yakalanıp yazıya geçirilmesidir. Gördüğümüz, öğrendiğimiz, anladığımız bir görüntü, bir olay, bir duygu, bir izlenim...

Yaşadığını yazmak ya da yazmamak diye bir konuyu tartışmak bile gersizdir bence. Herkes yaşadığını yazar. Yaşadığı, yaşamadığı, sözükleri neyi kapsıyor? En büyük gerçekçi yazarlar yaşamları ile ilgili konuları yazmışlardır. Hiç bilmediği bir konunun, içine hiç girmediği bir çevrenin, hiç tanımadığı insanların yaşamını nasıl yazabilir kişi? İmge gücü de sınırlıdır. Hem imge ancak daha önce bilinen, öğrenilen bilgiden yararlanılarak ileri aşamalara götürülen bir yaşanan'dır.

2) Oktay Akbal, *Yaşamı Yeniden Kurmak*, 1979.

Zola gerçekçidir, ama o da yaşadıklarını yazdı. Stendhal öyle. Dostoyevski öyle. Tolstoy öyle. Gorki, hem de nasıl! Çehov herkesten daha çok! Bizde de Nâzım Hikmet, Orhan Kemal, Sait Faik, daha sonra yetişenler hepsi yaşadığını anlatmadı mı okurlarına?(...)

Fakat kim yaşadığını yazabilir noktası noktasına? Kim? Yaşadığımızın bir parçası, bir belirli kesiti, kendimizce anlamlı bir bölümüdür ancak kâğıda aktarabildiğimiz...

– Bir konuşmanızda[3] «Romanların çoğu otobiyografiktir» diyorsunuz. Öte yandan, birtakım yazarlar da sizin romanlarınızı hep «otobiyografik» buluyorlar? Ne dersiniz?

– Öykülerimi, romanlarımı otobiyografik bulanlar var. 'Ben' diye yazınca 'ben'i Oktay Akbal'ın ta kendisi sayıyor kimi okurlar, eleştirmenler ya da eleştirmen heveslileri. Kolaya kaçmaktır bu, hem de en kolaya. Burda bir açıklama yapsam mı? Bir gün hep yazmayı düşünürdüm, şimdi yeri geldi. Benim öykülerim okurlarda bir gerçeklik, bir yaşanmışlık duygusu uyandırır. Bu yüzden yaşanmış öykülerdir onlar diyorum, ben 'yaşadım' demiyorum. Neden, şu öykü olduğu gibi başımdan geçti, şu kadını, şu erkeği tanıdım diyeyim, buna zorunlu olayım? Bakın size çekinmeden söylüyorum: Romanlarımda geçen olayları, sevileri, serüvenleri benim yaşadığımı sananlar aldanırlar. Bunlardan pek azında 'ben'varım. Kişi olarak değil, yazar olarak yaşadığım olaylardır onlar. Yarı yarıya kurarak, düşleyerek, yaratarak. Örneğin *Suçumuz İnsan Olmak* en beğenilen, en çok satış yapan romanımdır. Öyle bir olay başımdan geçmedi. Yani hiçbir zaman evli bir kadınla geçici ya da sürekli bir serüven yaşamadım. *Garipler Sokağı*'ndaki Salih'de benden parçalar vardır, düşlerimden, özlemlerimden, duygulanmdan, ama hiçbir zaman bir oda tutup tek başıma yaşamadım. Öykülerimin hemen hepsinde yaşantımdan izlere rastlanır ama tümüyle 'ben' hiçbirinde yokum. Son romanım *İnsan Bir Ormandır* da öyle. Özel yaşantımdaki kimi olaylarla, bu romandaki olaylar arasında koşutluk kurmak gereksiz bir çabadır. Bir yere götürmez, edebiyata bir yarar sağlamaz. Bakıyorum da, ben ne yazsam benim başımdan geçmiş sayıyorlar. Bayağı seviniyorum, demek bu kadar inandırıcı, bu kadar sağlam, bu kadar başarılı bir anlatma gücüm var diye!.. (Sorular: Asım Bezirci)

(3) *Varlık* dergisi, Mart 1976.

ROMANLARI

Oktay Akbal çoğunlukla 'hikâye yazarı' diye tanınır. Oysa, aynı zamanda o, bir roman yazarıdır da. Şimdiye kadar beş romanı yayımlanmıştır: *Garipler Sokağı* (1950), *Suçumuz İnsan Olmak* (1957), *İnsan Bir Ormandır* (1975), *Düş Ekmeği* (1983), *Yeşil Ev* (1990). Bunların dışında çeşitli yazarlardan birtakım romanları da dilimize çevirmiştir: Emile Zola'dan *Kıymetli Taşlar* (1937), *Aşk Bitmesin* (1970), Raymont Radiguet'den *İçimizdeki Şeytan* (1954), Albert Camus'dan *Veba* (1955), Richard Sale'den *Bir Ölü Katilini Arıyor* (1971), Georges Simenon'dan *Cinayetler Limanı* (1971), *Manhattan'da Üç Oda* (1972), Joseph Kessel'den *Çöl Menekşesi* (1973).

GARİPLER SOKAĞI

Akbal'ın Açıklaması

«İlk romanım *Garipler Sokağı*'nı 1945-46 yıllarında, yani yirmi üç yaşındayken yazdım. Fatih'te Çifte Kumrular Sokağı'nda, annemle birlikte yaşıyorduk. Yoksul bir sokaktı bu. Dört yanı yangın yeri. Doğudan

gelmiş insanlar birtakım evlerde, kulübelerde otururlardı. Sokak ortasında geçerdi tüm yaşam. Bir de kahve vardı karşımızda. O romandaki birçok kişiyi o sokağın insanlarından seçtim. Gerçek kişiler yansıtılmıştır bu romanda. O zamana dek iki roman daha yazmıştım, bitirememiştim. *Diojen Kendini Arıyor* bunlardan biridir. Orada da az çok bu sokağı anlatmıştım. *Garipler Sokağı*'nı geceleri odamda, gündüzleri de çoğunlukla Çifte Saraylar bahçesinde yazdım. Epey uzundu, sonra birçok yerlerini değiştirdim, üçte bir oranda kısalttım. Doğrusunu isterseniz, daha kolay basılabilsin diye! Ama iyi de oldu... Gereksiz uzunluklar sanat yapıtına zarar verir. Yoğunluktan şaşmamalı.» (Oktay Akbal/*Hey Vapurlar Trenler,* 1981)

«*Garipler Sokağı* çıktı. Bu, ikinci basımı. İlki 1950'de yayımlanmıştı. On yedi yıl sonra yeni yeni okurlar tanıyacak benim sokağımı, benim insanlarımı, benim yaşadığım, düşlediğim serüvenleri. Garipler Sokağı, Fatih'in bir sokağı mıdır? Ya da tanıdığım, yaşadığım sokakların bir karması mıdır? Kimbilir. Ya o insanlar? Züifü, Salih, Bekçi, Hüsniye, Gönül, Tahir, ötekiler, o sokağın kişileri çoğu yaşıyor, hâlâ yaşıyor. Ölmeyecek bu insanlar galiba. Neden? Başka öykülerimdeki kişiler bu kadar 'canlı' değil. Ama ben bu kadar canlı olmalarına kızıyorum onların. Çok etten kemikten insanlar bunlar. Yaşamda benzerleri sayısız da ondan. Hepsi yaşamış. Yaşıyorlar belki de hâlâ. *Garipler Sokağı...* Sennur'la Adnan Özyalçıner bu romanı radyo oyunu olarak yeniden yazmışlardı. Ocak sonunda İstanbul Radyosu'nda oynanacak. Şöyle böyle yirmi yıl oldu bu romanı yazalı. Açtım müsvedde defterlerini birçok yerini atmışım, gereksiz bulmuşum, ya da ilk baskının gereklerine uymak için çıkarmışım. İkinci basımda eklemeli miydim o parçaları? Yapacaktım, vazgeçtim. Yalnız dilini düzelttim birazcık. Çok oynamaya gelmiyor. Anı gibi bir şey eski yapıtlar, yazılar. Değişmiyor, başkalaşmıyor, neyse öyle kalıyor... On yedi yıl sonra ikinci baskı! Türk yazarının alınyazısı böyle! Şimdi sıra tükenmiş öteki kitapların...» (Oktay Akbal/*Anılarda Görmek,* 1972)

Konu

«Bu sokak, İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Fatih'te orta halli halkın yaşadığı bir İstanbul sokağıdır. İyi bir ailenin oğlu olan, üniversite öğren-

cisi Salih, bir aşk yüzünden evinden ayrılmış, etrafı zengin apartmanlarıyla sanlı Garipler Sokağı'nda bir oda kiralamıştır. Bir hatıra defteri gibi yazılmış eserde Salih; muhtan, bekçisi, esnafı ve kahveci Züifü Hanım'ıyla o sokağı; bir türlü kaynaşamadığı o insanların gündelik hayatlarını anlatır. Salih'in bu uzaktan temâşâsı; günün birinde sokağın, yerine büyük bir cadde açılmak üzere, istimlâk edilmesiyle sona erer. Garipler'i terkeden, eşya yüklü ilk araba, bir Nisan sabahı şehrin zehirli soluğunun erişemediği yerlere doğru yola çıkarken, Salih de elinde valizi, bir hırsız gibi girdiği yerden gene bir hırsız gibi, arkasına bakmadan kaçar.» (Behçet Necatigil/*Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, 1971)

«Oktay Akbal'ın, edebiyatımızın son on yıl içinde örnekler verdiği bir eski geleneğin izinden gittiği, küçük hikâyeden romana geçmeye çalıştığı görülmektedir. Önce Fatih'teki eski evlerinin sokağını, kişilerini, kendisinin de içinde yaşadığı *Garipler Sokağı* (1950) adındaki küçük romanında tasvir etmişti. Bu ilk roman denemesinde bir taslak halinde de kalsa, bir büyük romana yönelmek istediği, yaşamaları bir sokağın çevresinde birleşen küçük bir topluluğun küçük mutluluklarını tasvir etmek istediği anlaşılıyordu. Büyük caddenin hemen bitişiğinde, mezarlıkları, Bizans'tan kalma sur kalıntılarına, yangın yerlerine sığınmış gecekonduları, küçük mahalle kahveleri, evleri ile bir eski İstanbul mahallesinin iç içe yaşayışını sürdüren bir sokağını anlatıyordu. Yukandan açılıp gelen yeni bir caddenin ve iki taraftan yürüyen büyük apartmanları ezip ortadan kaldıracağı bu küçük sokağın insanları, sabah erkeden işe giderler, akşamları ellerinde çıkınlarla dönerler. Boş arsalarda, mezarlıklarda çocuklar oynarlar. Mahalle kahvesini işleten bir kadındır. Bu sokak, canlı, birbirlerini tanıyan, destekliyen, yaklaşan istimlâk tehlikesi karşısında aynı korkulu duygular ve düşünceler altında kızan, üzülen insanları ile bir aile gibidir. Yeni gelişmelerin önünde yıkılan, yeniden kurulan bir başka İstanbul karşısında, adım adım çekilen ve silinen eski İstanbul değildir sadece. Bir yaşayış düzeni, üslûbu, bir eski gelenek anlayışı da, insanları birbirlerine bağlayan bağlar da kopmaktadır. 'Yeni Hayat'elbette yeni töreler getirecektir. Oktay Akbal, duygulu anlatışı ile bu kaybolan 'eski mahalle kültürü'nü özlemle tasvir ediyor. Romanda *Garipler Sokağı*'nı ortasından kesip geçecek, evlerin yarısını yıkacak yeni bir caddenin mahalle insanlarında uyandırdığı heyecanı, yangın

yerlerinde mütevazi evlerini kurmuş fakirlerin bu gelişmeler karşısındaki boynu bükük endişeleri tasvir ediliyor.» (Tahir Alangu/*Cumhuriyet'ten Sonra Hikâye ve Roman,* C. III, 1965)

«Garipler Sokağı'nın en göze batan yeri Zülfünün Kahvesi' dir. Hakikaten bu sokağın bütün girdi çıktısı, bütün dedikoduları, kavgaları, yeni havadisleri, hayal ve umutları, hayalkırıklığı ve umutsuzlukları hep bu kahvede, bir nabız gibi atar. Ve bütün sokağa yayılır. Mahallenin eski sakinlerince kurulan düzen, epeyce bir zaman devam eder. Herkes bu potada birbiriyle kaynaşmıştır. Aynı hayat çizgisi üzerinde duran bu insanlar; bekçisi, arabacısı, posta müvezzii, gazete satıcısı, emeklisi, Sanşın Azade'si, genç üniversitelisi ve daha sonra pek muhtemel olarak bunların yerini alacak olan küçük çocuklarla bu sokak, büyük şehrin tipik kenar mahallesini bütün renkleriyle, karşımıza çıkarmaktadır. Oktay'ın 'müşahedecl' tarafı bu noktada başarı kazanmıştır. Dahası var: Büyük şehirde yeni ve büyük yapılar yavaş yavaş bu kenar mahallelere doğru taşmaktadır. Küçük evlerin yıkılmasıyla yerine büyük yapıların oturması, kenar mahallenin bu kaynaşık hayatına yavaş yavaş son vermekte, burada başka insanların, başka endişeleri, başka hayalleri, başka umut ve başka gelenekleri yer etmektedir. Evlerin sadece biçimleri ve cüsseleri değişmemiş, fakat aynı zamanda getirdiği hayatın rengi de değişmiştir. Eski sakinlerin daha ötelere gittiklerini söylemeye lüzum yok. Roman, eski sakinlerin 'Garipler'i terketmesiyle sona eriyor.» (Fahir Onger/*Nokta,* 15 Nisan 1951)

Değerlendirmeler

«*Garipler Sokağı* alaturka bir roman olmaktan uzak. Olabilirdi belki, ama berbat bir şey olurdu: Ercüment Ekrem'in, Hüseyin Rahmi'nin, hatta Peyami Safa'nın İstanbul kenar mahallesini anlatan romanları şöyle bir aklınıza gelsin. Oktay'i bir kere, Garipler Sokağı'nı Osmanlı gözüyle görmediği ve göstermediği için sevmişim; iki kere, sağlam ve sıhhatli Türkçesi için. Bu Türkçe çok şeyleri kurtarıyor. Yalnız ne var, biraz romantik ve işin kötüsü romantizmi de tahrir vazifesi romantizmi. Fakat bu örgü içinde *Garipler Sokağı* biraz mahzun, ama güzel görünüyor.

Yalnız başına orijinal olmayı iyi sanatçı olmak için ben hiçbir vakit yeter saymadım. Oktay'ın böyle bir tarafını bilirim. Eğer orijinalliği biraz

yenilik manasında anlıyorsanız, hiç şüphe yok *Garipler Sokağı* orijinaldir. Hiç olmazsa bize göre. Ama ne diyeceğim, Oktay, romanı için yeni bir çatı kurmuşken, bu çatının işlenişinde zaman zaman, müstakil, eski usullere dönüyor. Bir romancının, insanlarının geçmişinden bahsetmek isteyince onları 'bir lahza hayale daldırması' geçen yüzyıl romancılarının, yahut bu yüzyılın ilk yıllarında yaşamış romancıların pek itibar ettikleri masumâne ve biraz da demode bir usûl mu değil mi? Oktay daha başka bir şeyler deneyemez miydi? Deneyebilirdi. Deneyebilir de.(...)

Oktay'ın vak'adan çekindiği kadar drama'dan da çekindiği bence malûmdur. Doğru mu yanlış mı o ayrı mesele. Burada, bu çekingenlik, hayalden acısı içtimaî realiteyi es geçmek, şartlar ne kadar keskin olursa olsun insanları bir masal, bir rüya yumuşaklığı içinde görmek ve göstermek neticesini vermiştir. Oktay, bu insanları seviyor, size de sevdiriyor ve bununla yetiniyor.

Ha bir de şu meselese var: O, bu adamları şişirmemiştir. Kolayca karikatüre yahut da ne bileyim hicve gidebilirdi. Gitmemiş. Adamları fotoğraf olarak aslına sadık. Tasdik ederim. Siz de edeceksiniz. Çizilenler bizim insanlarımızdır. Lâkin fotoğraf olarak dedim. Oysa, romandaki şahıslar iki boyutlu birer resim olmaktan çok bir de derinlik boyutları olan mahlûklardır. İşte burada asıl önemli noktaya varıyoruz.» (Atilla Özkan/*Kaynak*, 1.6.1951)

«Bu konu ve mesele iik olarak Oktay'ın bu romanı ile edebiyatımıza kazandırılmış oluyor. Yazar, bu platform üzerinde yürümekle beraber, daha çok tiplerin ruh hallerini çizmeye önem vermiş, bu iş üzerinde durmuştur. Fakat kişilerin birbirleriyle olan karşılıklı münasebetlerini belirtirken, gösterdiği dikkat ve müşahede kuvveti, şahısların karakterlenmesinde aynı isabeti göstermiyor. Şahıslara hayaller, hatıralar, düşünceler, dünya görüşleri adeta yapıştırılmış gibidir. Garipler'deki insanların iç dünyaları günlük hayatlarındaki davranışlarından tamamen ayrıdır. Böyle oluşunun sebebi, galiba bize Garipler Sokağı'nı anlatan Salih'in o insanların arasına karışmasıdır. Salih, dalma pansiyon olarak tuttuğu odanın camından bu hayata bakmış, bu insanları da kendi düşündüğü tarzda kabullenmiştir. Büyük şehrin sayfiyesindeki konağından bir müddet için başını dinlemek maksadıyla Garipler'e konuk ola-

rak giren Salih nam beyzade kişinin sadece 'tecessüs'ü işe yaramıştır. Nihayet hiçbir zaman yürekten sevemeyeceği bu adamların arasına romancının söylediği şekilde 'bir hırsız gibi' girmiş ve yine öylece bir gün savuşup gitmiştir. Onun için bu insanlar sadece ilgi vericiydi. Onlar göç etmeye başlayınca kayda değer bir şey de kalmamıştı. Üst tarafı zaten bildiği, yaşadığı hayattı.

Roman, getirdiği konu bakımından bir önem taşıyor. Fakat yetersiz.» (Fahir Onger/*Nokta,* 15.4.1951)

«Teknik bakımdan, Oktay Akbal olgun bir başarı göstermiştir, diyebiliriz. Belki bir parça kısa ve küçük kalmış. O muazzam mevzua, o çeşitli şahıs ve karakterlere ancak birer fırça darbesiyle temas edebiliyor. Şahsiyetler vâzıh ve derli toplu olmakla beraber tam ve mükemmel değil. Tabir caizse, kara kalemle çizilmiş eskizler halindedirler. Hele bu sokağı anlatmak için uydurulmuş gibi duran, Yakup Kadri'nin *Yaban*'ındaki Ferit Celâl gibi köy tablosunda yama şeklinde kalan bir Salih tipi var ki, bu çok canlı muhitte cansız görünüyor. Kanı kaynayan tosun gibi bir gençtir, elinin altında fıkır fıkır oynayıp bekleyen bir de kadın vardır, zemin ve muhit de en miskin insanı cesaretlendirecek kadar müsaittir, ama işte bunlara rağmen Salih kadına dokunmuyor. İnsanın, Salih'in nişanlısı hakikidir de bu kitabı okuyunca yaptığı sadakatsizliği affetmeyecektir diye yazar çekinmiş ve o kısmı geçmiş diye düşüneceği geliyor.

Oktay Akbal'ın dili ve üsûbu hakkında söz söylemeye lüzum var mı? Akıcı, temiz ve canlı bir dil. Hikâyelerinin mümeyyiz vasfı olan, şiirli, hulya ve füsun yaratan bir anlatış şekli. En kuru ve sülfi bir mevzuda bile insanı hayallere ve şiire sürükleyen bir üslûp.» (Muhtar Körükçü/*Varlık,* Şubat 1951)

«Üç yıl önce Ahmet Kutsi Tecer'in *Köşebaşı*'nı büyük bir hayranlık ve zevkle seyretmiştim. *Köşebaşı*'nın küçük, silik insanları hafızamda silinmez izler bıraktılar, oraya bir daha çıkmamak üzere yerleştilerdi. *Garipler Sokağı*'nı okurken *Köşebaşı*'nda sandım kendimi. Köşebaşı'ndan geçmiş, Köşebaşı'ndaki hayatı görmüş birinin Garipler Sokağı'nı yadırgamasına imkân yok.

Pek benziyorlar birbirine. İkisi de büyük şehrin birer unutulmuş köşesidir, ikisini de yakında modern bir cadde ezip geçecektir. İkisinde

de kıt kanaat geçinen küçük insanlar yaşar. Bakkal, kahveci, bekçi, muhtar, ihtiyarlar, hoppa, romantik kızlar ve ikisinde de birer yabancı. Yalnız *Köşebaşı* oyundu, *Garipler Sokağı* karşımıza bir roman olarak çıkıyor.

Roman deyine aklınıza öyle büyük bir eser gelmesin. 117 sayfadan ibaret bir kitapçık. Bize son günlerini yaşıyan bir fakir sokağının günlük hayatını anlatıyor. Fakat öylesine anlatıyor ki, vaktin nasıl geçtiğini bilmiyorsunuz, kendinizden geçiyor, *Garipler Sokağı*'nın fakirlerinden biri oluveriyorsunuz hemen. Kahramanlardan hiçbiri size yabancı gelmiyor. O kızlar, o delikanlılar hep tanıdığınız kimseler; düşünceleri, hayalleri, arzuları belki sizinkilerden daha basit ama pek farklı değil. Ekmek kavgasının içine atılmış insanlar yine öyle. Onlar da sizden uzak olan, görmediğiniz, bilmediğiniz kimseler değil. Bir kelimeyle kitaptaki her şahıs içimizden biri. Postacının düşünceleri bir yana, hepsi mübalağasız anlatılmışlar.» (Tahsin Yücel/*Genç Kalemler* dergisi, 1951)

«Oktay Akbal'ın gösterişsiz, yalın bir üslûpla yazılmış küçük, gerçekçi romanı, sayfalarının sayısından çok kişiyle dolu. Karşılıklı yoksul görünüşlü iki sıra evde İstanbul'un kenar mahallelerinde yaşayan halklara benzer bir yığın insan yaşamaktadır. Bir ünlversiteli kendi çevresine düşerek gelip burada kiralık bir oda tutar. Bu, silik bir tiptir. Öbür yerli halk tipleri, kadınlı-kızlı-erkekli birer birer sahneye girer, içini dışını okura gösterdikten sonra çıkar, sırayı başka birine verir. Böylece, birbirleriyle ilgisiz gibi yaşayan mahalle insanlarının gizli tellerle birbirine bağlı birer yanları olduğunu anlarız. Tipler, hiçbir olağanüstü yeteneğe, gösterişe sahip değildir. Günlük acılarının, sevinçlerinin, umutlarının umutsuzluklarının içinde Türk halkının olağan tipleri olarak karşımızda boy gösterirler. Bu etkili bir realizmdir. Biz, bir yabancı yazarın romanını okurken hep olağanüstü insan tiplerini değil de yazarın ülkesinin gündelik insan tiplerini görmek isteriz. Bu nitelik, cinayet romanlarında, serüven romanlarında, olaylara boğulmuş pek çok romanda yoktur. Bir Japon, bir Hint, bir Rus, bir Amerikan romanını okurken onlarda kişileri görmek isteriz. Ayrıntılara boğulmadan böyle gerçekçi bir roman yazabilmenin marifet' olduğunu onu okurken anladım. Bu bilinçle yaratılmış sadelik içinde canlandırılmış tipler, insana öyle gerçek görünüyor ki. Sokağın bir bölüğünün belediyece yıkılacağı haberi, hepsini apayrı bir entrika içi-

ne atar. Hepsi de sevinirken, acı duyarken, üzülürken her günkü Türk halkının kadere boyun eğmiş birer zavallı örneğidir. Yine de yıkımdan sonra mahalleyi İstanbul'un bir başka semtinde canlandırmak için bir direnişe hazırlanırlar.

Hiç edebiyat yapma kaygısına saplanmaz görünerek yazılan bu uzun hikâye ya da küçük romancık bence gerçek realizmin, geçtiği yol üzerinde dinleneceği serin bir pınar başıdır. Bu kitabı ortalama birkaç okuyucuya verdim, rahatça okuyup bitirdiklerini gördüm. Bu da beni sevindirdi. Okuyucu, romanlarda, hikâyelerde kendisini yormayan sade, aydınlık bir üslûpla birlikte kendisini sonuca götüren en kısa yolları kendisine kendisini daha çok düşündüren konuları, kahramanları yeğ tutuyor.

Ben Oktay Akbal'ın kitabında Türk halkını anlatmak için kullanılan üslûpların en doğru ve en gereklilerinden birini buldum.» (Hasan İzzettin Dinamo/*Yeditepe,* Ekim 1969)

SUÇUMUZ İNSAN OLMAK

Konu

«Nuri Kayalı. Ankara'da M. Bakanlığı'nda küçük bir memurdur. Evlidir. İki çocuğu vardır. Maaşı azdır. Bu yüzden karısı Selmin'le sık sık tartışırlar.

Bir gün Nuri yine yorgun ve bıkkın olarak işe gider. Köşedeki evin bodrum katına gözü ilişir. İçerdeki kadınla göz göze gelirler. Dairede zaman zaman o kadını düşünür. Adı Nedret'tir.

Akşamın beşi olmuştur. Mevsim kış olduğu için hava erken kararmıştır. Nedret camın önünde kocasını beklerken hayallere dalar. Kocası Hamdi kendisinden büyüktür. Çirkin ve hiç gülmeyen bir adamdır. Nedret hayal kurarak kendini avutur. Çevresi dardır. Arada sırada çocukluk arkadaşı Sevim gelir, çene çalarlar. Nedret'in kocası Sevim'i pek sevmez.

Sevim kendinden on sekiz yaş büyük bir doktorla evlenmiştir. Bolluk içinde yaşamaktadır. Öte yandan, ortaokul arkadaşı Nedim'le de ilişkisini sürdürmektedir. Nedim akademi öğrencisidir. Ressam olmayı kurar. Gece gündüz içer, başıboş yaşar.

Nuri işten çıkınca bilet alır. Kansı ve oğlu ile sinemaya giderler. Nedret de kocasıyla oraya gelmiştir. Birbirlerini görürler. Nuri filmi seyrederken tatlı hayallere dalar. Sevdiği kadını düşünür. Nedret de Nuri gibi hayal kurmaktan hoşlanır. Yaradılışları birbirine benzemektedir. Bir gün, Nedim'in resim sergisinde tanışırlar. Nedret Sevim'in, Nedim de Nuri'nin arkadaşıdır.

Nuri enikonu âşık olmuştur. Günlerdir yazıp bozduğu aşk mektuplarını beğenmez. Sonunda, küçük bir pusula yazar. Nedret'in penceresinden içeri atar. Ertesi gün Kavaklıdere Caddesinde buluşurlar. Bir parkta oturup konuşurlar, fakat sözü bir türlü kendilerine getiremezler...

Ressam Nedim, Sevim'e durmadan boşanmasını söyler. Sevim ise boşanmak istemez. Çünkü parayı sever, renkli bir çevresi vardır. Aşka gelince, onun için aşk yalnızca sevişmektir, cinselliktir. Bundan ötürü Nedim'le anlaşamaz, ayrılırlar.

Nedret tatilini İstanbul'da geçirecektir. Nuri de karısıyla çocuklarını bir hafta öncesinden İstanbul'a göndermiştir. Amacı Nedret'le birlikte yolculuk etmektir. Biletlerini aynı kompartımana denk getirirler. Bütün gece bakışmakla kalırlar. Çünkü yanlarında yaşlı bir karı-koca vardır. Ayrılırken, ertesi gün İstanbul'da buluşmak üzere sözleşirler.

Tatil süresince beş altı kez buluşurlar. Konuşmaktan öte bir şey yapmazlar. Son buluşmalarında Nedret kocasının kendisini almaya geleceğini, artık Ankara'ya döneceklerini söyler. Nuri altüst olur. Hemen yeni bir randevu ister. Bir arkadaşının evindeki resimlere bakmaya gideceklerdir. Aslında ev bir garsoniyerdir. İkisi de bunu bilirler. Yine de isteklerine gem vuramazlar. Fakat oraya gidince hayalkırıklığına uğrarlar. Öpüşürler, ama bunun kendi eşleriyle öpüşmelerinden bir ayrımı olmadığını görürler. Âşk diye bir şeyin var olmadığını anlarlar. İkisi de romantik yaradılışlarından ötürü âşk özlemini duymuşlardır. Günlük yaşantılarında sürekli bir eksiklik vardır. Bunun ise âşk olduğunu sanmışlardır. Üstelik, tam o sırada kapının zili çalar. Hemen kalkarlar. Gerçi gelen olmaz, ama onların da tutkuları söner.

Nedret «Âşk değildi bu. Âşk yok. Zaten olamaz da,» der. En iyisi görülmak, olanları unutmaktı. Karşılaşınca da birbirlerini görmezlikten gelmektir. Nitekim, bundan sonra ikisi de yeniden eski âşksız yaşamlarına dönerler.» (Refika Taner - Asım Bezirci/*Seçme Romanlar,* 1990)

Değerlendirme

«İkinci roman denemesi *Suçumuz İnsan Olmak* Akbal'ın pasif bir gözlemci gerçekçilikten, daha pasif, dar ve sınırlı bir gerçekçilik anlayışına yöneldiğini gösteriyordu. Uzun süre hikâyelerinde işlediği tek insanın yalnızlığı meselesine geliyor, kendi kuşağından birçok yazarlarda olduğu gibi, tedirgin ve huzursuz aydın kişinin kurtuluşunu aşkın bencil mutluluğunda arıyordu (...) Romanın asıl temelinde, belli belirsiz düzenini yitirmiş, yenisini kurtarmaya çabalayan bir toplumdaki kişinin çaresizliği yatıyor. Çağımızın yerli ve yabancı birçok eserlerinde anlatılan bu konuya, ilk romanındaki kadar güçlü ve yatkın bir anlatımla da yanaşmıyor. Aslında bu konunun çok yönlü yapısına yazarın çalışma gücünün yetişmediği, taslak halinde bıraktığı, yaşamanın romanda yeniden düzenlenen yapısındaki anlatım dokusunun yer yer eksik kaldığı açıkça görülüyor. Birçok ayrıntılarını kendi yaşamından alıp romana aktardığı yerlerde, bazı tereddütler ve baskılar altında çok kapalı ve silik ifadeler halinde çekinerek rahatça kalem oynatamadığı da görülmektedir. Yazar geçim sıkıntısı çeken küçük adamın mutsuz çırpınışlarını, önünün kesilmişliğini anlatmak isterken, bütün bunlara, gerçeğe değinen bir tasvir yerine, hülyalarla yönünü değiştirmiş bir ifade vermek istiyor. Oysa günümüz insanının düşleri ve hülyalarının bile gerçekiere bağlanabilecek uçları vardır.» (Tahir Alangu/*Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman,* III, 1965)

«Görülüyor ki roman, 'memnu aşk' temi üzerine kurulmuştur. Baştan sona, bu tem geliştirilmiş, sosyal baskılarla duygu ve tutkuları arasında bocalayan kişioğlunun, Nedret'le Nuri'nin ve onların yanında Sevim'le Nedim'in birbirine paralel olan alınyazıları çizilmiştir. (...) Oktay Akbal'ın roman ve hikâyelerini okuyanlar bilirler ki, eserlerinde olaylar değil, hayaller, tasarılar, anılar ve düşler daha çok yer kaplar. Bu, hareketi azaltmakla birlikte, yazara, çözümleme için geniş imkânlar sağlar. Yeterliği ve yeteneği olan bir yazar, aşırılığa kaçmadan, bundan faydalanabilir. Oktay Akbal, yeni kuşak romancı ve hikâyeci arkadaşlarından bu niteliği ile ayrılır. Onda konuşmalar, olaylar en azına indirilmiştir; yazar, kişilerin yaptıklarını anlatmak yerine, onların düşüncelerini, düşlerini, hayallerini yakalamayı, hayatlarına etki yapan ve yön veren iç öğeleri aydınlatmayı daha ilginç bulur. (...) Çözümleyici nitelikte olan

manın havasını, temiz dili ve kısa cümle düzeni hafifletmektedir.» (Hikmet Dizdaroğlu/*Türk Dili,* 1.11.1958)

«Akbal, bu romanında da his, hayal ve şiir tarafının ağır basmasına neden veren bir sanatçı. 'Duygularda derine inen, derinlerine inilebilecek duygular arayan, hayaile hakikat arasındaki belirsiz hudutlarda dolaşmayı seven' bir sanatçı. Bir aşkın, daha doğrusu, bir aşk ümit ve yeisinin iki kahramanı; belki fazla duyarlık, her şeyi daima eksik taraftan alış neticesi, hayalkırıklıkları içinde, aradıklarını bulamayarak eski ümitsiz hayatlarına dönerler.» (Behçet Necatigil/*Düzyazılar,* II, 1983)

«Nurî'nin âşık olduğu kadın gene evli bir kadındır ve aynı Nuri gibi görmektedir hayatı. Ancak bir erkek gibi görüyor, bir kadın gibi değil. Yazarın istediği yaradılışta bir kadın olayları nasıl yargılar, nasıl davranır, nasıl konuşur, bunlar üzerinde hiç düşünülmemiş. Hatta daha ileri gidip kadınları tanımıyor Bay Oktay Akbal diyeceğim. Böyle bir deneyden yoksun. Onun için yarattığı kahramanı eksik bir kahraman olmuş; inandırmıyor okuyucuyu. Ama denecek ki hayalî bir romandır bu, romancı istediğini yapar, istediğini yaratır, yarattıklarına istediği kimliği verir. Doğrudur bu, ancak zoraki olmamalı o hayaller, yapmacık yanklar vermemeli. Ancak bizim kuşak yazarlarının, hayal kurmak bakımından kısır oldukları bir gerçektir. Bay Oktay Akbal bir aynadır bu kısırlıkta. Yalnız onun da hayatı fazla gözüyaşlı ve fazla içine kapalı. Hayalcilikten yaratıcılığı anlarım ben. Hayal yaratıcı olmalı, canlı olmalı, kandırıcı bir seviyeye yükselebilmeli. Bay Oktay Akbal'ın kahramanlarının ipleri kendi elinde. Kendisinden dışarı çıkamıyor.» (Yıldırım Keskin/*Varlık,* 1.9.1957)

«Bay Akbal'ı bu kez zor okudum. Roman baştan sona kadar Doğu kokuyor. Doğulu bir kalemin çizikleri sanki bunlar. Ağır, bayıltıcı, alaturka müzikten pek farklı değil. Olaylarda ve şahıslarda bir durgunluk, uyuşukluk ruha hâkim. Örneğin Nedret; bir kadındır. Bir dişi olarak düşünmesi gerekirken, erkek gibi, Nuri'nin açısından görmektedir hayatı. Bir kadın olayları nasıl yargılar, nasıl konuşur, nasıl davranır, bunlar üzerinde durmamış Bay Akbal. Yarattığı kahramanlar eksik, yaşamayan, soluyurmayan cinsinden olmuş. Bay Oktay Akbal yarattığı kahramanları kendi idare ediyor. Tüm bir kişilik vermiyor onlara.

Bu romanında Oktay Akbal'ın hayal gücü hâkim. Hayal de yaratıcı

olmalı. Okuru doyurmalı, kandırmalı, seviyesine ulaşmış olmalı. Olaylar arasında geçişlerde önceki anılara dönüş ve oradan da başka bir olaya sıçrayış var. Bunda bile hayal gücü geliştirmiş yazar. (...)

Roman hitap ettiği seviye tarafından kolayca anlaşılabiliyor. Hele dili yönünden; açık ve kesin. Sağlam, pürüzsüz bir dili var. Sonra hikâyesini ustalıkla götürüyor.» (Y.Ahmet Artun/*Karabük Postası,* 1960)

«Bir eylem hikâyesi olmadığı için, büyük olaylar bekleyemeyiz, ama, bu kadar tesadüfî ve basit bağlantılarla olaylan kurmak da onu başarılı bir hikâye olmak şansından uzaklaştırıyor.

İç konuşmalarda, kişilerin sadece aşk üzerindeki ruhî hallerinde -bunun dışında kalan kısımlar yok denecek kadar az ve başarısız- kendisinden bekleyeceğimiz başarıyı sağlamış Oktay Akbal. Sanatın en önemli özelliği olan küçük teferruatı yakalamasını biliyor. Dili temiz, güzel. Bir kelimeye ayrı ayrı anlamlar yükleyerek değil de, aynı anlamda bırakarak tekrarlamalarla yer yer deyişine bir kat daha güzellik sağlıyor. Gene o duygulu yönlerinden hiçbir şey kaybetmemiş. Gene 'düşünmek, bir bakıma hayal gücüne sahip olmak'tır diyor. Onca hâlâ 'hayalle gerçek birdir'. (Demirtay Ceyhun/*Yeditepe,* 15.6.1957)

«Oktay Akbal hikâyede de romanda da his tarafı, hayal ve şiir tarafı galip gelen bir yazardır. Duygularda derine inen, derinine inilebilecek duyguları arayan, hayaile hakikat arasındaki belirsiz hudutlarda dolaşmayı seven bir sanatçıdır. Hayali 'var olan bir nesne' diye kabul etmeye bile mütemayil: 'Gerçek dedikleri ne idi ki zaten? Şu sigara, şu paket, elini değdirdiğin, katılığını duyduğun için var da hayal ettiğin insanlar, ülkeler, sevinçler, mutluluklar mı yok?'

İşte kitabın iki kahramanı da, bazı noktalardan ayrı karakterlerde olmakla beraber bu hayalcilik, duygululuk bakımından yazarın umumî havasına pek uygun iki tip. Hayatımızın, dış âlemimizin günlük gerçeklerini anlatırken onların arkasındaki görünmez âlemi, düşünme ve duygu dünyasını bulmaya çalışan muharrir gibi, birbirini seven bu iki insan da fazla düşünme, fazla duyma, belki de yaradılışlarının bir icabı olarak her şeyi kötü tarafından görme huyları icabı karamsar olmuşlardır ve sonunda da hikâyeleri hüsranla, acıyla biter. Bu filmdeki bütün o konuşmaların arasında o mısraı ikisi de farkedip üzerinde durduklarına göre hayatı aynı zaviyeden görüyorlar, gerçeklerden aynı şekilde şikâyetçi ve bezgindirler.

Bezginlik, abes duygusu; işte sanatkârımızın ikinci mütebariz vasfı ki bu iki kahramanında en sivrilmiş iradesini buluyor. Bütün o şiir, hayal, güzellik dünyasının arkasından hayatı hor gören, dünyamızın nizamını saçma, hayatımızı abes, insanoğlunu küçük ve gülünç bulan bir netice çıkıveriyor. Oktay Akbal'ın hikâye kitaplarında, ilk romanı olan *Garipler Sokağı*'nda flû bir şekilde farkedilen bu karamsarlık bu romanında artık sarahatla, kesin hükümlerle hâkim duruma geçmiştir. Kitap, yaşamanın ve mücadelenin saçma olduğunu belirten, bezginlik tortusuyla ağırlaşmış cümlelerle bitiyor.» (Muhtar Körükçü/*Varlık*, 15.7.1957)

İNSAN BİR ORMANDIR

Konu

«Romanın konusunu alışılmış biçimde özetlemek istersek, 'gece yarısından bir saat sonra, şu karlı Şubat gecesinde orta yaşlı bir erkek kendini düşünüyor.' (s. 67) ve geçmişiyle hesaplaşıyor diyebiliriz. Ölü bir noktada, duyarsız, etkisiz, bir boşlukta sarkıtılıp kalmış biri bu. Evli, iki çocuğu var. Biri oğlan, biri kız. Yıllarca birbirinin benzeri günleri yaşamış, evden işe, işten meyhaneye koşup durmuş. Sevmiş, arkadaşlarıyla tartışmış. Bir yalnızlığı büyütmüş kalabalıklar içinde, evinde. Yaşam, karısını ona yabancılaştırmış, gittikçe uzaklaşmışlar birbirlerinden. Patırtılar, ev içi çekişmeler, uyuşmayan beğeniler birlikte yaşamayı çekilmez kılmış. Kılmış, ama bitirememiş. İçine çekilmiş erkek, bugünden kaçmış, anılara sığınmış. İşte o Şubat gecesi bunları düşünüyor: 'Sen aldatmışsın kendini, bir şeyler var sanmışsın geçmişte. Küçük duygulanmaları, serüvenleri büyüterek, anlamlandırarak. Oysa boş, bomboş yaşantın. Boş, ama bin bir çizgiyle, karalamayla dolu.' (s. 103)

Onu böyle düşünmeye itense bir başka kadındır. Bir raslantı, bir sevi... İçinde, benliğinde ölmüş ne varsa hepsinin yeniden canlanışı... Artık günü yaşamak önemlidir, geleceği düşünmek: 'silip attı geriye kalan ne varsa. İkili bir yalnızlık içindeydik. Ne kimseyi görmek istiyordum, ne de geçmişi hatırlamak. (...) Yeni bir kişilik edinmek, geçmişi kökünden silmek, oturup yılların biriktirdiği nice duygu tortularını, anıları yazmak, onları beyaz kâğıtlarda dondurmak, böylece tümden kurtul-

mak istiyordum. Gemilerimi yakmıştım çıktığım bu yolculukta.' (s. 127).» (Atilla Özkırımlı/*Türk Dili,* Mayıs 1975)

«Kırk sekiz yaşlarındadır. İçedönük, anılarla yaşamayı sevmektedir Gazetecidir, yazardır, çevirmendir. Yayım işlerinde çalışmıştır, bu işi sürdürmektedir. Sık sık bu günlük işlerinden hep anılarına döner. 'Kaçmalı anı saldırılarından' (s. 11) der ama kaçamaz. Elinde değildir bu. Kaçamadığı için, evinde, sokakta, parkta, vapurda, tramvayda yalnızlığını duyar. Konuşacak, arkadaşlık edecek birilerini arar ama bulamaz. Bulsa da iç yalnızlığı üstün gelir. Serüvenlerini başkalarına anlatarak boşalamaz. 'Kimse bir başkası olamaz' (s. 13) düşüncesindedir. Hatta 'yaşayan benle anlatan, hatırlayan ben'ler farklıdır birbirinden' görüşünü benimsemiştir. 'Herkesin yaşamı bir ormandır' (s. 20) der ve kimseye açılmak istemez: 'Yalnızlığını kimse bozmamalıydı.' (s. 21)

Orman insanın çocukluğu sinemalarda geçmiştir. Bütün filmleri bilmekte, karanlıktan hoşlanmakta, film serüvenlerine benzer düşler kurmaktadır. Öğrenciliği başarısız değildir ama kişileri anlamayan, çocukların ruh durumlarına göre bir eğitimi gerçekleştirmeyen okulları sevememiştir.

Orman insan, eşiyle sağlam, esenlikli bir yaşam kuramaz. Eşi, anlayışsızdır. .Ormanı sezememiş, onun için ayrıntılarını öğrenememiştir. Orman adamın duygularına, düşüncelerine saygı göstermez. Onu küçümser, önemsemez. Durmadan kavga çıkarır. Çelişkili bir yaşam içindedirler. Kadın, karşıtlıklardan hoşlanır ya da öyle bir kişiliği vardır. Orman adamı bulamayınca özler, neden görünmediğini sorar; geldiğini görürse neden geldiğini sorar. Hoşgörüsüzdür.

Bu durum karşısında orman adam iyice kendi ormanına kapanır. Kendi kendine yeni yaşamlar özler, filmlerin gelişimlerine bırakır kendini. Loş salonları, karanlık yerleri sever. Gülemez. Kahkahalar atamaz. Günler sıkıntıdır, aylar kıskaçtır, yıllar birer acı yaradır. İkinci Dünya Savaşı yıllarını sinemalarda geçirmiştir. (...)

Yıllar sonra orman adamda şu ruhsal nitelikler görülür: Özgür olmayı yeğler, toplumun sancılarıyla ağırlaşan havayı istemez ve erinç içinde yaşamak ister. Haftada üç gece annesine gider. Eşi, kaynanayı istemediği için orman adam, evine saat üçte dönebilir. Annesi ona, eski sevgiyi, ilgiyi gösterir. Koca orman, annesinin kucağına sığınır. Sık sık da babasını anımsar. (...)

Orman adam, karmaşıktır, düğümlüdür. Evden kaçtığı sıralarda üniversitede okuyan bir kızla tanışır. Bu bir düş müdür, değil midir, bilemezsiniz. 'Hepsini uydurdum. Bir romandan, bir filmden. Yaşadığım sahneleri onlarla birleştirerek.' (s. 70)» (İbrahim Zeki Burdurlu/*Türk Dili*, Temmuz 1979)

«Oktay Akbal'ın (*İnsan Bir Ormandır*) romanındaki baş kişisi bir yazardır. Yaşamdaki devinim mekanizmasının işleyişini, ne getirip ne götürdüğünü bilen, gören, düşünen, derinlemesine duyan; koşulların sıkıştırmasıyla ve baskılarla öz değerlerini yitirme durumunda kalan insanların çarpaşık ilişkiler cehenneminde boğulmasını istemeyen, bir aydındır. (...)

Ama ne yazık ki bu duyarlıklı, bu ince yazar, kendi yaşamını allak bullak eden bir olayla sarsılmaktadır. Yanlış bir evlilik yapmıştır. Bu yanlışlığın, varlığında yıllardan beri meydana getirdiği sıkıntılar, tedirginlikler, acılar, pişmanlıklar ve karamsarlıklarla savaşmakta, bir çıkış yolu aramaktadır. O yolu bulursa, şimdiye kadar üst üste gelen yıpratıcı olguların birikiminden yararlanacak, her anından sevinç, heyecan duyacağı, bastırılmış sevgi ve güzellikleri hızla yaşayacağı, bir düzen kuracaktır. Ama amacını gerçekleştirmek kolay değildir. (...)

Yazarın ayrılmak istediği kadın, hem alışkanlıklarının hem de (çevre ne der?) anlayışının ağır basmasıyla kopmak istememektedir. Evlilik kurumu öteden beri böyledir; kavgasız, gürültüsüz evlilik olmaz kanısındadır. Normaldir bu. Konuşmalarla, tartışmalarla, karşılıklı fedakârlıklarla çözümlenebilir her şey. Bu düzen ne olursa olsun, ne kadar aksarsa aksasın yıkılmamalı, sürdürülmelidir. Koca, bıktığı harcandığı bu yaşama başkaldırmayacak, üstüne düşen görevleri uyumlu bir biçimde yerine getirecek, kadının ilkelliklerine, kaprislerine boyun eğecek, onun çizdiği sınırların dışına çıkma girişiminde bulunmayacaktır. Tutsaklığından, nefret ede ede hizmetten yakınmayacaktır. Kendini değil kadını mutlu kılacak, kendinin değil –onun– olacaktır.

Bu korkunç bir işkencedir.

Yazar, bu sırada delikanlılığından bu yana düşlediği, aradığı bir kadın bulmuş, mutluluğu ilk kez bütün boyutlarıyla tanımıştır. Mutluluğu tanıdığı için de mutsuzluk kaynaklarının fışkırdığı bir yerde durması anlamsızdır. Karısından ayrılacak –bulduğu– ile evlenecektir. Kansını mahkemeye verir, boşanma davası açar. (...)

Tanıklar, (çoğu yazarın arkadaşıdır) kadının yanını tutunca yazar yıkılır, ne yapacağını bilemez. Hiç beklemediği bir şeydir bu. İnsanlara beslediği güven duygusu nefrete dönüşmüştür. Arkadaşlık, dostluk gibi kavramlar anlamlarını yitirmişlerdir. Yazar, yediği bu son darbeyle iyice çökmüştür, boşlukta yuvarlanıp durmaktadır.

Müthiş bir dramdır bu. Birisini istemeyeceksin ama o istemediğinle yasalar, çevre, -hayır- dediği için ilişkini sürdüreceksin. Neden?

İşte, bu nedenin ve daha bir sürü sorunun karşılığı verilmektedir. *İnsan Bir Ormandır* romanında.» (Muzaffer Buyrukçu/*Politika* gazetesi, 28.10.1976)

Akbal'ın Açıklaması

«*İnsan Bir Ormandır* romanımda yaşanmış birçok 'şey' vardır. Yaşamak istediğim birçok 'şey' de... Yaşananla, özlenen iç içedir çoğunlukla. Bunu yazar da bir süre sonra karıştırır. Yaşamadığını yaşadım sanır. Karışık bir iştir bu. Okurlar, eleştiriciler bir yapıtın gerçekten yaşandığı kanısına varırlarsa, yazar başarıya ulaşmış demektir. Amaç, bir yapıtı gerçekle özdeşleştirmek değil mi? Yaşanmış gibi göstermek değil mi? İnandırıcı olmak değil mi?

Bir okur sormuş, 'Oktay Bey İsveç'e gitti, oradaki oğlunu mu görmeye?' Romanımdaki 'ben' diye konuşan kahramanın İsveç'te bir oğlu var diye gerçek sanmış bunu! Ben sevindim, hem de çok! Demek böylesine inandırıcı bir yapıt yazmışım!... Yaşadığını yazıyor diye o yazarı hafifsemeye kalkmak yanlıştır. Önce, gerçekten yaşayıp yaşamadığını bilemezsiniz. Sonra da, tüm gerçek yapıtlar 'yaşanmış'tır. Yazarın kafasında, yaşamında, hayalinde, düşünde... Yaşandığı için de etkiler, geleceğe kalır.» (Oktay Akbal/*Yazmak Yaşamak,* 1972)

Değerlendirmeler

«Görüldüğü gibi Akbal, yine anılara dalıyor, yine anımsıyor eski günleri. Ama bu kez amacı, geçmişi son olarak anımsayıp anıları bu yolla yok etmektir: 'Bu ormanı yıkmalı. Kökünden... Yolumu kesen, göğümü karartan hep bu ağaçlar... Geçmişin olayları teker teker dikmiş, büyütmüş onları. Dalları girmiş birbirinin içine.' (s. 130)...

Böylece Akbal'ın dünyasındaki ilginç bir değişimin öyküsünü izliyoruz. Bu açıdan bakılınca, alışılmış Akbal öyküsüyle karşı karşıyayız

yine. Anılar, parça parça izlenimler roman boyunca sıralanıyor. Yalnız tavır değişmiştir artık. Anılar ve izlenimler bir hesaplaşma aracı olarak kullanılmaktadır, kaçış değil. (...)

İlk bakışta, romanın kurtuluşu da bu gelişime uygun bir aşamayı izler gibidir. Akşam, Gece Yarısı, Sabah bölümlerinden oluşur roman. Ama bu bölümleme, belli bir günün değişik zaman dilimlerine belli bir öyküyü oturtmak için yapılmamıştır. 48 yaşındaki erkek, geçmiş akşamlarının, gece yanlarının anılarını, izlenimlerini ve duygulanımlarını, sürekli bir bugün-dün geçişiyle bir araya toplar. Benzerleri ayırır ve kümelendirir bir anlamda. Sabah'ta ise değişim anlatılır, dün'le bugün karşılaştırılır. Sonuç, aydınlığa çıkıştır. Böylece, anlatılmak istenen vurgulanır doğal olarak. (...)

İnsan Bir Ormandır, hem Akbal öyküsünün bütün özelliklerini taşıyor, hem de bu öyküyü yıkan yeni bir tavrı getiriyor. Çünkü Akbal, bir kez yaşanan, sonra yitip giden anları yazarak yeniden yaşatmak istemiyor artık. Anılardan kopup bugünü yaşamak, geleceğe bakmak istiyor, yarına... Buna da geçmişi yerle bir ederek varmayı deniyor.» (Atilla Özkırımlı/*Türk Dili,* Mayıs 1975)

«'İnsan Bir Ormandır' yargısını kanıtlayan romanın orman insanında, özgün bir yaşam yaratan yazar, şiirli diliyle bizi, bu adı olmayan fakat kendisi yüzde yüz gerçekler içinde ufalanıp giden insanla yaşatıyor. Kendi kendimize, insan bir ormandır derken, bu buluşun ardına takılarak, kendimizi de çözümlüyoruz. Bu, kendi hayvanlığımızın üstünde oluşan insanlığımıza bakışımız, bize yeni tanımalar getiriyor. Orman insanın ruh evreninin ana çizgileriyle ayrıntı durumunda olan yaşam parçalarına bakarken kendimizi öğreniyoruz. Ona göre, ister olumlu olalım, ister olumsuz, bir insan karşısında aldığımız durum, bambaşka bir yaşam, yararlı bir etkileşimdir.» (...)

Bu romanda apayrı bir dil ve anlatım var. Oktay Akbal, tertemiz Türkçesiyle oluşturduğu anlatımıyla yepyeni bir sunuş yaratıyor; bunun niteliklerini şöyle sıralayabiliriz: 1- Tümceler kısadır. 2- Kimi tümcelerde öğeler bile noktalarla ayrılmıştır. 3- Açık, anlaşılır, kolay sezilir bir dil. 4- Yalın ve mecazlı bir deyiş. 5- Yer yer özdeyişler güzelliğinde doğun bildiri tümceleri.

Üç bölümden oluşan *İnsan Bir Ormandır* (Akşam, Gece Yarısı,

Sabah) kişisel, acıklı bir serüven gibi görünüyor ama değil, hiç değil. Bu orman insanın yaşamında bütün törelerimiz, geleneklerimiz, göreneklerimiz, kalın kurallarımız, yasalarımız ve tüm Insanlarımızın oluşturduğu sosyal yaşamın insana değer vermeyen yargıları çöreklenmiş duruyor.

Orman insan, her insanın ormanına açılmayı bekleyen sürgünleriyle ilgi çekici bir kişilik.» (İ. Zeki Burdurlu/*Türk Dili,* Temmuz 1979)

«Özgün bir roman *İnsan Bir Ormandır.* Konusuyla değil, biçim ve özü en uygun yapıda birleştirmesiyle. Yalın ve yoğun bir anlatım. Ne bir eksik, ne bir fazla. Gereksiz betimlemeler, konuşmalar yok. Düşüncesinde öyle oluşmuş, öyle biçimlenmiş. Yüce bir biçim becerisi. (...)

Bir aile kesitinde ülkenin yapısı da çıkıveriyor ortaya. Özellikle aydınlar kesitini her türlü tutumları, gerçeklikleriyle yansıtıyor. Romanın yapısını oluşturan anı ögelerinde, geriye dönüş ve bugünü yaşayışlarda apaçık beliriyor bu. Bir romanda, bir dönemi de yansıtmak, köklü bir ekini, birikimi gerektirir. Akbal'da var bu birikim. Usta bir yazar, olgun bir sanat adamı. Fotoğraf makineleriyle saptanan dış görünüşü olanca ayrıntısıyla vermek değil onun görevi, kendi gözleriyle gördüğü iç dünyaları, bizim görmediğimiz gerçekleri gösteriyor kişiye.

Yer yer şiirsel tatlar da duyuyoruz. Yalnız, hemen belirteyim: bu, özel bir çabadan değil, yetişkin bir yazıncı yapısından doğuyor, özle biçimin kaynaşmasını sağlayan anlatımdan. Kimi sayfalarda sanki denemelerini, güncelerini okuyorsunuz onun.» (Sami Karaören/*Varlık,* Mayıs 1975)

«Yazar, büyük bir olasılıkla günce türünde de birbirinden değerli yapıtlar verdiği için ve bunun etkisiyle, bu son romanında ana konu ile doğrudan doğruya bağlantısı bulunmayan anılara, geri - dönüşlere biraz fazla yer vermiş. Bu tutumu, ne romanın bir solukta okunmasını engelliyor, ne de üzerinde durulmak istenen asıl konunun yitip gitmesine yol açıyor; engellediği tek şey, başarısız evlilikteki adamın dramının daha etkili biçimde ortaya konması. Ben şahsen çocukluk ve gençlik dönemi anılarının daha az, buna karşılık doğrudan romanda sözü geçen evliliğin başarısızlık nedenlerine, ruhsal uyuşmazlıkları ve yabancılaşmayı açıklayan anılara çok daha fazla yer verilmesini yeğlerdim.» (Ahmet Cemal/*Ortam,* 20.3.1975)

DÜŞ EKMEĞİ

Düş Ekmeği, Oktay Akbal'ın 1940 yılının Şubat ve Haziran ayları arasında geçen anılarından oluşuyor. Kitabın arka kapağında açıklandığına göre, *Düş Ekmeği,* Oktay Akbal'ın uzun zamandır üzerinde çalıştığı *Öksüz Kuşak* adlı bir «ırmak roman»ın ilk bölümüdür. Bu bölümde yazar, «İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir lise öğrencisinin anı defterinden parçalar sunuyor okurlarına... İlk gençlik uyanışları, ilk aşlar, duygulanmalar, cinsel dürtüler, sanatsal arayışlar, dostluklar, küçük serüvenler... Bir şiir havası içinde yaşanan günler, geceler...»

Düş Ekmeği, özyaşamsal (otobiyografik) bir roman. Oktay Akbal'ın 17-18 yaşlarında lise öğrencisi iken başından geçenleri anlatıyor. Romanda bir sürece bağlı, belirğin bir 'eksen olay' yok. Birtakım yaşanmış olaycıklar var: Öğrenci arkadaşlarından Orhan, Selim, Haluk ve Feyzi'yle Beyazıt Kulesi'ne çıkma, Şehzadebaşı'nda sinemaya gitme, Suna'yla Beşiktaş'a kadar tramvayla yolculuk etme, yağmur altında Vefa'dan Süleymaniye'ye yürüme, Fatih parkında oturup düşünme, cebir sınavından kaçıp kahvede tavla oynama, bir koltuk meyhanesinde şarap içme, özlenen Hale'nin evini arama, okul takımıyla Beşiktaş'ta yapılan ve yenilgiyle sonuçlanan maçı seyretme, hizmetçi kadın Şükran'la yatma, Yenikapı'da bir gazinoya oturup kitap okuma, şiirler, hikâyeler yazma, sık sık Hale'yi düşünme, komşu kızı Saime'yle dolaşma, sinemada karanlıkta öpüşme, dostlarla adaya gezmeye gitme, Haziranda sınıfı geçme vb...

Bu küçük olaylar, daha doğrusu, anılar Oktay Akbal'ın duygulan, düşleri, düşünceleri, gözlemleri, umutları, sevinçleri ve üzüntüleriyle birlikte veriliyor. Arada bir arkadaşlardan, öğretmenlerden, komşulardan, sınavlardan, anadan, babadan, dededen, mahalleden ve savaştan söz ediliyor.

Bütün bunlar içtenlik, duyarlık, sevecenlik ve insancıl bir sıcaklıkla yoğrulmuş özlü, yalın, tatlı bir anlatımla sergileniyor. Bu çekici anlatım açık, temiz, düzgün ve kısa tümceli bir dille beslendiğinden roman ilgiyle, su gibi okunuyor. (Asım Bezirci)

GÜNCELERİ

Oktay Akbal sürekli günce tutan yazarlarımızdan biri, belki de en önde gelenidir. Yazmayı yaşamak sayan ve insanı, edebiyatı (özellikle şiiri) çok seven, kalemini içtenlik, duyarlık ve dürüstlükle kullanan, dilinin temizliği ve güzeliliğiyle, anlatımının açıklığı ve yalınlığıyla ilgi çeken bir yazardır. 20 Şubat 1965 tarihli bir güncesinde açıkladığına göre, henüz ortaokuldayken defterlere güncelerini yazmaya başlamıştır:

«Günce tutmayı çocukluğumdan beri sevdim. Ortaokul, lise sıralarından beri defterlere yazdım gündelik izlenimlerimi. On beş yirmi defter tutar. 40 yılından 55'e kadar sürekli yazardım her gün. Sonra usandım herhalde. İşte şimdi yeniden başlıyorum. Günlerde olup bitenleri bir kâğıt üzerine bırakmak. Mümkünse. Yaşam öyle çeşitli, öyle anlamlı ki, ya da öyle tekdüze, öyle boş ki, sözcükler yetersiz kalıyor. Bir düşünceyi kâğıda dökerken ille bir biçim vermek zorundayız. Oysa, düşünceler elle tutulmaz, uçucu şeyler. Sözcükler birer kalıp. O kalıp ancak belli bir anlamı belirtiyor. Çaresiz bizler o kalıpların taşıdığı hazır anlamları yanyana dizerek kendimize göre yeni, değişik anlamlar çıkartmaya, bulmaya çalışıyoruz. Boş çaba. Kafamda geçenlerle kâğıda dizilenler arasında öylesine aynm var ki. Aradan bir süre geçince, bu yazıla-

sanki başka biri yazmış sanıyorum.» (*Günlerde,* 1969)

Bunca günce yazmasına karşın, Oktay Akbal onlardan ancak bir bölümünü kitaplaştırmıştır: *Günlerde* (1968), *Anılarda Görmek* (1972), *Yüzyüzü Korkusu* (1974), *Geçmişin Kuşları* (1979), *Yüzyıldır Umutsuzluk* (1991).

GÜNCE ANLAYIŞI

Oktay Akbal günce anlayışını, bu anlayışın kökeni ile evrim sürecini ve öbür günce yazarlarından ayrılan yanlarını «Günlüklerim» başlıklı bir yazısında ayrıntılarıyla açıklamıştır:

«Bir zamanlar geceleri oturur gündelik anılarımı, izlenimlerimi küçük deftere yazardım. Yıllarca sürdü bu. Sonra nasıl oldu bilmem, ne o küçük defterler kaldı, ne de bende oturup o sayfalara bir şeyler karalamak isteği. Belki de hayatın binbir türlü engelleri, daha açıkçası kişiye kendi kendiyle baş başa kalmasını imkânsız kılan zoruniuğu, bana bu gündelik eğlenceyi unutturdu. *Günlük* tutmak bir bakıma eğlenceliydi çünkü. Gündelik izlemlerimizi eskitmeden, yıpratmadan bir defter sayfasına geçirip, aradan beş-on yıl geçtikten sonra onları okumak, kişiye eşi olmayan bir eğlence gibi geliyor. Zamanın akışı içinde değişen yönlerimizi, yeni yeni görünümler alan, anlamlar kazanan ya da kaybeden yanlığımızı dıştan, üçüncü bir kimse gibi seyretmek hoş; hoş olduğu kadar hüzünlü de. Batı yazarlarının tuttukları Günlük'ler otuz kırk yıl aresince bir sanat erinin gelişmesini, kişiliğinin değişmesini gösterir. u bakımdan, bazı sayfaları birbirini tutmazsa da biz buna çelişme diyeeyiz. Çelişme, insanoğlunun yapısında olan bir şeydir. Belki de çelişme, kişinin o günden güne değişen, yenileşen, ilerleyen yönü olmasa, ayat adamakıllı çekilmez olurdu.

Yıllardan beri çeşitli Günlükler okudum, okuyorum. Gide'in, amuz'nün, Green'in, Du Bos'nun, Maurois'nın... Alfred de Vigny'nin kırk yıllık 'Bir Şairin Günlüğü'nü de dilimize çevirlyorum. Günlük çeşidine karşı duyduğum yakınlık, dostluk duygularını, Salâh Birsel'in *Günlük*'ünü okuduktan sonra bir kere daha yaşadım. (...)

Birsel'in kitabını okurken ben daha çok, yıllarca önce boy boy def-

terlerin sayfalarına yazdığım gündelik anılarımı düşündüm. Tozlu çekmeceden bir tomar eski defter çıkardım. 1941' den 1947'ye kadar süregelen bu notları gelişigüzel okudum. Şurdan burdan... Bunlar genç bir insanın yaşadığı birtakım anların özünü veriyordu. 1940 Günlük'ü birtakım şiirlerle başlıyor meselâ. Akrostişli şiirler bunlar. Sonra kimya sınavından, okulun maçından bahseden sayfalar. Daha ötede Fred Astaire'in bir filmi, bir kızla beraber Beşiktaş'a kadar gidip, Beyoğlu'nda arkadaşlarla bir dolaşma. Sonra hemen her sayfada geçen bir ad, daha doğrusu bir adın ilk harfi. Büyük harflerle yazılmış. 1942, 1943 yıllarında da aynı duygular, izlemler sürüp gidiyor. Sonra o heyecan yavaş yavaş azalmış, başka adlar girmiş, duyguların anlamı değişmiş. Daha sonraki yıllar da böyle kendime, kendi kişiliğime ait şeylerle dolu. Şu yedi sekiz küçük günlüğü karıştırmak içime bir buruk tat verdi. Çoğu birbirinin eşi olan bir sürü gün. Çoğu birbirinin aynı olan yaşantılar. Araya karışan ufaklı büyüklü aşklar ya da aşk sanıları. Benim eski günlerimi doldurup taşıranlar bunlar işte. Bir hayatın toplamı olarak hani hiç de parlak şeyler değil. Bunları yayınlamak ne bana, ne de başkalarına bir şey kazandırmaz elbet. Demek Günlük, bir kişinin gelişigüzel yaşanmış günlerinin öyküsünü değil, her biri üzerinde ayrı ayrı durulur, okunur çeşitten bir deneme eseri olmalı. (...)

Tozlu çekmecesinden çıkardığım bu eski defterleri gözümün önünden uzaklaştırmakta acele etmeliyim. O sayfalarda kıpırdaşan eski anılar, eski kişiliğim, eski aşklarım, beni büyük bir bezginliğe götürecek sonunda. Yaşanmadan yaşanmış, bile bile yanlış atılmış, harcanmış yılların tümü, kişinin üzerine öyle bir ağırlıkla yüklenlyor ki. Ama her şeye rağmen bir yazarın günlük tutması gereğine inanıyorum. Daha doğrusu her kişinin... Ömrünün acı ya da tatlı toplamını elde etmek için gerekli bir iş bu. Çoğu, eski günlerinin, geçmiş yılların boşluğuna günün birinde bakıp bakıp yakınacakmış. Varsın yakınsın. Şimdi benim üzüntüyle, acıyla, içim titreyerek, kendime kızgınlık, nefret, acıma duyarak kanştırdığım bu defterlere bir gün gelip de özlemle atılmıyacağımı, onlarda yeni yeni değerler, anlamlar, yaşama sebepleri bulmayacağımı, kim bilebilir?» (*Türk Dili,* Temmuz 1981)

GÜNCE KİTAPLARI

GÜNLERDE

Akbal'ın Açıklaması

«Günce yazmayı çocukluğumdan beri sevdim. Lise sıralarında tuttuğum günce defterleri hâlâ duruyor. Roman yazarken, öykü yazarken o defterlerden yararlanıyorum. İyi ki yazmışım, o günlerin kırık dökük anılarını... *Günlerde* başlıklı yazılarım ise yayınlanmak için yazılmıştır. Yani gerçek güncemden alınmış seçme parçalardır onlar. Gerçek samimiyetimizi bütün açıklığıyla yazmak kolay iş değil. Bakın bir yıldır günce yayınlamadım. Yazarların yaşamalarında kimi zaman büyük dönemeçler olur. O günler geçmeli, sonra daha sonra... Hem güncenin eskisi daha güzeldir.» (*Yeryüzü Korkusu,* 1983)

Değerlendirmeler

«Oktay Akbal'ı okuyucuya tanıtmaya lüzum yok, ama kişiliğini hatırlamak yönünden altını çizmek gereken iki yönü var: Sanatçı ve günlük gazeteci. Sanatçılığı da romancı ve hikâyeci olarak gelişmiş. İşte bu günce yazılarında bu iki kişiliğin birbiri içinde tam erimiş olduğunu, iki yön yazıcılığın en geçerli yanlarının birleşerek karşımıza çıktığını görüyoruz: Bakıyorsunuz, bu yazılar bir günlük gazetede yayınlanan fıkralar kadar sade, konulara birer sözcükle ya da cümleyle dokunan, hemen okunup geçilecekmiş kanısı uyandıran bir izlenim bırakıyor. Ama okuduktan sonra onları es geçemiyorsunuz, silinip gitmiyorlar belleğimizden, arkalarında duygu ve düşün ormanı genişledikçe genişliyor, bir girenin içine daldıkça dalıyorsunuz.

Öte yandan bunlarda kökleşmiş, yerleşmiş bir sanatçı ufkunun bütün derinlik ve genişliği özetlenmiş, süzülmüş biçimde belliriyor: duygulu, ama romantik değil, gerilimli ama teatral değil, düşünce yüklü ama adamın suratına şamar atar gibi miting üslûbu kullanmış değil. Önemli bir iş yapıyormuş, büyük büyük düşünceler, sözler sıralıyormuş gibiminden olabildiği kadar kaçıyor, olabildiği kadar sade ve basite gidiyor. Ukalâlık, işgüzarlık etkisi hiç uyanmıyor kişide.

Aslında, bu çeşit günlük yazma çok zordur, çok az kişi başarı sağ-

lamıştır. Netameli bir yoldur, sevilerek tekrar tekrar açılıp okunarak tutunanı pek azdır. Oktay'ınkiler dergide çıkarken zevkle izleniyordu, kitap biçiminde de bir solukta okunuyor; zaman zaman şurasından burasından açıp okunmada da zevk vereceği izlenimi uyanıyor kişide. Bakalım, zamanla göreceğiz, ama ben eminim, el altı kitaplarından biri olacak.

Genel akımı yönünden, tüm bir çembere sığdırmaya kalkmamakla beraber bu kısa görüşlerin temelinde Oktay Akbal'ın sanatçı kişiliğinin dayandığı ana çizgileri izlemenin olanağını işaret etmek yerinde olacak. Önce şöyle bir temel çizgi: Hiçbir belirli düşüncenin, hiçbir kesin kanının savunuculuğunu yapmadan, her düşünceye kendine göre ve yazarın geniş görüş açısıyla değer vermek. Her düşüncenin ya da akımın tutarlı, geçerli yönlerini belirterek dokunmak. Karşıt düşünceleri de aynı yönsüzlük içinde belirtmek ve kimi kez bir bileşime varmak, kimi kez de sonucu okuyucunun düşünce akımına bırakmak.

Sonra, gene belirli bir genel yön, Oktay Akbal'ın özelliklerinden biri de dost canlısı olması. Sanat çevresinden ya da dışardan, dostluklarını, bu dostlarla geçen günlerin anılarını canlandırmakta büyük başarısı var.

Bir başka özellik, elbette bütün dünya sanat ve edebiyat alanlarına değiniyor, ama temel kültürü, esas ortamı Fransız sanat ve edebiyatı. Örneklerin çoğu, günlük notların ya da olaylar izleniminin çoğunluğu Fransız dergi ya da kitaplarına değiniyor.

Bir başka önemli belirti: allaha şükür yazar daha henüz ihtiyar değil, dış görünüşüyle de, şu yazılarıyla da gencin genci olduğu muhakkak, ama bu yazıların akımında bir geçmişe hasret, bir geçip giden günlerin özlemi, yürek burkuntusu, yılların çabuk geçişinin hüznü pek sık egemen oluyor. (...)

Oktay Akbal, çok çeşitli alanlarda çok çeşitli düşünce ve duyguları uzaktakilere de, ve hele, gelecektekilere de ulaştırma başarısına erişmiş. Bunları ulaştırırken tertemiz, fazla batıcılıklardan arınmış bir dil, şair bir ruhun 'şiiriyet'e kaçmayan duygulu yüreği, düşünceleri süzüp en temel noktalarından geçen bir anlayış akımı gibi araçları çok iyi bağdaştırmış.» (Muhtar Körükçü/ *Varlık*, 1.6.1968)

«Oktay Akbal, uzun süredir günlük tutmakta ve bunları *Varlık* dergisinde yayınlamaktadır. Akbal Batıdan ve bizden okuduklarını, gündelik olaylar karşısında düşündüklerini defterine geçiriyor. Bir sanatçı için

yarar bir yol. Hem kendisi buradan eserleri için gerekli olan malzemeyi çıkarabilir, hem de Akbal'ı inceleyerek eleştirmenler buradan bazı ipuçları çıkarabilirler. Ben, sanatçıların hatta bütün yazarların günlük tutmalarından yanayım, yazmanın ve yaşamanın ayrıntılarına inebilmenin ölçüsünde günlük geliyor. *Günlerde* edebiyatımızın önemli sorunlarına değiniyor, çok yerde eleştirmemize belge sağlayacak bir kitap.» (Doğan Hızlan/*Varlık Yıllığı* 1969)

ANILARDA GÖRMEK

«Şu günlerde Oktay Akbal'ın yeni kitabını, *Anılarda Görmek*'i okuyorum. Şaşırtıcı bir şey oldu, kitabı ortalarından bir yerinden ilk açtığımda kendi adımla karşılaştım; bir yaz günü, Beyoğlu sinemalarından birinde karşılaşmıştık, onu yazmış. Ne var bunda, diyeceksiniz. Doğrusu o gün öyle önemli bir şey de konuşmamıştık, sıcaklarda sinemaların serinliğinden filan söz etmiştik, sonra da filmi bir yana bırakıp konudan konuya geçmiştik. Yazdıklarını okurken, 'İşte budur Oktay Akbal' diye düşündüm; onun için önemli önemsiz ayrımı yoktur, daha doğrusu önemsiz diye bir şey yoktur; hikâyesinde de, güncesinde de, fıkralarında da, sanki gizlemeye çalışıyor olduğu ozanca bir duyarlılıkla, yaşamın anları, ayrıntıları üzerinde durur, ilk okuyuşta geçi geçiverirsiniz, ama sonradan bakarsınız ki, belleğinizde birtakım çizgiler, sözler kalmış, bir hüzünle karışık olarak anımsarsınız onları ikide bir. Yaşam gibidir Oktay Akbal'ın yazısı, bir şeyin akıp gittiğini duyarsınız okurken. Düşüncelerle olaylar birbirinin içine girmiştir, bunlardan biri ötekinin üstüne çıkmaz, hatta çoğu zaman birbirlerinin yerini aldıkları da olur. Bir küçük rastlantı, bakarsınız bir düşüne dönüşmüş, ya da bir söz bir yaşam rengi, bir yaşantı gücü oluvermiş. Onun kişiliğinin bence en önemli yanı, yaşamla sözü ayırmamasıdır.

Bundan geliyor inandırıcılığı diye düşündüm. Yazısının başına geçtiği zaman değişmiyor, dahası içtenliği taklit etmiyor, kendini arar gibi olduğu yerlerde bile, bir yabancının karşısındaymışçasına temkinli davranıyor, ama korkmuyor düşündüklerinin nasıl karşılanacağından. Onlardan bir insan olarak, Montaigne gibi, elindekini konuşturuyor, kendini. (...)

Anılarda Görmek'in sayfalarını çevirdikçe bakıyorum, günleri kitaplar arasında geçen gerçek bir okur-yazarla karşı karşıyayım. Kimi güncesine, okuduğu, sevdiği bir kitaptan sadece bir tümce almakla yetinmiş, kendinden bir şey eklemeği gerekli bulmamış. Kimi güncesinde ise, onu etkileyen bir tümceyi kendince açıklamış... Bir sonuca varmak istediği de oluyor, düşündüklerini yarıda kestiği de. Ama hep kendi kendisiyle didişen, aklını boyuna sorguya çeken, en önemlisi kendini aldatmaktan korkan bir düşünür. 'Bir yazarın her şeyden önce kendisini aldatmaması gerekir' diyor. Yanılmayan kim vardır? Bir yazar da, elbet yargılarında yanılabilir, ama onun bir yanılgıya düşmekten korkarak kendini saklaması, genel beğenilere katılması bağışlanır mı? Kendisi olmadıktan sonra, niçin yazmalı? (...)

Oktay Akbal'ın günceleri dergilerde ilk yayımlanmaya başladığı zaman yadırgamıştım onları, bunlar günce değil diye düşünmüştüm. 1 Haziran Perşembe günü tarihini taşıyan şu yazı sözgelişi, 10 Haziran Cumartesi gününe de girebilirdi, demiştim kendi kendime. Oysa düşüncelerin, değişerek sürüp giden düşüncelerin yaşamı, o yaşamın bir güncesi neden olmasındı? Üstelik Oktay Akbal, sadece okuduklarını, düşündüklerini yazmakla kalmıyor, yaşadığı günlerin görünüşünü de yansıtıyordu bu yazılarında. '10 Haziran Cumartesi. Ortadoğu'da bir savaş başladı, sonra bitti.'

Keşke ben de böyle bir günce tutsaydım.» (Melih Cevdet Anday/-*Cumhuriyet*, 27.4.1973)

«Oktay Akbal çelişkisi bol bir yazardır. Çoğu zaman farkına varmadan bindiği dalı keser. Hele sanat edebiyat anlayışı çelişkilerle doludur. Ama kendisi, ne bu çelişkiler üzerinde durur, ne de toplumun gözle görülür çelişkileri üzerinde...

Kendisine sorarsanız toplumcudur ama, bilerek ya da bilmeyerek toplumcu edebiyat anlayışının tam karşısındadır. Hem toplumcudur kendi açıklamasına göre, hem bireyci... Bireyci olmak hiç de toplumcu olmaya engel değildir anlayışına göre. Bir de kitabında savunması var bunun:

'Toplum bireylerden kuruludur. Bireyin bilinmediği, tanınmadığı, incelenmediği bir sanat, toplumcu olamaz?

Ne güzel bir toplumcu sanat anlayışı değil mi?

Bu anlayışla bir tümce de biz kuralım:

'Bir toplum işçilerden, köylülerden, paralılardan, mal mülk sahiplerinden, işe para yatıranlardan kurulur. Hiç mi mal mülk sahibi adamı inceleyeceğiz?'

Acaba toplumcu olarak, birinin çıkıp da hayır mı diyeceğini sanıyor Oktay Akbal? Elbette inceleyeceğiz! Ama kimden yana olarak? Toplumculuk anlamının bunun içinde 'mündemiç' olduğunu neden bilmezlikten geliyor Oktay Akbal? Bunu açık söylese, şunları yazabilir miydi Günü'sine:

'Anılardan, sevilerden, çocuktan, gençlikten, bunalımdan, dünya güzelliğinden, yalnızlıktan söz açtı diye bir yazar toplumculuğun dışına mı diye düşecekmiş!'

İşte hem işçiden emekçiden yana görünmeye kalkacaksın, hem de yalnızlıktan, anılardan, sevilerden, çocukluktan söz edeceksin, aylaklarla işbirliği edip...

Oktay Akbal'ın anlayışında bir yazar, bir öykücü bulunamaz mı? Bulunur elbet:

'Öykücü olarak bireyin sorunları ilgilendirir beni. Ama düzyazılarımda, fıkralarımda toplumculuğun tek çıkar yol olduğunu yazarım, gider TİP adayı da olurum.'

Böyle olur mu? Olur gibi geliyor insana ama, gerçek bir toplumcu ise öyküdür, düzyazıdır diye ayıramaz, kolay kolay. İnsan gerçek toplumcuysa, fırıncılık yaparken, öğretmenlik yaparken, öykü yazarken, düzyazıya başlarken de toplumcudur. Bir sanatçının karakteri sorunudur. Oktay kendi bireycilik yanı ile pekâlâ bilir ki, insan tankerler, şilepler gibi bölme bölme değildir. (...)

Açıkça şunu soralım Oktay'a... Bireyci toplumculuk da olsa, toplumcu bireycilik de olsa 'emperyalizm'in karşısında olacak mıyız? Olmaksak şu satırlar ne anlama geliyor öyleyse:

'Adam yazarın ödevi emperyalizmle savaşmaktır, dedi mi bir şey söyleptığını sanıyor, alkışlayanlar da bir şey başardıkları kanısında. Yazarın ödevi iyi yazı yazmaktır, önce budur. Edebiyatçı ise iyi edebiyat yapacak.'

Yazarın ilk işinin iyi yazı yazmak olmadığını söyleyecek tek yazar, tek toplumcu yazar, tek bireycl yazar çıkmış mıdır bu güne kadar? (...)

Yarı müstemleke, yarı bağımsız, yan bağımlı ülkelerde her yazarın, her öykücünün, her şairin toplumcu olarak emperyalizmin karşısında olması gerekmez mi? Bu işi herhangi bir sanatçı, edebiyatçı olarak yapıyorsa mutlaka kurallanna uyacak, işini ustaca yapacaktır. Bireycl acemiliğinin hoş görülmesi gereken bir toplumda bulunan gerçekçi yazar, neden bireycl yazarlardan aşağı kalmak için direnşin.

Oktay'ın bir sözünü tersyüz ederek yazımızı bağlayalım:

'Adam, yazarın ödevi emperyalizmle savaşmak değildir, dedi mi bir şey yaptığını sanıyor. Alkışlayanlar da bir şey başardıkları kanısında!» (Rıfat Ilgaz/*Cart Curt*, 1984)

«Türk edebiyatında 'günce' türünün ilk başarılı örneklerini Nurullah Ataç vermiş, onu Akbal'ın günceleri izlemiştir. Varlık yayınları arasında çıkan *Günlerde* onun 1965/1966 yılları arasındaki güncelerini kapsıyordu; *Anılarda Görmek* lse 1967/1968/1969 yıllarının güncelerıdir. Dikkat edilirse günce tutan bu iki yazarımızın, Ataç'la Akbal'ın bir doğrultuda birleştikleri görülür; Ataç da, Akbal da her şeyden önce birer 'edebiyat adamı'dırlar. Edebiyatı, yaşamlarının temel uğraşı saymış olan bu iki yazarımızın, günlük yaşamın sürekli akışında yaşanan anları (Cesare Pavese, güncelerinden birinde 'günleri değil, anları hatırlarız' demiyor muydu?) bir edebiyatçı perspektifinden değerlendirmeleri, elbette kaçınılmaz olacaktı. Nitekim *Anılarda Görmek* kendisinin, toplumunun ve çağının sorunlarına, her şeyden önce, bir edebiyat adamının soylu beğeni ölçüleriyle yaklaşan bir yazarın anılarını, düşüncelerini ve izlenimlerini getiriyor; böylelikle Nurullah Ataç'ın 'bir edebiyatçı günün 24 saatinde de edebiyatçı olmalıdır' sözünü doğruluyor.

Akbal için günce tutmak, geçmişte yaşanan anlardan 'yeni değerler, anlamlar, yaşama nedenleri' bulup çıkarmak kadar, geçmişin gerçekten yaşadığının bir kanıtı olmasına da bağlıdır. Hikâyelerinin büyük bir bölüğünde, sürekli olarak 'geçmişteki ben'leri sorguya çeken, 'bu kişi ben miyim?' diyen Akbal, geçmişin bir düş olmadığını, gerçekten yaşanmış olduğunu, kendine karşı kanıtlamak isteyen yoğun bir var oluş hesaplaşması içindedir. Var oluşunu, şimdi yaşanan anda değil, geçmişin kaypak, düşsü ve yitik anıları içinde saptamaya çalışır; Akbal'da yaşanan andan, başka bir deyişle şimdiden çok, geçmiş, bir de gelecek önemlidir. (...)

Anılarda Görmek, Gide'nin deyimi ile 'hayatını yaşadığı gibi yazan değil, yazacağı gibi yaşayan' seçkin bir edebiyat adamımızın içten pazarlıklı olmayan, ince ve soylu tavrını getiriyor bize: 'ne iyidir yaşantıları günü gününe yazmak, yazabiimek. Yazmak yürekliliğini bulmak kendinde! Hele bir de yayınlamak yürekiliği de olursa korkunç şey.» (Hilmi Yavuz/*Milliyet Sanat,* 4.5.1973)

«Bir zamandan beridir Oktay Akbal'ın *Anılarda Görmek* adlı günce kitabını okuyorum. Bu kitap öyle bir çırpıda okunacak türden değil. İçinde binbir konuya dokunulmuş. Öyle ki, bunca değişik konu içinde, okuyucu, yazarın ruh serüvenini, günlük ruh yaşayışını sağlıklı bir biçimde izleyebiliyor. (...)

Oktay Akbal'ın 1967'den beri yazarlık çevresiyle Türk toplumunun siyasal, psikolojik, toplumsal serüvenini bu küçük komprime özetlemelerde görmemek elde değil. Bunun için de hoşuma gidiyor. Sonra, yazar, şiiri de çok seviyor. Arkadaşlığı, ilgisi, kültürü hep şiir, şairler, dünya şairleri üstüne kurulu. (...)

Oktay Akbal, günlük fıkralar, romanlar, hikâyeler yazan bir sanatçı ise de şiiri son kerte seven onsuz olamayan bir şiirseverdir de. Bundan dolayı da güncelerinde en çok yer tutanlar, şiir, şairler vb. dir. (...)

İlginç bir sanat, gözlem, düşün, kültür sergiciği.» (Hasan İzzettin Dinamo/*Cumhuriyet,* 25.3.1974)

«Günlük türü, 15. yüzyıla kadar uzanıyor. 15. yüzyılın ürünleri arasında özellikle yazarı bilinmeyen, Yüzyıl Savaşları'nın son yıllarına ilişkin bilgilerin yer aldığı *Journal d'un Bourgeois de Paris* (Parisli Bir Kentsoylunun Günlüğü) anılabilir. Fransız l'Estoile'ın, İtalyan Martin Sanudo'nun günlükleri, 16. yüzyıla tarihlenen önemli ürünler arasında. İngiliz Pepys'in (17. yy) günlükleri, türün en iyi örneklerinden biri olarak anılıyor. 19. yüzyılda Victor Hugo'nun, 20. yüzyılda André Gide, Julien Green, Katherine Mansfield,Ramuz, André Maurois gibi yazarlann günlükleri yankı uyandırıyor.

Fransız yazarlarının günlüklerini sık sık okuyor Oktay Akbal. Orasından burasından... Onun başucu kitapları olarak nitelenebilir bu yapıtlar. (...)

Oktay Akbal, 'Bir yazarın günlük tutması gerektiğine inanıyorum'diyor. 'Günlük, bir tür olarak edebiyatın bir parçası olduğu kadar, yazarın

kendi yapıtlarını düşünürken, yazarken aldığı notlardır da. Eleştirmenler, günlüğüne bakarak bir yazarın kişiliğini ya da yazarlık niteliğini anlayabilirler. Bir yazarın sanat anlayışını, sanatçı tutumunu çözümlemekte yararlı ipuçları verir günlükler. Baudelaire'in kitabının adı bile bu açıdan önemli: Türkçeye 'Çıplak Kalbim' diye çevrilebilir.'

Anılarda Görmek'i okumaya dilediğiniz sayfasından başlayın. Yaşamın anlamını bulgulamaya çalışan sürekli bir var oluş hesaplaşmasının yapmacıksız, sıcak ve açık yürekli ürünleriyle karşılaşacaksınız. Edebiyat dünyasından Türkiye'nin sorunlarına, Oktay Akbal'ın yaşam ve düşünce serüvenine kadar nice ayrıntının tadına varacaksınız.

Günlüklerini derlediği kitaplarının adları bile, J.J. Rousseau'nun günlüğüne aktardığı şu sözü bile Oktay Akbal'ın öykücülüğü, romancılığı üzerine önemli ipuçları veriyor: 'İyi görebildiklerim ancak anılarda canlandırdıklarım. Benim belleğim anılarda.'

Oktay Akbal için önce günlük vardı, bugün de var...» (Aipay Kabacalı/*Cumhuriyet Kitap* dergisi, 16.2.1990)

YERYÜZÜ KORKUSU

Akbal'ın Açıklaması

«*Yeryüzü Korkusu*... 1947'lerde bu adı taşıyan bir öykü yazmaya başlamıştım. Uzun bir öykü, belki de bir roman olacaktı. Aradan çeyrek yüzyıl geçti, *Yeryüzü Korkusu* çıktı sonunda, bir günce kitabı olarak!... Karıştırıyorum sayfaları, ordan burdan okuyorum. Bir hüzün çöküyor içime. Bu benim, şarkıdaki 'o benim işte', bu benim. Saklanamaz, saklanılmaz yönleriyle ben. Bir de gizli yanları var insanın, her insanın. Onları ne denli istesek de yazamayız, açıklayamayız. Bir giz gibi, gömü olur kalır içimizde. Arka kapakta Anday'ın bir yazısından alınmış şu sözler var: 'İçtenliği taklit etmiyor'. Sevdim bu tanımı, içtenlik edebiyatta bir niteliktir, bir erdem değildir her zaman. Ölçülü kullanılırsa, herkesle ortak yanları bulunan bir içtenlikse, o zaman bir değeri vardır. Yoksa ben içten bir kişiyim deyip işi sululuğa, yavşaklığa vurmak bayağıdır, iğrençtir, kötüdür. Benim içtenliğim yapmacıktan kaçmaktır. Yapmacığa, yapaya düşmemektir, daha doğrusu olanlardan yardım, destek

almamaktır. Bir eleştirmenci bir gün 'Sen bu yazıları uzun uzun çalışarak yazıyorsun, usluûbundan belli' demişti. İçtenlik bir hazırlığın, bir çalışmanın sonucudur, sanıyordu. Didinerek, uğraşılarak varılan bir başarı. Oysa 'kişinin kendisidir deyişi'. İçtenliği de kişiliğinin yansımasıdır.» (Oktay Akbal/*Yeryüzü Korkusu,* 1983)

Değerlendirmeler

«Gene de Akbal'ın günceleri, geçmiş yaşamın yazıya geçirilerek 'dondurulması' ya da somutlanmasıyla yetinmezler. Bize, yaşamın 'dış kabuğu'ndan derinlere inen ve gelecek için 'yeni değerler, anlamlar, yaşama nedenleri' taşıyan düşünceler de getirirler. Akbal eski bir günlüğünde bunu şöyle belirtir: 'Her şeye rağmen bir yazarın günlük tutmasının gereğine inanıyorum. Daha doğrusu, her kişinin. Ömrün acı ya da tatlı toplamını elde etmek için gerekli bir iş bu. Çoğu, eski günlerinin geçmiş yıllarının boşluğuna günün birinde bakıp bakıp yakınacakmış. Varsın yakınsın. Şimdi benim üzüntüyle, acıyla, içim titreyerek, kendime kızgınlık, nefret, acıma duyarak karıştırdığım bu defterlere bir gün gelip de özlemle atılmayacağımı, onlarda yeni değerler, anlamlar, yaşama nedenleri bulmayacağımı kim bilebilir.' (*Günlerde,* 21 Şubat, 1965). Gelecek için insana yeni değerler, anlamlar, yaşama nedenleri vermeyecek düşünceler, anılar, izlenimler Akbal'ın güncelerine girmez; yaşanmaya değer olmayan, yazmaya da değmez Oktay Akbal için. (...)

Ama Akbal, salt yaşanmaya değmeyen günleri güncesine yazmıyor değildir. İnsanın büyük mutluluklar yaşadığı 'en dolu', yaşamaya gerçekten değer günleri de vardır. Akbal, bu günlerin de 'günce'lere yansımasını istemez. Yaşanmaya değer bulduğu bir kez daha yaşamak isteyeceği günleri de, yazsa bile yayımlamayı düşünmez: 'Bakıyorum defterime. Birçok günler boş. Yazmamışım. Oysa yaşamamın en dolu anları. Kısacık notlar var kiminde. Kiminde de uzun öyküler, yaşadığım güzel anlar... Ayrıntılarıyla. Bunlar yayımlanmaz. Yalnız kendim için saklayacağım. Arada bir okuyacağım. Yaşam saklanan bir değer. Gözlerden, başkalarından. Hatta kendimizden... En güzel yaşantılar yazılmaz, yazılamaz. El sürülmez bir daha. Bozuluverir, kırılıverir bir yerinden. Anlamı kalmaz. Belki duyulur arada bir.' (*Yeryüzü Korkusu,* sayfa: 199). Burada, yazının başında sözü edilen 'günce' anlayışına dönüyoruz. Akbal güncelerde bir yazarın 'ancak yayımlanabilecek anılarının, duygu-

larının, izlenimlerinin ve düşüncelerinin'yeralabileceğl görüşündedir, başka bir deyişle ona göre, sadece yazarın 'gerçek yaşantısının herkesle ortak kimi anılan' yeralabilir. Burada da Salah Birsel'in günce konusundaki düşüncelerinden ayrılır. Birsel için günce 'gerçek yaşantının herkesle ortak kimi anılarını' değil, onun 'küçüklüklerini, korkularını, kinlerini, kıskançlıklarını, yani bütün kirli çamaşırlarını' okurların önüne sermelidir. Akbal'sa bunların yazarın kendisi için saklanması gerektiğini savunur: 'kimse gerçek güncesini yayımlayamaz sanırım. Günce biçiminde bir roman yazılabilir ancak.'

Yeryüzü Korkusu bize 'gerçek yaşantının herkesle ortak kimi anılarını' getirse bile, gene de, çağına tanıklık etme sorumluluğunu taşıyan bir edebiyat adamının, düşüncelerini ve izlenimlerini taşıyan bir yapıt olarak anılacaktır.» (Hilmi Yavuz/*Milliyet Sanat,* 1974)

«Oktay Akbal'da deneme, özellikle günlük (günce) insana, toplama, sorunlara bir yaklaşma aracıdır. En kişisel bir sorundan en karmaşık bir politika sorununa değin bu yaklaşım, kimi yerde dostça bir yorum, kimi yerde keskin bir eleştiri oluyor. Bunun yanında sıcacık, içtenlikli, insancıl bir 'insanlık duygusu'na, varlığın, sonrasızlığın düşün alanlarına çekiveriyor kişiyi. *Yeryüzü Korkusu* da bu tür günlüklerle dolu. Bu denemeleri okurken trene, otobüse, vapura binenlerin bir hafif romana, hep mizah yapıtlarına sığınışlarındaki tutarsızlığı düşündüm. Denemeler, günlükler de elden bırakılmamalı. Yaşamın her anında düşündürüyor, her şeyi, insanı, doğayı, sorunları, güzellikleri birden yaşatıyor kişiye. Akbal'ın denemeleri bu etkiyi uyandırdı bende: Günler'de çok günleri yaşatmak...» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı,* 1976)

«Deneme ve günce, edebiyatımızın tüm gelişim çizgisi gözönünde tutulduğunda, çok yeni diye nitelendirilebileceğimiz iki tür. Bu yeniliğe karşın, her iki türün örnekleri de son zamanlarda hızlı bir tempoyla artış gösteriyor. Deneme türüne rağbet gösteren yazar ve düşünürlerimizin sayısı giderek artıyor. Günce türünün en iyi örneklerini edebiyatımıza armağan eden ise, Nurullah Ataç'tan sonra Oktay Akbal'ın kalemi. (...)

«Oktay Akbal'ın yapıtları, gerçek anlamda 'günce' niteliğini taşıyor. Sanırım aslında büyük bir çoğunluk tarafından paylaşılan ve yaşanılan günlük ayrıntıların, bir sanatçının kalemiyle nasıl kalıplara dökülebileceğinin ve ne düşüncelere kaynaklık edebileceğinin en canlı örneklerini sunmakta Akbal'ın günceleri bizlere. Melih Cevdet Anday, pek yerinde

olarak Akbal'ın yazısını 'inandıncı' diye nitelemiş. İçtenlikten yoksun hiçbir şey inandırıcı olamaz. Oktay Akbal ise güncesinin tek bir satırında bile elden bırakmıyor içtenliğini. O kadar ki, güncesini kaleme alırken düşüncelerine egemen olan gerçek duygularını tam bir açıklıkla ortaya koyup kendi yazdıklarının yargıcı olabiliyor. (...)

Okunması gerekli bir kitap *Yeryüzü Korkusu*. Görünüşte belli bir insanın, gerçekte ise insanların tümünün paylaştığı bir serüvenin özüne ve bilincine daha bir yakından, sıcakça varabilmek için okunması gerekli olan bir kitap...» (Ahmet Cemal/*Yeni Ortam*, 16.1.1975)

ANILARI

Anılarına çok bağlı olan Oktay Akbal, günceleri dışında anı türünde yazılar da kaleme almıştır. Bunlardan bir kesimini şu kitaplarda toplamıştır: *Şair Dostlarım* (1964), *Anı Değil Yaşam* (1985).

ANI ANLAYIŞI

Oktay Akbal anılara ilişkin düşüncelerini birçok yazısında açıklamıştır. Bunları derli toplu olarak *Anı Değil Yaşam* adlı kitabındaki «Anıları Eleştirmek» başlıklı yazıda dile getirmiştir:

«Anılar eleştirilir mi? Anılar, köpükler gibidir, uçtu uçacak. Elle dokunamazsın, üstünde durup düşünemezsin, kızamazsın, karşı çıkamazsın. Anılar, zamanla değişir, renkten renge girer. Anılar, yaşla anlamlarını yitirir. Yirmisindeki bir yaşantı altmışına gelince bambaşka bir şey olur. Yazsanız da, öylesine uzak bir yaşantı çıkar ki ortaya tanıyamazsınız. Bir sanat yaratısıdır artık o. Bir öyküdür, bir denemedir, bir roman yaprağıdır. O andaki kişi de ne sizsiniz, ne de başkalarının tanıdığı bir kişi. Bir düş ürünü!..

Ben de yazıyorum, başkaları da yazıyor böyle anıları... Ama ben

ille de 'gerçek' budur diye tutturmuyorum. Kimse de tutturamaz zaten! Bellek, garip bir nesnedir. Altı vardır, üstü vardır, istediğini tutar saklar, istemediğini bir yerlere gizler. Kimi zaman da kişi kendine bir geçmiş yaratır. Olmadık şeylerle, olaylarla dolu bir zaman parçası... Yaşamadığını, yaşanmış sayar! Bunu bilinçle yapmaz da, zamanın perdesi arkasında kalanları kendine mal ederek gerçekleştirir. Hani ne der Aragon: Geçmişi icat ettim, geleceğin güzelliğini görmek için. Öylesine (...)

'Geçmişi icat etmek' demiş Aragon... Bir bakıma, kırk elli yıl sonra anımsanan, yazılan geçmiş, bir uydurma, bir düş, bir 'icat edilmiş zaman parçası' sayılır. Ancak geleceğe güzellikler bırakmak amacı bağışlatır böylesi yanılgıları... 'Güzellik' neyi bağışlatmaz ki: Yaratılırsa, benimsetilirse, geleceğe bırakılabilirse!...»

ŞAİR DOSTLARIM

Akbal'ın Açıklaması

«Bu yazılara olsa olsa öykümsü söyleşiler adını verebiliriz. Gençlik yıllarında tanıdığım, dostluk kurduğum kişiler üzerine yazılmış anılar, izlemler. Kimi daha o günlerde ününü yapmış, edebiyat tarihimize mal olmuştu. Kimi şiir alanında taze bir duyuş getirmek üzereydi. Kimi de ilk gençlik heyecanlarını yeni yeni mısralara döküyordu.

Uzun zaman 'değer mi?' diye düşündüm, bu yazıları birarada toplamaya değer mi? (...) Şu kanıya vardım: bu yazıların bir önemi varsa, o da belirli bir yaşam süresinde tanıdığım, sevdiğim, dostluk kurduğum şairlerin kişiliklerini, özelliklerini, gündelik serüvenlerinin bazı bölümlerini tam bir içtenlikle yansıtmış olmasıydı. (...)

Şair Dostlarım!.. Bu kitapta bunların elbette ki hepsi yok. Pek çok ünlü şairi bu kitapta bulamayacaksınız. Benim de çok sevdiğim başka şairler var. Ama bugüne dek onlar için öykümsü söyleşi yazmamışım. Ne yapayım, ben bir eleştirici, bir inceleyici değilim, canımın istediği zaman canımın dilediği konuları yazan bir insanım. (...)

Bu dağınık, gelişigüzel satırlar, bu öykümsü söyleşiler sizi Şair Dostlarım'ın on, on bin yıl önceki umut, heyecan, düş, sevi, ışık dolu evrenlerine, kısacık bir zaman süresince olsun götürebilirsem bu yazıla-

rın bir yararı, bir önemi var demektir.» (Oktay Akbal, *Şair Dostlarım*, 1964)

Değerlendirmeler

«Akbal sanatçı dostlarını anlatırken yalnız bir eleştirmeci gibi veya birçoğu kendi çağlarını çoktan tüketmiş ya da bütün bütün hayattan ayrılmış kişiler olduğu için artık bir tarihçi gibi davranmıyor. Herbiriyle nasıl tanıştığını, kendi üzerinde bıraktıkları türlü izlenimleri, ortaklaşa sürdürdükleri yaşamaları buzlu bir cam arkasından gösterir gibi anılar arasından teker teker ve bazan kopuk kopuk çıkarıp önümüze seriyor. Bunu yaparken anılarına ve dostlarına sevgiyle bağlı kalıp kendisini gereksiz bir hayranlığa kapılmaktan koruyor. Zaman zaman alaycı tonlar kazanıyor anlatışı; birkaç küçük dokunuşla dostlarının zayıflıklarını da ortaya koyuveriyor... Yahut o kadar köklü dostlukla bağlı olduğu bir sanatçının gerçek değeri karşısında duyduğu kuşkuyu da belli edivermekten uzak kalmıyor. (...)

Sayfalar boyunca canlanan yüzler arasında bir yandan da bütün bunları anlatan yazarın, o her zaman anı ipliklerini dokuyan hikâyecinin hep genç kalan amatör heyecanı içindeki sanat sevgisi, duygulu kişiliği çıkıyor karşımıza...

Oktay Akbal'ın kitabında kendileriyle ilgili anıların toplandığı sanatçılar şunlar:

Sait Faik Abasıyanık, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Ziya Osman Saba, Orhan Veli Kanık, Cahit Külebi, Salâh Birsel, Sabahattin Kudret Aksal, Özdemir Asaf, Nahit Ulvi Akgün, Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip, Attilâ İlhan, Orhon Arıburnu.

Bu sanatçılar anlatılırken sadece izlenimler, anılar ortaya konulmakla kalınmamış, isabetli, sağlam değerlendirmelerde de bulunulmuş. Akbal'ın dostları hakkındaki anıları arasında öyleleri var ki o sanatçıların bütün dünyalarını tanıtabilmekte ve araştırmalar için birer belge değeri kazanabilmektedirler. Sait Faik'in bir Boğaz gezisinde, hikâye konularını ne türlü dikkatlerle yakaladığını belli ettiği davranışıyla ilgili anı bunlardandır.» (Konur Ertop/*Varlık*, 15.9.1964)

«Oktay Akbal, bahtlı kişilerden. Yalnız değil; yaşamını zenginleşti-

ren, anlam kazandıran birçok dostları var. Hem şair dostlar, sanatçı dostlar. Nice yıllarını onlarla geçirmiş; herbiriyle, ayrı ayrı, ya da toplu-ca, İstanbul'un caddelerinde, arka sokaklarında, parklarında dolaşmış; birlikte sinemaya gitmişler, meyhanelerde bulunmuşlar; şiirden, sanat-tan sevgilerinden, tutkulanndan söz açmışlar. Başıboş dolaştıkları zamanlarda bile günlerini değerlendirmişler, bir ayrı dünyanın insanı olmuşlar. (...)

Akbal, coşkulu bir dille anlatıyor anılarını. Böylesi bir dost, dostlar başına. Gerçekten seviyor dostlarını. Her sözcüğü, her cümlesi açığa vuruyor bu sevgiyi. Dostluğun baş koşulu, sevdiğine yük olmamak, çıkarcı duruma düşmemektir. Akbal, dostlarından bir şey, bir yarar, bir çıkar beklemiyor. Onlarla geçirdiği günler, başıboş dolaşmalar, hava-dan sudan konuşmalar, tartışmalar, hatta kavgalar, ona yetiyor. Mutlu-luk duyuyor bunlardan.» (Hikmet Dizdaroğlu/*Varlık*, 15 Kasım 1964)

«Önsözde şunları okuyoruz: 'Bu yazılara olsa olsa öykümsü söyle-şiler adını verebiliriz. Gençlik yıllarında tanıdığım, dostluk kurduğum kişi-ler üzerine yazılmış anılar, izlenimler.' Böyle diyor Akbal, diyor ya biz bunlara anı diyemiyoruz; desek desek izienimler diyeceğiz. Bu izlenim-ler, bazan iyi çekilmiş fotoğraflar gibi net, bazan da soluk fotoğraflar gibi belli belirsiz. Bir başka husus da şu: yazılar epeyce önce yazılmıştı, halbuki ozanlar o günlerden bu yana boş durmadı, yeni şiirler yazdılar. Akbal'ın yazılannda bu yeni şiirlerin yeri yok. İlk yıllardaki şiirlerin adı geçiyor yalnızca. Biz, onun dostlan olan ozanlann on, on beş yıl önceki umut, heyecan, düş, sevi, ışık dolu evrenlerine gidiyoruz. Fakat, bu umutların, düşlerin, sevilerin sonunu bulamıyoruz. (...)

Şair Dostlarım bir izlenimler kitabıdır. İzlenimci ressamların tablola-n gibi renkli, sıcak ve sarıcıdır. Akbal'ın dill, Türkçesi insanı alıp götürü-yor o dostlukların izienimler dünyasına. Kitabın sonuna ozanlarla ilgili kısa bilgiler de eklemiş Akbal. Onlar da hemen göz atılacak ilk ve yar-dımcı bilgi niteliğinde. Bunu da iyi düşünmüş Akbal.» (Muzaffer Uygu-ner/*Türk Dili*, Ekim 1964)

ANI DEĞİL YAŞAM

Akbal'ın Açıklaması

«*Anı Değil Yaşam*'da gençlik günlerimizin belleğimizde capcanlı duran yaşantılarının bir bölümünü yazdım. Önce kitabın adı yalnızca *Anı Değil* olacaktı, sonra bir de 'yaşam'ı ekledim. Yaşam olaylarıdır sanatın konusu. Ama yaşam olayları sanat değildir. Sanatçının eli değmelidir bu olaylara, o zaman sanat olur. Bir başka kitabımın adı da *Yazmak Yaşamak.* Yazan kişi, yaşamasını böyle duyar bence. Bir şeyler yapmak gerek bu dünyada. Bir ağaç gibi olduğumuz yerde, hiçbir şey yapmadan ömrümüzü tükettik mi, buna yaşamak denir mi? Hem ağaç bile boş durmaz, ürün verir, yeşillenir, yaşar o da kendince...» (Oktay Akbal/*Çerçeve,* Mayıs 1986)

Değerlendirmeler

«Şimdi, *Anı Değil Yaşam*'a dönelim. 136 sayfalık kitapta 24 anı-deneme yazısı var. Kitabın adı, *Anı Değil Yaşam.* Ne demek bu? Anı, geçmişi anlatan bir sözcüktür. Yaşam ise bugünü, yeni yaşamakta olduğumuz günleri... diye düşündüm. Sonra, Türk Dil Kurumu'nun son sözlüğüne baktım. Anı: 1– Yaşanmış olgulardan belleğin sakladığı her türlü iz. (Burada O. Akbal'dan bir örnek tümce verilmiş). 2– Yaşanmış olayların anlatıldığı yazı türü. Yaşam: 1– Canlılara, doğumdan ölüme kadar etkinliği sağlayan olgular bütünü, dirim. (Burada Fıruzan ve C. Yücel' den birer tümce örnek verilmiştir). Sözlük anlamlarına bakılınca da benim yanılmadığım anlaşılıyor. Öyleyse, biz anılarımıza döndüğümüzde onları yeniden yaşıyoruz demektir. O, yazarken bunları yeniden yaşıyor, biz ise okurken... Bu anıların içinde kendimizi de buluyoruz. Gerçi o anda Akbal'ın yanında değiliz, ancak, ona benzeyen birçok anımız da hemen canlanıverir kafamızda. Onun anılarını okurken kendi anılarımıza dalıp gideriz. (...)

Şiirle işe başlamasından söz ederken şunu diyecektim: Evet, gençliğinde o da şiir yazmış, sonra bırakmış. Ne var ki, bugün düz yazılarında bir şiirsellik görülüyor. Kolay, rahat okunmasının, açık ve pürüzsüz bir anlatıma sahip olması yanında belki bunun da payı büyük olsa gerek...

Kitaptaki her yazı ile ilgili böyle notlar düşülebilir. İyisi mi ben bura-

da sözü, *Anı Değil Yaşam*'ı okuyacaklara bırakayım.» (Etem Ütük/*Düşün*, 15.11.1986)

«*Anı Değil Yaşam*'daki deneme yapılı yazılarının çoğu, sanat yaşamının önemli olayları, önemli raslantılarıyla ilgilidir. Arkadaşlık ettiği, dost olduğu, içtenlikli bir birliktelik kardeşçe sürdürdüğü yazarlar, şairler, ressamlar devinir satırlarda. Kimilerini kalın çizgilerle, belli başlı özelliklerini belirterek, kimilerini de ayrıntılı zenginliğiyle tanıtır bize. Anılar, denemeler anı olmaktan, deneme olmaktan çıkar, sanatçıların konuştuğu, kahkahayla güldüğü bir dünyaya dönüşür.

Oktay Akbal'ın beğendiğim bir yanı vardır. O da, erişilmez düzeydeki koşullarda temizliğini kirletmeden yaşayan içtenliğidir. Bu içtenliği gerçek, amaçlanan insanın yaratılması uğruna cömertçe sebil eder. (...)

Böyle bir durumun sağlanmasında içtenliğin payı büyüktür. İçtenliğin, insanı hep olumlu şeylere iten bir güç olduğunu bilen kişi toplumdaki ve bireydeki en küçük olumsuzluğu, en küçük kusuru bile eleştirmekten kaçınmaz. Her kıpırtısına dengenin, uyumun ve doğruluğun yerleşmesini düşündüğü bir yaşamı savunur korkmadan. İşte Oktay Akbal, yaşamın güzelliğini, yaşamın çıldırtıcı verimini savunan ama o harika yaşamı çirkinleştirmeye kalkışanları zavallılığa ve yalnızlığa fırlatan seçkin bir yazardır. Böyle bir niteliği bulunmasaydı, en zor uğraşlardan biri sayılan fıkra yazarlığına soyunur muydu?

Oktay Akbal, (Yazar Olmak) yazısında, yazarlığa giden yolda attığı ilk adımı, hikâyelerini hangi dergilerde nasıl yayımlatabildiğini, karşılaştığı güçlükleri, bir delikanlı yazarın serüveni gibi anlatır tatlı tatlı.

Kendilerinde yazarlık yeteneğinin depreştiğini sezenlerin mutlaka okumaları gereken bir yazı bu. Oktay Akbal, yazarlığının ilk ürünlerini verirken yeteneğinin ilk fokurdamalarını, varlığında oluşan dışa, yazmaya yönelik ilk basınçları o benzersiz doğuşu, o mucizevi patlayışı da ortaya koysaydı çok iyi olurdu. Yeni yazar adayları duygularında, düşüncelerinde, ilişkilerinde ve algılarında meydana gelen ama onların bir türlü açıklayamayacakları değişimlerin bir heves mi yoksa bir yetenek mi olduğunu öğrenirler, ona göre davranırlardı. Gerçi her yazarda bu doğuşlar başkadır. Elbet öyledir ama ortak yanları da çoktur.

(Bir Kitap Çıkarmak) yazısı, bir yazarın ömrü boyunca uğraşacağı, yüzleceği, sevineceği sorunlarla yüklüdür. (Bir Dernek Kurmak, Bir Der-

gi Çıkarmak) yazılan, hangi aşamalardan geçtikten sonra doruklardaki ereklere varılacağını belirtmesi açısından ilginçtir.

İçtenlik, sevgi insanı insan yapan en büyük iki güçtür. Ve bunlara tutkun olan, bunları ilke edinen Oktay Akbal, *Anı Değil Yaşam* adlı kitabını, bu evrensel güçleri çoğaltmaya çalışan yaratıcılarla bir edebiyat bahçesine döndürmüştür.» (Muzaffer Buyrukçu/*Cumhuriyet-Çerçeve*, Ağustos 1986)

(Fotoğraf: Lütfi Özkök)

HİROŞİMA'LAR OLMASIN

Akbal'ın Açıklaması

«Hiroşima... Bir masal kenti değil sandığımız gibi... Yıkılmış, yeniden yapılmış bir yer. Taş taş üstünde kalmamış. İnsanları duman olup gitmiş. Bir anda uçmuşlar, eriyerek, toz haline gelerek. Gölgeleri kalmış duvarlarda, kendileri yok olmuşlar... Masal gibi, ama masal değil, gerçek; kaskatı bir gerçek. Yüzyılımızın yüzkarası bir gerçek! Hiroşima'lar olmasın! 1945'ten beri uygar insanların, barışa gönül vermiş insanların dilinde hep bu slogan, Hiroşima'lar Olmasın...

1970 atom bombasının bu kente atılışının yirmi beşinci yılıydı. Gittim, gördüm her şeyi... İlk Türk yazarı benmişim Hiroşima'ya gelen, Hiroşima'yı anlatan, öyle dediler orada. Üç gün üç gece geçirdim bu kentte. Her anı silinmez gözlemler, izlenimlerle dolu. Dönüşte *'Cumhuriyet'*te yazdım gördüklerimi, duyduklarımı, bildiklerimi. Yazıyla anlatılmaz şeyierdi bunlar. Ciltlerce yazsan yine de bitmez, tükenmez acılar... O günlerde *Hiroşima'lar Olmasın* geniş yankı yarattı kamuoyunda.

Atom bombasının Hiroşima'ya atılışının otuzuncu yılıydı 1975.

Törenler yapıldı, gösteriler, yürüyüşler, söylevler, yazılar, kitaplar... *Hiroşima'lar Olmasın*'ı *Cumhuriyet* koleksiyonlarında bırakmak istemedim. Kitap olmaya en çok hak kazanmış yapıtımdı o. Beğenirsiniz, beğenmezsiniz, yeterli ya da yetersiz bulursunuz, daha derinlere inilmeliydi, ya da daha büyük araştırmalar gerekirdi, dersiniz. Orası size kalmıştır. Ben gördüklerimi yazarken bir gazeteci, bir yazar, daha çok bir insan olarak görevimi yaptım. Bu yazı dizisini kitap halinde toplarken de insanlık adına bir iş gördüğüme inandım.» (Oktay Akbal/*Hiroşima'lar Olmasın*, 1977)

Değerlendirmeler

«*Hiroşima'lar Olmasın*, Oktay Akbal'ın Japonya, Sovyetler Birliği ve Yugoslavya ile ilgili gezi izlenimlerini yansıtan yazılarını kapsıyor. 'Yugoslavya'da 15 Gün' daha önce, Ağustos 1961'de *Vatan*'da, 'Orta Asya'dan Baltık Kıyısına' Ekim 1968'de gene *Vatan*'da 'Hiroşima'lar Olmasın' ise Temmuz 1970'de *Cumhuriyet*'te yayımlanmıştı. Akbal, gezip gördüğü yerleri 'insan'ı birim alarak anlatıyor. İnsana yapılanlar, insanın yarattıkları, insanla güzelleşen bir dünyanın görünümü, Akbal'ın gözlem alanını oluşturuyor. Akbal'ınki bir gezi raporu değil, yaşamın içinden görünümlerdir. Bu nedenle, *Hiroşima'lar Olmasın*'ı okumak; bir dostla değişik yerleri görmek, insanlarla kaynaşmak, uygarlığın verilerine tanık olmak etkisi yaratıyor kişide.» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı*, 1977)

«Daha önce de belirtmiştik; Oktay Akbal, gerçek bir edebiyat adamıdır. Nurullah Ataç'ın deyişiyle 'günün yirmi dört saatinde edebiyatçı olmayı bilen' bir yazar. Gezi notlarında da onun bu tavrını saptamak olanaklıdır. Bir nokta daha var: Oktay Akbal, özellikle 'Hiroşima'lar Olmasın' bölümünde (1. bölüm), aradan yirmi beş yıl geçmesine karşın, Hiroşima kentinin yaşadığı bu korkunç yıkımı duyabilmek için, izlemci bir anlatım tekniği seçmiş. Aslında, doğru olan da bu. Kısa tümcelerle, bu yıkımın gerçekliğini, kaskatı gerçekliğini yansıtmaya en yatkın görüntüler verilmiş. Örneğin, bir duvarda gölgeleşen insan görüntüsü, bir yandan atom bombasının bir anda bir insanı yok edişini vurgulamak, öte yandan da bu gerçekliği simgesel bir anlatımla üslûplaştırmak olanağını sağlamış. Hiroşima yıkımını, somut bir tarihsel olgu olarak

lediği ölçüde, ama belki de ondan daha çok, yoğun bir insansal duyu öznesi olarak ele almış Akbal. Bir kentin bütünüyle yok oluşunu global olarak kapsayan bir anlatım yerine, birey olarak insanların yok oluşlarını, ya da yok olmaya ramak kalmışlıklarını görüntülemeyi yeğlemiş.

Akbal'ın her bölümü gerçekten birer 'öykücük' niteliği taşıyan *Hiroşima'lar Olmasın*'ı (örneğin, bir 'Gülemeden Gülmek', bir 'Saçlar Uçup Gidiyor' ya da bir '646 Kâğıt Tuma' bölümleri gerçekten nefis birer öykü olabilirdi) Hiroşima sorununa insansal perspektiften yaklaşan bir edebiyat adamının, izlenimlerini getiriyor bize.» (Hilmi Yavuz/*Milliyet Sanat* dergisi, 27 Şubat 1976)

«Hiroşima'dan Ozaka'ya dönerken kendi kendine aynı şeyleri yeniliyor Oktay Akbal 'Hiroşima'da hiçbir şey görmedim.'

Oysa bütün benliğini seferber etmiş yazar ve kanımızca Hiroşima'dan gerekli dersi almış bize de aktarıyor: Barışın gerekliliği. Hiroşima'lar olmasın basit bir kitap başlığı değil, bir yakarış, bir çığlık. (...)

Ama bir çığlık karanlıkta yakılan bir kibrit gibidir. Gide gide bu çığdara yenileri, başkaları katılacak ve koskoca bir gücün gür sesi oluşaktır.

Oktay Akbal, Hiroşima yazılan için kitap olmaya en çok hak kazanmış yapıtımdı diyor. Biz yapıtları arasındaki yargısına karışmak istemeyiz. Ama *Hiroşima'lar Olmasın,* güçlü ve okunması gereken çok güzel bir yapıt kuşkusuz.

Belki yapıtın sahibi Hiroşima'ların hiç olmayacağı günleri göremeyecek. Ama sanırız kendisi de biliyor o günlerin kesinlikle geleceğini...» (Ali Sirmen/*Cumhuriyet,* 28.2.1976)

KÖŞE YAZILARI

EDEBİYATÇI BİR KÖŞE YAZARI

Oktay Akbal köşe yazarlığına 1956'da *Vatan* gazetesinde başlamıştır. 1969'da *Cumhuriyet*'e geçmiştir. 12 Mart döneminde yönetim değişince yazılarına son verilmiştir. Bunun üzerine, 1971 Eylül'ünden 1972 Eylül'üne kadar *Barış* gazetesinde yazmak zorunda kalmış, sonra yeniden *Cumhuriyet*'e dönmüştür.

Köşe yazılarını şu kitaplarda toplamıştır: *Yazmak Yaşamak* (1972), *Ölümsüz Oyun* (1974), *Atatürk Yaşadı mı?* (1975), *Zaman Sensin* (1977), *Gençler Bize Bakıyor* (1978), *Yaşamı Yeniden Kurmak* (1979), *Atatürk Bir Gün Gelecek* (1981), *Atatürkçülük Savaşı* (1981), *Dünyaya Açılmak* (1982), *Yaşayıp Görmek* (1983), *Vatan Mahzun Ben Mahzun* (1983), *Yarınlar Hesap Sorar* (1986), *Susmak mı, Konuşmak mı?* (1987), *Tarih En Büyük Yargıç* (1987).

Oktay Akbal köşe yazılarının fıkra, deneme, söyleşi ve hikâye türlerinden herhangi birine sokulmasını istemez. Buna karşın, türlerin karışımıyla oluşan ve edebiyatın özsuyuyla beslenen sözkonusu yazıların,

deneme ile söyleşi türlerine daha yakın oldukları söylenebilir.

Oktay Akbal bu çok yönlü yazılarında toplumun güncel ekonomik, siyasal, kültürel sorunları ile ülkemizin gerçeklerini halkçı, ilerici, insancı bir tutum ve demokratik, laik, çağdaş bir yaklaşımla ele alır, Atatürk devrimleri ile ulusal bağımsızlığı, evrensel barışı, temel hak ve özgürlükleri inanç ve dirençle savunur. Öte yandan baskıyı, işkenceyi, geriliği, yobazlığı, hoşgörüsüzlüğü bıkmadan, yorulmadan eleştirir. Bütün bunları öğretici bir davranıştan çok, duyarlıklı bir bakış, irdeleyen bir davranış ve sorgulayan bir görüşle gerçekleştirir. Düşüncelerini izlenimler, duygular, anılar ve hayallerle yoğurarak sunar. Açık, duru, akıcı, özlü, sıcak ve yumuşak anlatımı ile hoşgörülü, sevecen, sanatçı kişiliği yazılarının tad alınarak okunmasını ve kolayca anlaşılmasını sağlar. (Asım Bezirci)

AKBAL'A GÖRE KÖŞE YAZARLIĞI

Oktay Akbal'ın köşe yazarlığı konusunda kendine özgü bir görüşü vardır. Bunu birkaç yazısında şöyle açıklar:

«Köşe yazarlığı... Her zaman güç bir uğraştır bu. Kimi dönemlerde daha da çetin olur. Ben köşe yazarlığı serüvenine 1956'da atıldım. Edebiyatçılık, eski deyimle 'ediplik' karın doyurmuyordu. Öykü yazmak, roman yazmak, sanat, edebiyat üstüne denemeler yazmak insanı geçindirmiyordu. Edebiyata birlikte başladığımız arkadaşlar da aynı durumdaydı. Örneğin Salâh Birsel Fransızca öğretmeniydi. Behçet Necatigil edebiyat... Necati Cumalı avukatlık yapıyordu. Sabahattin Kudret öğretmenlikten Belediye Müfettişliğine geçmişti. Önceki kuşaktan Dağlarca'nın muvazzaf subay olduğunu herkes bilir. Tarancı Çalışma Bakanlığı'nda çevirmen.

Bu liste uzar gider. Külebi'den, Oktay Rifat'a, Anday'dan Uyar'a, Eyüboğlu'ndan Makal'a, daha nicelerine nicelerine kadar yazarların, şairlerin ikinci - daha doğrusu birinci - meslekleri vardı. Yaşamlarını ya memur, ya avukat, ya öğretmen, ya da herhangi bir serbest meslekten sağlıyorlardı. Bu arada bir gazetecilik, edebiyata en yakın alandı. Daha doğrusu öyle görünüyordu. Ben de 1950'den itibaren gazete yazarlığına başladım. Kısa bir süre Milli Eğitim Bakanlığı Klasikler yayı-

nında çalışmış, ama 1950'den sonra o işten de aynımak zorunda kalmıştım. *Vatan* gazetesine edebiyat eleştirileri, kitap tanıtma yazıları yazıyordum. Sonra gazetede çalışmaya başladım, önce düzeltmen, ardından dış haberler sekreteri, gece sekreteri olarak. Bir yandan öyküler, denemeler yazıyor, bir yandan ekmek paramı gazetecilikten çıkarıyordum.

Burda size yaşam öykümü anlatmak istemiyorum. İlgilenen bu bilgileri kimi kitaplarda bulabilir. Bir öykü yazarının 'iyi bir köşe yazarı' olması her zaman olası değildir. Ama o yıllarda, yani benim köşe yazarlığına başladığım yıllarda gazete sütunlarında imzaları görülenler çoğunlukla edebiyatçılardı. Bu türün bizdeki geleneği böyleydi. Ahmet Haşim, Nâzım Hikmet, Nurullah Ataç, Falih Rıfkı, Şevket Rado, Vâ-Nû, Peyami Safa, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Necip Fazıl vb. ünlü şairler, yazarlar hep edebiyatla işe başlamış kişilerdi. Onlar da ya geçim yüzünden, ya da ek bir kazanç elde etmek amacıyla bu zor ve çetin işe girişmişlerdi. Zaten o günlerin okurları, kendileriyle her gün konuşan, dünya ve insan konularında öğütler veren, bir şeyler öğreten kişilerin saygın ve tanınmış 'edipler' olmasını isterler, başkalarına pek yüz vermezlerdi.

Ben köşe yazarlığına başladığımda, bu edip köşe yazarları dizisinin son halkalarından biri sayıldım. Edebiyat yanı ağır basan, ama içinde yaşadığımız siyasal, toplumsal olaylara da zaman zaman değinen gündelik yazılar yazmaya başladım. 1960'a kadar o günlerin iktidarını sağduyu yoluna çağıran, uyarıcı yazılar yayınladım. Sonra 27 Mayıs olayı gündeme geldi. Ardından seçimler, yeni iktidarlar, daha sonra 12 Mart, ardından yeni seçimler, yeni iktidarlar, sonra terör olayların azgınlaşması, en sonunda da 12 Eylül... *Vatan, Öncü, Barış, Cumhuriyet...* 1971'de bir yıl aradan sonra yine *Cumhuriyet...* Yazılarımdan ötürü bir tek mahkûmiyet almadan, hiçbir düşüncenin bağnazlığına kendimi kaptırmadan, Atatürk devriminin temel amacını açıklamaya, anlatmaya, benimsetmeye, çağdaş dünyada Türkiye'nin kendine özgü önemli yeri almasının baş koşul olduğunu, bunun içinde kültüre, bilime, sanata, Atatürk'ün görüşlerine dayanması gerektiğini belirten yazılar yaza yaza bugünlere dek geldik...

Bir zamanlar büyük bir gazetenin genel yayın müdürü –hem de arkadaşım bir kişi– bana 'Sen edip köşe yazarlarının sonuncususun.

Bu gelenek de seninle sona erecek. Şimdi artık toplumbilimciler, hukukçular toplumun sorunlarını bilimsel bir açıdan inceleyecekler' demişti. Yani şair, yazar köşe yazarlarına iş kalmadı anlamında!.. Gerçekten de öyle oldu bir süre, ama her gün yazmak, her gün değişik konularla okurun karşısına çıkmak bilim adamlarının, hukukçuların, sosyologların işi olmadığından, zamanla edipler, yazarlar hiç değilse edebiyata yakın kişiler gazetelerde köşe sahibi olmaya başladılar. Zaten her gün bir yazı yazmak yayınlamak alışkanlığı Batı'nın ileri ülkelerinde hemen hemen hiç görülmez. İşte bizler bu 'olmayacak' işi yıllardır sürdürüyoruz.» (Oktay Akbal/*Vatan Mahzun Ben Mahzun*, 1983)

«1956'dan beri köşeyazarlığı yapıyorum. *Vatan, Barış* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde. *Cumhuriyet*'te daha önce de yazılarım çıktı. Ama köşe yazarlığına 1969 Eylül'ünde başladım. Önceleri haftada üç kez yazıyordum. Sonra 12 Mart Olayı yaşandı. Başta Nadir Nadi olmak üzere birçok arkadaş gazeteye geri döndük. 1972'den bu yana, yani 18 yıldan beri *Cumhuriyet*'te 'Evet Hayır' köşesinde yazıyorum. Haftada beş altı kez.

Köşe yazısı bir çeşit söyleşidir. Dost okurlarla her gün yapılan bir söyleşi... Her konuda dertleşme... Öykücü ve denemeci kişiliğimin bu yazılarda daha etkin olduğu ortadadır. Kesinliklerden olabildiğince kaçınmak, güncel sorunlar üstünde düşünmek, daha doğrusu okuru düşünmeye çağırmak.» (Oktay Akbal/*Varlık* dergisi, Ağustos 1990)

AKBAL'IN YAZILARI

«Metinleri türlendirmeye, ayrımlamaya yönelik bu genel bilgileri tanımsadıktan sonra baştaki soruma döneyim yine: Oktay Akbal'ın yazıları hangi türden metinler içinde yer alır? Kurmacasal ve yazınsal nitelikli metinlere mi, yoksa bilimsel ve öğretici boyutlu metinlere mi yerleştirebiliriz onları? Varlık yayınları arasında çıkan yeni yapıtını, *Lunapark*'taki yazıları okurken bu sorunun yanıtını düşünüyorum.

Lunapark'taki yazıların bir bölüğünü daha önce okumuştuk. Hem de köşe yazısı olarak. Kitaptaysa bu yazılar, öyküler adıyla çıkıyor bu kez karşımıza. Söylemek bile fazla, bu iki tür arasında büyük ayrımlar vardır. Köşe yazısı, belirlenmiş, önceden saptanmış düşüncenin yazılaş-

tırma işlemini içerir. Kurmacasallık yönü yok gibidir. Öğretmeye, bilgilendirmeye yönelik bir amacın ürünüdür. Önce köşe yazısı, şimdi de öykü etiketi altında okuduğumuz bu yazılarda, öykünün de, köşe yazısının da sınırlarını aşan değişik yönler, değişik bağlantılar var. Geleneksel ya da terimsel anlamıyla bunlara öykü de, köşe yazısı da denemez. Şundan ki deneyim dünyasıyla imgelemsel dünyanın iç içeleştirildiği, emiştirilip kaynaştırıldığı bir yapısı var bu yazıların. Dokusunda düş gücünü de, yaşanılan somut gerçekleri de barındırıyor. Bir değil, birçok yazınsal türün sınırında dolaşıyor.

Öykülerde anlatılanlar, gerçek kişilere, olaylara ve durumlara bağlanarak denetlenmez. Bilgiler, düşünceler, duygular bir yaşanmışlığın, bir deneyim ürünü olarak görülemez öyküde. Gelgelelim, köşe yazıları için böyle değildir bu. Denetlenebilir anlatılanlar; göndergelerinin nesnel karşılıkları vardır. İmgelemin, düşseliğin payı da oldukça sınırlıdır.

Oktay Akbal'ın yazılarında, kitapların, köşe yazısına, öyküye özgü saptadığı kurallar dışlanıyor hepten. Yaşamışlıkla imgesellik birbirini bütünlüyor. Yazılarının dokusundaki değişkenlik, değişik türlerin özelliklerini içeriş de buradan geliyor. Öyle ki kimi yazılarına *öykü* ya da *deneme* adını vermesine, bu adlar altında yayınlanmasına karşın anı, *günlük,* daha kuşatıcı bir terimle *anlatı* da denebilir. Bu türlere özgü nitelikler daha ağırlıklı bir biçimde gösterilebilir bu yazılarda.

Nereden gelir yazılardaki bu türsel çok yönlülük? Oktay Akbal'ın yaşama bakışından, dünyayı algılayış ve yansıtışından. Sanırım yaşanılanları açıklamaktan çok irdelenmeye, deşeleylp didiklemeye yönelen bir yazar oluşundan demek daha doğru düşecek. Şöyle ki 'yazarın işi dünyayı bir sorgudan geçirmektir' savına inanmış bir yazarlık serüveni içindedir Oktay Akbal. Tek türe özgü bir söylem biçimi içinde kalmayışını bununla açıklayabiliriz. Çünkü soran, sorgulayan bir bakış, nesnelerin, varlıkların, olay ve olguların artalanına yönelir. Gerçekle imgesellik arasında bağıntılar kurmaya çalışır; imgesellikten kalkarak gerçeğe, gerçekten kalkarak imgesele varmaya çalışır. (...)

Gerçekle imgesel olanı kaynaştırıp emiştirmek, bir dil sorunsalıdır her şeyden önce. Bunu bilen; somut, yaşanmış, yaşanmakta olan olay, olgu ve durumları yazınsallığa dönüştürmenin gizini dilde arayan bir yazar Oktay Akbal. Dilin sunduğu düzenle oynarken, yeni düzenlemelere yönelirken yalınlığa sıkı sıkıya bağlı kalır. Düşlerin, anıların, gözlemle-

rin gelgitinde gerçeği yeniden üretir, yeniden biçimlendirir. Bunu yaparken de gücünü sözden almaya, söze yaslanmaya çalışır. Nitekim yazılarının ilk elde insanı çarpan bir yanı yok gibi gelir. Aslında gerçekle imgeselin emişimindeki bir bulanıklıktır bu. Bir ikinci okuyuş, değiştirir bulanıklığı, daha doğrusu okuma ediminin sınırlarını genişletir. Yazıların dilsel ve içsel yönünü açar okura. (...)

Oktay Akbal'ın değişik türlerinin bir karışımı olarak gördüğümüz yazılarının sunduğu evrene girmenin yolu Northrop Frye'ın vurguladığı çift yönlü etkinliklerle kesişir. Okur bir yandan bu yazıların iç donanımını oluşturan olayları, olguları, durumları, düşünceleri bulgulayacak, bir yandan da sözcüklerin, tümcelerin, paragrafların oluşturduğu dizgesel bağıntıları araştıracaktır. Böyle bir etkinlik gösterilmezse bu yazıların tadına kolayca varılamaz.

Şöyle bağlayayım sözü: Oktay Akbal, değişik türlerin sınırında dolaşan bir yazar. Yazılarını belli türlerin kalıpları içine yerleştirmek kolay değildir hiç de...» (Emin Özdemir/*Çağdaş Eleştiri* dergisi, Aralık 1983)

SEÇİLMİŞ DERLEMELER

YAZMAK YAŞAMAK

Akbal'ın Açıklaması

«*Yazmak Yaşamak* çıktı. Yetmişe yakın yazı var. Çoğu *Cumhuriyet*'te yayınlanan bu yazıların ortak özelliği öykü-deneme, söyleşi-öykü türünde olması. Tam deneme sayılmaz bunlar. Ama 'denemeler' dedik çaresiz. Ne diyeceğiz başka? İlle de bir türe sokmak gerekmiş gibi yazılanları! Ben 'öyküler'diyebilirdim. Hepsinde bir öykü çekirdeği var. Bazılarını ünlü öykülerimden de çok beğeniyorum. Kalır mı bunlar? Yarın okunur mu? Bütün çabamız yarın diye bir zaman parçasında okunmak. Ne olacak, elli yıl sonra alacaklar kitabımızı, okuyacaklar, beğenecekler, ya da beğenmeyecekler de ne olacak? Bana ne. Ben nerdeyim o zaman? Şimdi Ömer Seyfettin'in, Sait Faik'in bir yazısını okuyorum, onlar ne kazanıyor? Hani, o ruh denen değer varsa bir şeyler duyar belki. Ne güzel bir umut bu, bir avuntu! Oysa inanmıyorum, inanamıyorum. Yazmışız işte, hepsi o kadar. Kitaplarda toplamışız o yazdıklarımızı. Halka, bugüne, yarına sunmuşuz, bırakmışız. Bizden bir parça. Yaşa-

mımızdan bir iz diye. Hepsi bu. Evet, hepsi. *Yazmak Yaşamak*. Bu adı sevdim. Ama acaba yaşamak mı yazmak? Benim için öyleydi, öyle de. Ama gerçek yaşamak mı? Yoksa gerçek yaşamı yaşamamak mı, duymamak mı, yazmak?» (Oktay Akbal/*Yeryüzü Korkusu,* 1974)

«Yazar olmak, yazmak, yazmak, okumak, okumak... Bir orman gibi kurulmadı, ama yine de bir kararlılık, bir sağlam tutumdu bendeki yazarlık tutkusu...

Demek insan bir şeyi çok, ama çok isterse başarıya ulaşır. Yani istediği gibi yapar kendini... Ama yalnız onu düşüneceksin, yalnız onu düşleyeceksin. Başka özlem, başka tutku, başka heves, başka hesap yok, olmayacak! Bir yaşam olacak sana, o istediğin meslek, sanat... Bir kitabıma *Yazmak Yaşamak* adını vermişsem, bu yüzden. Yazmayı yaşamakla eş tuttuğumdan, başka türlü yapamadığımdan. Daha doğrusu bir sanata, belirli bir alana, mesleğe kendini vermek isteyenlerin de böyle davranması gerektiğine inandığımdan... Kimi için yazmaktır yaşamak; kimi için bilimin herhangi bir dalında çalışmak; kimi için para kazanmak; kimi için topluma siyasal alanda yararlı olmak... Ne yaparsanız yapın 'yaşamak' sayacaksınız o uğraşı, o çabayı... Ama şunu da bilmek gerek, yaşam roman değildir. Sanat başka, yaşam başkadır. İkisinin de yerini, sınırını iyi bilmek gerekir. Düş kırıklıklarına uğramamak, yaşam önünde yenik düşmemek için...» (Oktay Akbal/*Cumhuriyet* gazetesi, 27.10.1988)

Değerlendirmeler

«Bütün soylu yazarlar, yaşadıklarını yazmışlardır. Yazdıklarını da yaşamışlardır. Oktay Akbal'ın, *Yazmak Yaşamak*'ta topladığı denemeler, bu gerçeği belirliyor. Akbal'ın çabası, 'yazmak' ve 'yaşamak' kavramlarının iç içeliğini gösterme noktasında düğümlenmektedir. Denemeleri tanıtırken, başlangıç noktamız, bu iki kavram olacaktır. Kavramların sınırlarını, iç içeliğini göstermekle başlayacağız yazımıza. (...)

İki yönlü kullanır yaşamayı yeniden biçimleme gücünü sanatçı: Hem kendi yaşamasını biçimlemek, hem de biçimlediği bu yaşamayı topluma sunmak. Açıkçası, kendini toplum adına yansıtma gibi bir başka görevi de vardır sanatçının. Belki, sanatçının bir gücü daha çıkıyor ortaya burada: Kendini anlatırken, başkalarını da anlatmış olmak. Sanat-

nın toplum adına söz söylemesi de onun bu gücüyle açıklanabilir. ...)

"Yazmak' da 'yaşamak'tan başka bir şey değildir. Yaşamayı biçimlemek amacı, yazmanın özünde vardır. Aslında, yazan insan, yaşamayı seçen insandır, ama o benim dediğim yaşamayı... Resim yapan, beste yapan insan da öyle. Sanatı seçen her insan, yaşamayı seçmiştir. Hasen çizenleri, el sanatlarıyla uğraşanları bile katabiliriz bunların arasına. Bir bakıma okumak da, yaşamayı seçmektir. Çünkü okumak, yazılanı yeniden yaşamaktır. (...)

Yaşamayı, yazma yoluyla seçen, kendini ve dünyayı tanımak için yazarların dünyasını yansıtmaya çalışan Akbal, toplumlararası dostluğun yaratılması doğrultusunda biçimiemiştir kalemini. Yazdığı her satırda bu gerçeğin etkisini sezebiliriz. Yazılarının tümünde bu dostlaşmaya bir çağrı vardır. Bunu yaratacak olanların yazarlar ve düşünürler olduğunu söyler gibidir Akbal. Bu dostlaşmayı gerçekleştirmek için de dostça yöntemler kullanır.

Akbal'ın denemelerindeki temel amaç, başka yazarlara yaklaşmaktır. Bu yaklaşma, bir yorumlama değil, bir yaşamadır. (...)

Sait Faik, böyle bir şey düşünmüş müdür öyküsünü oluştururken? Doğrulanası bir soru değildir bu. Ama öykünün, Oktay Akbal'ın yoruyla yeni bir anlam, yeni bir kişilik kazandığı bir gerçektir. Bu yöntemiyle Akbal, sanat yapıtlarında yeni ufuklar bulmakta, yorumlamalara başlamaktedir bunlar üzerinde. Yazarın amacı da budur, kimi yapıtlara girilecek yeni yeni kapılar açmak, onların değerleri konusunda okuru uyarmak; onu yeniliklerle, güzelliklerle karşılaştırmak...

Denemelerdeki bu üç yönlü bakış açısını etkili kılan etkenlerden biri de, Akbal'ın dilinden gelmektedir. Bir saptamacılıktan çok, düşünceyi ve duyguyu dile dönüştürme yönünden de ilgi çekicidir Akbal'ın anlatımı. Biçimsellikten uzak kısa cümleleri, yalnızca bir sözcüğü bile cümle içerisinde kullanması; anlatımının yalınlığını, insana yaklaşımındaki sıcaklığı oluşturmaktadır.

Kimi kez, günlük olayların çağrışımı olarak oluşuyor Akbal'ın denemeleri. Ama bir de bakıyorsunuz, içinde bunaldığımız sorunlara çeşitli çözümler aramakta, sorunun özünü kavramaya çalışmaktadır Akbal. Bir taksideki konuşma, bir parktaki izlenim; Dickens'ların, Sait Faik'le-

rin, Hüseyin Rahmi'lerin evlerindeki etkilenmeler, duyarlıklar için bir çıkış kapısı olmaktadır. Ezilmeden, çağdaş bir duyarlıkla, insanca bir bakış açısıyla olaylara eğilir Akbal, sorunu da insanlararası anlaşmayı sağlayan evrensel bir düşünceye dayar. İnsan, hem kendinin bir bütünü, hem de çok büyük bir toplumun çok büyük bir parçasıdır. Çünkü, her şeyin baş ölçüsü insandır, Akbal'ın denemelerinde, günlüklerinde, öykülerinde, genellikle anılarla belirlenen kişiliği, geçmiş bir yaşamın özlemi olmaktan çok, içinde bulunduğumuz zamanın değerlendirilmesi biçiminde belirlenmektedir. İnsanın duygusal kökeniyle gerçek yaşamını bağdaştırma amacı, etkisini hiç yitirmeden sürüp gitmiştir bu denemelerde. Sanatçının dünyasını, onların dünyaya bakışını, insana dostça yaklaşmayı yaşamak için okumak gerekir Akbal'ı. Hele de, sanatçıyı, insanı, olayları, düşünceleri... çok iyi anlayıp yorumlamamız gereken dönemlerde.» (Adnan Binyazar/*Türk Dili*, Temmuz 1972)

«Bir edebiyat dostu olan, edebiyatı neredeyse var oluş gerekçesi olarak gören Oktay Akbal'ın birbirinden ilgi çekici denemeleri *Yazmak Yaşamak* adıyla edebiyat dünyasına sunuldu.

Yazmak... Çalıştığı gazeteye günlük köşe yazıları yetiştirmek... Okuduğu her şey üzerine notlar almak. Bu notları Günce'ye yerleştirmek... Özel olarak bir 'tanıklık' sorumluluğu ile sürdürmek okurlara karşı görevini. Bütün bunlar, bir yazar için yaşamanın 'anlamı' oluyor. Yaşamı da 'yazmak'sız düşünülemiyor. Üstelik bu birlikteliği okurlarıyla paylaşmaktan onur duyuyor yazar.

Duygu ve düşünce dünyamızın serin rüzgârlarıyla şişirir yelkenini Akbal. Edebiyat adına olumlu ne varsa, en çok onun denemeleri ile kalıcılaşacaktır. Sevimli, heyecanlı, 'vefa'lı bir tutanakçıdır. Nice edebiyat dostlarının ardından yazdığı değerbilir köşe yazısıyla okurların saygısını tazelemiştir, tazelemektedir.» (Öner Kemal/*Sevgi Yazıları*, 1986)

«Oktay Akbal, yazmayı yaşamaya, yaşamayı yazmaya dönüştürmüş bir yazardır. Kısa kısa cümleler, sıcak, insana dostça yaklaşan, onun içine sinen bir içtenlikli anlatımı vardır Akbal'ın. Öyküsü, romanı, denemesi... hep bu içtenlikli anlatımının güçlü, insanı sarıveren örgüsüyle oluşur. Kimi yazardan bir cümle, çarpıcı bir doğa parçası, bulutlar, yağmurlar (hep de bulanık hava nedense), kar... Akbal'ın denemelerinde, izlenimlerde, insanın bir parçası gibi bir canlılık kazanır. Bir masa-

başı söyleşisinde toplanan dostlarla Akbal'ın anlattığı bulutlar arasında bir özdeşlik vardır. Hem insanla, hem doğanın tümüyle konuşur gibidir Akbal. Her şeye sevgiyle, dostlukla bakar Akbal. Tüm yazılarının temel amacı da budur.

Son yıllarda yazdığı (özellikle *Cumhuriyet* gazetesinde) kimi fıkra, deneme, eleştiri (hatta öykü) türündeki yazılarını *Yazmak Yaşamak* adlı bir yapıtta toplayan Akbal, bu küçük yazılarında sanatı, kültürü, edebiyatı, doğayı, dostluğu, sevgiyi... işliyor. Bu yönüyle *Yazmak Yaşamak*, bir dostluk söyleşisidir. Alıyorsunuz elinize yapıtı, bir de bakıyorsunuz bitmiş. Bir solukta okunup çok yararlanılan yazarlardan biridir Akbal. Bu okunurluk, yazarın edebiyatımıza getirdiği tattan, sevgiden ileri geliyor.» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı*, 1973)

ÖLÜMSÜZ OYUN

«Deneme türünün önemli ustalarından biridir Oktay Akbal. Onun denemelerinin de bir kendine özgülüğü vardır. Kimi yerde öykü, kimi yerde şiir, kimi yerde söyleşi... Hemen her türü, 'deneme' türü içinde yitmeyi bilir. Okuduğu öykülerdeki bir tek sözcük, ya da sevdiği şiirin bir dizesi, toplumda rastladığı bir olay, onun denemesini oluşturan önemli çıkış noktalarıdır. Kimi zaman tüm kitabı okuyanların ayrımında bile olmadıkları bir gerçeği, bir duyguyu, bir ilginçliği gözünüzün önüne seriverir Akbal.

Özellikle bu yönüyle tam bir yazın adamıdır. Hep romanlar, öyküler, şiirler, düşünceler, duygular evreninde dolaşır. Dolaştığı her yerden de ilginç izlenimler çıkar. *Ölümsüz Oyun* tam anlamıyla bu geleneme-lerinizin tanığıdır. Akbal, sözcükler dünyasında dolaşmanın bir an için 'ölümsüz oyun' olduğunun ayrımına varmıştır. Boris Vlan soruyor: 'Sözcüklerle oynamıyor muyum?' Bu soru yeterlidir Akbal'a. Bir anda benimsemiştir Boris Vian'ı. Benimsediğine göre onu tanıtlaması gerekir. Bir yazıncı (edebiyatçı) sorumluluğudur bu. Akbal, büyük bir ilgiyle bu sorumluluğu taşır yazılarında. Okuru hep yazıncılar arasında gezdirir. Yaşatarak bilgi vermesi bundan ötürüdür. Çünkü ona göre her zaman yazmak, yaşamak olmuştur.

Uzun cümlelere başvurmadan yazar Akbal. Bu özelliğiyle okurla ilişkilerini içtenlikle bir düzeyde tutmayı başarır. Nitekim, öbür yapıtların da olduğu gibi, *Ölümsüz Oyun*'da da Akbal, yaşamın canlılığını, kitapların dünyasını, yitik kişilerin acısını duyurmaya çalışıyor. Belki en iyisini yaparak, Akbal, denemeyi bir sığınma yeri sayıyor. Kimi yerde okurla dertleşiyor. Kimi yerde de katı sorunların gerçeğiyle yüz yüze getiriyor. Son yılların en gözüpek yazılarını yazan Akbal'ın denemeleri, her zaman olduğu gibi, içtenlikle, ilgiyle okunuyor. Bu okunmada, yazarın, okurla yarattığı dostluk ilişkilerinin payı büyüktür.» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı*, 1975)

«Sizi de alır etkisine, sizden sonra gelecekleri de, daha sonrakileri-ni de... Böyle bir oyundur sanat, böyle bir ölümsüz oyun. Yaşam nasıl bir oyunsa, oyun sayılırsa, öylesine...

Böyle diyor denemeci, romancı, öykücü Oktay Akbal *Ölümsüz Oyun* adlı yapıtının, aynı başlıklı denemesinin sonunda. (...)

Okurlarının kendisini dost saydığı bir yazar Oktay Akbal. Öyle sıcak, öyle içten. Süzdüğü balı çeşitli türde sunar bize; öykü, roman, deneme, anı, öykücükler ve günceler... Edebiyatçı kalmaya özenli; bir Gide, bir Ataç gibi, yaşamla sanatı iç içe... Kalabalıklar içinde yaşayan bir 'yalnız'. Bu yalnızlık, bir yapı değil, düşünceyi pekiştirme, yenileştirme gerçeğidir onun...

Sanatçının *Ölümsüz Oyun* adlı bu son yapıtındaki denemelerini bir roman bütünlüğü içinde okuyacaksınız. İlgiyle, sevgiyle, kendinizi bularak.

Evet, kendini bularak, bir roman gibi okuduğum bir yapıt *Ölümsüz Oyun.* Bitmeyen bir oyun, doğan, ölmeyen, ölümsüzlüğüyle yeniden doğan.» (Hasan Mercan/*Tan* [Üsküp], 15.8.1981)

ATATÜRK YAŞADI MI?

Mustafa Kemal Atatürk'e kafası ve yüreğiyle bağlanmış tutarlı ve sayılı aydınlardan biridir Oktay Akbal. Onun ilke ve devrimlerini, özellikle bağımsızlık, laiklik, devrimcilik ve çağdaşlık düşüncelerini birçok yazısına konu yapmıştır. Onları karalamaya, yadsımaya, saptırmaya, unut-

maya kalkışanlara inanç ve içtenlikle karşı çıkmıştır. Atatürkçü görürek onun eserlerini yıkmaya, yıpratmaya girişenleri –ne denli yüksel evkilerde olurlarsa olsunlar– eleştirmiştir. Atatürk'ü ancak ölüm yıldönümlerinde, resmî törenlerde anımsayan «gardrop Atatürkçüleri»ni yermiştir.

Oktay Akbal'ın Atatürk'le, onun ilke ve devrimleriyle ilgili açıklayıcı, övücü, savunucu yazıları büyük bir toplam tutmaktadır. Fakat bunlardan ancak bir kesimi kitaplaşmıştır: *Atatürk Yaşadı mı?* (1975), *Atatürk Bir Gün Gelecek* (1981), *Atatürkçülük Savaşı* (1981). (Asım Bezirci)

1975'te ilk baskıları yapılan iki güzel yapıtın ikinci basımları şimdi elimin altında. Bunlardan biri, değerli bilim adamı Cavit Orhan Tütengil'in *Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak,* öbürü de Oktay Akbal'ın *Atatürk Yaşadı mı?* adlı yapıtları. Atatürk gerçekten yaşadı mı, yoksa bir düş müydü diye soruyor haklı olarak Oktay Akbal bu kitabında. Çünkü, Atatürk öylesine küçümsendi, hiçe sayıldı ki, bu soruyu sormak bir zorunluluk durumuna geldi, bugün...

Şöyle diyor Oktay Akbal: 'Atatürkçülüğü bir fikir ve inan bütünü, bir öğreti, bir toplum düzeni olarak ele almadan, ne dense yararsızdır. Oysa, bugün bunun tam tersi yapılmakta. Birkaç yıl önce Atatürk'e bu adı yakıştırmayan kabak kafalı adamlar, Atatürk'ün gölgesine sığınıp, özel çıkarlarını savunmada onun adını anıyor utanmadan, inanmadan.» (Vedat Günyol/*Varlık Yıllığı,* 1982)

«Oktay kitabında konuşur gibi, kolay, rahat, an bir dille açık seçik anlatıyor Atatürk'ü, Kemalist devrimi. Devrimciliğindeki temel pratiği, kılgıyı, eski devleti yıkmasını, eski toplumu temelinden değiştirmeye çalışmasını.» (Ceyhun Atuf Kansu/*Varlık* dergisi, Kasım 1977)

GENÇLER BİZE BAKIYOR

«Devrimci savaşım yolunda çok yazı yazmıştır Oktay Akbal. Sanatla ilgili denemelerinde bile buna sıkça rastlanır. Özellikle 12 Mart'tan sonra bu yazılar yoğunlaşmıştır. Kuşkusuz bunda günlük yazı yazmanın etkileri de vardır. Geçirdiğimiz bunalımlar Akbal'ı bu konuda yoğunlaşmaya itmiş olabilir. Gençler ve öğretmenler, öğrenciler Akbal'ın *Cum-*

huriyet'teki 'Evet-Hayır' köşesinde yer alırlar. Akbal, onların sorunlarını ortaya koyar, bu sorunların yaşanılan ortamdaki değerlendirmesini yapar; böylece gençlere öncülük görevini yerine getirir. İşte *Gençler Bize Bakıyor* adlı kitabında bu tür denemeleri yer almıştır.» (Adnan Binzayar/*Varlık Yıllığı,* 1979)

«Oktay Akbal hayata sevgiyle bakan özgün bir yazardır. Gerçi barışa, insanlığa, sevecenliğe tutkunluk yazarlığın doğal kuralı gibi görünür; ama adı yazara çıkmış çoğu kişiye bakın; hep hot zotla beyaz kâğıtlan karalarlar.» (İlhan Selçuk/*Cumhuriyet,* 26.4.1981)

«Gazete yazısı, bizim yazınımızın, yalnız yazınımızın değil, düşünce kitaplığımızın bir parçası oldu denebilir. Elbette bütün yazılar için söylemiyorum bunu; nice gazete yazısı vardır ki, gününde büyük görültüler uyandırdığı halde, aradan bir süre geçer, bakarsınız kültür birikiminde hiçbir yer tutmamış, unutulmuş gitmiş. Bizim gazetelerimizde çok iyi yazarlar yetişmiş olması, kitabın, derginin, gazete kadar canlı, yaygın, güçlü olamamasındandır sanıyorum. Bir Nadir Nadi, bir Çetin Altan, bir İlhan Selçuk, bizde gazetenin ortaya çıkardığı düşünürlerdir. Çağdaş Yayınevi değerli yazarlarımızın gazete yazılarını topluca basmakla, bu bakımdan, çok yararlı bir iş görmektedir. Bu yolla ortaya çıkmış olan kitap, unutulmaya yüztutan (başka nasıl olabilir ki) olayları bellekte yeniden uyandırmakla kalmıyor, üzerinden bir zaman geçmiş, bu yüzden de artık durulmuş, süzülmüş bir geçmişi, gerçeğe en yakın durumu ile yorumlamamız olanağını yaratıyor. Öyle bir kitabı, bir kez okunmuş yazıların yinelenmesi saymak bence çok yanlış. Bunun en son örneği, Oktay Akbal'ın yeni kitabı *Gençler Bize Bakıyor*'dur diyeceğim. Tekin Yayınevi basmış.

Öyküleriyle yabancı ülkelerde de tanınmış, sevilmiş olan değerli Akbal, bu kitabında yakın geçmişimizdeki 'Gençlik Olayları' ile kimi dış olaylara ilişkin yazılarını bir araya getirmiş... Onun bütün yazdıklarını ilgi ile, merakla izlerim ya, o yazılan bir kitapta topluca görünce her kez daha bir zenginleştiğimi anlarım. Çünkü Akbal'ın, diyelim 'Gençlik Olayları' konusunda yazdıkları, birbirlerini tümleyen yazılar. Konuyu dünya ölçüsünde ele alıp işlemiş. Belki de yaşadığımız günler, ilerde 'Gençlik Olayları'nın geçtiği günler diye anılacak. Öyle bir çağ yaşıyoruz. (...)

Bunları toplu durumda okuyunca, yakın geçmişimizin birtakım

olaylarını anımsamak yanında, onları bugünkü olaylara bağlayarak kimi yargılara varmak olanağını kazanıyorsunuz. Çünkü o geçmiş burda size ayıklanmış, yorumlanmış olarak verilmektedir. Oktay Akbal yalnızca bizim toplumun değil, olabildiğince bütün dünyayı yaşayan bir duyarlık gücünün yazandır; öyle ki, onu yakından tanıyanların bildikleri gibi, bu duyarlık gücü bir an bile boş kalmaz, yazındı, sanattı, politikaydı, olaylardan kuramlara, kuramlardan varsayımlara gider gelir. Nitekim yazarımızın elimizdeki kitabını da, bu gözlemimizi tanıtlayan bir belge sayacağız.» (Melih Cevdet Anday/*Cumhuriyet*, 31.3.1978)

YAŞAMI YENİDEN KURMAK

«Oktay Akbal'ın denemelerinde kişi kendini yoğun bir sanat ortamı içinde bulur. Bir ozanın dizesi, yazarın yarattığı durum ya da herhangi bir söz onun deneme yazmasının kıvılcımlığını yapar. Denemelerinde yorumlayıcı, zaman zaman yargılayıcı bir yön vardır. Ama onun amacı, kişiyi, sanatçının kurduğu bir dünya içine sokmaktır. Orada düşündürmek, duygularını harekete geçirmek ve kişinin, insanlığına dönmesini sağlamak. *Yaşamı Yeniden Kurmak*'ta Oktay Akbal'ın bu tür denemelerinden bir bölüğü yer almaktadır. Kitap, yazdığı yüzlerce yazıdan bir seçmedir. Akbal, *Geçmişin Kuşları* adlı kitabında da günlüklerini toplamıştır. Bilindiği gibi, Oktay Akbal'ın denemelerini günlüklerinden, günlüklerini denemelerinden ayırt etme olanağı yoktur. Öyküleri bile bu iki türün karmaşası gibidir. Tüm yazdıklarından aynı tat alınır. Bütün bunlarda bir insanlık durumuyla yüz yüze kalırsınız. Hepsinden sanat tadı, yaratıcılık tadı, sanatçının dünyasının oluşturduğu tadı alırsınız.» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı*, 1980)

«Öykücü, romancı Oktay Akbal uzun yıllardan beri sürdürdüğü gazete fıkracılığında sanat, edebiyat ve kültür konuları üzerinde en çok duran yazarlardan biridir. Siyasal olayları sağduyunun, aklın ışığında yorumlarken, toplum sorunlarına halkçı, gerçekçi, ilerici çözümler ararken sanat konusuna da uzak durmaz. Yerli-yabancı sanatçıları, sanat yapıtlarını sık sık konu edinir. Onları bilinçli bir sanat adamının uyanık ve hoşgörülü yorumlamasıyla değerlendirir, geniş topluluklara tanıtır,

üzerlerinde düşünmeye çağırır okurlarını, insan yaşamını, çağımızın olaylarını bir sanatçının gözüyle değerlendiren denemeler kaleme alır... *Yaşamı Yeniden Kurmak* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları) adlı kitabın da bu tür yazılarından biri derleme yapmış.

'Gerçek insan olmayı, beğenmediğiniz bir düşünceye, bir yönteme, bir düzene, bir yaşama, bir dünyaya karşı çıkmak' diye tanımlayarak başlıyor söze. 'Daha iyi, daha dürüst, daha mutlu bir dünya kurmaya' çağırıyor insanları. Hoşgörüye, sevgiye hakkettikleri değeri veriyor. Akbal'a göre 'Sevgi, saygı, iyilniyet, önyargısız yaklaşmak tüm insanlara. Bunlar bizi insan eden niteliklerdir.' Sanatın amacının bu insanca değerleri gerçekleştirmek olduğunu savunmaktadır yazar: 'Daha iyi, daha doğru, daha insana yakışır, daha sevgi, saygı dolu, insanların birbirlerine düşman olmadığı bir toplum yaratmanın yolunun hoşgörüden, karşılıklı iyiniyet ve anlayıştan geçtiği inancındayım ben... Yazarların, sanatçıların görevi de budur'demektedir.

Sanatı ve yaşamı böyle değerlendirir. Yapıtlarında bunu gerçekleştirmiş sanatçıların dünyasına çeker okurlarını. İnsanoğlunun 'Dünü değil yarını düşünmek, hesaplamak zorunda'olduğunu hatırlatır. 'Vahşetl, korkuyu, açlığı, kırımı, kıyımı' yok edecek, bir 'kardeşlik ülkesinde birleşecek' yarınki insanlığı düşlemiş Victor Hugo, onun aydınlık umutlarıyla okur karşısına getirdiğl yazarlardan biridir. 'Mutluluk saçtı çevresine, en yoksun yığınları sevindirdi, güldürdü, yaşama bağladı. Sıkıntılarını unutturdu bir iki saatliğine de olsa' diye nitelediği İsmail Dümbüllü tanıtıp değerlendirdiği sanatçılar arasındadır. Baskıya, siyasal zorbalığa, haksızlığa eleştirller yönelten Eşref 'Gerçek İnsanlığı, özgürlüğü özleyenlerin yüreğinde' yaşayan Fikret, 'Türk Hümanizmasını kendine göre kurmak, biçimlendirmek, anlam kazandırmak isteyen bir yol açıcı' saydığı Sabahattin Eyüboğlu, 'Bir hekim olarak, bir ozan olarak, en doğrusu da yurtsever bir aydın olarak insanlarımızı yazdı' dediği Ceyhun Atuf, 'Kendini sosyalizme, Karaderiillerin kurtuluşuna adayan... barış öncüsü' Paul Robeson kitapta canlanmış portrelerden yalnızca birkaçıdır.

Sanat ve kültür dünyasından portrelere, yapıtlara çocukluk-gençlik anıları, yurt dışındaki işçilerin sorunları, kadın hakları, devletin kültür-sanat alanında sorumlulukları gibi konular da eklenmekte, böylece okur

ğımızı gerçek bir sanat adamının kalemimden türlü yönleriyle tanımış maktadır.» (Konur Ertop/*Günaydın*, 7.10.1979)

ZAMAN SENSİN

«Bu yıl Oktay Akbal'ın iki deneme kitabı çıktı: *Zaman Sensin, Yaşasın Edebiyat*. Bu iki kitapta da Akbal son yıllarda yazdığı, daha çok yazınla ilgili yazılarını toplamış. Adından da anlaşıldığı gibi, *Yaşasın Edebiyat*'ta yazın yazıları daha çok yer alıyor. *Zaman Sensin*'de ise genellikle düşünsel denemeleri yeralıyor. Yazarlarla ilgili anılar, değerlendirmeler, duygusal yaklaşımlar bu kitabın içerliğini oluşturuyor. Parça parça yazılar olmasına karşın Akbal'ın denemeleri bir bütünlük taşıyor. Bu iki kitapta toplanan denemeler, Oktay Akbal'ın denemeciliğinin en başarılı ürünleridir.» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı*, 1978)

«Zaman sensin» diyor Aragon sevdiği kadına, Elsa'ya, 'Zaman sensin...' Bir yaşam boyu süren bir aşk, bir dostluk, bir yazgı ortaklığı (...) Şiirler her zaman yol gösterir bize. Kuru sağduyudan uzaklaştırır, bir aydınlık katar, bir başka anlam verir yaşamımıza... Şöyle bir bakıyorum 1975'e ne var geride kalan diye... (...) Bir umut ışığı var yanan, göz alan yurdumuzda: Halkın bilinçlenmesi... Özellikle emeğiyle geçinen milyonlar iyi, kötü, doğru, yanlış nedir anladılar, daha da anlayacaklar... Kendilerine dost kimdir, düşman nerdedir bunu da görüyorlar. Dış güçler, düşman eller bu bilinçlenmeyi yozlaştırmak, bozmak, ters yöne çevirmek çabasında, gerçek yurtseverler ise bu bilinçlenmenin hız kazanmasından yana...'

Oktay Akbal'ın *Zaman Sensin* adlı denemeler kitabını okuyorum. Diyeceksiniz ki, '1977 Nisan'ında yayımlanmış bir kitaptan bugün söz etmenin bir anlamı var mı?'

Var...

Dahası, daha sonraki yıllarda da okunur ve bazı dersler çıkarılır bu kitaptan. Oktay Akbal bu sözüme kızabilir ve 'Ben ders kitabı yazmıyorum arkadaşım, hiç kimseye de ders vermek niyetinde değilim. Kitabımı doğru dürüst oku ve kitap üstüne söyleyecek bir sözün varsa eğer, onu söyle, gerisine de karışma,' diyebilir.

Desin varsın!

Ben gene de kendi bildiğimi okuyacağım. Benim bildiğim, hepimizin bildiği. Oktay Akbal da hepimizin bildiğini yazıyor; ama bilinenleri çarptırıp çurpturmadan, dobra dobra yazıyor. Oktay Akbal'ı bunun için seviyorum. Oktay Akbal'ı bunun için seviyorsunuz...

'... ABD yetkilileri açıkça yazıyor, söylüyor: CIA'nın elinin uzanmadığı hiçbir iş yok, tüm orta boy, küçük boy devletlerin içişlerine, yönetimlerine karışıyorlar. Bize de karışacaklar. İyi giden işlerimizi bozacaklar, yeni yeni sorunlar yaratıp Ortadoğu'nun kırk milyonluk bir ülkesini karanlık çıkmazlara sokmaya çalışacaklar...'

Zaman Sensin adlı denemeler kitabında yer alan denemelerin tutarı altmış bir. Bu altmış bir denemeden en çok sevdiklerim şunlar oldu: 'Bunalım Çağında Gençlik. Andre Malraux, Çin Uyanınca, Ölüm Son Konuk mudur, Sabık Şairler, Şiir Eskimez, Dorlot'lar Her Yerde Var, Hitler Gibileri, Faşizme Dikkat, İhanet Yılları, Dünyaların En İyisi.'

Zaman Sensin'i okumanızı isterim.» (Ruşen Hakkı/*Kocaeli* gazetesi, 31.12.1979)

DÜNYAYA AÇILMAK

Akbal'ın Açıklaması

«Zaman zaman bir bıkkınlık gelir yazara. Hele her gün yazmak zorunda olan kişi daha çok, daha derin duyar bu duyguyu. Gazete kesikleri doldurmuştur dolapları, çekmeceleri. Ne de çabuk geçip gider yıllar! Yazılar yazılar yazılar bırakarak ardında... Sürekli yazma eylemini tam yirmi beş yıldır sürdürüyorum. Dile kolay, çeyrek yüzyıl! Daha önceleri de haftada bir iki kez yazardım gazetelerde. Kitap tanıtma yazıları, yazın eleştirileri, çeviriler, öyküler... Ama belirli bir köşede her gün okurun karşısına çıkmak başka şey. Bir maraton. Pek çok yazar için sonu ölümle bitecek bir koşu.

Şu Temmuz sıcağında pencere önünde oturup yazmak. Hiç değilse pencere var! 'Pencere, en iyisi pencere' demiş genç ozan. Ben pencereleri hep sevdim, hele balkonları daha çok. Balkon evin dışıdır. Bir an soluk almak, kendini evin dışında duymak izlenimi verir. 'Sonsuzluğa uzanan' o balkonlar şiire girmiştir. Ben de balkondayım şimdi.

abah çayımı yudumlayarak enginlere bakıyorum. Kötü bir dize geliyor ıma 'engine gel engine, enginden bakacağım gözlerinin rengine'. ellek tuhaftır, her şeyi alır iyi kötü seçmeden. Biliriz de kötülüğünü, çir- liğini, yararsızlığını, yine de birtakım tatsız anılardan, çirkin sözler- den, kötü gözlemlerden sıyrılamayız. (...)

Bıkkınlık, bezginlik, sıcağın, türlü sıkıntıların umut kırıklıklarının, top- lumdaki büyük çalkantıların verdiği karamsarlık birden uçup gitti san- .. Dünyaya açılmak, bu açılımı sağlamak, desteklemek, insanları bağ- lıklardan kurtarmak görevi her şeyin üstündedir. Bir Temmuz saba- hı, Lukacs'la, Kofler'le ve dostum Timuçin'le yeni bir güç kazanıp açılı- yorum yaşama. Her şeyi yerli yerine koyarak, gerçekleri iyice görmeye alışarak, yazmanın bu açılımda en büyük etken olduğunu bilerek nüyorum yazı makinamın başına... Dünyaya açılma düşünü gerçek- leştirme savaşıdır yaptığımız. Bir gün elbirliğiyle kazanacağımız...» (Ok- ay Akbal/*Dünyaya Açılmak*, 1982)

Değerlendirmeler

«Geçen gün, Çağdaş Yayınları'nda çıkan *Dünyaya Açılmak* adlı etiğinde topladığı soy denemelerini okuyup bitirdim. Bu yazılarda bir öykücünün öyküsel anlatımıyla bir kültür birikiminin doğurduğu çağdaş düşünler var. Her çiçekten bal alan arı örneği okuduklarından aldıklarını en ustaca, en yetkin biçimde bize veriyor. Yakaladığı ilginç düşünceleri, görüşleri sunarken bunları beğenmezse karşı düşünceler, olumlu bulursa niçin evetlediğini içeren düşünceler, kanıtlar üretiyor. Çok zaman beğenimi kazanan yeni sonuçlara, ilkelere varıyor. Denemelere ilince sağlam ve gerçekçi bir mantığın içinde bir sanatçı yüreğinin uruşlarını da seziyorum. Gösterişsiz, sıradan, önemsiz bir iş yapıyor- uşçasına bir anlatımla düşüncelerini seriyor önümüze. Karşımda bir andalyeye oturmuş, karşılıklı bir söyleşi içindeyiz sanki. Tadına vardık- arını yalın yalın anlatıyor, dinliyorum. Böyle bir hava egemen yapıtında.

Denemeleri üç bölümde toplamış. Birinci bölüme giren yazıların enel başlığı 'Yaşamda'. İlgiyle karşıladığım özgün kanılar dile getiriliyor bu ürünlerde. Örneğin: 'Bütünü Görebilmek' denemesi toplumda bazı bireylerin davranışlarını, onların kendilerine yontan duyarlılıklarını, rçok nedenlerin sonucu çarpık ve bencil koşuliandırmaları, ancak kur- uluşun toplumca mutluluğa ulaşınca gerçekleşeceğini belirtiyor.

Sorumluluk yükleneceklere bütünü görme yeterliliğine ermeleri gereğine değinerek yazısına son veriyor. (...)

İkinci kümedeki denemeler okudukları üzerine düşüncelerini yansıtıyor. Betikierden yaptığı alıntılar Akbal'ı yeni düşüncelere, yeni yaratılara götürüyor. Bu bölüm 'Okumalarda' başlığını taşıyor. Burada en çok ilgimi çeken yazılardan biri de 'Sanatçının Görevi Üstüne' yazısı oldu. (...).

Betiğin son bölümü, yazarın bazı ünlü yazarların ölümleri üzerine düşüncelerini, onlarla ilgili anılarını kapsıyor. Bu kümedeki denemeler ikinci bölümden 'Kişilerde' başlığıyla ayrılmış. Sait Falk'ler, Sabahattin Ali'ler, Eyüboğlu'lar, Özdemir Asaf'lar, Ö.F. Toprak'lar, Yetkin'ler, Nevzat Üstün'ler... Ve daha birçokları... Ölüm üzerine özgün düşünler içeriyor Akbal'ın denemeleri. Cengiz Tuncer, Asaf Ertekin, Enver Kartekin'e ayırdığı «Dost Ölümleri» yazısının bir yerinde şunu der: 'Seneca'nın yazdığı gibi –Bize verdiği yaşamı kemirmeye başlar ilk saatimiz– Bunu biliyoruz ama hepimiz sanki sonsuzluğa kadar yaşayacağımızı sanarak bağışlanmaz işlere kalkışıyoruz. Evet, gidenler gidecek. Kalanlar da bir gün gidecek. Yaşamın belki tek gerçeği bu. Halk türküsü bunu ne güzel vurgulamış. –Sana bana ölüm var–, diyerek.'

Akbal yazınımızda bir doruk. Bir kültür insanından, bu Türk yazın erinden öğreneceğimiz çok şey var. Kendimizi bulmak, yeni bir düzeye varmak, bilincimizi bilemek için okumalıyız Akbal'ı. Şunu iyi bilelim ki, o, soy yapıtlarıyla yanılara giden yolunu çoktan açmıştır.» (M.Güner Demiray/*Günümüzde Kitaplar,* Temmuz 1985)

VATAN MAHZUN BEN MAHZUN

«Gazeteye her gün yazmak. Başka ülkelerde böyle şey yoktur sanıyorum. Bizde ise her gün gazete yazısı yazma geleneği, Osmanlı döneminden bu yana sürüyor. Edebiyat, hatta sosyal bilim alanında ün yapmış kimseler, yıllardır, nitelikli bir düzeyin altına düşmeden, gazetelerdeki belli yerlerinde yazılarıyla karşımıza çıkıyorlar. (...)

Her gün yazmak, yazdığını okutmak, büyük bir sorumluluk duygusu gerektirir. Hem yetenekli, 'espri'li yazar olacaksın, hem sorumluluğunun bilincinde olacaksın.

İyi bir köşe yazarı olayları özetleyecek, o günkü toplumun olumlu ve olumsuz yönlerini, dünyanın gidişi açısından inceleyip değerlendirecek, kıssadan hisse çıkarmakta usta olacaktır.

Okuyucu yazardan iyimserlik bekler, en çok köşe yazarından bekler bunu; kendisine umut verilsin ister. İyi bir yazarsan karamsarlık bulutlarını kaleminle dağıtacaksın. İyimserlerin iyimserliğini artıracaksın. Çok şükür bizde böyle yazarlar var. İşte Oktay Akbal, İlhan Selçuk, Çetin Altan, Mümtaz Soysal vb. Siz isterseniz bunlara bir iki ad daha ekleyebilirsiniz.

Bu yazarların tüm yazılarında toplumumuza ve Atatürkçülüğe sahip çıktıklarını görerek sevinirliz. Kuşkusuz teker teker her birine ilişkin sayfalar dolusu incelemeler yapılabilir. Ben burada kısaca yalnız birinden, Oktay Akbal'dan söz etmek istiyorum.

1950'den başlayarak gazetelerde yazılar yazan Oktay Akbal'ın ilk köşe yazarlığı 1956'dadır. O tarihten bugüne tam 27 yıldır sürdürüyor köşe yazarlığını. Bir edebiyatçıdır Akbal, köşe yazarlığı yapmasa da edebiyatımızda önemli yeri vardır. Öykülerini, romanlarını, günlüklerini ve denemelerini herkes bilir.

Ne var ki bu ün karın doyurmaz, geçim sağlamak için her gün yazmak gerekmektedir.

Yıllardır okurum Akbal'ın bütün yazılarını, köşe yazılarının tiryakisiyim. Aynı günlerde yaşadığımız için mutluluk duyduğum birkaç yazardan birisidir. Geçen gün yeni kitabı çıktı, hemen aldım. Son köşe yazılarını topladığı bu kitaba, içindeki bir yazının başlığını ad olarak vermiş: *Vatan Mahzun Ben Mahzun.* Kitaplarına ad bulmakta üstadır o. *Önce Ekmekler Bozuldu, Suçumuz İnsan Olmak, Yalnızlık Bana Yasak,* onun öteki kitaplarından kimilerinin adları...

Vatan Mahzun Ben Mahzun. Namık Kemal'in Bolayır'daki mezar taşında böyle yazar diyor Akbal. 'Günün birinde hepimizin mezar taşına böyle mi yazılacak?' diye soruyor. Doğrusu ben o kadar karamsar değilim. Oktay Akbal'ın da karamsar olduğunu sanmıyorum. Olsa olsa bu sitemdir. O isterse eski ve yeni edebiyatımızda iyimserlik dolu nice şiirler, nice sözler bulabilir. Nitekim geçen gün bir gazetecinin sorularını yanıtlarken şöyle demiş: 'Yazarlık güven, umut ve aydınlık dağıtmaktır'.

Bakmayın siz Oktay'ın son kitabının adına. Dediğim gibi onu bir

sitem olarak alın; okuyun içindekileri, kimini daha önce okuduysanız bile yine okuyun, her sayfada ışıklar, aydınlıklar bulacaksınız.» (Arslan Kaynardağ/*Yazko Somut*, 18.2.1983)

«Saklamanın bir anlamı yok; zaman zaman şöyle düşündüğüm olmuştur. Oktay Akbal, günlük bir gazetede gündelik yazılar yazmak durumunda kalmasa yazınımız adına bir kazanım sözkonusu olabilir miydi?..

Böyle bir soru sorduğuma göre, olumlu bir yanıtı da düşünüyorum demektir. Evet öyle. Ama yanlış da anlaşılmamalı. Olağan zamanlarda olduğu gibi, akla karanın birbirine karıştığı zoriu günlerde de toplumun sorunlarıyla ilgilenmek başlıbaşına bir yurtseverlik örneğidir. Ayrı bir erdemliliği gerektirir. Ve Akbal bu yurtseverlik örneğini, erdemliliği yazın adamı olmanın da getirdiği bir duyarlılıkla yerine getirmekte, kotarmaktadır. Hem sonra onun, gazetedeki köşesine her gün yetiştirmek durumunda kaldığı yazıların en az yarısı da doğrudan yazınla, sanatla ilgilidir. Dolayısıyla, geniş kitlelere yazını, sanatı sevdirme, iletme işlevini yerine getirmektedir. (...)

Oktay Akbal'ın gazete yazılarından seçip sunduğu yeni bir 'demet'ten, *Vatan Mahzun Ben Mahzun*'dan söz etmek istiyorum. Toplam 45 yazı alınmış. Ülke sorunlarından sanatsal sorunlara, yazın yapıtlarından yerli yabancı pek çok sanatçıya, ozana, yazara değin çeşitli konularda okurlanyla söyleşiyor, görüşlerini aktarıyor Akbal. Yerli yabancı pek çok sanatçı dedim. Bunlardan kimileri: N. Kemal, V. Hugo, R. Rolland, Bacon, A. Çehov, K. Mansfield, Ç. Altan, Aisopos, A. Kabacalı, Eflatun, Diderot, H. Heine, T. Z. Tunaya, M. Demirtaş, Aragon, A. Hamid, D'Annunzio, Necatigil, Cocteau, Ş. Kurdakul, Başaran, K. Özer, B. Vahapzade, T. Dursun, M. Ofluoğlu, C. Külebi, A. Püsküllüoğlu, O. Veli, Y. Nebi, S. Faik, M. Seyda, F. Onger, H. Miller, W. Saroyan, Ataç, A. Erhat vb.

Oktay Akbal, adlarını andığım kişilikler çerçevesinde, ya da gündelik olayların karşısına çıkardığı küçük olgulardan yola çıkarak çeşitli konularda saptamalar yapıyor, yapılan saptamalara katılıyor, karşı çıkıyor, dahası zaman zaman eleştirilerde bulunuyor. Daha yaşanası, daha güzellikli bir dünyanın ipuçlarını sezdiriyor yer yer. Ben kendi payıma, her sanatsal ürünün ya da yapıtın insan içini umutla doldurması gerektiğine inananlardan, sanat yapıtında önce bunu arayan ve bekleyenler-

den değilim. Ama ne zaman ki, ardarda birkaç Oktay Akbal yazısı okusam, içimin yaşama mutluluğu umuduyla dolduğunu duyarım. Oktay Akbal anlatılarının bir özelliği bu. İster bir roman gibi ya da birbirini bütünleyen öyküler gibi okuyun; isterse, sözgelimi bir büyük kentte yaşıyorsanız, bolca zaman yitirilen kent-içi taşınma ortamlarında bölük pörçük, üçer beşer, birbirinden bağımsız denemeler biçiminde okuyun; hep aynı sıcaklığı, yunmuş arınmışlığı, ışıl ışıllığı duyarsınız: Bu da az şey değil.» (Ramis Dara/*Yazko Somut*, 9.9.1983)

«Oktay Akbal köşe yazılarında siyaset ve toplum olaylarını işliyor. Kırklareli'nde, Mersin'de, Mardin'de hakkı yenen öğretmenlere o sahip çıkıyor. Aliağa'da, Zonguldak'ta. Keçiborlu'da çalışanların sorunlarıyla o ilgileniyor. Yazılarında yurdumuzun nabzı atıyor. Bilgisi, gözlemleri, sağduyusu dünya görüşünün ışığında birleşiyor. Ama bu işlevi yerine getirirken kendisini yetiştiren ana kaynağa, edebiyat ve sanata hiçbir zaman uzak kalmıyor. (...)

Bu kitabında Akbal, 'Bir öykü yazarının iyi bir köşe yazarı olması kolay değildir' diyor. Ve kendi yazı serüvenini özetliyor: 'Edebiyatçı köşe yazarları dizisinin son halkalarından biri sayıldım. Edebiyat yanı ağır basan, ama içinde yaşadığımız siyasal, toplumsal olaylara da zaman zaman değinen gündelik yazılar yazmaya başladım.' Artık o edebiyatçının, öykücünün rahatlıklarından uzaktadır: 'Yatakta, masada, sokakta, yemekte her an tetikte, her an konu avcılığında, her an makinesinin başında...'

Konu avcısı, bir edebiyat adamı olunca konuları arasında edebiyat geniş yer tutacaktır: 'Şiirler kurtarıcımdır benim. Bir de müzik. Kitaplar, kitaplar, kitaplar.' (...)

Kitaplara dergiler, gazeteler eklenir. Zaman zaman olaylara, anılara yönelen yazar için fotoğraflar da düşündürücü çıkış noktaları olur. (...)

Anılarına bağlı olan, anıları günün ışığında değerlendirmesini bilen yazar, edebiyat dünyasının yakın geçmişinden canlı sayfalar açıyor, yüzler gösteriyor.

Bütün bunlar onun ülkesine ve dünyaya bakışıyla birleşiyor.

'Hiçbir düşüncenin bağnazlığına kendini kaptırmadan. Atatürk devriminin temel amacını açıklamaya, benimsetmeye, çağdaş dünyada Tür-

klye'nin kendine özgü önemli yeri almasının baş koşul olduğunu, bunun için de kültüre, bilime, sanata, Atatürk'ün görüşlerine dayanması gerektiğini' yazıyor. Tarih olaylarını ele alarak günümüz olaylarına bağlıyor, öğrenceler çıkanyor. Güncel sorunları irdeliyor. (...)

Düşünce özgürlüğü, demokrasi, kültür, uygarlık, ahlak, erdem, insanı gerçek insan, toplumu gerçek toplum yapacak değerler Akbal'ın bütün yazıları, kitapları gibi *Vatan Mahzun Ben Mahzun* kitabının da dokusunu örüyor. Kitabın adı Namık Kemal'in bir dizesinden alınma. Akbal, acıları, bunların nedenlerini sıralıyor. Ama gelecek için umudunu, inancını yitirmiyor. Kitabı düşüncenin, sanatın bu sonucu sağlamaktaki işlevini, katkısını bir kez daha gösteriyor.» (Konur Ertop/*Cumhuriyet*, 17.3.1983)

YARINLAR HESAP SORAR

«Hep ilgi çekici, güzel adlar bulur Oktay Akbal kitaplarına. Bu kitabının adı da öyle: *Yarınlar Hesap Sorar.*

Yarınlar hep hesap sormuştur, soracaktır... Bugün değilse yarın...

Yarını düşünmeyen zalimlerin, çıkarcıların, kıyıcıların, hak-hukuk düşüncesine en küçük saygısı olmayan kara yöneticilerin, kara aydınların, gericilerin, Atatürk düşmanlarının, ihbarcı yazarların, Mehmed Kemal'in deyimiyle Ara Rejim-Kara Rejim yandaşlarının (daha doğrusu sığıntıların) sergilendiği bir kitap bu.

12 Mart-12 Eylül karanlıklarından görüntüler... Ne de çirkin!. Ali Sirmen arkadaşımızın da yapıtında vurguladığı '12'den 12'ye' aydınlığın yok edildiği ülkemizde tek yanlı uygulamalar dönemi.

Atatürk'ün yarattığı ulus bilincini yıkıp ümmetçiliği getirebilmek için can atanlara büyük fırsatların verildiği dönemlerin yılmaz savaşımcısı dostum Oktay Akbal ne iyi etmiş bu tür yazılarını toplayıp kitap yapmakla. Atatürkçü, gerçek ulusçu gençlerin, aydınların ibretle okuyacakları bir kitap.

Ayrıca yarının araştırıcılarına topluca sunulmuş bir belgeler demeti.

Bütün yaşamı yazın erliğiyle geçmiş, bu alanda başanlı yapıtlar vermiş (roman, öykü, deneme, günlük), Batı'nın seçkin yazıncılarından dilimize çeviriler yapmış olan Akbal'ı bu tür yazılara köşe yazarlığı sürükle-

di elbette. Gören göz, düşünen baş... Atatürk Cumhuriyet yönetimine, kısaca ulusumuzu çağdaş uygarlık düzeyine yükseltecek devrim ilkelerine yürekten bağlılığın gereğidir bu. Bu yolda çok başarılı savaşım verdi Akbal, vermeyi de sürdürüyor.

Kimseye kara çalmadı. Tersine, kara çalanların haksızlıklarını gösterdi bir bir. Acı çekenlerin haksız yere mahkemelerde süründürüienlerin, dövülenlerin, itilip kakılarak aşağılananların, sürülen öğretmenlerin, üniversiteden uzaklaştınlan değerli bilim adamlarının, işsiz bırakılanların yanında oldu. Onlan savundu durmaksızın. Hep o güzel Türkçesiyle, yumuşak ama vurucu anlatımıyla.» (Sami Karaören/*Cumhuriyet-Çerçeve*, Aralık 1986)

«Oktay Akbal dostumuz, 1980 yılından 1983 yılına değin çıkan yazılarını, *Yarınlar Hesap Sorar* adıyla bir kitapta toplamış. 1980 yılı 12 Eylül'ünden sonra ülkemiz, özgürlükler bakımından karanlık bir döneme girdiğinden, bir yazann yazdıklan değil de yayımlayabildikleri önemliydi. O günlerde yayımlansın diye birkaç yazı yazıyor, ancak birini kabul ettirebiliyorduk. Bir gün birkaç yazım birden geri çevrilince Hasan Cemal, 'Bunları iyi sakla, ilerde yayımlanmayan yazılar diye bir kitap yaparsın' demişti. O günlerde öfkemiz başımıza vurduğundan yazıları biriktirip bir kıyıya koyacak durumda değildik, yırtıp yırtıp atıyorduk.

Oktay Akbal'a bunu söylediğimde, 'Ben de, öfkemden yırtıyordum. Ancak birkaç yazı var galiba...' demişti. Oktay Akbal'la 1980 sonrasında, aynı gazetede yazdığımızdan mıdır nedir, kaderlerimiz birleşmişti. Durmadan Selimiye'ye taşınıyorduk. Davadan davaya koşar olmuştuk. (...)

Ben de biliyorum, kendisi de yazmış, tam otuz yıldır köşe yazarıdır. Otuz yıl dile kolay, her gün yazılır mı? Bana sorarsanız yazılır. İşin tuhaf yanını söyleyeceğim, bir köşe yazarı için her gün yazmak kolaydır da, haftada birkaç gün yazmak zordur. Köşe yazan için haftalık yazı, aylık yazı zorların da zorudur. Yabancı gazeteciler bizim gazetelerde her gün çıkan köşe yazılarını gördükçe çok yadırgarlar. Hakları da yok değil, Batı ülkelerinde her gün yazılan köşe yazı türü yoktur. (...)

Oktay Akbal, günlük köşe yazılan kaleme alsa da, bu yolda yaygın bir ünü olsa da, hepsinden önde gelen bir yanı vardır. Duygulu bir ede-

biyat adamıdır. Köşesinde öyle günler oldu ki, siyaset önde geldi. Ama bir yandan siyasal yazılar yazarken, bir yandan da edebiyatı hiç geride komadı. Sevencendir, hoşgörülüdür, dostlukianna bağlıdır, onu kırsalar da yarasını sarar, dostluklarını içinde saklar.

Siyaset yazılarını topladığı, *Yarınlar Hesap Sorar* adlı kitabının (Boyut Yayınevi) bir yerinde kendini şöyle anlatır:

'...Kendimi yargılamak, değerlendirmek istemem. Yazdıklarım ortada; gazetelerde, dergilerde... Her şeyden önce bir öykü yazarı, yani bir edebiyat adamı sayarım kendimi... İktisatçı, politikacı, hukukçu, sosyolog, pslkolog değilim. Toplumu, olayları, insanları bir edebiyat adamının bakış açısıyla, gözleml, duyuşuyla yargılarım, ölçerim.'

Kitabına, *Yarınlar Hesap Sorar* adını koymuş. Oktay Akbal kitaplarına güzel adlar bulmada da üstaddır. (Mehmed Kemal/ *Cumhuriyet,* 1 Aralık 1986)

«Denilebilir ki:

– Kitap bir bütündür, dağınık yazıların toplamı değildir.

Oktay Akbal'ın *Yarınlar Hesap Sorar* adlı yeni kitabını gözden geçirirken bu açıdan tarttım; hem tutarlılık, hem bütünleşme boyutlarında, bütün yazılar bir omurganın eklemlerini oluşturuyorlar, belli bir süreçte yaşanan siyasal zamanın anlamını vurguluyorlar. 12 Eylül yönetiminin en gerilimli ve baskılı dönemini yansıtıyorlar. Bunlar öyle yazılar ki, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın deyişiyle, 'Hem bir pusula gibi gidilecek yönü, hem de bir saat gibi içinde bulunduğu zamanı' belirlemek niteliğini taşıyorlar. (...)

Oktay bir edebiyat adamıdır, ama toplumsal, siyasal ağırlıklı köşe yazılarıyla da 'kitlelerin yönlendirilmesinde ve bilinçlerin ışımasında' etkinliği çok büyüktür. (...)

Akbal yazarken düşünen, duyan, duyumsayan, yaşayan kişidir; yazıları da bu yüzden zamanları kapsayan birer günce gibidir.» (İlhan Selçuk/*Cumhuriyet,* 9.11.1986)

SUSMAK MI, KONUŞMAK MI?

«*Susmak mı Konuşmak mı?* Oktay Akbal'ın son birkaç yıl içinde kaleme aldığı deneme yazılarından oluşuyor.

Edebiyat, sinema, tiyatro, müzik... Belli ki akla gelebilecek her sanat dalı Oktay Akbal'ın yazılarına yön vermiş, esin kaynağı olmuş. Burada, sanatçılar ve yazar arasında bir ilişki devreye giriyor. Yazılara konu olan sanatçıların Akbal'a verdikleri konu ve yön zenginliği, buna karşılık onun yargı ve yorumlarıyla aldıkları yepyeni bir renk. Arthur Rimbaud'dan Camus'ye, Halit Ziya Uşaklıgil'den Tomris Uyar'a kadar birçok sanatçı Oktay Akbal'ın denemelerinde başlangıç olmuş, günlük yaşamla bağlantı kurmuş ve sonuçta bir bütün olmuş.

Bir yazısında birkaç dizesiyle Arthur Rimbaud'yu tanıtıyor. Kimi kez İlhan Berk'in 'Galata' kitabından yola çıkarak anılarda dolaştırıyor okuyucuyu.

'Şair dostum İlhan Berk'in *Galata*'sını okurken gerçekten bu eski günlere geri döndüm. Herkesin kendi Galatası, kendi Beyoğlusu ya da bunlara benzer bir yeri vardır.' (s. 72)

Bir başka sayfada Recep Bilginer'in *Hapisliğim* kitabından yola çıkarak bir sorgu odasına geçiyor. Beraberinde okuyucuyu da oraya taşıyor. 'Sorgu başladı', 'Bu kitaplar senin mi?', 'Benim', 'Nereden aldın?', 'Cağaloğlu'nda bir İşportadan', 'Neden aldın?', 'Okumak için'... Ve birkaç cümleyle Recep Bilginer'in 1946'sından günümüze getiriveriyor Oktay Akbal. 'Birtakım suçlar, yani 'suç' olmayan suçlar, kitap almak, okumak, aydınlanmak istemek gibi davranışlar bugün de 'suç' olmaktan çıktı mı? Çıkmadı.' (s. 104-105)

Sanatçının duyguları, acıları, eserleri, kısacası dünyası, karmaşık da olsa, Oktay Akbal'ın denemelerinde şiirsel ama elle tutulur bir yalınlıkta sunuluyor. Kişi sanatın evrenselliğini bir kez daha duyuyor, bir kez daha içine sindiriyor.

Yıllardır gazetelerde okuduğumuz Oktay Akbal, aynı tadı bir kısım denemelerini topladığı bir kitapta belirli bir bütünlük içinde vermiş. Ve yine aynı görevi üstlenmiş. Sanatçıyla diğer insanlar arasında bağ kurmak, köprü oluşturmak. Bu yazılarla bazen hiç tanımadığımız, kitaplarını okumadığımız, müziğini dinlemediğimiz, ya da sahnede seyretmediğimiz bir sanatçıya yakınlık duyabiliyoruz. *Susmak mı, Konuşmak mı?* ince bir sanat örgüsüyle, sanatla kurulan hayallerin ve dünyanın dışında ayrıca, gerçekleri ve yargıları da içeren bir kitap. Bir başka, belki de en önemli özelliği de günümüz gerçeklerini sanatçı gözüyle ve Oktay

Akbal süzgecinden geçirerek okuyucuya vermesi.» (*İmarti Yayın Tanıtım* dergisi, Aralık 1987)

TARİH EN BÜYÜK YARGIÇ

Akbal'ın Açıklaması

Oktay Akbal gerek köşe yazıları, gerekse *Tarih En Büyük Yargıç* adlı kitabı üstüne eserine yazdığı «Önsöz»de şöyle diyor:

«Bir çeşit günce tutmaktır her gün yazı yazıp yayınlamak. Ama kendimiz için tuttuğumuz bir anı defterinin notları değildir bu yazılar... Okurlarla birlikte düşünülecek, yorumlanacak yaşantılar, görüşler, deneyimlerdir... Yıllardır on binlerce okurun karşısına her sabah yeni bir yazıyla çıkmayı kolay iş sanmayın. Yüreklilik gerekir bunun için. İçtenlik gerekir. Dürüstlük gerekir. Her şeyden önce kendi kişiliğimize karşı dürüst olmak, içten olmak... Okura dostça yaklaşmasını bilmek. Okurla birlikte yazarcasına, onlarla dertleşip, konuşurcasına...

Gazetelerde çıkan yazılarımdan kimilerini zaman zaman kitaplarda topluyorum. Daha çok sanatla, yazınla ilgili olanlarını seçiyordum önceleri... Ama sonra güncel, siyasal olaylarla, toplumsal sorunları, insanoğlunun gündelik yaşamından izlenimleri, gözlemleri yansıtan yazıların da yarınlara kalabilecek belgeler olduğunu düşündüm. Yalnızca güncel sesienişler değildi bunlar, bugünlerden geleceğe uzanan saptamalardı. Atatürk'le ve devrimleriyle ilgili yazılarımı üç ayrı kitapta topladım, 'siyasal ve toplumsal' içerikli yazılarımı, 1980'den 83 sonuna kadarkileri de bir yıl önce *Yarınlar Hesap Sorar* başlıklı bir kitapta... Elinizdeki *En Büyük Yargıç: Tarih*'de de 1984-87 yıllarını kapsayan yazılarımın bana göre en önemlilerini bir arada okuyacaksınız.» (Oktay Akbal/*Tarih En Büyük Yargıç,* 1987)

Atilla Özkırımlı'nın kendisiyle yaptığı bir söyleşide de Oktay Akbal kitabı üstüne şu açıklamayı yapıyor:

«Her gün yazmak... İnandığı doğruları bıkıp usanmadan yıllar yılı yinelemek... Övgüler almak her gün, okurlarınca sevilmek... Sövgülerle karşılaşmak, elbette kimilerinin nefretini kazanmak...

– *'Öyle bir iştir kl bu, her gün sınav verirsin okuyucu karşısında.*

Hele Cumhuriyet'te. Yanlış yapmaya gelmez. Yazında bir bilgi yanlışı mı var, çelişkiye mi düşüyorsun, aynı gün telefon yağar gazeteye. Mektuplar alırsın yanlışını düzelten. Köşe yazarlığında bütün sorun okurla arandaki iletişimin sağlıklı olması. Okur, senin dürüstlüğüne, içtenliğine inanacak.

Yeni kitabı *Tarih En Büyük Yargıç*'tan yola çıkarak başladığımız söyleşiyl çeşitli konularda sürdürüyoruz Oktay Akbal'la. Söz dönüp dolaşıp köşe yazarlığına, köşe yazarlığının sorunlarına geliyor ister istemez. Dile kolay, 1956'da *Vatan*'da başladığı köşe yazarlığını 32 yıldır sürdürüyor Akbal. Bir de özelliği var Akbal'ın: Edebiyattan gelmiş ve edebiyatçı kimliğini korumuş.

Nitekim gazete yazılarını 'bir yazarın siyasal güncesi' olarak niteliyor Oktay Akbal. Köşe yazarları bir bakıma eski vakanüvisler gibi toplumu sarsan güncel olayları yazıya geçirmiyorlar mı? Diyelim, 30 yıl sonra bir tarihçi, bir toplumbilimci, değişik siyasal görüşlere sahip köşe yazarlarının yazılarını karşılaştıracak, eski deyimle bunların bir 'muhassalasını' yapacak ve kendince bir yoruma gidecek.

– 1984-87 yıllarını kapsayan yazılarımı kitaplaştırırken bir anlamda, en büyük yargıcın tarih olduğunu düşünerek bu adı seçtim. (...)

Oktay Akbal, öykü yazarı, romancı Oktay Akbal memnun mu hayatından diye geçiriyorum aklımdan. Günlük yazılar, öykü, roman yazmasını engellemiyor mu?

– Günlük olaylar alıp götürüyor seni. Benim öykülerimi, öykü anlayışımı biliyorsun. Kimi zaman öyle siyasal, toplumsal gelişmeler oluyor ki bu patırtı kütürtü arasında oturup öykü yazmanın ne yararı var diye de düşünüyorsun. Böylece geçici, ama güncel, daha etkili, o sırada yararlı olabilecek yazılara yöneliyorsun. Elbette kalıcı olanlar edebiyat ürünleri, bunlar, bu yazılar, yarınlar için belge niteliği de taşısalar geçip gidici. Ama girince çıkamıyorsun işte. 30 yılı geçti, her gün yazıyorum. Belli ilkelerin, belli devrimci atılımların savaşını veriyorum. Bırakıp çekilemem ki...

Önce de söyledim, edebiyatçı kimliğini korumayı başarmış bir yazarımız Oktay Akbal. Sahi eskiler, 'edip muharrir'demezler miydi onun gibilere?

– Geçmişte bir edip sözü vardı, bir de muharrir. Edip, edebiyatçı

yazarların sıfatıydı. Edebiyat dışı yazılar, makaleler yazarlara muharrir denirdi. Hem edip, hem de gazete yazarıysa edip muharrir diye anılırdı.

İşte Oktay Akbal da kendini basındaki edip muharrirlerin son temsilcisi olarak görüyor. 1969'da Cumhuriyet'te yazmaya başladığında o zamanki Genel Yayın Müdürü Ecvet Güresin söylemiş bunu ona. 'Şimdi konular değişti, artık edip yazara basında yer kalmadı, sen onların son temsilcisin', demiş.

– Doğruydu. Eskiden köşe yazarlığı edebiyatçıların elindeydi. Bunlar pek siyasal eleştiriye girmezler, bir çeşit güncel denemeler yazarlardı. Oysa özellikle 1960'tan sonra köşe yazarlarının niteliği değişti. 1960 Anayasası'nın da etkisiyle toplumsal, siyasal, ekonomik konular, sorunlar öne çıktı. İyi de oldu. Yine köşe yazarları İlhan Selçuk, Çetin Altan –o zamanki Çetin Altan– gibi yazarlıkta da usta arkadaşlar yetişti. Sonra Uğur Mumcu gibi belgelere dayanarak yazan, araştırmacı köşe yazarları ayrı bir boyut getirdiler köşe yazarlığına. Benim yazılarımsa, siyasal konularda da yazsam, hep bir edebiyatçının olaylara bakışıdır. Ben bir hukukçu, bir tarihçi, bir ekonomist olarak değil, bir edebiyatçı olarak güncel konulardaki düşüncelerimi yazıyorum.» (Atilla Özkınmlı-Oktay Akbal/Cumhuriyet, 3.2.1988)

Değerlendirme

Tarih En Büyük Yargıç, Oktay Akbal'ın 1984-1987 yılları arasında yayımladığı toplumsal ve siyasal içerikli yazılarından bir seçme. Oktay Akbal bu kitabında daha çok 12 Eylül döneminin getirdiği güncel olayları, sorunları ele alıyor. 12 Eylül'ün yol açtığı aykırılıklara, akıl ve yasa dışı uygulamalara değiniyor. Laikliğe, demokrasiye, Atatürkçülüğe ters düşen girişimlere karşı çıkıyor. Gericiliğe, zorbalığa, işkenceye, şeriatçılığa tepki gösteriyor. Adaleti, kardeşliği, özgürlüğü, çağdaşlığı, hukuk devletini, insan haklarını savunuyor. Halktan, emekten yana tavır koyuyor. Böylece, bir yandan sözkonusu dönemin tanımıyla eleştirisini yaparken, bir yandan da olumlu uyarılarda bulunuyor, öneriler sunuyor. Başka bir deyimle, güncel tarihsele bağlamaya çalışıyor.

Yumuşak ve sıcak yaklaşımlı bir sanatçı olarak tanınan Oktay Akbal'ın bu yazıları, aslında, demokrasiye tam bağlı bir gazetecinin

namuslu ve yürekli ürünleridir. 12 Eylül'ün karanlık baskı ortamında Oktay Akbal, ışıklı kalemiyle hem çevresini, hem de yönetimi aydınlatmaya uğraşmıştır. Bu uğurda gözünü budaktan sakınmamış, inandığı doğruları belirtmekten ve gördüğü yanlışları sergilemekten geri durmamıştır. Giderek, hem güvenilir bir tanık, hem ışık ve umut dağıtan bir kılavuz, hem de âdil bir yargıç olmuştur. Üstelik, bu güç görevi yerine getirirken, alçak gönüllülüğü elden bırakmamış, hiçbir zaman sızlanıp yakınmamıştır. (Asım Bezirci)

Oktay Akbal 1991'de Asım Bezirci ile.

DENEME VE SÖYLEŞİLERİ

EDEBİYAT ÜSTÜNE

Oktay Akbal'ın köşe yazılarından bir bölümü edebiyatla ilgili olduğu gibi, doğrudan doğruya edebiyat ürünlerine, sorunlarına, kişilerine yönelik deneme, eleştiri, anı ve söyleşileri de vardır. Kesin olarak belirli bir türe sokulmaları güç olmakla birlikte, bunların çoğunlukla deneme ve söyleşiye yakın düştüklerini söylemek yanlış olmaz.

Oktay Akbal edebiyatı iyi bilen, şair ve yazarlarımızı yakından tanıyan, onların ürünlerini ilgiyle izleyen, gazeteciliğine karşın sanatçılığını özenle koruyan bir yazardır. Edebiyatımızın sorunlarını, olaylarını, kişilerini eski/yeni ayrımı yapmadan sıcak bir yaklaşım, çağdaş bir tutum, özlü, açık, duru yumuşak bir anlatım ve güzel bir Türkçeyle dile getirir. Bu özelliklerlyle Oktay Akbal, Nurullah Ataç'tan sonra, tam bir «edebiyat adamı» diye anılmayı hak eder. Ne var ki, Ataç'ın öfkeli, hatta bazen hırçın davranışlarına karşın o, genellikle sakin ve sevecen bir denemeci olarak kalır. Başkasına yönelttiği şu dileği kendisi gerçekleştirmeye çalışır: (Asım Bezirci)

«Sevgiyle yaklaşmak... Kişi sevgiye, sevmeye açık olmalı önce... Yaratılıştan böyle olmalı... Sonra da sanatı, yazını önemli bir değer bel-

lemeli. O zaman, o kişinin yazdıklarında iyi niyetlerin, yalın düşüncelerin, katışıksız beğenilerin varlığını duyarsınız. Şu yazara, bu şaire yaklaşımında bir arka niyet bulamaz, ona daha çok inanır, daha çok bağlanırsınız.»[1]

Oktay Akbal edebiyatla ilgili deneme ve söyleşilerinden bir kesimini şu kitaplarda toplamıştır:

Konumuz Edebiyat (1967), *Dost Kitaplar* (1967), *Yaşasın Edebiyat* (1977), *Temmuz Serçesi* (1978), *Önce Şiir Vardı* (1982), *Geçmişin İçinden* (1985), *Bir de Simit Ağacı Olaydı* (1990).

KONUMUZ EDEBİYAT

Akbal'ın Açıklaması

«*Konumuz Edebiyat.* Bu adı 1953'te bulmuştum. Edebiyat üzerine yazdığım denemelerimi bu adı taşıyan bir kitapta toplayacaktım. Olmadı, olamadı. *Konumuz Edebiyat* önümüzdeki günlerde çıkacak. Akşam Kitap Kulübü yayınlarında... Altmışa yakın uzunlu kısalı yazı. Hemen hepsi edebiyat, sanat, kültür konusunda... Çoğunlukla kendimden söz açmışım onlarda da. Edebiyat ve ben... Kitap halinde bu yazıları bir daha okuyunca sevdim. Bakalım, okurlar sevecek mi? Ben sevdim ya, önemli olan bu. Benim gibi seven okurlar da çıkar elbet. Bir yazar çeyrek yüzyıl edebiyatı düşünmüş, edebiyatı yaşamış. *Konumuz Edebiyat.* Bir bakıma yaşamamız edebiyat, anlamımız edebiyat da denebilirdi. (...)

Konumuz Edebiyat'la birlikte *Günlerde* de çıkacak. İki kitabımın birden yayınlanması mutlu kılıyor beni. Kendimi çok koyduğum için midir nedir, bir canlı, yaşayan birer varlık gibi gelir bana yazılarım. Romanlar, öyküler yazara çok daha yakındır, ama denemeler, fıkralar, makaleler öyle olmamalı değil mi? Ben öykülerimi, denemelerimi, hatta romanlarımı hep 'kendi' üzerimde denercesine yazdığım için olacak, kopmaz ilişkiler, bağlar var onlarla aramda. *Günlerde* ve *Konumuz Edebiyat.* Bir romanım, bir öykü kitabım çıksa bu denli mutlu olmazdım. Nedenini

(1) Oktay Akbal, *Yaşayıp Görmek*, 1983, s. 99

açıklayamam. Gereği de yok zaten.» (Oktay Akbal/*Anılarda Görmek*, 1972)

Değerlendirmeler

«*Konumuz Edebiyat* yazarın genellikle sanat ve edebiyat sorunlarına, sorularına eğilen yazılarıyla, kimi edebiyat ve sanat kişilerine değinen anı ve saygı makalelerini, kimi kitaplar ve filmler üstüne eleştiri ve kanı belirtilerini, kişilik incelemelerini toplamış. Hatta 'Marylin Monroe' için ya da 'Bacon diye biri'ğibilerliyle, günlük gazete yazarı sınırına yanaşanlar da var.

Asıl 'edebiyat adamı' kişiliğini yansıtan yazıların sadece birkaçının adını saymak bile haklarında bir kanı vermeye yetecek: 'Yalancı Tanık Olmamak', 'Çağının Tanığı Olmak', 'Bir İnsanın Değeri', 'Yaşama Yenilmemek', 'Çağın Beğenisine Kapılmamak', 'Yazar Özgür Olmalı', 'Her Gerçek Yazılabilir', 'Kültür Sorunu', 'Çağın Tiksindirisi' vb.

Bunlar da gösteriyor ki Akbal, ölen büyük sanatçıların anılarına değinen, kimi sanatçıların bilinmedik yanlarını belirten ya da görüş ve düşünüşlerini açıklayan bireysel açı yanında, asıl bütünüyle sanat ve edebiyatın temellerine, yirminci yüzyılda sözkonusu edilegelen kuram ve kurallarına uzanmaktadır.

Akbal, sanat ve edebiyatı gerçekten iyi izlemiş, onlara ilişkin konuları iyi sindirmiş bir düşünür –Yazar olarak konuların derinliğine ve genişliğine iniyor, eğiliyor. Sanki şöylece sohbet ediyormuş gibi, yüzeyde söz edermiş gibi basitleştirip her konunun can evine giren bir akım sağlıyor. Tutumu ve dünya görüşüyle klâsik diyebileceğimiz, ama hiçbir yeniliğin de geçerli ve tutarlı yönünü boşlamayan, durmuş durulmuş bir edebiyatçının sağlam ışık tutuşları karşısındayız. Bizden ve batıdan büyük ustaların kimi söz ve tutumları, sorunlara yöntem veren deyimlerini toparlayarak bir konuyu dört başıyla gözönüne seren denemeler.

Akbal, uçlara, sivrilikiere eğilmiyor. Her işin oturmuş ve yerleşmişi, her yeninin de temele yararlı yönü ve derinde kalabilecek yanıyla faydalı geçelerini belirtmeye uğraşıyor.

Anılar ve kişilere değinen yazılarda da sanatçının duygulu, hikâyeci romancı kişiliğinin zaman zaman etkilerini izliyoruz.

Özetle, hem elinize alınca hepsini birden sevgiyle ve beğeniyle okuyacağınız, hem de bir kenarda tutup zaman zaman bir yerinden

açınca zevkle tekrar inceleyip bir edebiyat ve sanat alanına tekrar girmekle hoşlanma duyacağınız bir tatlı kitap.» (Muhtar Körükçü/*Varlık*, 15.9.1968)

«Hikâyeciliği, çeviriciliği, fıkracılığı ölçüsünde de Akbal usta bir denemecidir. Denemelerinde başarılı bir anlatımı, iyi bir edebiyat bilgisi ve ironi başta gelen özellikleridir. Denemelerinde sevdiği kitapları, sevdiği yazarları anlatıyor. Denemelerinde ağır basan eğilim, çağdaş bir hümanizmdir. Akbal'ın denemeciliği şiirden filme kadar geniş bir kesimi kaplar. 'Hiroşima Sevgilim' üzerine yazdığı deneme, nice film eleştirmelerininkinden çok daha niteliklidir. Akbal bu denemelerinde edebiyat sorunun her şeyden önce bir kültür sorunu olduğuna inandığından, bizim kültürümüzün ne durumda bulunduğunun tartışmasını yapıyor. Ve kültürümüzün hangi evrede bulunduğu konusunda da kesin bir sonuca varmıyor.» (Doğan Hızlan/*Varlık Yıllığı*, 1969)

DOST KİTAPLAR

Akbal'ın Açıklaması

«*Dost Kitaplar* dedim elinizdeki kitaba. 79 kitabı var 59 yazarın... Yirmi yıldır okuduğum kitaplar üzerinde düşüncelerimi, duygularımı, izlenimlerimi uzunlu-kısalı yazılar halinde yayınlamışım. Gazetelerde yıllar yılı kitap tanıtma yazıları yazmışım görevli olarak. Dergilerde canım istediği zaman sevdiğim bir kitap üzerine içimden geçenleri anlatmışım okurlarıma. Yüzlerce yazı bunlar... Yeniden gözden geçirdim bu yazıları. Çoğunu attım bir yana. Kalanları düzeltmelerle, eklerle yeniden yazdım sanki. Her kitap için harcadığım saatleri yanyana koysam aylar, yıllar tutar belki!

Yüzlerce yazıyı sıkı bir elemeden geçirdim, sonunda bu kitapta okuyacaklarınız kaldı elimde... Bu yazıların kitap halinde biraraya gelmesinde kitapları tanıtmak, sevdirmek, yeni yeni okurlara benimsetmek yolunda bir yarar gördüm. Bu kitapta yer alan yerli-yabancı kitaplar, çoğunlukla okurlara bir şeyler getiren, kendilerince bir nitelik taşıyan yapıtlar. İçlerinde her çağda okunulacak, sevinilecek olanlar da var, kısa bir süre sonra unutulup gidecek olanlar da. Ama 'yaşayan', kalıcı

değeri olan bir kitabı her zaman sevenler, arayanlar, beğenenler olacaktır.

Dost Kitaplar'da 80 kitap üzerinde düşüncelerimi, görüşlerimi, izlenimlerimi bulacaksınız. Kimine katılacaksınız, kimine dudak bükeceksiniz. Herkes, her kitabı sevmez. İlk bakışta size sevimsiz, soğuk, yabancı gelen bir kitap bir süre sonra bakarsınız en yakın dostunuz oluvermiş. Yazılarımı okuduktan sonra sözünü ettiğim o şiirleri, o romanları, o öyküleri de okumak isterseniz, en büyük başarıyı elde etmişim demektir.

Dost Kitaplar, bir kitap dostunun kendi kendine söyleşileridir bir bakıma. Kesinlemelerden olabildiği kadar uzak kalmak isteyen, sanatı, edebiyatı yaşamın en büyük 'değeri'sayan bir kitap dostunun okuduğu, sevdiği beğendiği, ya da üzerinde durmayı uygun gördüğü kitaplar için çiziktirdiği kişisel notlarıdır bunlar... Her kitap gibi *Dost Kitaplar* da bir 'canlı'dır. Buna kim dokunursa bir insana, bir edebiyat tutkununa dokunduğunu bilsin...» (Oktay Akbal/*Dost Kitaplar,* 1967)

Değerlendirme

«Akbal, okuduğu kitaplardan edindiği izlenimleri, tuttuğu notları bu kitapta toplamış. Yazar yıllarca dergilerde görevle ya da dilekle yazdığı kitap tanıtma yazılarından seçme yapmış, bunu yeniden düzeltmelerle, eklerle yayınlamış. Kimi zaman aynı yazarın birkaç kitabı üzerine yazılmış yazılar bir araya gelince onun hakkında kaleme alınan bir inceleme ortaya çıkmış (Sait Faik'in ve Ataç'ın birkaç kitabı üzerine yazdıklarının sıralanması gibi.) Kısacası bu notlar –yazarın deyimi ile– bir edebiyat tutkununun zevkle okunan notları.» (Doğan Hızlan/*Varlık Yıllığı,* 1968)

YAŞASIN EDEBİYAT

«Fıkraları, romanları, öyküleri ile tanıdığımız Oktay Akbal'ın özgün yanlarından biri denemeciliğidir. Edebiyatın en önemli sorunları onun denemelerinde dile gelir. Yaşamının ayrılmaz bir parçası olan edebiyatın işlevi üzerinde dururken, bizim yazarlarımızın evrensel edebiyat dünyasının önemli yazarlarının düşüncelerini aktarır. Akbal, denemelerinde kendini ortaya atıp yalnızca kendi düşüncelerinin bellenmesini, yanıl-

maz, tartışılmaz gibi kabul edilmesini istemez, denemenin en azından böyle bir tutuma, anlayışa karşı olduğunu çok iyi bilir. (...)

Sanırım denemenin en büyük işlevi, düşündüklerinizi, okuduklarınızı özümleyip bir başkasıyla paylaşmak, tartışmaktır. Akbal'ın denemelerinden okur çok şey öğrenir ama en başta, bir sorunu bilgiyle donatıp tartışmayı öğrenir.

Kitabın ilk parçası 'Nedir Edebiyat?' Edebiyatı hangi dünya görüşü kapsamı içinde düşünürseniz düşünün, size büyük katkıları olacak bir denemedir.

Akbal, tek tek kişilerin, şairlerin sanatlarını ayrıntısına kadar tattırmaya çalıştığı denemelerinde bile 'edebiyat' kavramı çerçevesinde bir sorunu irdeler. Sanatçının kişiliği, yaşamı, onuru, yazış yöntemi, bu kadarı bile onun konularının önemini belirler. Türkçe'deki başarılı deneme örneklerinin arasında saydığım *Yaşasın Edebiyat*'ın sonunda Akbal, Hemingway'in bir cümlesini aktarıyor: 'Tek bir gerçek cümle yazmalı, gerisi kendiliğinden gelir'. Akbal'ın da denemelerindeki yönteme, yazış biçimine ışık tutar bu ilke. Bir gerçekle girer söze, yavaş yavaş, üstten bakmadan, bilgisini sunarken böbürlenmeden gerisini getirir.

Bizde günlük, deneme, mektup türündeki yapıtlar çok azdır. Oysa edebiyatı besleyen, okura içtenlikle seslenen içerik böylesine kitaplarda vardır. Akbal'ın denemelerinde dar anlamda yalnız edebiyatın sorunlarına değinilmiyor. Edebiyatı bir toplum yapısı içinde irdeleyen, ama bireyin yaşamındaki özgürlük bölgesine de toplum adına ambargo koymayan bir anlayış.

Yaşasın Edebiyat, edebiyat sorunlarının, toplumsal sorunlarımızın bilgiyle bir akıl hocası düzeyine indirilmeden tartışıldığı bir kitap. Üstelik, Türkçe'nin tadını ve olanaklarını duyuran bir yazar.» (Doğan Hızlan/*Cumhuriyet,* 2.4.1977)

«*Yaşasın Edebiyat:* Akbal'ın edebiyat tutkusunu bu başlık kanıtlıyor her şeyden önce. Gerçi, bir yazarın edebiyat tutkusundan söz etmek tuhaf gibi gelse de, Akbal'da doruğuna ulaşmıştır bu. Öyle ya, yazdığı şiirlere, ya da yaptığı resimlere 'Bunlar benim kustuklarımdır' diyen hazımsızlar yok mu? 'Yazmak cehennemdir' deyip de yazdıklarını okumanın bir cehennem olduğunu bilmeyen şairler yok mu?

Oktay Akbal'ın Cumhuriyet'teki köşesinde çoğunu önceden okumuş olduğum 'denemeler'ini içeriyor. Böyle olunca, bu yazıların önemi

daha da artıyor. Çünkü büyük bir okur kitlesine ulaşan önemli bir gazeteden her gün sanat ve edebiyat sevgisi taşımak, bazı şeyleri durmadan anlatmak, açıklamak küçümsenir bir görev değildir. Şiirlerden, şairlerden örneklemelerle, sanatçılardan alıntılarla düşüncelerini açıklamakta yarar görüyor Akbal. Böylece sanatı, edebiyatı ve özellikle de şiiri sürekli olarak gündemde tutmuş oluyor...

Akbal öykülerini çok zaman birinci tekil kişi ağzından anlatır. Buna daha çok bireyle ilgilenmesi eklenince onun bireyci bir yazar olduğu söylenebilir. Yalnız son zamanlardaki içtenlikli, açık yürekli ve çekincesiz yazdığı bu 'fıkra'larda ortaya koyduğu toplumcu tavır önemli bir yer ayırmamıza yeter Akbal için. Yargıları öznel olsa da, söylediklerinde yanılgılar bulunsa da severek okunuyor yazdıkları. Yaşamı, sanatı, ama özellikle edebiyatı ve şiiri arkalayan bu yazılarından edinilecek çok şey var. Epeyce yer çizmiş, işaretlemişim *Yaşasın Edebiyat*'tan. Bazıları 'Ben bilirim, en doğru budur, benden başkası bu işi bilmez', havalarındadırlar ya; Akbal öyle değil. Okuru çeken, yanına alan, koluna girip yanında yürüyen ve yürürken de diyeceklerini diyen ve sürekli olarak arayan, içtenlikli bir yazar.

Evet, Yaşasın Edebiyat!» (Özgür Foçalı/*Dönemeç*, Haziran 1977)

TEMMUZ SERÇESİ

«Oktay Akbal'ı bu yargılar doğrultusunda değerlendirirsek, *Temmuz Serçesi* yapıtındaki yazılarıyla tam bir eleştirmen olduğunu vurgulamamız gerekir. Çünkü, ele aldığı yazarı okurla kucaklaştırıyor, bir sevgi bağı kuruyor arasında. Tanıttığı kitapları onaylıyor, nedenleri de akılcı bir yöntemle, yerine göre engin sanat duyarlığıyla değerlendirip, yorumluyor. İşin kolayına kaçmıyor, hele yıkmaktan özenle kaçınıyor. Tanıttığı yazarın veya şairin yeteneğini gizli yaratıcılığının sanatsal özelliklerini; kitabının niteliklerini yararlılığını bulup ortaya çıkarıyor, sevdiriyor bize.

Ne ki, eleştirinin işlevi sadece onaylama ve tanıtma değildir. Oktay Akbal, sanat açısından son derece duyarlı ve usta olmasına karşın, ele aldığı yapıtı veya yazarı geniş boyutlu bir çözümlemeyle değerlendirmiyor. Bilimsel açıdan da, yapıtın özündeki temel toplumsal eğilimi bulmaya yönelmiyor. Sanatçı duyarlığıyla güzel bulduğunu yansıtıyor ve onay-

lıyor, ama kusurları göstermiyor. Unutmamalı ki, 'onaylamak' yardım etmek değildir; yol göstermek, yönlendirmek uyarmak eleştirmenin görevi olduğu gibi, tanıtma yazarının ve denemecinin de görevidir. Bu açıdan eleştiri, sanatsal bir çalışma olduğu kadar bilimsel bir çalışmadır da.

Oktay Akbal'ın yapıtında eleştirinin bilimsel işlevine rastlayamıyoruz. Eleştiriyi, Ataç gibi tek yönlü, sadece sanat açısından ele alıyor. Bu nedenle *Temmuz Serçesi*'ne eleştiri gözüyle bakamayız. Kitabın arka kapağında da: 'Eleştirmenlik savında değildir Akbal.' deniliyor. Gerçekten de böyle bir savı yok. Ama, iyi bir denemeci, yapıtındaki yazılarıyla da iyi bir tanıtmacıdır Oktay Akbal. Temmuz Serçesi, dikkatle okunacak olursa, deneme, tanıtma, yer yer söyleşi türüne giren yazıların toplamını içeren bir yapıt olduğu görülecektir. Dostlukla ilgili 'anı'ya benzer yazılara da rastlıyoruz.

Tümünün özünde zengin bir sanat-edebiyat bilgisini içeren yorumlar, yargılar, gözlemler ve engin bir sanat duyarlığıyla dolu sevgi, dostluk var...

Yalın, canlı, devinimli bir dilin anlatım ustası olan Oktay Akbal'ın *Temmuz Serçesi* adlı yapıtı ilgiyle, zevkle okunacak nitelikte.» (Mehmet Yaşar Bilen/*Hakimiyet Sanat,* Eylül 1979)

«Akbal, yazın ve yazıncılarla ilgili yazılarını toplamış *Temmuz Serçesi*'nde. Her yıl belirttiğimiz gibi, bir yazıncıyla, bir yazın yapıtıyla birlikte yaşar Akbal. Yaratır, izlenimlerini sergiler, kendi yaratı dünyasına bunlarla girer. Yazılmış yeniden yazar gibidir. Akbal'ın kendine özgü anlatımı da burada kendini gösterir. Bu yapıtında toplanan yazılar, bir yazara, bir sanat yapıtına yaklaşım yöntemini (duyarlığını) göstermesi yönünden ilginç. Kimi, kısa kısa anılar, eleştiriler, değerlendirmeler. *Temmuz Serçesi* ile Akbal'ın kimi denemeleri de bir kitapta toplanmış oluyor.» (Adnan Binyazar/*Varlık Yıllığı,* 1979)

«Oktay Akbal *'Temmuz Serçesi'*ndeki yazılarına 'yazın üzerine söyleşiler, denemeler' adını vermiş. Elli dört söyleşi ve denemenin yeraldığı 224 sayfalık kitap Çağdaş Yayınevince Nisan 1978'de yayımlanmış.

Bir kitabı okumaya başlamadan önce bir güzel evirir çeviririm. Arka kapakta yazarın fotoğrafı varsa eğer, o fotoğrafa bakarım uzun uzun; kitap ya da yazar üstüne yazılanları okurum. *Temmuz Serçesi'* nin arka kapağındaki fotoğrafa bakıyorum; ama Oktay Akbal bana bak-

mıyor; bir yerlere dalmış gitmiş gibi. Arka kapaktaki yazıyı okuyorum: 'Akbal'ın bir serçe gibi canlı, devinimli ve cıvıltılı yazılarında, nice ozanlarımızın, yazarlarımızın aynmcasına varmadığınız yanlarını, özelliklerini bulacak, onun keşfettiği şiirlerin, dizelerin, düşüncelerin tadını duyacaksınız...'

Temmuz Serçesi'nin tadına varıyorum. Bu tad sürüp gidecek. *Zaman Sensin*'i, *Temmuz Serçesi*'ni zaman buldukça kurcalayacağım, daha önce tadına varamadığım yazıların tadına varacağım. (...)

Zaman Sensin de, *Temmuz Serçesi* de gecikerek ulaştığım kitaplar; ama bundan yakınmıyorum, çünkü bu kitaplardaki denemler öyle gel-geç yazılar değil. Oktay Akbal bizi bizim gözümüzle gören, söylemek istediklerimizi bizimi dilimizle açık seçik söyleyen bir yazar. Sevdiğim üç beş öykücüden biriydi Oktay Akbal. Şimdi bir denemeci olarak da başucumda ve her zaman elimin altında...» (Ruşen Hakkı/*Kocaeli* gazetesi, 3.1.1980)

ÖNCE ŞİİR VARDI

Akbal'ın Açıklaması

«Önce şiir vardı. Her şey şiirden doğdu. Ben, böyle bir kutsal kitabın yazılmasını isterdim. Bu dünya şiirsiz yaratılmış olamaz. İnsanoğlu şiirle konuştu ilk kez. Şiir yazmak için yarattı bu sözcükleri. Şiirde yer almayan bir sözcük ölmüştür, yaşamadan yok olmuştur. Bir toplumda ozan yoksa, yetişmemişse, yetişmiyorsa o toplum bir süre sonra tarihten de silinir. Asur uygarlığı gibi... Ozanı olmayan bir toplum, şiirden yoksun toplum yok olur gider. Din kutsal kitaplarının şiir dili ile yazılması da insanoğluna seslenmek, onu etkilemek için en sağlam yolun şiir olduğunu gösterir. Şiir kendi başına ayrı bir dildir. Her dilin şiiri ayrıdır, ama bilmediğimiz herhangi bir dilde okunurken anlarsınız o okunan şeyin şiir olduğunu.» (Oktay Akbal/*Önce Şiir Vardı*, 1982)

Değerlendirmeler

«Oktay Akbal'ın *Önce Şiir Vardı*'sı da şiiri konu edinen bir fıkralar kitabı. Bu ürünler fıkra biçiminde denemelerden oluşuyor. Oktay Akbal

gazetedeki sütununda güncel olaylar siyasal, toplumsal yazılar arasında sık sık yer verdiği sanat yazılarından şiirle ilgili olanlarını derlemiş. Bu kısa denemelerde dizeler, şiirler anılıyor, bunlara yer yer değerlendirmeler getiriliyor. Yazıların yayınlandığı tarihlerde çıkan kimi şiir kitapları dolayısıyla ozanlar konu ediniliyor. Kitabın ilginç bir yanı Şiirlerle Söyleşiler başlığını taşıyan bölüm. Burada Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Salah Birsel, Necati Cumalı, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Külebi bir sanat adamına kişiliklerinin ve sanatlarının kapılarını açıyorlar.» (Konur Ertop/*Varlık Yıllığı*, 1983)

«Önce şiir vardı. Her şey şiirden doğdu. Ben, böyle bir kutsal kitabın yazılmasını isterdim. Bu dünya şiirsiz yaratılmış olamaz. İnsanoğlu şiirle konuştu ilk kez. Şiir yazmak için yarattı ilk sözcükleri.

Önce Şiir Vardı kitabının ilk denemesinde Oktay Akbal böyle söylüyor. Bir şiir tutkunudur Oktay Akbal, her yaştan ve her anlayıştan şairlerin ürünlerini durmadan, usanmadan sevdirmeye çalışır okurlarına. Bir dizenin bir yaşamı baştan aşağı renklendirdiğini, değiştirdiğini iyi bilir.

Şiir üzerine denemelerin toplandığı *Önce Şiir Vardı*'da Oktay Akbal, şiiri bir tür olarak değerlendirirken. Türk şiirinin büyük ustalarının sanatlarını, şiir dünyalarını eleştirinin sert kalıbına sokmaksızın, denemenin o yumuşak sıcak giysisi içinde tanıtır bize.

Oktay Akbal'ın denemeleri özellikle şiir üzerine yazdıkları, okuyanda bir çağrışım seli yaratır. Şiir üzerine söylenmiş sözlerden, seçilmiş dizelere kadar bize sunduğu zengin malzeme birikimi bize şiiri de, o şairi de sevdirir.

Yazı geleneğimiz içinde, türler içinde şiirin en gelişkin ürün olduğu çok yazıldı, çizildi. Akbal'ın kitabı bu kanıyı desteklemek, güçlendirmek için kaleme alınmış bir çalışma sanki. (...)

Önce Şiir Vardı'daki yazıları ardarda sıralanmış şiir üzerine denemeler olarak nitelemek çok yüzeyde bir değerlendirme olur. Akbal, bir yaşam ve duyuş biçimi olarak şiiri değerlendiriyor, şiirin yaratıcısı şairin toplumdaki, duyarlık dünyamızdaki konumunu saptıyor. (...)

Şiir dünyasının ayrı odalarının insanlarıyla yapılan söyleşiler hem şiir tanımına çeşitlilik getiriyorlar hem de şiir türüne yaklaşımın zenginliğini sergiliyorlar. (...)

Önce Şiir Vardı, şiir üzerine daha derin, daha coşkulu düşünmenizi sağlayacak.» (Doğan Hızlan/*Cumhuriyet*, 5.8.1982)

BİR DE SİMİT AĞACI OLAYDI

Akbal'ın Açıklaması

«– Bir de Simit Ağacı Olaydı kaçıncı kitap? Kitabın adının öyküsünü de kısaca anlatır mısınız?

– *Bir de Simit Ağacı Olaydı*'nın kaçıncı kitabım olduğunu doğrusu bilemiyorum. Bugüne dek yayımlanan kitaplarımın sayısı kırk beş ile elli arasında... Orhon Arıburnu eski bir arkadaşımdı. 1940'da tanışmıştık. 1939'da çıkan *Kovan* adlı kitapla tanımıştım. Pek çok kısa şiirini sevmiştim. 'Ne gam kalırdı - Ne kasavet - Bir de simit ağacı olaydı - Bizim sayılırdı saadet' şiiri yıllardır dilimden düşmedi. (...)

– *Siz tür sınırlamasına karşısınız; çeşitli türlerin yazınsal özelliklerini birlikte kullanıyorsunuz. Bu yöntem günümüzü daha iyi mi karşılıyor?*

– Öykü, deneme karması bir yazıdır benimkiler. Okurları sıkmadan, bıktırmadan bir geziye, birlikte düşlemeye, düşünmeye bir çağrıdır. Köşe yazılarındaki bu yazınsal yön yüzünden pek çok deneme kitaplarımda gazetede çıkmış yazılara yer verdim. Ben, bir yazının bir kez okunup unutulmasını istemem. Öyle yazılar da vardır, hem de çok etkilidir, ama benim görüşüm, gazetede çıkan yazıların da bir çeşit yazın türü olduğudur, yazınsal bir tad taşıması gerektiğidir. Sanırım gazete yazılarını en çok kitaplaştıran yazar benim.

– *'Otuzlu Yılların Çocuğu', 'Eski Bir Paso' gibi duygusal yazılar var. Gerçi Oktay Akbal duygusal biri, duygusallığınıza ya da duygusallık konusuna biraz girer misiniz?*

– Duygu ile akıl dengesini iyi kurabilen bir yazar olmak istedim. Yalnızca duyguya kendini kaptırıp gerçekleri dışlamak okuru sıkar. Bilmem bu dengeyi yeterince kurabildim mi? Geçmiş yıllara, çocukluk, gençlik günlerime dönmek duygusal bir yaklaşım sayılabilir. İnsanoğlu yalnız içinde yaşadığı anın kişisi değil. Geçmişte kalan nice 'ben'lerin de adamı. Kendini duygulara kaptırıp günün gerçeklerinden kaçmanın yararsızlığına inanırım. Ama duyguyla akıl dengede tutabilmek koşuluyla zaman zaman eski günlerin özlemini yaşatmak yazılara ayrı bir tad veriyor. (...)

– *Daha çok kitaplarla ilgili yazılar var. Bu bir gereksinimden mi doğdu? Ayrıca sizi kitaplara bunca yoğun çeken özellikler nelerdir?*

Yani duygusal bir bağ mı, yoksa bir görev mi?

– Ta çocuk yaşımdan beri kitap okumayı sevdim. Çok hızlı okurum. Birkaç kitap birden... Şiir, öykü, roman, anı, deneme... Basın dünyamızda yazına yer verilmiyor. Hangi büyük gazetede sürekli yazan bir kitap eleştirmeni, bir söyleşi yazarı var. Hangi gazete öykü, roman yayınlıyor? Hiçbiri... Yazın, basından silindi gitti. Ben elden geldiğince yazın olaylarına, yazınsal yayınlara sütunumda yer vermeye çalışıyorum. Hem sevdiğimden, hem de dediğiniz gibi bir görev saydığımdan.» (Konuşan: Atilla Birkiye/ *Varlık* dergisi, Ağustos 1990)

Değerlendirme

«Öykü, roman, günlük, anı, deneme yazarı Oktay Akbal, okurların yakından tanıdığı ünlü, değerli bir sanatçıdır. Yazarlıkla geçimini sağlayan bir profesyoneldir, ama sanat ve edebiyat ağırlıklı ürünlerini yaratırken tam bir amatördür; bugünlerde yazarlığa başlayan bir hevesli, bir acemi gibi heyecanlıdır, tutkuludur. Ama bu, yıllanmış, ustalaşmış, pek çok yazma tekniğini kullanmış, yeni teknikler bulmuş, artık neyi, nasıl söyleyeceğini bilen bir yazar için yadırganacak bir tutum değildir, tersine, sevinilecek, övünülecek bir içtenlikler yoğunluğudur ve her soylu sanatçıda olması gereken bir özelliktir. Çünkü bir sanatçının hep belli bir düzeyin üstüne çıkan yapıtlar ortaya koyabilmesi, ancak duygu, saflık yüklü kaynakları; yaratmanın soyluluğunu baştan sonuna kadar korumasına bağlıdır. (...)

Oktay Akbal, bu yapıtında beğendiği, sevdiği, vazgeçemediği yazarlardan, şairlerden, onların bazı yapıtlarından, sanatlarından (içlerinde Oktay Akbal'la yan yana geziye çıktığımız, çok gerilere, geçmişlere gittiğimiz) anılardan söz eder. Ve bu arada, kişileri yaşama bağlayan ve uzaklaştıran olaylardan örnekler sıralar. Değişik zamanlarda, değişik koşullarda ve ortamlarda bize boyun eğdiren, boyun eğdiğimiz, savaştığımız kimi durumlarla o durumların karşıtlarını besleyen kaynaklara, inceliklerin, duyarlıkların ustası bir yazar, bir sanatçı, bir düşünür tavrıyla yaklaşır. Ama sadece yaklaşmakla kalmaz, konuları iğne deliğinden iplik geçirir gibi bir özenle, bir ciddiyetle, bir sorumluluk bilinciyle irdeler... Fikirleri tartışır, sorular sorar, belleklerde kalacak ve yaşamın bütün dönemlerinde kendisinden yararlanılacak nitelikte, ışıklı, aydınlığı

bol ve umut yüklü düşünceler üretir. (...) Oktay Akbal, anılara, izlenimlere büyük yer verir yapıtlarında; sık sık çocukluğuna, çocukluğunun ilklerle, şaşkınlıklarla, kirlenmemiş güzelliklerle, içtenliklerle dolu günlerine döner. Ordan İkinci Dünya Savaşı'nın karanlığına sıçrar. (...)

Sımsıcak bir kitap *Bir De Simit Ağacı Olaydı.* Son zamanlarda sinema yönetmenleri hakkında kullanılan bir deyişi Oktay Akbal'ın Bir De Simit Ağacı Olaydı yapıtı için kullanmak istiyorum: Bir De Simit Ağacı Olaydı, Oktay Akbal'ın yazar, sanatçı kişiliğini, yaşam ve insanlara duyduğu yakınlığı yansıtan yapıtlarından biridir.» (Muzaffer Buyrukçu/*Cumhuriyet Kitap* dergisi, 15.6.1990)

Oktay Akbal 1950'de Cahit Külebi ile

SEÇMELER

(Resmi yapan: Sadık Öztürk)

«ÖNCE EKMEKLER BOZULDU»

Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey... Çünkü yeryüzünde savaş vardı. İnsanlar sebebini bilmeden, düşünmeden ölüyor, öldürüyorlardı. Savaş kelimesi dünyanın her yerinde en çok kullanılan söz olmuştu. Radyolarda marşlar, nutuklar şaşkın insan sürülerinin üzerine savruluyor, gazeteler korkuyla okunuyordu. Tramvaylar, vapurlar sabahları, akşamları tıklım tıklım, daima aceleci, sinirli, telaşlı, bir kalabalığı şehrin bir ucundan öteki ucuna taşıyıp duruyorlardı.

İnsanlar kitle halinde olduğu gibi, kişi olarak da başkalaştılar. Meselâ savaştan önce bir insan işine gitmek için tramvay caddesine çıktığı zaman ilk olarak gökyüzüne bakar, mavi olduğunu görünce sebepsiz bir sevinç duyar, vakti varsa ağaçlar altından yürümeyi düşünür, adımlarını kaldırımlarda gezerken birtakım hayaller kurardı. Şimdiyse insanlar göğün mavi ya da siyah olmasına aldırış bile etmiyorlardı. Hepsi eski hallerini kaybetmişlerdi. Hepsi telâş içindeydi. Hepsi yalnız kendini düşünüyordu. Hayal kurmak artık geçmişte kalmıştı. Savaş zaten ilk önce hayalleri yok etti.

Ben barış günlerinde lise öğrencisiydim. Günün erken saatlerinde kalkmam gerekirdi. Bense her sabah geç uyanırdım. Acele acele kahvaltımı eder, giyinir, sokağa fırlardım. Caddeden gitmek hoştur, insan başkalarını seyreder, tramvayların gidiş gelişlerini görür, vitrinlere bakar, gazetelerin başlıklarına, dergilerin kapaklarına göz atar. Ama ben kestirme olduğu için arka sokaklardan gitmek zorundaydım. Okul zaten uzakta değildi. Büyük kapıdan geçer geçmez kapıcı başını sallardı; zil henüz çalınmıştır, anlardım. Hemen merdivenlerden tırmanıp sınıfa koşardım. Biraz sonra öğretmenimiz cebir dersine başlardı. Günün ilk dersi iyi dinlenir, cebir de olsa... Teneffüslerde arkadaşların ellerinde resimli, bol sayfalı dergiler görülürdü. Sinemadan, güzel kızlardan, iyi cins bacaklardan bahseden yazılar okunur, resimlere bakılırdı. Haftanın maçları üzerinde bahse girişilir, Fener'in mi, Galatasaray'ın mı kazanacağı üzerinde tartışılırdı. Neler düşünürdük? Neler hayal ederdik? Tabii herkesin hayali boyuna bosuna göredir. Bizler ise öğrencileriydik, hayallerimiz vardı elbette. Dünyayı anladığımızı, her şeyi bildiğimizi sanıyorduk. Hele aşk, her zamanki gibi içimizdeydi. Zaten o günler aşkın yeryüzünde saltanat sürdüğü günlerdi. Aşkın gene var olduğunu söyleyenler var, ama yalan. Aşk artık yok. Aşk yeryüzünden kalktı. O, kurşuna dizilen rehineler, üssüne dönmeyen pilotlarla beraber dünyamızdan uzaklaştı.

Evet, işte o günler aşkın içimizde var olduğu mutlu bir çağdı. Hepimiz kendimize göre aşklarımızı yaşıyorduk. Meselâ arkadaşım iki sınıf aşağıda bir kızla konuşuyordu. Ben de bazı akşam üstleri şehrin geniş caddelerinden birinde bir kızı beklemeye giderdim. O bazen gelir, bazen hiç görünmezdi. Ama ben her defasında eve mesut dönerdim. Gelirse biraz dolaşır konuşurduk. Bana nelerden bahsederdi; biraz her şeyden, sinemadan, dersten, aşktan, insanlardan. Gelmezse hava kararıncaya kadar beklerdim. Etrafı, geçip dönenleri, gelip giden insanları seyrederdim. İri bir bulut gökyüzünü örtünce gece oluverirdi. Cadde birden kalabalıklaşır, sonra birden boşalıverirdi. Kepenklerin indirildiği saatte eve dönerdim. Canım hiç sıkılmazdı, iyi şeyler düşünmesini bilirdim. Evde annem sofrayı hazırlamıştır, bol ekmek dilimleri, çeşitli yemekler vardır. Annem bana fasulyenin kilosundan, pirincin fiyatından, esnafın tersliğinden hiç bahsetmezdi.

Hele barış çağı dersleri... Onlar şimdikinden çok farklı mıdır?

Bugün gene kimya, cebir öğretmenleri aynı formülleri göstermiyorlar mı? Gene edebiyat öğretmenleri Namık Kemal'in, Hâmid'in neden büyük olduklarını anlatıncaya kadar ter dökmüyorlar mı? Gene psikoloji öğretmenleri «his»lerden bahsetmiyor mu? – Bugün his'ten ne kadar uzakta yaşadığımızı bay öğretmen bilmez mi? – Sanmam, ders kitapların değişmedi. Kâğıt, mürekkep insanlardan daha dayanıklıdır. Öğretmenlerle öğrenciler değiştiler. Kitaplar, sınıflar, kara tahta, tebeşirler hep eskisi gibi... Bizim sınıf yine o siyah, üzerinde imzalarımızı taşıyan sıralarla kaplı, penceresinde çatlamamış tek cam bulunmayan sınıftır. Yalnız şimdiki öğretmenler ve öğrenciler bizim bildiklerimiz, tanıdıklarımız değil, başkaları.

Okulda ders öğleyin kesilir, çocuklar yemeğe evlerine koşarlardı. Bense caddedeki fırına gider, beş kuruşa koca bir francala alır, içine de yüz paralık peynir doldurturdum, sonra tekrar sokağa çıkardım. Sinemaların karşılıklı sıralandığı cadde avareler içindir. Vakit geçirmek isteyen insanlar resimlerin önlerinde toplanmışlardır. Bu resimlerde neler yoktur ki! Korkunç, koskoca şapkalı haydutlar, elleri tabancalı polisler, bacak sallayan kızlar... Her hafta birbirinden heyecanlı filmler gösteren sinemanın önü hiç boş değildir. Orada sık sık üç saat süren filmler oynatılırdı. Sinemaların önlerinde bir boy dolaşır, etrafa bakar, okula döneceğime, şu karanlık salonlara dalıversem diye düşünürdüm. Tabancalı resimler karşısında vakit çabuk ölürdü. Okula dönmek saati gelirdi.

Saat dörtte çantalarımız koltuklanmızda, aynı semtte oturan sekiz on arkadaş güle, konuşa yürürdük. Şehir bu saatlerde kendine vergi olan bütün güzellikleri gösterir. Sevinçli insanlar, kahkaha atan erkekler, sevimli kızlar gelip geçerlerdi. Dükkâncılar, esnaflar öyle fazla gazete okumazlardı. Beş kuruş verince iki cebimiz sıcak sıcak kestanelerle dolardı.

Mahallede akşamüstlerinin değişik canlılığı görülürdü. Annemi penceresinde sokağı seyrederken bulurdum. Beni görür görmez inip kapıyı açardı. Yemeğimi yer, gazeteyi okumaya dalardım. Gazetede çok defa aşk yüzünden işlenmiş cinayet haberleri olur, bazen koskoca bir resmin yanında yabancı bir devlet adamının sözleri görülürdü. Hiddetli sözler söylerdi. Radyo yalnız şarkı çalan sevinçli bir aletti, arasıra kısa haberler verir ve sadece «söz»leri naklederdi.

O günlerde ne güzel şeyler düşünürdük! Belki de hiç düşünmezdik. Kötü şeyler aklımıza gelmezdi ki! Yeryüzünde kötü şeylerin var oluşundan bile habersizdik denebilir. Kötü, bizim için filmdeki çirkin katil ve okuldaki sıfırı bol fizikçiydi.

Lisenin ilk yılları böyle geçti. Yavaş yavaş farkına varmadan büyüyorduk. Kelimelerimiz, hislerimiz, hareketlerimiz, kılığımız, değişiyordu. Daha ciddi, ağırbaşlı olmaya başlıyorduk. Önceleri gibi heyecanlı filmlere değil, ağır, «hissi» tabir edilen filmlere gitmeyi âdet ediniyorduk. Yeryüzü nimetlerini tatmaya çalışıyorduk. Dünya hâlâ masmavi, hayat toz pembeydi.

Ne olduysa o sonbaharda oldu. Birden «savaş başladı» dediler. Okul savaş gürültüsü içinde açıldı. Arkadaşlar ve öğretmenler aynıydı. Ama bir başkalık, bir heyecan göze çarpıyordu. Hiç gazete okumayanlar bile her sabah bir gazete alıyorlardı. Hocalar eskisi kadar sakin, yumuşak değillerdi, derste en küçük harekete kızıyorlardı; hepsi sinirliydi, bir tek öksürük asaplarını bozuyordu. Ödevler de gün geçtikçe zorlaşmaya başladı. Öğrenciler okuduklarını kolay kolay anlayamıyorlardı. Herkesin ağzından savaş sözü düşmüyordu. Bahçede, evde, sınıfta, sokakta, tramvayda, vapurda, her yerde, her yerde hep savaş vardı.

Savaş gazeteleri de ne korkunç oluyor! Kalın siyah harflerle büyük başlıklar diziliyordu. Aşk romanları yavaş yavaş azaldı, fıkralarda, hikâyelerde, makalelerde, hep savaştan söz açılıyordu. Önce ekmekler bozulmuş, ardından her şey de bozulmuştu. Dünyanın tadı kaçmıştı. Her şey birden değişivermişti. Ekmek, su, hava, deniz, sokaklar, meydanlar, radyo, gazeteler, kitaplar. Hele insanlar... Onları kim tanıyabilirdi? Bizim iyi insanlarımız; şehrimizin güler yüzlü insanları... Onlar şehirden sanki ayrılmış, yerlerine bu abus çehreli, aksi insanlar gelmişlerdi. Adım başında rastlanılan kadın erkek bu şehrin insanları bir tuhaf olmuşlardı. Korkulu, düşünceli, ürkektiler – bu bizim insanlara hiç yakışmıyor – tereddüt, şüphe içindeydiler. Caddeler askerlerle doluydu. Sınırların ardında kan ve ateş yağmuru sağanak gibi boşanmaktaydı. Biz, her ne pahasına olursa olsun savaşa hazırdık; gazeteler böyle yazıyordu. Radyonun düğmesini her oynatışta odaya hain, kin dolu sesler doluyordu. Hatta birçok şehirli canlarından çok sevdikleri mavi şehirlerini bırakıp, uzaklara, tenha köy ve kasabalara göç ediyorlardı. Evler

boşalıyor, eşyalar arabalara yüklenlyor, trenler dolu dolu, yurdun bin bir bucağına şehrimizin insanlarını götürüyordu.

Önceleri savaş insanlara bir yabancı gibi geldi, yadırgandı. Her yenilik gibi savaş çağının âdetlerine de güç alışıldı, garipsendi. Ama o, kendini bize öyle bir alıştırdı ki hepimiz şaştık. O daima yanı başımızda, aklımızda, hayallmizdeydi. Gözümüzün önündeydi.

Barış insanları savaşa güç alıştılar, ama alıştılar. Savaş içinde doğan çocuklar artık yürüyorlar, hatta konuşuyorlar. Biz barışta kaldık, yani vücutlarımız banşta kaldı, fakat ruhlarımız şehit düştü. Kalpleri olanlar savaş yıllarında kalplerini kaybettiler. Savaş haberlerine yüz binlerce insanın bombalar altında yok oluvermesine, her gün kurşuna dizilen rehinelere alışıldı. Kahkahalarla, radyoda okunan ölü listeleri birbirine karışmaya başladı.

Bizler okulu bitireli yıllar oluyor. İhtiyarladığını bile duyanlarımız var. Savaş en iyi yıllarımızı ellmizden aldi, bizde en kutsal olan şeyleri yok etti. Sabah akşam işimize gidiyor, geliyoruz. Yüksek okullara girenlerimiz de oldu. Onlar da gençlikten çıktılar. Hepimizi kötü düşünceler, birkin duygular kapladı. Barış günlerinin insanları artık yok. Niçe tanıdığım insanların hepsi şimdi bana yabancı geliyor. İyileri kötü, cömertleri hasis, duyguları katı yürekli oldular. Ah, o ekmeğin bozulması, insanların mayası muhakkak ki ekmektir.

Şu dünya bir kere daha değişecek... Belki eski halini almaz, ama zarar yok, gidenler gitti, gelenler gelsin insanlar gülmesini, ağlamasını yeniden öğrensin. Sırasında ağlamasını veya gülmesini bilmeyene insan denemiyor. Bizler, yarı barış, yarı savaş insanları umutlarımızı kaybetmedik. Dünyanın iyi bir dünya olabileceğini, insanın mavi gökyüzünü, denizi, ağaçları seyretmekle mutluluğunu yaşadığı anlara kavuşacağına inanıyoruz. Her şey ekmekle başladı, ekmekle bitecek.

(Önce Ekmekler Bozuldu, 1946)

«DONDURMALI SİNEMA»

Hikâyemin bugünün insanlarına bir masal gibi geleceğini billyorum. Ama ben bu masalın içinde yaşadım. Hiç de uzak olmayan o barış günlerinin serüvenleri, sisli, karışık anılar arasında yitip gitmiş; san-

ki o beyaz pantolonlu çoçuk, yaz öğlelerinin sıcağı, durgunluğu, neşesizliği içinde sinemaların karşılıklı sıralandığı sokakta dalgın, avare dolaşmamış, bol haydutlu, gürültülü bir filmin heyecanını, o resimleri seyrederken yaşamamış.

Benim masalımda şehzadeler, peri kızları, bir dudağı göğe varan araplar, zengin saraylar, uçan halılar, bir kılıç darbesinde ejderhayı öldüren kahramanlar, süpürgeli korkunç cadılar yok. Masalımı dinleyenleri hayalin en uzak ufuklarına, sisli mesafelerin ötesine sürüklemeyeceğim. Sadece, şimdi kahramanına bile olmamış, yaşanmamış gibi gelen ve savaştan önceki yılların kayıtsızlığı içinde eriyip kaybolan bir gerçek serüvenden bahsedeceğim.

Benim uzun savaş yıllarında, karanlık gecelerde, ekmek fırınlarının önünde, insanlardan, onların büyüklüğünden, iyiliğinden umudumu kestiğim, yaşamaya olan sevgimin eksildiğini duyduğum anlarımda; geçip gitmiş uzak günlerin izlerini taşıyan çocukluğumun renkli dünyasında yer etmiş büyük balkonlu o geniş sinemanın anısıyla avunduğum oluyordu.

Bu sinema, çocukluğumun eski bir aşlnasıydı. Evimizin üst kat pencerelerinden damı görülürdü. Özellikle tatil aylarında haftada bir defa, evimizi caddeye bağlayan, etrafı eski zaman evleriyle kaplı, tozlu yolu aşıp sinemanın, resimlerle süslü camlı kapısına varırdım. Her hafta değişen bu resimlerdeki insanlar benim en yakın dostlanmdı. Bin bir tehlikelerle dolu bir adada döğüşen denizcilerin yanında bulunur, uçurumlardan atımı aşırır, son hızla giden otomobili ben sürerdim. Sinemaya girince en arkadaki tek koltuğa yerleşir, kendi hayallerimle, düşüncelerimle yalnız kalmak isterdim. Dakikalarca bekledikten sonra film başlar, bir sürü kavgalardan, silah seslerinden sonra biterdi.

O yılın yazı nasıl korkunç derecede sıcaktı! İnsanlar ceketleri kollarında, beyaz mendilleri ellerinde dolaşıyor, sucu dükkâniarına, şerbetçilere koşuyorlardı. Sinemalı sokak gitgide tenhalaşıyor, gelenler azalıyordu. Ama ben, öteki mahalle çocukları, semtin sinema delisi birkaç hizmetçi kızı, şımarık evlatlıklar, birkaç avare, eskisi gibi gidip gelmekteydik hâlâ. Otuz kısımlı filmler her zamanki gibi salonu dolduran yirmi, otuz kişiye gösteriliyordu. Boş bir sinemada film seyretmek hiç de hoş bir şey değildi. Buck Jones'un yapıştırdığı yumruklar boş yere harcanıyor. Tarzan aslanları gereksiz yere öldürüyordu. En heyecanlı sahneler-

de bile ses seda çıkmıyordu. Böylece sinema tadını kaybediyordu. Koskoca bir salonda yalnız başıma film seyretmek içimde bir korku yaratmaya başladıydı. Bu da büyük sinemaya birkaç hafta uğramamam için bir sebep oldu.

Uzunca bir ayrılıktan sonra bir gün sinemaya koştum. Biletimi alıp salona girerken duraklayıverdim. Bir dondurmacı, kapının iç tarafına sandalye atmış, külahları, bardakları önündeki ufak masaya dizmişti. Beni görünce: «Kaymaklı mı, vişneli mi» diyerek bir külah çekip iki kaşık dondurma doldurdu, elime tutuşturdu. Şaşkınlık içinde bir köşeye çekilip beyaz önlüğü, neşeli sözleriyle hoşuma giden dondurmacıyı seyre dalmıştım. Her gelene bir külah dondurma uzatıyor, komik sözler söylüyordu. Sinema o gün de tenhaydı. Bir köşede birbirine sokulan bir çiftten başka herkes dondurmasını yalamakla meşguldü. Hepsinin yüzünde bir sebepsiz sevincin izlerini görmüştüm. O sıcak yaz günlerinin birbirine benzeyen akışı içinde birden sanki her şey değişivermişti. Dondurmalı sinema içime bir huzur, hayallerime bir genişlik getirmişti.

Artık her hafta filmin değişmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Her çarşamba günü, kapı önünde insanlara sevinç ve mutluluk dağıtan babacan adamın elindeki vişneli, kaymaklı dondurma külahını kaptığım gibi salondaki yerimi alıyor, perdelerdeki olayların akışına, dostlarımın mutluluklarına kendimi kaptırıyordum. O sırada kimse dondurmalı sinemanın farkında bile değildi. Hava sıcak, güneş yakıcıydı. İnsanlar rahat günlerin kayıtsızlığı içindeydiler. Biz, semt çocuklarından, üç beş avareden, birkaç tembel evlatlık ve hoppa hizmetçi kızdan, askerî okul öğrencileriyle flörtlerinden başka bu eşsiz mutluluğu duyan yoktu. Bunların çoğu da bir masal içinde yaşadıklarını bilmiyor, yıllarca sonra bir masal kahramanı halini alacaklarından habersiz bulunuyorlardı. Ben bu yeni mutluluk duygusunun kapı önündeki babacan adamın dondurmasından geldiğini, o zaman anlamıyordum. Yalnız bu sıkıntılı, uzun yaz günlerinde farkına varılmayan bir sebeple, bol hayallerle yüklü bir sevincin içime düşüvermiş olduğunu hissediyordum.

Ama ne yapsalar, ne etseler olmadı. Tersine havalar ısındıkça ısındı. Kimse sinemalı sokaktan geçmez, aşklı, dövüşlü filmlerin semtine uğramaz oldu. Gene dondurmalar dağıtılıyor, biz çocuklar, işsizler, serseriler, hizmetçi kızlar sinemayı doldurmaya devam ediyorduk. Hatta üç beş kişi daha aramıza katılıyor, sokak boyunca en çok müşteri topla-

yan bizim sinema oluyordu. Koskoca salonda yirmi, otuz kişinin bulunduğu görülüyor, bir iki locanın loşluğunda insanlar olduğunu babacan dondurmacının tepsisiyle dondurma bardaklarını o tarafa taşımasından anlıyorduk. Sinemacı bu kalabalığa memnun, arada bir sokağa çıkıp öteki sinemaların adamlarına caka atıyor, sigarasının dumanını o tarafa doğru üflüyordu.

Şu var ki, bu hal çok sürmedi. Karşıki ufak sinema daha parlak bir şey düşünmüş, bulmuştu. Bir gün sokak boyunca dolaşırken ufak sinemanın önünde bir kalabalığın biriktiğini gördüm. Bir sokak şerbetçisi güğümünün başına geçmiş, masanın üzerindeki bardaklara vişne şurubu dolduruyor, çatlak sesiyle bağırıyordu: «Giren içiyor, giren içiyor...» Vişne şurubu öyle güzel görünüyordu ki, seyircilerden birkaçı dayanamadı, birer paradi bileti alıp bardakları diktiler. Tabii ben de o gün ufak sinemaya girmeden, o buz gibi şurubu içmeden duramazdım.

Böylece başlayan rekabet gün geçtikçe hızlandı. Dondurmalar daha bol, şerbetler daha lezzetli olmaya başladı. Karşılıklı bağrışılıyor, müşteri tavlamaya çalışılıyordu. Biz, semt çocukları, işsizler, avareler, evlatlıklar ve hizmetçi kızlar şaşkına dönüyorduk. Bir heyecandır gidiyordu. Ama dediğim gibi bu serüvenden kimsenin haberi yoktu. Herkes başka âlemlerdeydi. Burunlarının dibindeki gözlerinin önündeki bu mutluluk kaynağını göremiyorlardı. Yalnız bizler semtin avareleri, bu heyecanlı, eşsiz dünyada yaşadık. Her gün telâşla caddeye kadar koşar, dondurmacıyla şerbetçinin yeni buluşlarını görmeye, yeni nüktelerini işitmeye giderdik. İkisi de şen adamlardı. Öğleden önce mahalle aralarında dolaşır, bir kahvede tavla oynar, ahbaplık ederler, öğleden sonra da işlerinin başına koşarlardı.

Eski zaman masallarının insanlarına benzeyen bu adamlar sonra birdenbire nasıl yok oldular, bunu bir türlü anlayamadım. Bu eşsiz serüvenin sonu, o günlerin telâşı arasında kayboldu. Okullar açılmış, gerçek hayat bizi bu şiir dünyasından çekip almıştı. İlk yağmurlarla beraber dondurmacı ve şerbetçi de sanki sellere kapılıp bilinmeyen yerlere doğru uzaklaşmışlardı. Eşsiz bir masalın yaşandığını, bittiğini bilmeyen insanlar sinemayı doldurmaya başladılar. Kimse, hiç kimse şehrin göbeğinde, herkesin gözü önünde yaşanan bu ele geçmez hikâyeyi bilemedi, göremedi.

Öyle sanıyorum ki, bir biz, semtin haylaz çocukları, bir o işsiz güç-

yüzler, bir o kötü boyanmış hizmetçilerle, tombul göğüslü evlatlık kızlar bu hikâyeyi hatırlayacaklardır. Ama hepsi de bir masal dünyasında yaşadıklarını, o yılların bir beyaz pantolonlu çocuğunun gözünde, eski zaman masallarının ahu gözlü suitanları, uçan halıları, gizli hazinelerinden farksız olduklarını bilmeyeceklerdir.

(Aşksız İnsanlar, 1949)

«BİZANS DEFİNESİ»

Ama nasıl heyecan ve umut içinde günlerce didinir dururduk! Arasıra hatırlıyorum; büyük ağabeyimin elinde kazma, ortancada kürek, küçüğünde sönük bir gaz lambası, onlar önden ben birkaç adım geriden o korkunç mağaradan içeri giriverirdik. Ağabeylerim önce biraz aralarında konuşurlar, lambanın ışığını karanlık içinde bir süre gezdirirlerdi. Böcekler, akrepler, örümcekler, daha bir sürü garip biçimli yaratık aydınlıktan korkup kaçardı. Mağazanın içi uzun bir dehlize benzer, birtakım acayip şeyler var gibi görünür, durmadan tepeden damla damla su sızar, yer her zaman ıslak olurdu. Ağabeylerim bir süre dört yanı seyreder, lambayı koyacak uygun bir yer ararlar, sonra nereyi kazanacaklarını kararlaştırırlardı. Küçük ağabeyim: «Bir de şurayı kazsak ha!» derdi. Gösterdiği yer çok karanlık olur, ortanca ağabeyim korkardı; lambanın ışığından ayrılmazdı. Aralarında konuşur, hafif sesle bir şeyler anlatırlardı. Sonra yavaş yavaş o karanlık köşeye doğru yürüyüp lambanın kasvetli ışığında kazmaya, küreğe sarılırlardı.

Ben mağaranın önünde, bir ayağım içerde bir ayağım dışarda beklerdim. Bir kapkaranlık mağarayı, bir ışık içinde yüzen bahçeyi seyrederdim. Güneş ağaçlardaki eriklerin üzerinde ışıldardı. Komşu bahçeden küçük ağabeyimin sevgilisi «Ayva çiçek açmış.» şarkısını bize duyurmaya çalışır, arada bir annem evin penceresinde belirir, bana «Sakın sen içeri girme...» diye seslenip çekilirdi. Yaz akşamının tatlılığı geniş bahçeye yeni açmış çiçeklere, meyve dolu ağaçlara sinerdi. Komşulardan birinin su çektiği çıkrığın gıcırtısı derinden gelir, bir yandan da ağabeylerimin sesleri, kazmayla küreğin toprağa çarpmasının gürültüsü işitilirdi.

Sur dibindeki mağara bana korku verirdi. Gündüzleri yalnız başıma kapısından bakmak bile beni ürkütürdü. İçerisi hep karanlıkla, rutubetle, bitip tükenmeyen çıtırtılarla dolu olurdu. Geceleriyse bahçeye çık-

mak imkânsızdı. Bizans'tan kalma bu surların dibinde neler olmuş neler geçmiştil Babam çok defa bu surların hikâyesini alayı, şakayı, mübalağayı seven güler yüzlü haliyle anlatır, bizleri heyecandan heyecana sürükler, sonra: «Biz de vaktiyle bu mağaradaki defineyi çok aradık. Hele biçare Nihat Bey amcanın ömrü bu define peşinde geçti» der, bizi sıcak hayallerle dolu bir Binbir Gece Masalı'na doğru götürürdü.

Ailemiz kuşaklar boyunca bu defineyi aramış! En korkak olanlar bile kazma küreği sırtlayıp, insana ürperti veren mağarayı altüst etmişler. Arasıra bir şeyler bulmuş, ev halkını heyecandan heyecana düşürmüşler ama, sonuç hep sıfır olmuş. Babam bu ele geçmeyen defineden söz açarken: «Bu define, Nihat Bey amcanın hayatına mal oldu» derdi. Bu söz şaka değildi. Amca oğlu Nihat Bey korkaklığına, çelimsizliğine, medrese öğrencisi oluşuna bakmadan, işini gücünü, derslerini, medresesini bir yana bırakmış, yıllarca Bizans definesi ardında koşmuş, hayal içinde yaşamaktan bir baltaya sap olmaya vakit bulmamıştı. Ben onu hayal meyal hatırlarım; ufacık bir boyu, aklaşmış saçları vardı, bir de tombul, kalın bacaklı karısı... Hiç konuşmaz susar, hep düşünürdü. Bugün yarın defineyi bulup zengin olacağı umuduyla evden çıkmaz olmuş, bunu iş edinmişti. Aylar yıllar geçmiş, her gün yarına kalan, her gün tazelenen bu umutlar sonunda toz gibi uçup gitmişti. Hayalsever define avcısını bir kış sabahı omuzlar üstünde, evden alıp çok uzaklara götürüp bıraktılar.

Babam o zamana kadar gerçekten bir define var sanırmış, fakat amca oğlunun yıllar yılı süren çabasının sonuçsuz kalmasından sonra bu masalı aklından çıkarmış, unutmuş gitmiş... «Ben de Nihat Bey gibi yapsaydım, yanmıştık» derdi. Ama mağaradaki define onun renksiz, sevinçsiz, sıkıntılı yaşamının, bir mutluluk, ümit ve hayal kaynağı olarak kalmıştı. Arasıra ağabeylerime: «Ne dersiniz bu Pazar bir daha denesek mi talihimizi?» der, içinden kıs kıs gülerdi. Artık biz, dört kardeş heyecanla Pazarı beklerdik. Zaten ağabeyler dünden hazırdılar. Durmadan aralarında bir şeyler konuşurlar, habire tatlı hayaller kururlardı. Bu umutlu düşünceleri geceye, yan yana yer yataklarına uzandıkları zamana bırakırlardı. Tembel bir öğrenci gibi gününü geçirip, saat dokuza kadar önlerinde bir kitapla çalışır görünüp dalga geçtikten sonra, bu define hayalleri ne tatlı gelirdi onlara kimbilir! Ortanca ağabeyim defineyi büyük, ama çok büyük bir sandık içinde hayal ederdi. İçinde her şey

bulacaktı: altından bir kılıç, zümrüt gerdanlıklar, yakut yüzükler, inciler, daha neler neler... «Ama» derdi; «o koca sandığı ufacık kapıdan nasıl çıkaracağız?» Düşüne kalırdı. Sandığı yan çevirir, baş aşağı yapar, bir türlü mağaradan dışarı çıkaramazdı; çaresiz içindekileri oracığa döker, sonra onları teker teker mağaradan dışarı taşırdı. Daldığı düşler içinde «Ah» derdi «ah!» Ötekiler daha gerçekçiydiler. Büyük ağabeyim mağaranın kazılmadık, el değmedik bir yerini bulmaya çalışır: «İstanbul alınırken o telâş içinde herifler hazineyi pek uzağa götüremezlerdi, herhalde mağaranın hemen ağzına gömüvermişlerdir» derdi.

Günler geçip gider, Pazar gelir, öğleye kadar mutfakta börek pişiren babamın çevresinde dört dönerdik. Öğle yemeği telaş içinde yenilir, son lokma yutulur yutulmaz, hep birden yerimizden fırlardık. Babam eline bir kazma alırdı. Yavaş yavaş mağaraya doğru yürürdük. Babam çok önemli bir iş yapıyormuş gibi dört yanı inceler, düşünür taşınır, sonra: «Bir de şurayı kazalım.» derdi. Hep birden işe bir girişirdik! Bana pek iş düşmezdi ya, ben de seyreder, heyecanlanırdım. Derken on dakika geçiverir, ter içinde kalan babam bir bahane uydurur: «Ben şimdi geliyorum, siz kazadurun» deyip eve girer, tabii bir daha da çıkmazdı. Ama biz dört kardeş akşamiara kadar uğraşır, didinir, toprağı kazmalarla küreklerle altüst eder, böcekleri ezer, örümcekleri kaçırır, akrepleri ürkütür, geceye doğru yorgun, ölgün, fakat bir dahaki Pazara içimiz umutla dolu olarak eve girerdik. Asla bezgin, ümitsiz olmazdık; içimiz zengin, sonu gelmeyen hayallerle dolar taşardı. Geceleri düşlerimizde altınlar, elmaslar, zümrütler içinde yüzer, kendimize otomobiller, evler, yalılar, kayıklar, pastalar, uçurtmalar, parlak bilyalar, beş numara futbol topları alırdık.

Ne oldu bilmiyorum, bir gün komşulardan biri, mağaranın tekin olmadığını, gece yarıları oradan acayip sesler geldiğini söylemişti. Belki bunları bizi korkutmak için uydurmuştu. Babam hemen bunu duyar duymaz bir masal yaratıvermişti; sözde o hazineyle bir Bizans prensesi de orada gömülüymüş, filmlerdeki gibi, babasının düşmanı olan bir adamı sevmiş diye prensese bu cezayı vermişler, onu bütün servetiyle birlikte oraya gömmüşler... Bunun babam öteden beri biliyormuş, bizi korkutmamak için söylemezmiş, günün birinde prensesin tabutunu da hazineyle birlikte bulacakmışız... Hepimizin uykuları kaçıp gitmişti. Prensesi canlı canlı mı gömmüşlerdi, yoksa mumyalamışlar mıydı? Geceleri

mezarından kalkıp bahçede geziyor muydu? Bizim ağabeyler bahçe[illegible] bakan odalarında başları yorganlarının içinde uzun geceler boyunc[illegible] hep Bizans prensesinden konuştular. Bir tanesi tarih kitabından Bizans bölümünün özetini okumuş, hep dinlemişlerdi. Hani neler de olmam[illegible] o sıralarda!

Uzun zaman mağaraya yaklaşmaktan korktuk. En yüreklimiz olan küçük ağabeyim bile geceleri su çekmek, kömür taşımak için bahçey[illegible] adım atmaz oldu. Ama gün geçtikçe, bu çekingenlik ve ürkme duygula[illegible]n hafifledi, eski umut ve hayaller kat kat artmaya başladı. Yenide[illegible] mağarada Bizans prensesini ve hazinesini, o sıralarda oynayan esrarengiz bir filmdeki gibi, heyecanla, korkuyla aramaya koyulduk. Hepimiz bir serüven filminde oynayan birer kahramandık sanki... Günlerce kazma kürek sallamaktan yorulduk, bittik, harap olduk ama, usanmadık. Teneke parçaları, eski terlikler, paslı bıçaklar, çatallar bulduk ama, ne prenses, ne de defineden bir iz!..

Çocukluk yıllarım boyunca süren bu telâşlı, heyecanlı, umut içinde ki didinmelerimizi şimdi acı bir sevinçle hatırlıyorum. Hayallerimi durmaksızın besleyen bir şeyler vardı o zaman... Olur olmaz şeyierdi ama aldanmak iyiydi. Babamın her Pazar kürek sallaması, sık sık defineden, prensesten, onu bulunca yapacağı işlerden, alacağı yalıdan, açacağı sinemadan, biz dört kardeş için yaptıracağı özel locadan söz açması, yani bile bile kendini aldatmak istemesi gibi, biz de aldanmak istiyorduk. Bizim öyle bol hayallerle yüklü bir Bizans definesi masalına ihtiyacımız vardı. Onu biz yaratıyor, kendimizi belki de isteyerek aldatıyorduk. Bilerek aldanabilmek mutluluğu yok şimdi! Bu artık uzun, çok uzun yılların, o çocukluğun uzak, çok uzak, bir düşte görülmüşe benzeyen günlerinde, gecelerinde unutuldu kaldı. Umudunu, hayalini, avuntusunu bana verecek ne bir Bizans definesi, ne de onun heyecanıyla titreyen o günlerin insanları var... Kimi geri dönülmeyen ülkelere gitti, kimi de bambaşka bir insan halinde içimizde, ama onlarda o eski zamandan bir iz aramak gereksiz!.. İşte biri de benim! Şu satırları karalayan adam. Yaşamak için, günlerini geçirmek için yeryüzünde var olmayan bir Bizans definesi hayali arayan, bir türlü bulamayan...

(Bizans Definesi, 1953)

«İLKYAZ DEVRİMİ»

Ben bu yapıda yaşadım. Tanıyorum, bu odaları, bu pencereleri. Geçmişi bir zamandan... On yıl önceydi. Yakamı kaldırıp dolaşırdım burda. Kar yağardı, yağmur düşerdi. Bırakmıştım adımı, kimliğimi uzakta. Bir yer vardı çok çok ötede, başka bir kentte. Sorsaydı biri karşıma dikilip adın ne diye, kimsin diye veremezdim yanıtını. Çoktu benim gibiler. Oysa kimse benim gibi değildir, öyle sanılır uzaktan. Kişiler dıştan benzerler birbirine. Giysiler eştir, pabuçlar eştir, gömlekler eştir. Saçlar bile, ya dökük, ya aklaşmış... Yeni yeni kırlaşıyordu benimkiler o günlerde. Dükkâncılar, taksi şoförleri, otel kâtipleri, garsonlar aldırmazlardı, bakmazlardı bile, seslenmezlerdi de. Hem var, hem yoktum sanki. İnsanlar dikkat etmezler başkalarına. Umurlarında değildir. Hele soğuksa hava, karlıysa, yağmurluysa...

Dağa çıkan yolu tutardım. Yarım saat, bir saat. Şubattı aylardan, Marttı. Güneş bir açar, bir kapar. Otomobiller dağ yolunu ardı ardına tırmanırlardı. Üstleri kayak takımlarıyla dolu, içleri renk renk kazaklar giyinmiş kadınlar erkeklerle... Çevreyi seyrederdim çıkabileceğim kadar yükseklere tırmanıp. Kent çok gerilerdeydi, ova görülüyordu yalnız. Yollar yılan gibi. Kimseler olmazdı, herkes evindeydi. Gizlenmişler rüzgârdan soğuktan. Benimdi doğa. Kupkuru, sisli, sahipsiz. Uykuda bir doğaydı, öyle görünürdü. İçten içe kaynıyordu oysa. İlkyazın coşkusu derinlerdeydi. Hep, gizli gizli beslenir devrimler. Birden patlar. Doğa da her yılki gibi ilkyaz devrimine hazırlanıyordu. Görünürde tam bir uyku uyuşukluk hali. Devrimler ne zaman nasıl patlak verir, bilinmez. Beslenir, beslenir kendi kendine. Kimseler görmez anlamaz. Şu kupkuru dalların bir ay sonra çiçekleneceğini güçtür düşünmek.

Şimdi yine o mevsim, o ay, Şubat mevsimi. Oysa o eski günlerin ağaçları kaç mevsim geçirdi benden sonra, bensiz. Kupkuru şu anda. İçimizde de böyle dallar çırpışır elle tutulmaz, gözle görülmez. Kimi kez kuşlar konar, kimi kez buzlar dondurur onları. Bir insanın da devrim anları vardır. Yıllar geçer, uyur o çekirdek derinde. Sabah kalkar işine, akşam doğrulur evine. Bakar çevresine, bitkin ezik insanlardır dolduran yeryüzünü. Sürgit böyle olacak hep. Bir ev, bir kadın, bir çocuk, belirli dostları, dost düşmanlar, düşman dostlar. İnsanların dostlukları düşmanlıkları belirmez hemen, uzun yıllar geçmeli, bir olayda, bir davranışta, bir sözde belirivermeli o duygu.

İçkimi yudumluyorum o beyaz yapıya bakarak. Bir, bir daha. İçkiler ne kolay gider ardı ardına kimi zaman. Rakıyı susuz içerim hep. Bugün rakının azıcık suyla beyazlaşması hoşuma gidiyor. Tek bir damla bile bozuyor o doğal rengi. Yarım damla da. Kuşkular böyledir, azıcığı bile yok eder o zengin mutluluk anını, yaşamasını. Kuşkular döner endişeye, korkuya zamanla. Ben şu evde yaşadım, şu otelde. Hangi zamanda? Dik bir merdiven çıkar üst kata. Basamaklarda yeşil muşamba balar. Gıcır gıcır temiz, kaygan. Girişte bir başvurma yeri. Bıyıklı bir adam, iri, şişman, sakallı. Önündeki çayı karıştırır durmadan. Şıkır şıkır bir kaşık sesi. Sıvazlar bıyıklarını. Ceplerinde tabanca gibi taşısın yeni evliler evlilik belgelerini, lik sorana çıkarıp göstermek için.

Tepemde garip bir ses vardı. Bir fısıltı. Sabaha dek sürmüştü. Gün doğarken hesabı ödemiştim. Karşıki kahveye koşmuş beklemiştim kimlerin çıkacağını. Bir saat, iki saat. Sonra genç bir çift çıktı. Kol kola yürüdüler yokuş aşağı. Akşam lokantadaydılar bu kez, karşımdaki masada. Dünya silinmişti gözlerinde. Şarap içtiler. Sonra kol kola girdiler beyaz yapının kapısından. Yine çıktılar üstümdeki odalarına. Bir saat konuştular, bana öyküler yazdırttılar: Bu kentte görevliydi kadın, erkekse haftada, on beş günde bir geliyordu, bir iki gece kalıyorlardı birlikte. Yeni evliydiler daha. Sırtüstü yatıp kulak kesilirdim. Bir gıcırtı bir anlamdı. İşte kadın adamı itti üstünden. Çekti elierinden kendini. Kalktı, terliğini giydi. Duş yapıyor ufak banyoda. Kapı açıldı erkek de içeri girdi. Su akmaz oldu. Sessizlik uzadı uzadı...

Balkona atardım kendimi. Bir sarhoş taksiyle pazarlık ediyor. Kent ölü, karanlık. Eski gecelerimdeki yalnızlıklarımı yaşardım. Birtakım gecelerimi geri getirirdim, ordan burdan, yıllar ötesinden. Üst üste çekilmiş resimlere benzerdi bu yalnızlık geceleri. İçlerinden birini çekip öne çıkarmak zordu. Karışmıştı birbirlerine. Birden hatırlardım bir gece yarısı böyle bir balkona çıktığımı. Bir koca ırmak akıyordu önümde. Sabah olmak üzereydi. Bir araba vapuru geliyordu karşı yakadan. Rutubetli bir havaydı. Sis dağılıyordu yeni yeni. Yaklaştı vapur, adını okudum birden, Lorelei... Heine'nin şiirinden dizeler geldi aklıma. Yalan yanlış mırıldandım, Lorelei, Lorelei. Karşıda sabahın ilk aydınlığında belirmişti koskoca kayalık, balıkçıları kendine çeken, sesiyle büyüleyen kayalık. Bursa'nın Çekirge'sinde bir Lorelei yoktu. Nilüfer vardı, ırmağı, vadisi olan Nilüfer Hatun'u istesem de canlandıramazdım. Belki üstteki genç kadı-

ın adıydı Nilüfer. Şu anda daracık yatağında erkeğiyle sevişen kadın. Kaçmalıydım, atmalıydım kendimi sokaklara. Tek bir insanın dolaşmadığı yollardan inmeliydim aşağılara, yürümeliydim. Altıparmak'a kadar, derken Heykel'e, Yeşil'e. Bir sabahçı kahvesi bulurdum. Üç beş sabah insanı... Kopardım Çekirge'deki Lorelei düşünden. Olmayan, var olmayan bir hayalden.

Yaşamadığımla yaşadığım iç içedir. Nerde başlar yaşadıklarım, nerde biter yaşamadıklarım. Lorelei'ler uydurdum kendime. Var etmek istedim onları zorla. Elle tutulmayan güzellikler, tadlar. Yaşamadığım yerlerde yaşadığım sanısıyla. Yaşadığım yerlerde de duymadım, anlamadım yaşadığımı. Hep, hep bir devrimi belledim. Kendi ilkyaz devrimimi.

İlkyaz geldi yine. Su yürüdü dallara. İnsanların içinde de çiçekler açar kimi zaman. Bir devrim doğar birden. Düşlerdeki Lorelei elle tutulur bir canlı varlık olur. Yanı başınızda, içinizde. Kendiliğinden, bunca düşlemenin doğal sonucu olarak. O özlemler, bıkkınlıklar, yaşama istekleri, bir şeyleri yıkmak değiştirmek tutkuları. İlkyaz devrimleridir bunlar. Doğaya yakın oluşumuzdan. Doğa oluşumuzdan. Bir bakıştan, bir izlenimden bir sevi yaratmak. Yıllar yılı beslemek o sevi çeklrdeğlni, koskoca bir çiçek bahçesi yapmak. Budur doğa olmak.

Hayır, ben bu otelde hiç yaşamadım. Her parçası uydurma bir düştü bu. Merdivenleri de muşambayla örtülü değildi. Girişte bıyıklı bir adam da yoktu. O Lorelei ise yaşamamıştı. Hiç değilse burda, Çekirge'nin bir otelinde. Hepsi yalnız bende, benim ilkyaz devrimimi yapmak çabalarımda, benim bir düzenden başka bir düzene geçmek özlemlerimde...

(İlyaz Devrimi, 1977)

«HEP O DAR KAPi»

Geldiler. Gittiler... Telefonlar çaldı. Mektuplar... Hüzünlü sesler, el sıkmalar, selâm vermeler, hatta gözyaşları... Omuzlara vurmalar. Yoldan geçenler tanıdı, uzaktan acır gibi baktı. Kimi de gülerek, oh olsun dercesine. Kimi küçümsedi, kimi hayranlık duydu. Bir yapının beklenmedik bir anda *çöküşü gibi.* Ya da *ta tepeden* düşüş.

Kişi birden sezemez, anlayamaz. Ters anlamlar verir. Öyleydi o da. Erkenden yollara düşmek. Komşular görmeden. Her zamanki duraktan binmemek otobüse. Sabah trenini bilerek kaçırmak. En iyisi bir dolmuş. O da ileriki duraktan. Yürümek belki de. İşyeri ne denli uzak olsa da. Bir kıyı boyunca. Pardösünün yakaları kalkık. Bir de sigara parmaklarında, söndü sönecek. Karagözlükler gözlerinde.

Hiçbirini yapamadı. Yapmak istemedi. Niye yapsın? Sokağa çıksa, işyerine gitse ne olacak? O kişileri daha önce de gördü. Yıllardır. Bir kapıdan girecek. Selâmlar, hatır sormalar, 'geçmiş olsun'lar, başını sallayacak, elleri sıkacak, odasına çıkıp masasının başına geçince, kâğıtları, dergileri bir yana itip günün gazetelerine göz atacak. Bir bir okuyacak irili ufaklı başlıkları. Hangi yılda olduğunu unutacak. Bin dokuz yüz seksen'lerde mi? Yoksa çok mu gerilerde? Zaman dedikleri nedir ki!.. Bir aldatmaca! Geçmiş yılların koleksiyonlarını karıştırsa kendini o günlerde bulmayacak mı? Daha doğrusu, o geçmiş günleri, içinde yaşadığı günün gerçekleriyle birleştirmeyecek mi? Nedir değişen? Ölenler ölmüş, doğanlar olmuş, yaşlar ilerlemiş, bir iki kuşak daha yetişmiş, kimilerinin yüzü buruşmuş, dişler dökülmüş, güçler azalmış, sesler değişmiş. Geri kalan ne varsa aynı ama!

Bir şiiri anımsadı. Umulmadık dizeler bir yerlerden çıkıp gelliverirler beklenmeyen konuklar gibi. «Aynı siyah güneş, aynı siyah – Aynı susayış, aynı koşuş, aynı – Oh, hep aynı şey, aynı şey, aynı şey – Aynı, aynı, aynı, aynı, aynı, aynı» deyişi gibi Dranas'ın... Değişmezlik bıktırır kişiyi. Tekdüze bir çizgide yaşamak. Tüketmek zamanı aynı doğrultuda, aynı yolda. Sonra bir gün kopması bu boncuk dizisinin, darmadağın olması, her bir tanenin başka yere yayılışı, yitişi... Kişi, bütünlüğünü korumalı. Kafasının egemenliğinde, yüreğini dizginleyerek. Bırakmamak atomlarını; oraya buraya uçuşmasını önlemek. Bir yanın bir yöne, öbürünün başka yöne gitmemesi...

Şimdi yalnız... Bir evde, bir odada, bir pencere önünde. Tutukluluk nedir? Yalnızlık mıdır? Bilmediği bir duygu bu. Kapatılmışlıktan hep korktu, hep kaçındı. Karabasana benzer düşler görürdü çocukluğunda, hatta ilk gençliğinde. Alır, hep bir yerlere sokarlar, sokmaya çalışırlar. İstemem, oralara sığmam ben, diye direnirdi. Hep o dar kapı. Başı girer kolları sığmaz, bacakları ise hiç. Yine öyle bir kapı var önünde. Zorla

irmesi gereken. İte kaka sokacaklan bir yer. Ne zaman için? Belirli bir süre, ama uzunca bir süre yine de.

Gidip baktı o yerlere. Uzaktan. Ya da bir taşıtla önünden geçerek. Silivri'de, Çanakkale'de, İstanbul'un değişik yörelerinde. İnsanlar tıklım tıklımdı oralarda. Kapılarda bekleşenler vardı. Ne beklerler, ne isterler? Kadınlar, çocuklar, yaşlı adamlar. Kimi zaman bir araba gelir, içinden insanlar çıkar, kucaklaşırlar, ağlaşırlar; bir polis ya da jandarma tutar götürür içeri. Koca bir avludan geçerek. Mavi giysili bir kapıdan, beş on basamak merdivenden çıkarak.

Bir kahve vardı. Her zaman kalabalıktı, dumanlıydı. Ben de bu kapıdan gireceğim, bu avluyu geçeceğim derdi, o merdivenden çıkacağım, o büyük kapının önündeki mavi giysili insanlar üstümü başımı arayacak, sonra da dar bir yere kapatacaklar. Bir çay getirdiler, kopkoyu, acı. Bir tane daha. Önündeki soğumuştu. Bir gün bir yaşlı adam sordu, 'içerde bir yakınınız mı var?..' İçerde pek çok yakını vardı. Her kapatılmış kişi, yakınıydı. Kendisinden, onlardan biriydi. Bugün değilse yarın, belli bir süre sonra... Durur durur, sonra kaçardı oradan. Uzaklaşmak, kaçmak mıydı, kurtulmak mıydı? Aldatmaktı kendini. Dönüp dolaşıp oraya gelecekti. Eninde sonunda.

Kömürlüğe kapatmışlardı bir kez. Karanlıktı. İki kapısı vardı, ikisi de kilitliydi. Sokaktan geçen satıcıların, atlı arabaların seslerini duyuyordu. Cezalıydı. Nedeni, okuldan kaçmasıydı. Ön kapıdan girip arka kapıdan çıkıp gelmişti. Önce sinemaların önünde dolaşmıştı, sonra da eve, bahçeye, kedilerinin yanına dönmüştü. Baba, çok kızmıştı. Bu çocuğu kalaycı çırağı yapmalı, demişti. Sokak sokak gezerdi kalaycılar, eski eşya alıcıları Yahudiler gibi. İkinci kaçışında kömürlüğe kapattılar. Fareler dolaşıyordu. Sabaha kadar orda kalacaktı. Karşı koymazdı. Bağırmazdı, ağlamazdı. Yalvarmak ise hiçbir zaman. Bilirdi yanlış yaptığını, ama söylemezdi. Gitti, oturdu odunların üstünde. Düşündü, kendini dinledi. Küçüktü, ama geleceği düşleyebiliyordu. Zaman diye bir kavramı tanımıştı. Geçen hep geçen bir şey. Rüzgâr gibi... Bu rüzgâra direnecek kimse yoktu, ne ana baba ne arkadaş, ne de kendisi. Bir çıtırtı duydu, fareler mi, akrep mi, örümcek mi? Kapıya koştu, vurdu vurdu, açan yoktu. Gözleri karanlığı delmek istiyordu. Sabaha kadar burda kalmak. Ağlasa mı, bağırsa mı, yalvarsa mı? Susacaktı, katlanacaktı. Beklenme-

dik bir anda iki kapı birden açıldı. Aydınlığa koştu. Bahçeye, dut ağacının altına. Kedisini kucağına aldı, okşamaya başladı. Baba ana oradaydı, onlara bakmadı, sustu, hep sustu.

Öyle olacak yine. Susacak, katlanacak. Girecek o dar yere. Sabahlar, geceler boyu dirençle bekleyecek. Bir ceza mı bu da? İnanamıyor. Böyle bir ceza olamaz. Kimse ona bu cezayı veremez. Ben istiyorum oraya girmeyi, diyor içinde bir ses. İnsanlar var, acılar var, sen de insansan o acıların birazını da sen duy...

Kahveci, «Ben de orda yattım» dedi birden. Televizyonda bir konuşma başlamış. Şarkılar bitmiş. Kahve boşalmış. Bir o, bir de ak sakallı kahveci. «Birini vurdum» dedi. Borcu varmış, vermemiş, ayrıca eğlenmiş onunla. İnsanlığımla eğlendi, diyordu kahveci. İnsanlıkla eğlenmek. Ne demekse? Benim de insanlığımla eğlendiler. Ben bir şey yapmadım oysa. Belki de yaptım. Kime göre? «Gittim, paramı ver dedim. Güldü. Eğlendi.» İnsanoğlunun katlanamadığı bir şey var, insan oluşunu önemsememek. Anlattı, anlattı durdu. Uzaktaydım oysa. İçerdeydim. Daracık bir yerde yürüyüp duruyordum. Beş altı adım bir yana, beş altı adım öte yana...

Bir yoldaydı kendine geldiğinde. Biri selâmladı. Başka biri yaklaştı elini sıktı. «Geçmiş olsun» dedi. Bir el bir pencereden sallandı. Uzaktan bir ses, «Olur böyle şeyler» diye bağırdı. Sustu, hep sustu. Kömürlükteki çocuk gibiydi. İki kapısı kapatılmış. Fareler, kertenkeleler, akrepler, örümcekler ortasında. Yine de güzel bir yalnızlıktı bu. Bugüne dek tatmadığı, bilmediği.

(Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, 1988)

ANI, DENEME VE SÖYLEŞİLER

«SAİT FAİK ABASIYANIK»

Sait Faik'le ilk defa tozlu bir okul kitaplığı rafında karşılaştım. Henüz orta okul sıralarındaydım. Her öğle vakti, bu köhne kitaplığa koşar, elime ne geçerse okurdum. «*Semaver*»i görür görmez elimi uzatıp aldım. Kimbilir belki de «*Semaver*» diye adı olan bir kitabın nasıl bir şey olabileceğini merak etmiştim. «Sait Faik» adını ilk defa görüyordum. İki yıl önce çıkmış bu kitabı oracıkta, okumaya başladım. Daha önce okuduklarıma, sınıfta bize öğretilenlere hiç benzemeyen şeylerdi bunlar. Hiç bu kadar önemsiz, basit insanlar ve konular için hikâye yazılır mıydı? Bir ev içinin mutluluğunu temsil eden pirinç semaverin ananın ölümünden sonraki hazin hali insanın içine dokunur bir hüzünle yazılmıştı. Stelyanos Hlrisopulos gemisinin batırılması. Küçük evlatlık kızın kaybolan bohçası. Uzun yıllardan sonra şehre inen adamın izlenimleri. Hepsi kişinin içine işleyen, yepyeni, değişik, daha önce bir benzerini görmediğim, okumadığım şeylerdi. Belki alışılan anlamda hikâye değildi bunlar. Ama ne değeri vardı hikâye olup olmamasının. Çok üstün,

çok değerli, kişiye yeni anlamlar katan bir şeyler vardı bu yazılarda.

Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Sait'le tanıştım. Önceleri arkadaşlığımız kolay olmadı. Kimseye güveni yoktu. İçine, kendi dünyasına kapalı bir insandı. Çevresindekilerle çok samimi görünmesine, onlarla içli dışlı konuşmasına rağmen, hepsinden uzaktaydı. O kırıcı, ağır sözleri, küfürleri sanki çevresinin kabalığına, sertliğine, zalimliğine karşı bir çeşit kabuktu. O küfürlü konuşmaları, kabaca davranışları bir savunma yerine geçiyordu. O bu savunmanın gerisinde yeryüzünün en duygulu, en düşünceli, en anlayışlı insanıydı. Ama böyle bilinmekten hoşlanmıyordu. Aşın duyarlığını saklamak, kendini hayatın gündelik akışına, en kaba, en anlamsız bir yaşayışa bırakmak istiyordu. Bunun da, sıkıntısını duyuyordu. Hikâyeleri, hayatın bu kaba yönlerinin insanı kendi kişiliğinden uzaklaştıran etkilerini açıklayan birer belgedir. Sait Faik'le konuşmak da zordu. Hele kendisinden daha genç olanlar için. Kimimiz onunla «onun gibi» konuşmak gerektiğini sanırdık. Karşılıklı küfürlü konuşmalara başlardık. Oysaki o bundan hiç hoşlanmazdı. Anlardım kınıldığını. Kimimiz terbiyeli davranmaya çalışırdık. Bu defa da o bu efendice hallere kızar, köpürürdü. Çok zordu Sait'le dostluk etmek. Hele dostu olmak, imkânsızdı. Sait'in elli yıl bile sürmeyen hayatında gerçekten dostu olduğunu söyleyebilen bir tek kişi çıkabilir mi? sanmıyorum. Yaratılışı bakımından o çevresinde, hep aynı insanlar bulunsun istemezdi. Hatta bazan sokak ortasında doğru dürüst konuşurken sizi bırakır, giderdi. Sait Faik'in dost yönü bazı günlerinde belirirdi. Bazı anlarında bir dostluk duygusu içinde yanardı. Bunlar kendini en güçlü veya en güçsüz duyduğu anlardı. O gün size rastlamışsa sizin dostunuzdu. Sokak sokak gezerdiniz, Gülhane Parkı'nda aşklarını anlatırdı, Köprü'de çene çalardınız, Yüksekkaldırım'ın arka sokaklarında birlikte dolaşırdınız, gölgeli bir kahvede sarı defterini açar, yeni yazdığı hikâyesini okurdu. Sait Faik'in bana böyle anlarından birçoğunda rastladığını sanıyorum. 1945'den bu yana, yani dokuz, on yıl Sait'le arkadaşlık ettim. Birçok yönlerini, aşklarını, sanatının özelliklerini anlamak fırsatını buldum. Serüvenlerini kendi ağzından dinledim. Birçok yeni hikâyelerini ilk defa okumasının tadını duydum. Sait'e ait anılarımın sayısı birdenbire hatırlanamayacak kadar çok. Bazı günler öğleden sonra beraber olurduk. Beyoğlu'nda karşılaşırdık. Bir iki sinemaya girer, çıkardık. Saatlerce bir aşağı, bir yukarı dolaşırdık. Sonra bir sinema kapısı önünde, bir

köşe başında bir gölge gibi yanımdan silinip gittiğini görürdüm.

Bir bahar günü Sait Faik ve Orhan Veli ile birlikte yaptığımız bir Boğaz gezintisini hatırlıyorum. O gün Beykoz'a kadar gitmiştik. Vapurumuz küçücük bir şeydi. Üçümüz kenar sıralarda oturmuştuk. Bütün Anadolu İskelelerine uğrayanını aramış, ona binmiştik. Üsküdar'dan Beykoz'a kadar her iskelede Salt beni sınava çekmişti: «Şu iskeleyi anlatmak gerekse neresinden başlarsın?» Anadoluhisar iskelesinin yanında küçük bir kahve vardır. Onun önünde durmuştuk. «Haydi, dedi, madem ki, hikâyecisin, şu kahvede ilk gözüne çarpan nedir, söyle bakalım?» Baktım üç, dört kişi oturmuş, kâğıt oynuyor, kahve içiyor, duvarda birtakım renkli basma resimler... İran Şahı'nın, Atatürk'le resmi falan. Bu resimleri belirtirim, dedim. Kızdı birden, «Ulan, dedi, o kenarda tek başına oturan ihtiyar sakallı var ya? İşte asıl hikâye o be!» Gerçekten denize doğru bir küçük ihtiyar oturmuştu. Yalnız, sıkıntılı bir hali vardı. Vapuru da değil, denizi de değil, kahvenin önündeki o pis suları seyrediyordu. Sait, yol boyunca, hep o ihtiyardan söz açtı, durdu. Daha bunun gibi irili, ufaklı anılar kafamın içinde diriliyor. Ama en unutamayacağım anılar, onun yeni yazdığı hikâyeleri telâşla, sevinçle, endişeyle, okuduğu anlar... Sait'in birçok hikâyelerini ilk defa kendi ağzından dinlemenin tadını duydum. Bu tadı hep saklayacağım. «*Havuz Başı*»ndan «*Kalinikhta*»ya kadar...

Ölümünden önceki yıl içinde Sait hikâyede kuru gerçekçiliğin tadsız etkisinden usanmıştı... Yetişen genç hikâyecileri bir salgın halini alan «Lan»lı hikâye anlayışından kurtarmak, onlara yeni bir yol açmak istiyordu. Bu istekle, öteden beri içinde itilişini duyduğu bazı karanlık izlenimleri ışığa çıkartmak için «*Alemdağda Var Bir Yılan*» kitabında okuduğumuz o sürrealist denebilecek hikâyelerini yazdı. Bu çeşit hikâyelerin çevrede nasıl karşılanacağından endişe duyuyordu. Ben bunları çok beğenmiştim. Sait'in sanatında yeni bir çağın başladığını sezmiştim. Ama onu fazla övmeye gelmezdi. Alay ediyorsun sanırdı. Sanatından bahsederken ölçülü, dikkatli olmak gerekti. Sonra, Mart içinde bir gün Konak Otelinin arka masalarından birinde «*Kalinikhta*»yı okudu. «Nedir bu demişti, hikâye mi, şiir mi, deneme mi?» «Ne olursa olsun, önemli olan güzel olması» diye cevap verdiğimi hatırlıyorum. «Kalinikhta» güzel dünyamıza, her şeye rağmen vazgeçilmez hayatımıza, çevremizdeki insanlara büyük bir duygu ve hayal adamının bir ayrılış bildirisi gibiydi.

Büyük bir yazar, şarkılarını söylediği İnsanoğullarının yücesine çıkmış, yeryüzü üstünde parçalanmış, bütün insanlara dağılmıştı. «*Benden de bir kalinikhta sana Panco*» derken sanki hepimize son defa Allahaısmarladık der gibiydi.

Sait'i son olarak 1 Mayıs 1954 günü Maya'da açılan sergide gördüm. Telif hakkı olarak bir dergi sahibi yazılmadık bir hikâyesi için 50 lira vermişti. Çocuk gibi sevinçliydi. Hemen sokağa fırladık. Yüksekkaldırım'dan indik. Karaköy'deki birahanede bana bira ısmarladı. Ertesi gün seçim vardı. «Git oyunu ver» dedim. Kaç gündür Ada'ya gitmemişti. Gideyim, dedi. Onu vapura kadar götürdüm. Çok defa onu Ada vapuruna götürmüştüm böyle. Akşam vaktiydi. Galiba yedi vapuruydu.

O, böyle vapurlarda çok gidip gelmişti. Bir hikâyesinde şöyle yazmamış mıydı? «*Vapur, yarı yarıya boş, uzaklaşacak... Kalkarken camlar titreyecek... Pervanenin her vuruşunu duyacağım. Uzaktan Anadolu yakasının köylerini, öteki pencerelerden Bozburun'u, açık denizi, birbiri üstüne yığılmış lodos bulutlarını, seyredeceğim. Denizde dalgalar vardır. Zaman zaman çocukluğumun rüyalarındaki gibi bir yere düşecektir gemi.*»

Onun yer üstündeki sayılı günlerinden birini yaşadığımızı nerden bilecektim? Uzun zaman onu sanki o Mayıs günü kalkan saat 7 vapuru aldı, bir daha geri getirmedi gibi geldi bana. Bindiği gemi çocukluğunun rüyalarındaki gibi bir yere düşmüştü sanki. Bütün camlar titremişti. O belki de kendi içinde, hayallerinin derinliğindeki bir dünyada hikâyelerini doya doya yaşamıştı. Salt'in bende kalan son anısı da işte böyle şiir, hayal zenginliği, duygu taşkınlığı ile karışık...

(Şair Dostlarım, 1964)

«EYUBOĞLU ÖLMÜŞ DEĞİL...»

Özetleninee ne kadar kısadır bir insanın yaşamı. Okullar, görevler, hepsi bu. Bir yazarsa, bir düşünürse, bir sanatçıysa, o özet arasında tutuklamalar, duruşmalar da yer alır. Bir de yazdıkları, çevirdikleri... Baktım gazetede Sabahattin Eyuboğlu'nun yaşam öyküsü kırk satır tutmuş ancak. 1908'de başlamış öykü, karlı bir Ocak akşamı sona ermiş. Türki-

ye halkı için, o halkın gerçek mutluluğu için, kültür değerleri, sanat güzellikleri için altmış beş yıldır vuran bir kalp durmuş. Bir kalem kırılmış, iyi, doğru, güzel, yararlı için durmaksızın çarpışan bir savaşçı, ama bir insanlık savaşçısı, gerçek anlamıyla bir Türk hümanisti yok olmuş dünyamızdan...

Zordur alışmak, sevilen birinin ölümüne. Sabahattin Eyuboğlu'nun ölümünü de benimsemek, Sait'i, Orhan Veli'yi, Ataç'ı, Tarancı'yı ölü saymak gibi kişiye acı veren bir gerçek. Yaşamak yalnız soluk almak, gezmek, dolaşmak mıdır? Bu açıdan bakılınca sanatçılar, yazarlar, çağlarını, çevrelerini güçlü ışıkla aydınlatan düşünürler hiçbir zaman ölmezler. Açar okursun Ataç'ın yazısını, Sait'in öyküsünü, Orhan'ın, Tarancı'nın şiirlerini. İşte oradalar, o kitaplarda, on yıl, yirmi yıl geçer, elli yıl geçer yaşarlar daha çok, güçlenerek, ölmezleşerek. Bütün ölümcül yönleri gider, kalıcı, ölümsüz ne varsa geçer kuşaktan kuşağa.

Gazetelerde Eyuboğlu için «Profesör, sanat tarihçisi, çevirici» denildi. Üniversitede doçentlik yapmış, Talim Terbiye Kurulu'nda üye olmuş, müfettiş olmuş, Tercüme Bürosu Başkanlığında bulunmuş, sonra üniversitelerde dersler vermiş, çeviriler yapmış, denemeler yazmış, filmler çevirmiş. Yakından tanıyanlar bilir, evi, sofrası herkese açık bir aydındı, gerçek anlamıyla bir halkçıydı, bir devrimciydi derler. Yazıları da, davranışları da bunun kanıtıdır. Anadolu halkına inanmış bir yurtseverdir, Anadolu uygarlığını savunan bir yazardır. Kemalist devrimi yürekten benimsemiş, gerçek anlamını kavramış bir Atatürkçüdür.

Eyuboğlu'nun ölüm haberini okuduğumda yataktaydım, ateşler içindeydim. Birden iki kat arttı hastalığım. Bir şeyler çöktü tepeme. Bir ateş daha düştü içime. Acı acı düşündüm bir yıl öncesini, Eyuboğlu'nun sonradan aklandığı bir suçlandırma yüzünden tam dört ay tutuklu kalmasını. Her şeyi öylesine açık bir aydının, gizli örgütlerle işbirliğine kalkıştığına inanmak olanak dışıydı. Eyuboğlu'nun Türkiye kültürüne katkıları ileride daha iyi anlaşılacak. Nasıl hesap vereceğiz geleceğin kuşaklarına? Böylesine yurtsever, böylesine devrimci, böylesine insandan, halkından, yurdundan yana bir büyük insanı aylarca en ağır biçimde suçlandırdık, onu hasta kalbinin dayanıksızlığını bile bile güç koşullarda yaşattık mı diyeceğiz, bir sıkıntı duymayacak mıyız bundan? Üstelik de bütün suçlandırmaların temelsiz kaldığını da hemen ekleyerek...

Birdenbire duran bir kalp... Nedeni, niçini bilinir mi? Bilinir. Yıllar

yılı toplumda yerini bulamamışsa, iktidardaki politikacılar tarafından horlanmışsa, itilmişse, en açık hakları bile verilmemişsi, tanınmamışsa... Üstelik çeviriler yüzünden adalet önlerine çıkarılmalar. Gizli örgüt kurdu diye suçlandırmalar... Devrim düşmanı, Atatürk düşmanı kişiler tarafından girişilen saldırılar... Bütün bunlar yıpratmaz mı duyan, düşünen, iyilikler, güzelliklerle dolu bir gerçek insanın varlığını?

Bayram günlerini Eyuboğlu'yla geçirdim ben. Açtım *Mavi ve Kara*'yı, o birbirinden eşsiz, birbirinden anlamlı denemelerini okudum bir daha, bir daha. Açtım o başucu kitabım Montaigne çevirisini, o yeni çıkan «Valéry» çevirisini... Eyuboğlu'nun birbirini tamamlayan, bir bütün olan, bize sağlam bir anlayış veren yazılarını okudum üç gün. *Mavi ve Kara* işte size çağdaş edebiyatımızın yarına kalıcı yapıtlarından biri. Düşünce tutarlılığının, sağlamlığının, gerçek devrimciliğin en somut örneği. Bu kitap üzerinde uzun uzun durmak gerek.

Şimdilik bir tek yazıdan söz edeceğim, Solcu Umacılığı... 1960'ta yazmış, şöyle başlamış: «*Solcu kovalamaca oyunları bütün bu uyarmalardan, zamanın çaldığı kampanalardan sonra da oynanır mı dersiniz. Zamanın devlet adamları yine işlerini güçlerini bırakır, yani başlarındaki evliya, bilgin, haksever, milletsever kılıklı soyguncu, dolandırıcı, dalgacı, mideci sömürgenleri bırakıp, bir köyde, kandil ışığında solcu kitaplar okuyan öğretmenin, eski düzen değişmeli, insan insanın sırtından geçinmemeli diyen ve bunu demekle eline bir şey geçmek şöyle dursun, elindekini de yitiren yoksul şairin, adını bilmeyenlerin aydın sayılamayacağı Karl Marx'ın adını etmiş bilim adamının arkasına adam takar, üstüne çamur atar, alın teriyle kazandığı ekmeğe zehir katar mı dersiniz? Nasıl olabilmiş derken görüyoruz ki, bugün bile olabiliyor böyle şeyler.*»

Şöyle de bitirmiş yazısını: «*Kısacası bundan sonra insan düşüncesine hiçbir sınır konamayacağı gibi, biz Türklerin düşüncesine de konamaz. Her şeyi görmek, göstermek, dilediği gibi hayat kurmak, şu veya bu düzeni övmek, ya da yermek Türk aydınının yalnız hakkı değil ödevidir. Kuşkusuzca, serbestçe her şeyin konuşulmadığı, görülmediği, gösterilmediği bir ülke değildir, olmamalıdır burası: Gerçek yurtsever, yurdunun derdini, dünyanın gerçeğini hasıraltı eden değildir. Tam tersine...*»

Bu sözlere hepimiz imzamızı koyabiliriz. Gerçek aydın böyle düşü-

nür, açık açık söyler düşüncesini Atatürk Türkiye'sinde. Eyuboğlu bu yurdun özlediği, Atatürk'ün istediği yurtseverdi, milliyetçiydi, yararlı aydın örneğiydi. Bunların yanı sıra edebiyatımızın yetiştirdiği iki üç deneme yazarından biriydi. Belki en tutarlı, en sağlam olanı. Az yazdı, ama her yazısı ile bugüne, yarına seslendi. Aramızdan gidişine ne denli yansak azdır, ne denli ağlasak boştur. Birine daha kıydık işte, toplumca, elbirliğiyle. Yukanya aldığım sözleri kaldı, onun gibi başka açık, aydınlık görüşler, düşünüşler. Bundan sonra o güçlü bir yazar olarak yaşayacak. Yarınlara aydınlıklar getiren bir düşünce öncüsü olarak, kimsenin kuşkusu olmasın bundan...

(Ölümsüz Oyun, 1974)

«TANIK OLMAK YETMEZ...»

Evet tanık olmak yetmez. Seyirci kaldım demekle bir olur bu. Bir kötülüğü, bir yanlışlığı, bir adaletsizliği, bir çirkinliği ses çıkarmadan, iyi - kötü bir şey demeden seyretmekle eş olur bir yerde bu tanıklık. Belki sorduklarında, ya da aradan uzun bir zaman geçtikten sonra «şu olay şöyle oldu, şu vurdu, şu dayak yedi, falanca suçluydu, filanca suçsuzdu» diyeceksiniz. Görgü tanıklığını, yaşam tanıklığını eksiksizce yerine getireceksiniz. İyiyi kötüyü ayırt edecek, ettireceksiniz. Şimdiki seyircilik, gelecekte bir gün yararlı olabilecek...

Ama gözünüzün önünde olup biten bir olaya, bir işe, bir gidişe, bir akışa bakıp durmak kişiyi sorumluluktan kurtarmaz. Tanık olmak, hem de dürüst tanık olmak da yetmez bazı zamanlarda. Biri başka birini almış ayağının altına öldüresiye dövüyor, görüyorsunuz, seyrediyorsunuz bir köşede. Sonra da tam bir dürüstlükle «Evet bu onu dövdü» demeyi bekleyerek... Benim işim tanıklıktır, yoksa dövüleni kurtarmak, dövenin karşısına çıkmak değildir inancıyla...

Tanıklığın önemini bilirim. Yalancı tanıklardan neler çekildiğini de... Hiç değilse gördüğünü, duyduğunu, anladığını tam bir yüreklilikle söylemenin ne denli zor bir iş olduğunu da... Ama gene de tanık olmak bir yerde yetmez diyorum. Haklının kim olduğunu zamanında söylemek kadar, haklının yanında yer almak da bir kutsal görevdir, bir insanlık

neler demişler, bir okuyun. İşte Bayar ortada, «Atatürk seni sevmek ibadettir» özdeyişini o bulmamış mıydı? Söylüyorlar, ama inanmadan, benimsemeden, uygulamak isteğini duymadan...

Öyle günler oluyor ki, öyle olaylarla karşılaşıyoruz ki, kişi kendi kendine sormadan edemiyor: Bu ülkede Atatürk diye büyük bir adam gerçekten yaşadı mı? Sanki toplumca bir düş görmüşüz, şonra uyanıvermişiz. Öyle güzel bir düşten sonra uyanmak korkunç bir kâbus. Atatürk bir düş müydü sahi? Çevreme bakıyorum, düş değil, bir zamanların gerçeği. Düş değilse de bir zamanların gerçeği ancak... Geçmiş, gitmiş, unutulmuş. Adı kalmış o kadar. Ne ilkeleri, ne inancı, ne arkadaşları!

Bayramlar, söylevler, törenler, demeçler... Bunlar bir şey değil. Temel sorunlara inmeden, Atatürkçülüğü bir fikir ve inan bütünü, bir öğretim, bir toplum düzeni olarak ele almadan ne dense yararsızdır. İçi boş kalıplardır bunlar. O kalıpları doldurmak, Atatürkçülüğün özünü korumak gerek. Atatürkçülüğü ödüncülerden, rötuşçulardan, inkârcılardan, Ulu Hakancılardan, kendilerini sol sayıp en gerici düşünce davranışlardan kaçınmayanların elinden çekip almak gerek. Atatürkçülüğü düş olmaktan kurtarmak gerek...

(Atatürk Yaşadı mı?, 1975)

«NEDİR KİTAPTAN İSTENEN?»

Kitap yasaklamak... Bugünkü uygar dünyada böyle bir durum söz konusu olamaz. Demokrasi her şeyden önce söz ve yazı özgürlüğü demektir. İsteyen istediği gibi yazıp konuşamazsa o ülkede özgürlükten söz edilemez. Anayasamız *«Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama yapma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir»* ve *«Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir, düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir. Kimse, düşünce ve kanaatlarını açıklamaya zorlanamaz»* diyerek söz ve yazı özgürlüğü ile inanç özgürlüğünü, uygar bir insan gibi yaşamak hakkını tüm Türk yurttaşlarına tanımıştır. Yani Anayasa'da da bu maddelerin eksiksizce yer alacağı kuşkusuzdur.

Orhan Öcal'ın *«Kitabın Evrimi»* adlı kitabını karıştırırken bu konuya yeniden dalıp gittim. Kitapta uzun bir liste var. İ.Ö. 387' den 1954'e kadar dünyanın her yerinde ve değişik zamanlarda yasaklanan ve toplatılan kitapları ve yazarlarını içeren bir kara liste... Ne var ki zamanımıza yaklaşırken bu tür çirkin işler demokrasiyle yönetilen ülkelerde hemen hemen görülmez olmuş. Dikta yönetimleri, belirli siyasal görüşlere sıkı sıkıya bağlı ülkelerin egemenleri, kendileri gibi düşünmeyen yazarların, filozofların yapıtlarını yasaklamaya devam ediyorlar, ama onlarda da bu konuda bir gevşeme, bir yumuşama var.

Şimdi bu kara listeye gelelim. En başta Homeros... İ.Ö. 35'te İmparator Caliguola, Odyssea'nın Yunanlılarda özgürlük sevgisini uyandıracağı korkusuyla yasaklamış. İ.S. 8'de Roma İmparatoru Augustus, Ovidius'u sürgüne yollatmış. 1559'da Papa, Dante'nin yapıtlarını yasak ilan etmiş, 1437'de Boccaccio'nun kitapları yakılmış. Boccaccio'nun çilesi yirminci yüzyılda da sürmüş, ABD'de kimi yerlerde *«Öyküler»*i toplatılmış, Voltaire'de üstüne şimşek çekenlerden. 1752'de *«Felsefe Üstüne Mektuplar»*ı Roma yasaklamış. 1929'da Boston'da, 1935'de Sovyetler Birliği'nde de yasaklanmış. Rousseau'nun tüm yapıtları da 1935'de Sovyetler'de yasaklanmış, ama aynı yıl içinde yasak kaldırılmış...

Sürüp giden bir kara liste: Paine, Stendhal, Heine, Goethe, Balzac, Hugo, Flaubert, Tolstoy, Zola, Joyce, Huxley, Faulkner, Hemingway, Remarque, Sartre... Hepsi şu ya da bu ülkede yasaklanan yazarlar olmuşlar, ama bir süre sonra bu yasaklar kaldırılmış... İlginç yanı şu ki bu yasaklamaları koyanlar, mahkemelerde bu yazarları suçlayanlar, tutuklanmaları için karar verenler silinip gitmişler. Adlarını ne bilen ne anımsayan var, ama Voltaire'ler, Rousseau'lar, onlar gibi düşünce ve sanat adamları insanlığın belleğinde yaşamakta...

Türkiye'mizde de zaman zaman kitap toplatmalara başvuran yönetimler görülmüştür. Geri kalmış toplumlarda, yazarların, düşünürlerin sık sık suçlandıkları herkesin bildiği bir gerçektir. Kendine güvenen yönetimler, yönetim adamları yazarların eleştirilerinden, gerçekleri dile getirmelerinden ancak memnun olurlar. Herkes bilir Atatürk döneminde Hikmet'in şiir kitapları rahatlıkla yayınlanır ve okunurdu. O günlerin Bibliografya dergilerini karıştıranlar *«Marksist Literatür»* başlıklı bir bölüme rastlayacaklardır. Ne var ki daha sonra, tek partili ve çok partili

dönemlerde yazarlar, edebiyatçılar yazdıkları roman, öykü ya da şiirler yüzünden tutuklanmışlar, kitaplarının toplandığını da görmüşlerdir.

TYS yayınlarında 1976 da basılan *«Toplatılan Kitaplardan Seçmeler»* adlı kitabı gözden geçirlyorum. O günün iktidarı okul kitaplıklarından bazı yazarların yapıtlarını topiatmış. İçlerinde benim de bir romanım var. Altan, Nesin, Başkut, Bilbaşar, Baykurt, Ilgaz, Y.Kemal, Öz, Yıldız vb. yazarların yanısıra Gogol, Camus, Sartre vb. de yer alıyor. «*Cumhuriyet*»te o günlerde yayınlanan bir yazımı şu sözlerle bitirmişim: *«Kitap toplatmak, kitap yakmak, kitaplara kızmak, kitap düşmanlığı bayrağıyla edebiyatçılara, yazarlara savaş açmak, sonu yenilgiyle bitecek bir uğraştır. Çağdışı, insanlık dışı, yararsız bir çaba.»*

(Yarınlar Hesap Sorar, 1988)

KAYNAKÇA

(Fotoğraf: Lütfi Özkök)

Oktay Akbal 1975'te Stockholm'da (İsveç)
Diane'nın önünde

AKBAL'IN KİTAPLARI

HİKÂYE

— *Önce Ekmekler Bozuldu*, İstanbul, 1946, F.K. Basımevi. /İstanbul, 1955, *Aşksız İnsanlar*'la birlikte ve *İkisi* adıyla, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1970, E Yayınları. /İstanbul, 1979, 1984, Tekin Yayınevi.

— *Aşksız İnsanlar*, İstanbul, 1949, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1955, *Önce Ekmekler Bozuldu*'yla birlikte, *İkisi* adıyla, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1970, E Yayınları. /İstanbul, 1979, 1984, Tekin Yayınevi. /İstanbul, 1990, Can Yayınları.

— *Bizans Defnesi*, İstanbul, 1953, Yeditepe Yayınları. /İstanbul, 1970, E Yayınları. /İstanbul, 1979, 1984, Tekin Yayınevi. /İstanbul, 1990, Can Yayınları.

Rengi, İstanbul, 1954, Yenilik Yayınları. /İstanbul, 1970, E Yayınları. /İstanbul, 1979, 1984, Tekin Yayınevi.

— *Berber Aynası*, İstanbul, 1958, Yenilik Yayınları. /İstanbul, 1970, E Yayınları. /İstanbul, 1979, 1984, Tekin Yayınevi.

— *Yalnızlık Bana Yasak*, İstanbul, 1967, Set Kitabevi. /Ankara, 1976, Bilgi Yayınevi. /İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.

— *Dondurmalı Sinema*, Üsküp, 1967, derleyen N. Zekeriya, Nova Makedonia Yayınevi. /İstanbul, 1990, Gendaş Yayınları.

— *Tarzan Öldü*, İstanbul, 1967, E Yayınları. /İstanbul, 1979, *Karşı Kıyılar*'la birlikte, Tekin Yayınevi. /İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.

— *İstinye Suları*, İstanbul, 1973, Sander Yayınevi. /İstanbul, 1980, Tekin Yayınevi. /İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.

— *İlkyaz Devrimi*, İstanbul, 1977, Milliyet Yayınları. /İstanbul, 1982, Tekin Yayınevi. /İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.
— *İki çocuk*, İstanbul, 1979, Abece Yayınevi.
— *Karşı Kıyılar*, İstanbul, 1979, *Tarzan Öldü*'yle birlikte, Tekin Yayınevi.
— *Hey Vapurlar Trenler*, İstanbul, 1981, 1983, Yazko Yayınları. /İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.
— *Lunapark*, İstanbul, 1983, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.
— *Ey Gece Kapını Üstüme Kapat*, İstanbul, 1988, Can Yayınları.

TOPLU BASIMLAR

— *İkisi (Önce Ekmekler Bozuldu, Aşksız İnsanlar)*, İstanbul, 1955, Varlık Yayınları.
— *Önce Ekmekler Bozuldu (Önce Ekmekler Bozuldu, Aşksız İnsanlar, Bizans Defişesi, Bulutun Rengi, Berber Aynası)*, İstanbul, 1984, Tekin Yayınevi.
— *Tarzan Öldü (Tarzan Öldü, Karşı Kıyılar)*, İstanbul, 1979, Tekin Yayınevi.
— *Bayraklı Kapı* (Bütün Hikâyeleri I: *Yalnızlık Bana Yasak, Hey Vapurlar Trenler, Lunapark*), İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.
— *Akşam Kuşları* (Bütün Hikâyeleri II: *İstinye Suları, İlkyaz Devrimi, Tarzan Öldü*), İstanbul, 1987, İnkılâp Kitabevi.

ROMAN

— *Garipler Sokağı*, İstanbul, 1950, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1967, Cem Yayınevi. /İstanbul, 1971, 1972, 1975, E Yayınları. /İstanbul, 1980, Tekin Yayınevi. /İstanbul, 1987, Can Yayınları.
— *Suçunuz İnsan Olmak*, İstanbul, 1957, 1960, 1972, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1967, Cem Yayınevi. /İstanbul, 1975, 1979, E Yayınları. /İstanbul, 1982, *İnsan Bir Ormandır*'la birlikte *İki Roman* adıyla, Adam Yayıncılık. /İstanbul, 1985, 1987, 1990 Can yayınları.
— *İnsan Bir Ormandır*, İstanbul, 1975, E Yayınları. /İstanbul, 1982, *Suçunuz İnsan Olmak*'la birlikte *İki Roman* adıyla, Adam Yayıncılık. /İstanbul, 1986, 1988, Can Yayınları.
— *Düş Ekmeği*, İstanbul, 1983, Cem Yayınevi. /İstanbul, 1988, Can Yayınları.
— *Yeşil Ev*, İstanbul, 1990, Gendaş Yayınları.

ANI

— *Şair Dostlarım*, İstanbul, 1964, Elif Yayınları. /İstanbul, 1977, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1990, Yılmaz Yayınları.
— *Anı Değil Yaşam*, İstanbul, 1985, Evrim Sanat Galerisi Yayınları. /İstanbul, 1990, Çağdaş Yayınları.

GÜNCE

— *Günlerde*, I, İstanbul, 1968, Varlık Yayınları.
— *Anılarda Görmek*, Günce, İstanbul, 1972, Sinan Yayınları. /İstanbul, 1989, Can Yayınları.
— *Yeryüzü Korkusu*, İstanbul, 1974, Sander Yayınevi. /İstanbul, 1983, Yazko Yayınları.
— *Geçmişin Kuşları* (ilk iki kitabın ortak basımı), İstanbul, 1979, Çağdaş Yayınları.
— *Yüzyıldır Umutsuzluk*, İstanbul, 1991, Sol Yayınları.

KÖŞE YAZILARI

— *Yazmak Yaşamak*, İstanbul, 1972, Kitaş Yayınları.
— *Ölümsüz Oyun*, İstanbul, 1974, Çağdaş Yayınları. /İstanbul, 1981, Yazko Yayınları.
— *Atatürk Yaşadı mı?* İstanbul, 1975, 1981, Varlık Yayınları. /İstanbul, 1983, Çağdaş Yayınları.
— *Zaman Sensin*, İstanbul, 1977, Çağdaş Yayınları.
— *Gençler Bize Bakıyor*, İstanbul, 1978, Tekin Yayınevi.
— *Yaşamı Yeniden Kurmak*, İstanbul, 1979, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
— *Atatürk Bir Gün Gelecek*, İstanbul, 1981, Tekin Yayınevi.
— *Atatürkçülük Savaşı*, İstanbul, 1981, Uygarlık Yayınları.
— *Dünyaya Açılmak*, İstanbul, 1982, Çağdaş Yayınları.
— *Yaşayıp Görmek*, İstanbul, 1983, Çağdaş Yayınları.
— *Vatan Mahzun Ben Mahzun*, İstanbul, 1983, Yazko Yayınları.
— *Yarınlar Hesap Sorar*, İstanbul, 1986, Boyut Yayınları.
— *Susmak mı, Konuşmak mı?* İstanbul, 1987, Cem Yayınevi.
— *Tarih En Büyük Yargıç*, İstanbul, 1987, Gözlem Yayıncılık.

EDEBİYAT ÜSTÜNE DENEME - ELEŞTİRİ - SÖYLEŞİ

— *Konumuz Edebiyat*, İstanbul, 1967, Kitaş Yayınları. /İstanbul, 1975, Varlık Yayınları.
— *Dost Kitapları*, İstanbul, 1967, Kitaş Yayınları.
— *Yaşasın Edebiyat*, İstanbul, 1977, Sander Yayınları.
— *Temmuz Serçesi*, İstanbul, 1978, Çağdaş Yayınları.
Önce Şiir Vardı, İstanbul, 1982, Adam Yayıncılık. /İstanbul, 1984, Aday Yayınları.
— *Geçmişin İçinden*, İstanbul, 1985, Kelebek Yayınları.
— *Bir de Simit Ağacı Olaydı*, İstanbul, 1990, Cem Yayınevi.

- **GEZİ**

— *Hiroşima'lar Olmasın*, İstanbul, 1976, Çağdaş Yayınları. /İstanbul, 1985, Kelebek Yayınları. /İstanbul, 1988, Can Yayınları.

İNCELEME

— *Çağdaş Dünya Edebiyatçıları Sözlüğü*, İstanbul, 1967, Kitaş Yayınları.

ÇEVİRİ

— Kıymetli Taşlar (Emile Zola), İstanbul, 1937, Ülkü Basımevi.
— *Çehov'un Hayatı* (Irene Nemirovsky), İstanbul, 1950, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. /*Bir Yazarın Romanı* adıyla, İstanbul, 1987, Cem Yayınevi.
— *Vahşi Kız* (Jean Anouilh), İstanbul, 1950, Salah Birsel'le, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
— *Gizli Oturum* (Jean Paul Sartre), İstanbul, 1950, 1964, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
— *Hasır Şapka* (Eugene Labiche), İstanbul, 1952, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
— *İçimizdeki Şeytan* (Raymond Radiguet), *İstanbul, 1954, 1965*, Varlık Yayınları.
— *Veba* (Albert Camus), İstanbul, 1955, 1960, 1967, 1972, 1982, Varlık Yayınları.
— *Siyasî Tarih* (Louis Dallot), İstanbul, 1966, Kitaş Yayınları.
— *Sömürge İmparatorluklarının Çöküşü* (Hubert Deschamps), İstanbul, 1966, Kitaş Yayınları.
— *Aşk Bitmesin* (Emile Zola), İstanbul, 1970, Muhtar Körükçü ile, Altın Kitaplar Yayınevi.
— *Bir Ölü Katilini Arıyor* (Richard Sale), İstanbul, 1971, Milliyet Yayınları.
— *Cinayetler Limanı* (Georges Simenon), İstanbul, 1971, Altın Kitaplar Yayınevi.
— *Manhattan'da Üç Oda* (Georges Simenon), İstanbul, 1972, Milliyet Yayınları.
— *Çöl Menekşesi* (Joseph Kessel), İstanbul, 1973, Koza Yayınları.

AKBAL'LA İLGİLİ YAYINLAR*

KİTAPLAR

Altay, Saadet, *Ünlülerin İlk Yazıları*, 1988, s. 18-23
Anday, Melih Cevdet, *Sosyalist Bir Dünya*, 1975, s.258
Ataç, Nurullah, *Söyleşiler*, 1964, s. 355-362
Ataç, Nurullah, *Günce*, II, 1972, s. 593-594
Ataç, Nurullah, *Dergilerde*, 1980, s. 225-231
Baydar, Mustafa, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?* 1960, s. 18-21
Bezirci, Asım, *Çok Kapılı Oda*, 1982, s. 16
Bezirci, Asım, *Bilimden Yana*, 1989, s. 113-125
Birsel, Salâh, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, 1976, s. 18-69, 138, 180, 225, 237, 238, 244, 259
Birsel, Salâh, *Kuşları Örümek*, 1976, s. 125-126,207-210
Doğan, H.Mehmet, *Birikime Dayanmak*, 1976, s. 16-19
Fethi, Naci, *İnsan Tükenmez*, 1956, s. 65-71
Fethi, Naci, *Eleştiri Günlüğü*, 1986, s. 149-151
Fethi, Naci, *Gücünü Yitiren Edebiyat*, 1990, s. 249-251
Hızlan, Doğan, *Yazılı İlişkiler*, 1983, s. 169-170
Ilgaz, Rıfat, *Cart Curt*, 1984, s. 38-41,50-54
İlhan, Attilâ, *Gerçekçilik Savaşı*, 1980, s. 115-125, 150-153
Kaplan, Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, 1979, s. 277-281

(*) Ansiklopediler, antolojiler, sözlükler ve edebiyat tarihleri kaynakçanın dışında bırakılmıştır.

Köklügiller, A./Minnetoğlu, İ., *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar?* 1979, s. 13-15
Necatigil, Behçet, *Düzyazılar*, II, 1983, s. 648-651
Memet, Fuat, *Unutulmuş Yazılar*, 1986, s. 247-253
Öner Kemal, *Sevgi Yazıları*, 1986, s. 131-132
Önertoy, Olcay, *Türk Roman ve Öyküsü*, 1984, s. 137-140, 181-182, 268-269
Seyda, Mehmet, *Edebiyat Dostları*, 1970, s. 9-23
Taner, Refika/Bezirci, Asım, *Seçme Romanlar*, 1983, s. 256-260
Taner, Refika/Bezirci, Asım, *Seçme Hikâyeler*, 1981, s. 144-147
Ünlü, Mahir/Özcan, Ömer, *20. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, III, 1990, s. 453-474, 511-520

YILLIKLAR

Alangu, Tahir, «1967 Yılında Roman ve Hikâyemiz» [Yalnızlık Bana Yasak], *Varlık Yıllığı 1968*
Binyazar, Adnan, «1972'de Eleştiri, Deneme, İnceleme» [Yazmak Yaşamak], *Varlık Yıllığı 1973*
Binyazar, Adnan, «1973'te Deneme, Eleştiri, İnceleme» [Anılarda Görmek], *Varlık Yıllığı 1974*
Binyazar, Adnan, «1974'te Deneme, Eleştiri, İnceleme» [Ölümsüz Oyun], *Varlık Yıllığı 1975*
Binyazar, Adnan, «1975'te Deneme, Eleştiri, İnceleme» [Yeryüzü Korkusu], *Varlık Yıllığı 1976*
Binyazar, Adnan, «1976'da Deneme, Eleştiri, İnceleme» [Hiroşima'lar Olmasın], *Varlık Yıllığı 1977*
Binyazar, Adnan, «1977'de Deneme, Eleştiri, İnceleme, Araştırma» [Zaman Sensin, Yaşasın Edebiyat), *Varlık Yıllığı 1978*
Binyazar, Adnan, «1978'de Deneme, Eleştiri, İnceleme, Araştırma, [Temmuz Serçesi, Gençler Bize Bakıyor], *Varlık Yıllığı 1979*
Binyazar, Adnan, «1979'da Deneme, Eleştiri, İnceleme, Araştırma» [Yaşamı Yeniden Kurmak], *Varlık Yıllığı 1980*
Ertop, Konur, «1982'de İnceleme, Eleştiri, Deneme, Anı» [Önce Şiir Vardı], *Varlık Yıllığı 1983*
Ertop, Konur, «1981'de Roman ve Öykü», [Hey Trenler Vapurlar] *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1982*
Hızlan, Doğan, «1967'de Deneme, İnceleme, Eleştirme» [Dost Kitaplar], *Varlık Yıllığı 1968*
Hızlan, Doğan, «1968'de Deneme, İnceleme, Eleştirme» [Günlerde], *Varlık Yıllığı 1969*
Mutluay, Rauf, «1969'da Roman ve Hikâyemiz» [Tarzan Öldü], *Varlık Yıllığı 1970*
Mutluay, Rauf, «1977'de Roman ve Hikâyemiz» [İlkyaz Devrimi], *Varlık Yıllığı 1978*
Özkırımlı, Atilla, «1975'te Hikâye ve Roman» [İnsan Bir Ormandır], Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1976
Özkırımlı, Atilla, «1977'de Öykü ve Roman» [İlkyaz Devrimi], *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1978*
Özkırımlı, Atilla, «1979'da Öykü ve Roman» [Karşı Kıyılar], *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 1980*

YAZILAR

Ahmet Cemal, «Yeryüzü Korkusu», *Yeni Ortam*, 16.1.1975
Ahmet Cemal, «İnsan Bir Ormandır», *Yeni Ortam*, 20.3.1975
Akay, İhsan, «Oktay Akbal'ın Yapıtları Üstüne», *Varlık*, 1.3.1960
Akgün, Nahit Ulvi, «Bizans Definesi», *Yenilik*, 15.5.1953
Akımsar, Besim, «Önce Ekmekler Bozuldu», *Kovan*, 1.8.1946
Akünal, Dündar, «Oktay Akbal», *Gösteri* eki, Haziran 1985
Anahtar, «Genç Türk Hikâyecileri», *En Son Dakika*, 27.2.1949
Anday, Melih Cevdet, «Bir Edebiyat Adamı» *Cumhuriyet*, 27.4.1973
Anday, Melih Cevdet, «Gazete Yazıları», *Cumhuriyet*, 31.3.1978
Ansoy, Sunullah, «Aşksız İnsanlar», *Kaynak*, 1.10.1951
Ataç, Nurullah, «Sözden Söze», *Ulus*, 17.6.1946
Ataç, Nurullah, «Dıştan/Söyleşi», *Ulus*, 5.7.1952
Ataç, Nurullah, «Konuya Dönüş», *Ulus*, 11.7.1952
Ataç, Nurullah, «Dergilerde», *Türk Dili*, Ocak 1955
Ataç, Nurullah, «Beylik Sözler», *Son Havadis*, 31.7.1956
Ay, Behzat, «Geç Kalmış Bir Okuma,» *Türk Dili*, Nisan 1990
Ayda, Adile, «Aşksız İnsanlar», *Cumhuriyet*, Eylül 1950
Banarlı, Nihat Sami, «Bugünkü Hikâyemiz», *Hürriyet*, 1949
Berk, İlhan, «Aşksız İnsanlar», *Edebiyat Dünyası*, 1949
Bezirci, Asım, «Yok Denecek Bir Şey Ama Var Var», *Yazko Edebiyat*, Aralık 1982
Bilen, Mehmet Yaşar, «Temmuz Serçesi», *Hakimiyet Sanat*, Eylül 1979
Binyazar, Adnan, «Yalnızlıktan Doğan Öykü», *Varlık*, 15.1.1968
Binyazar, Adnan, «Tarzan Öldü», *Türk Dili*, Ocak 1970
Binyazar, Adnan, «Yazmak Yaşamak», *Türk Dili*, Temmuz 1972
Birkiye, Atilla, «Bir de Simit Ağacı Olaydı», *Varlık*, Ağustos 1990
Bora, Nezih, «Aşksız İnsanlar», *Engizek* (Maraş), 24.2.1949
Burdurlu, İ.Zeki, «Bulutun Rengi», *Yenilik*, Haziran 1955
Burdurlu, İ.Zeki, «Orman İnsan», *Türk Dili*, Temmuz 1979
Buyrukçu, Muzaffer, «Yalnızlık Bana Yasak», *Papirüs*, Aralık 1967
Buyrukçu, Muzaffer, «Tarzan Öldü», *Papirüs*, Şubat 1970
Buyrukçu, Muzaffer, «İnsan Bir Ormandır», *Politika*, 28.10.1976
Buyrukçu, Muzaffer, «Anı Değil Yaşam», *Çerçeve*, Ağustos 1986
Buyrukçu, Muzaffer, «Bir de Simit Ağacı Olaydı», *Cumhuriyet Kitap*, 15.6.1990
Ceyhun, Demirtaş, «Suçumuz İnsan Olmak», *Yeditepe*, 15.6.1957
Çulfaz, Orhan, «Aşksız İnsanlar ve Oktay Akbal», *Aksu* (Giresun), 1949
Dayan, Kemal, «Yeni Hikâyeciliğimiz ve Yeni Hikâyecilerimiz», *Son Saat*, 1947
Dara, Ramis, «Vatan Mahzun Ben Mahzun», *Yazko Somut*, 9.9.1983
Demiray, M.Güner, «Dünyaya Açılmak», *Günümüzde Kitaplar*, 1.7.1985
Dinamo, Hasan İzzettin, «Garipler Sokağı», *Yeditepe*, Ekim 1969
Dizdaroğlu, Hikmet, «Suçumuz İnsan Olmak», *Türk Dili*, 1.11.1958
Dizdaroğlu, Hikmet, «Berber Aynası», *Varlık*, 1.2.1959
Dizdaroğlu, Hikmet, «Şair Dostlarım», *Varlık*, 15.11.1964

Dizdaroğlu, Hikmet, «Yalnızlık Bana Yasak», *Varlık*, 15.2.1968
Dizdaroğlu, Hikmet, «Anılar Dünyası ya da Düşle Gerçek», *Varlık*, Temmuz 1970
Doğan, H.Mehmet, «İlkyaz Devrimi», *Milliyet Sanat*, 9.1.1978
Dökmece, Avni, «Haftalık Notlar», *Kaynak*, 1.5.1953
Ekinci, Oktay, «Dondurmalı Sinema - Yeşil Ev», *Cumhuriyet Kitap*, 27.12.1990
Erbil, Leylâ, «Tarzanlar Keşke Ölse», *Ant*, 7.4.1970
Ertop, Konur, «Cumhuriyet Çağında Türk Romanı», *Türk Dili*, 1.7.1964
Ertop Konur, «Bir Dönemin Ozanları», *Varlık*, 15.9.1964
Ertop, Konur, «Bir Sanat Adamının Gözüyle», *Günaydın*, 7.10.1979
Ertop, Konur, «Vatan Mahzun Ben Mahzun», *Cumhuriyet*, 17.3.1983
Fethi, Naci, «Düşünmekten Yana», *Yeni Ufuklar*, Ekim 1954
Foçalı, Özgür, «Yaşasın Edebiyat», *Dönemeç*, Haziran 1977
Gençtürk, İsmail, «Tarzan Öldü», *Yeni Gün*, 14.3.1970
Gökşen, Enver Naci, «Önce Ekmekler Bozuldu», *Yeni Adam*, 20.6.1946
Gökşen, Enver Naci, «Yalnızlık Bana Yasak», *Türk Dili*, Şubat 1968
Gönülal, İsmet, «Suçumuz İnsan Olmak», *Türk Sanatı*, 1.2.1958
Günel, Burhan, «İstinye Suları», *Yeni Ortam*, 9.3.1973
Günel, Burhan, «Hikâye Kitapları Üstüne Notlar», *Yansıma*, Nisan 1974
Günel, Burhan, «Lunapark», *Cumhuriyet*, 12.7.1984
Güney, Erol, «Avarelik Edebiyatı ve Aşksız İnsanlar», *Yaprak*, 1.4.1949
Güneysu, Alaattin, «Önce Ekmekler Bozuldu», *Tanin*, 1946
Güngör, Necati, «Hey Vapurlar Trenler», *Gösteri*, Mart 1981
Güngör, Necati, «1983'te Edebiyat /Hikâye», *Gösteri*, Şubat 1984
Güngör, Necati, «40 Yılın Eskitemediği», *Cumhuriyet*, 10.8.1990
Günyol, Vedat, «Dilde Temizlik ve Ötesi», *Yeni Ufuklar*, Kasım 1958
Günyol, Vedat, «Atatürk'e Yöneliş», *Gösteri*, Mayıs 1981
Gürsel, Nedim, «Yalnızlık Bana Yasak», *Yeni Dergi*, Temmuz 1968
Güvemli, Zahir, «Yazıda Tecrit», *Yeni Adam*, 11.7.1946
Hasan Cemal, «Yarınlar Hesap Sorar», *Cumhuriyet*, Aralık 1986
Hasan Mercan, «Ölümsüz Oyun, Bitmeyen Oyun», *Tan* (Üsküp), 15.8.1981
H.T..(Hasan Tanrıkut), «Önce Ekmekler Bozuldu», *Gün*, 15.7.1946
Hızlan, Doğan, «Deneme, Yaşasın Edebiyat», *Cumhuriyet*, 2.4.1977
Hızlan, Doğan, «İlkyaz Devrimi», *Cumhuriyet*, 1978
Hızlan, Doğan, «Ben'in Ben'e Bakışı, Karşı Kıyılar», *Cumhuriyet*, 3.5.1979
Hızlan, Doğan, «Önce Şiir Vardı», *Cumhuriyet*, 5.8.1982
Hoşgör, Cemal, «Bulutun Rengi», *Sanatlar*, 15.2.1955
İleri, Selim, «Anılar Tükenince, Tarzan Öldü», *Yeni Dergi*, Nisan 1970
İleri, Selim, «Hiroşima'lar Olmasın», *Politika*, 14.2.1976
İlhan, Attilâ, «Garipler Sokağı'ndan Geçtim», *Kaynak*, 1.6.1951
İlhan, Attilâ, «Oktay Akbal'ın Bizans Definesi Üzerine: Eksik Firari», *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*, Ekim 1953

İlhan, Attilâ, «Oktay Akbal'a Birinci Ders», *Kaynak*, 1.4.1955
İlhan, Attilâ, «Oktay Akbal'a İkinci Ders yahut Orhan Veli'ye Karşı Oktay Akbal», *Kaynak*, Haziran 1955
İnam, Ahmet, «Tarzan Öldü», *Dost*, Mart 1970
Kabacalı, Alpay, «Anılarda Görmek», *Cumhuriyet Kitap*, 16.2.1990
Kalpakçıoğlu, Naci, «Aşksız İnsanlar», *Yeşil Giresun*, 19.2.1949
Kansu, Ceyhun Atuf, «Soru Eki», *Varlık*, Kasım 1977
Karaören, Sami, «Oktay Akbal'ın Bir Romanı», *Varlık*, Mayıs 1985
Karaören, Sami, «Yarınlar Hesap Sorar», *Cumhuriyet/Çerçeve*, 1.12.1986
Kaya, Güven İ., «Temmuz Serçesi», *Dönemeç*, Ocak 1980
Keskin, Yıldırım, «Suçumuz İnsan Olmak», *Varlık*, 1.9.1957
Köksal, Ahmet, «Bulutun Rengi», *Yeditepe*, 1.5.1955
Körükçü, Muhtar, «Garipler Sokağı», *Varlık*, Şubat 1951
Körükçü, Muhtar, «Suçumuz İnsan Olmak», *Varlık*, *15.7.1957*
Körükçü, Muhtar, «Günlerde», Varlık, 1.6.1968
Körükçü, Muhtar, «Konumuz Edebiyat», *Varlık*, 15.9.1968
Körükçü, Muhtar, «Yalnızlık Bana Yasak», *Varlık*, 1.11.1968
Mehmed Kemal, «Yarınlar, Yargılar», *Cumhuriyet*, 1.12.1986
Memet Fuat, «Suçumuz İnsan Olmak», *Yeditepe*, 12.1.1959
Mutluay, Rauf, «Oktay Akbal'a Bazı Sorular», *Gösteri*, Haziran 1982
Onger, Fahir, «Önce Ekmekler Bozuldu», *Amaç*, 10.12.1946
Onger, Fahir, «Oktay Akbal'ın Garipler Sokağı», *Nokta*, 15.4.1951
Onger, Fahir, «Oktay Akbal'ın Öyküleri», *Türk Dili*, Nisan-Mayıs 1972
Onger, Fahir, «Hikâyenin Yazarı», *Gösteri*, Aralık 1981
Ömer Atilla, «Bulutun Rengi», *Yenilik*, Haziran 1955
Örik, Nahit Sırrı, «Aşksız İnsanlar», *Tasvir*, 1949
Özdemir, Emin, «Akbal'ın Yazıları», *Çağdaş Eleştiri*, Aralık 1973
Özdenoğlu, Şinasi, «Oktay Akbal'ın Kitabı Hakkında», *Tanin*, 1946
Özgür, Kemal, «Bizans Defnesi», *Yeditepe*, 15.2.1953
Özkırımlı, Atilla, «Tarzan Öldü», *Papirüs*, Şubat 1970
Özkırımlı, Atilla, «Yeni Bir Oktay Akbal», *Türk Dili*, Mayıs 1975
Özkırımlı, Atilla, «Lunapark», *Cumhuriyet*, 20.10.1983
Perin, Cevdet, «Garipler Sokağı», *Hafta*, 1950
Polatsoy, Ali, «Akbal'la Yolculuk», *Vatan*, 1.11.1973
Ruşen Hakkı, «Zaman Sensin», *Kocaeli Gazetesi*, 31.12.1979
Ruşen Hakkı, «Temmuz Serçesi», *Kocaeli Gazetesi*, 3.1.1980
Saba, Ziya Osman, «Aşksız İnsanlar», *Varlık*, 1.3.1949
Samanoğlu, Gültekin, «Garipler Sokağı», *Hisar*, 1.8.1951
Sarar, İsmail Ali, «Aşksız İnsanlar», *Yükseliş*, 15.10.1949
Savcı, Bahri, «Akbal'cı Öyküler», *Milliyet Sanat*, 15,9.1989
Selçuk, İlhan, «Bir Soru», *Cumhuriyet*, 18.6.1977

Selçuk, İlhan, «Gençler Bize Bakıyor», *Cumhuriyet*, 26.4.1981
Selçuk, İlhan, «41'inci», *Cumhuriyet*, 9.11.1986
Seyda, Mehmet, «Oktay Akbal», I-II, *Varlık*, 1.7.1967, 15.7.1967
Sirmen, Ali, «Hiroşima'lar Olmasın», *Cumhuriyet*, 28.2.1976
Siyavuşgil, Sabri Esat, «Aşksız İnsanlar», *Yeni Sabah*, 18.2.1951
Şüyün, Faruk, «Lunapark», *Günümüzde Kitaplar*, Ocak 1984
Tan, Turgut, «İstinye Suları», *Günümüzde Kitaplar*, Aralık 1973
Timuroğlu, Vecihi, «İstinye Suları», *Barış*, 23.2.1974
Tirali, Naim, «Oktay Akbal», *Yenilik*, Nisan 1955
Uyguner, Muzaffer, «Bizans Definesi», *Mülkiye*, 1.10.1953
Uyguner, Muzaffer, «Bulutun Rengi», *Mülkiye*, Mart 1955
Uyguner, Muzaffer, «Şair Dostlarım», *Türk Dili*, 1.10.1964
Uyguner, Muzaffer, «Vatan Mahzun Ben Mahzun», *Yazko Edebiyat*, Haziran 1983
Uyguner, Muzaffer, «Lunapark», *Varlık*, Ocak 1984
Ütük, Etem, «İstinye Suları», *Yeditepe*, 7.3.1982
Ütük, Etem, «Oktay Akbal ve Anı Değil Yaşam», *Düşün*, 15.11.1986
Varım, Gül, «Suçumuz İnsan Olmak», *İlk Kurşun* (Ayvalık), Nisan 1975
Vural, Ali, «Garipler Sokağı», *Kitaplar*, Aralık 1950
Yavuz, Hilmi, «Anılarda Görmek», *Milliyet Sanat*, 4.5.1973
Yavuz, Hilmi, «Yeryüzü Korkusu», *Milliyet Sanat*, 1974
Yavuz, Hilmi, «Hiroşima'lar Olmasın», *Milliyet Sanat*, 27.2.1976
Yetkin, Suut Kemal, «Bulutun Rengi», *Türk Dili*, Nisan 1955
Yücel, Tahsin, «Garipler Sokağı», *Genç Kalemler*, 1950
Yürükaslan, Ayşe, «Bulutun Rengi», *Dönüm*, 1.2.1955

KONUŞMALAR

Ay, Behzat, «Oktay Akbal İle», *Varlık*, Mart 1976
Bayar, Zühtü, «Oktay Akbal'la Konuşma», *Yansıma*, Ocak 1972
Baydar, Mustafa, «Oktay Akbal'la Konuşma», *Varlık*, 1.6.1956
Gökçepınar, Sadettin, «Oktay Akbal Diyor ki», *Akşam*, 18.11.1949
Günel, Burhan, «Oktay Akbal ile Söyleşi», *Karşı Edebiyat*, Ocak 1982
Özarslan, Ali, «Oktay Akbal'la Bir Konuşma», *Anadolu*, 8.12.1946
Özkırımlı, Atilla, «Tarih En Büyük Yargıç», *Cumhuriyet*, 3.2.1988
Pekşen, Yalçın, «Gördük Konuştuk», *Cumhuriyet*, 3.12.1983
Sirmen, Ali, «Cumhuriyet Sordu Oktay Akbal Yanıtladı», *Cumhuriyet*, *29.8.1983*
Sülker, Kemal, «Masabaşı Konuşmaları», *Varlık*, Mayıs 1983
(...), «Oktay Akbal'la Bir Konuşma», *Varlık*, 1.6.1951
(...), «Oktay Akbal Diyor Ki», *Yeni Edebiyat*, Ocak 1971
(...), «Oktay Akbal ile Kitapları Üstüne Söyleşi», *Çerçeve*, Mayıs 1986

BU KİTABIN YAZARI

(Resmi yapan: A. Demirci)

ASIM BEZİRCİ

Asım Bezirci 1927'de Erzincan'da doğdu. İlkokulu memleketinde, orta ve liseyi parasız yatılı olarak Erzurum'da okudu. 1946'da Erzurum Lisesi'ni, 1950'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1953'ten 1960'a kadar Tege, 1973'e kadar Unilever ve 1978'e kadar Baker firmalarında muhasebe ve murakabe servislerinde şef olarak çalıştı. 1978'de emekliye ayrılarak kendini tümüyle edebiyata verdi.

1950'de *Gerçek* gazetesinde yazarlığa başladı. Gazetede siyasal fıkraların yanı sıra çeviriler ve edebiyat üstüne denemeler yayımladı. Fikret Ariel takma adıyla 1955'te *Forum* ve 1956'da *Yeni Ufuklar* dergisinde birkaç eleştirisi basıldı. 1957'de Ankara'da yedek subaylığını yaparken Halis Acarı takma adıyla *Seçilmiş Hikâyeler* dergisi ile *Pazar Postası* gazetesinde sürekli yazmaya koyuldu. 1960'tan sonra birçok dergide göründü. Nurullah Ataç'ın öznel/izlenimsel eleştiri anlayışına karşı nesnel/bilimsel eleştiri çağının açılmasına, yerleşip gelişmesine uğraştı. Ardından, bu yeni anlayışın toplumcu dünya görüşüyle temellendirilmesine girişti. Bu görüşün estetik kuramını oluşturmaya çaba gösterdi.

Ayrıca, edebiyatımızın değişik dönemlerini, sorunlarını, olaylarını, şair ve yazarlarını ele alan deneme, eleştiri, araştırma, inceleme örnekleri verdi. Tevfik Fikret'in, Ahmet Haşim'in, Nâzım Hikmet'in, Cahit Sıtkı Tarancı'nın, İlhami Bekir'in, Sabahattin Ali'nin, Orhan Veli'nin bütün şiirlerini derleyip eleştirili/açıklamalı basımlarını hazırladı. *Yeni A, Dönem, Gelecek, Sanat Emeği* ve *Yazko Edebiyat* dergilerinin kurucuları/yönetcileri arasında yer aldı. Türkiye Yazarlar Sendikası'nın yönetim kurulunda bulundu ve 1978'den 1987'ye kadar saymanlığını yaptı. 1963'te *Otağ* dergisinin, 1968'de *Yeni* derginin okurlarınca yaşayan eleştirmenlerin en beğenilenı seçildi. *Rıfat Ilgaz* adlı çalışmasıyla 1989 Ferit Oğuz Bayır Kültür ve Sanat Ödülü'nü kazandı. 1954'ten beri yazdığı, çevirdiği, derleyip düzenlediği yayımlanmış kitaplarının sayısı 67'ye ulaşmış bulunuyor.

□

15'de çeviri kitabı bulunan Asım Bezirci'nin eserleri şunlar:

Çok Kapılı Oda (1961, 3. basım 1990), *Edip Cansever* (1961), *Günlerin Götürdüğü Getirdiği* (1962, H. Contürk'le), *Bilimden Yana* (1963, 3. basım 1989), *Abdülhak Hâmit'in «Tarık Yahut Endülüs Fethi»* (1966), *Okudukça* (1967), *Ahmet Haşim* (1967, 5. basım 1986), *Orhan Veli* (1967, 8. basım 1991), *Nurullah Ataç* (1968, 2. basım 1983), *Dünden Bugüne Türk Şiiri* (1968, Antolojil), *On Şair On Şiir* (1971), *Metin Eloğlu* (1971), *Seçme Romanlar* (R. Taner'le, 1973, 4. basım 1990), *İkinci Yeni Olayı* (1974, 3. basım 1987), *Sabahattin Ali* (1974, 3. basım 1987), *Nâzım Hikmet* (1975, 2. basım 1989), *Bilimden Yana Sosyalizme Doğru* (1976), *Orhan Kemal* (1977, 2. basım 1984), *Halk, Sosyalizm, Kültür ve Edebiyat* (1979), *1950 Sonrasında Hikâyecilerimiz* (1980), *Seçme Hikâyeler* (R. Taner'le, 1981, 3. basım 1991), *Abdülhak Hâmit* (1982, 4. basım 1991), *Pir Sultan* (1986, 2. basım 1991), *Halkımızın Diliyle Barış* (1986, 2. basım 1987), *Şairlerimizin Diliyle Barış* (1987), *İnceleme ve Şiirlerle Türk-Yunan Dostluk ve Barışı* (1987), *Rıfat Ilgaz* (1988, 2. basım 1989), *Sosyalizme Doğru* (1975, 2. basım 1989), *Deyimlerimizin Sözlüğü* (1990), *Oktay Akbal* (1991), *Nezihe Meriç* (çıkacak), *Türk Halk Şiiri* (çıkacak).

Asım Bezirci'ye ilişkin daha çok bilgi için şu kaynaklara da bakılabilir: Mehmet Seyda'nın *Edebiyat Dostları* (1970) kitabı ile *Sanat Emeği* (Mayıs 1978), *Sanat ve Toplum* (Ocak 1979), *Dönemeç* (Şubat 1981) dergileri ve *Edebiyat Cephesi* (1979, sayı 18-20; 1980, sayı 21), *Eleştiri* (Mart 1980) gazetelerinin özel bölümleri.

EĞİTİME YARDIMCI KİTAPLAR

Şair ve Yazarlar Dizisi

ORHAN VELİ
Asım Bezirci

SALÂH BİRSEL
Muzaffer Uyguner

NAMIK KEMAL
Şükran Kurdakul

FUZULÎ
Cemil Yener

YUNUS EMRE
Memet Fuat

ABDÜLHAK HÂMİT
Asım Bezirci

CAHİT KÜLEBİ
Muzaffer Uyguner

SAİT FAİK
Ahmet Miskioğlu

OKTAY AKBAL
Asım Bezirci

REŞAT NURİ GÜNTEKİN
Olcay Önertoy

ISBN 975 - 405 - 280 - 8

ÖĞRETMENLERE KAYNAK, ÖĞRENCİLERE DESTEK DİZİSİ

Eleştirmen, araştırmacı, denemeci Asım Bezirci' nin hazırladığı bu kitap, iki ana bölümden oluşuyor:

"Tanıtmalar" başlıklı ilk bölümde Oktay Akbal'ın yaşamı, kişiliği, hikâyeciliği, romancılığı ile deneme, fıkra, günce, anı, gezi ve söyleşi yazarlığı ayrıntılarıyla ele alınıyor. Bu türlerde çıkmış bütün eserleri teker teker tanıtılıp değerlendiriliyor. Bunun için hem onun, hem de çeşitli yazarların eleştirilerinden birbirini tamamlayan, geliştiren parçalar aktarılıyor. Böylece, sözkonusu eserlerin 'değişik açılardan' aydınlanması, çözümlenip yargılanması sağlanmış oluyor.

"Seçmeler" başlıklı bölümde ise Oktay Akbal'ın en güzel hikâyeleri ile denemeleri, söyleşileri ve anılarından bir demet sunuluyor.

Kitabın sonunda da geniş bir "Kaynakça" veriliyor.

Oktay Akbal'ı yakından, derinden tanımak ve seçme ürünlerini okumak isteyenler için bu yayınımızın bir "kılavuz", bir "kaynak kitap" olacağını umuyoruz.